

Digitized by Google

Digitized by Google

9. 5. 323.

21.5

Google

Digitized by Google

DE REBUS GESTIS

S. AUGUSTINI

Latinorum Patrum nobilissimi,

LIBRISQUE AB EODEM CONSCRIPTIS

Commentarius editus ab humillimo ejus filio

F. JOANNE LAURENTIO BERTI.

Accedit de Sanctissima ejusdem S. Augustini Parente Monica,

Et quibusdam aliis ipsi necessitudine, & religiosæ vitæ professione conjunctis,

HISTORICA LUCUBRATIO.

Della Libreria de' PP. Minimi di S. Giuseppe di Firenze





A Pri. di Bertocchij cuius est liber iste

VENETIIS, MDCCLVI.

EXCUDEBAT ANTONIUS BASSANESE.

SUPERIORUM FACULTATE, AC PRIVILEGIO.

Veneunt in Via Mercatoria ad signum Sacræ Scripturæ.

Digitized by Google

Reverendissimo, ac Præstantissimo Præsuli,

P. FRANCISCO-XAVERIO VASQUEZ

SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORI,

Atque universi Ordinis FF. Eremitarum S. P. AUGUSTINI Vigilantissimo Moderatori, & Magistro

FR. JAONNES-LAURENTIUS BERTI

Filiorum, servorumque ejus minimus, felicitatem.



Erum ab AUGUSTINO Parente nostro præclare sanc̃teque gestarum, atque librorum ab illo utiliter ac sapienter conscriptorum editurus epitomen quamdam historicam, nec multum, nec diu, Præsul humanissime, cogitavi, cujus inscripta nomine prodiret in lucem. Cum enim Scriptoribus patronus

Digitized by Google

ille ſit eligendus, cui Opera ipſorum minime ingrata futura ſint, & quem ceteris eadem commendaturum fore haud inani fiducia confidant; nulli mortalium hoc magis, quam tibi, convenire unquam poteſt, ut vehementius lætetur de Beatiſſimi Inſtitutoris noſtri virtutibus & ſapientia, aliiſque, ac præſertim noſtratibus, ipſarum virtutum magnitudinem, & ſapientiæ ſplendorem celebret, & exponat. Nam licet cuique noſtrum de tradita nobis ab Augustino vivendi norma, de copia virtutum ejus uberrima, de proſtratis hoſtibus & profligatis hæreſibus, de libris numero & eruditione admirandis, atque de laudibus, quibus ab omnibus cumulatur, ampliſſimis magnopere ſit gratulandum; hæc tamen illos jucunditate & delectatione magis afficiunt, qui eadem ſæpenumero memoria repetunt, imitari conantur, & in Sanctiſſimi Præceptoris domo, plena vaſis, aureis pariter, ac fictilibus, hominibus nempe cæleſtibus ſpiritu, & infirmitate terrenis, munere funguntur Patrisfamilias. Quanto enim Augustini celebrior eſt fama, tanto ſubli-

blimior eſt illorum conditio, quibus regenda ejus familia committitur: & quanto ipſe ſalubrioribus inſtitutis imbuit formavitque cœtum, in quem nos fuimus cooptati, quanto is longe lateque Parentis opera meritiſque in univerſo terrarum orbe viget & propagatur, tanto amplior eſt eorum, qui nobis præficiuntur, dignitas atque honeſtas. Tu vero idem es, Ornatiſſime Antiſtes, qui poſt nobiliſſimum clariſſimumque Patriarcham, plurimoſque deceſſores, qui ſapientiæ decora ſibimet comparando, & ceteros edocendo, atque ſemitas probitatis & ſanctimoniæ ſectando, calcarunt Magni Augustini veſtigia; ſelectus Numinis providentia ad hanc adminiſtrandam regendamque rempublicam, tali præditus es auctoritate, tali cohoneſtaris officio. Enim vero ut olim Augustino Tagaſtenſes aſcetæ, clerici Hipponenſes, Adrumeti, aliorumque monaſteriorum incolæ, & qui per Etruriam, Siciliam, Hiſpaniam, & reliquas mundi plagas Evangelicæ perfectionis vel arripiebant, vel conficiebant itinera, devincti animi obſequia, & filialis

de-

devotionis testimonia exhibebant plurima, & frequentissima: ita venerantur Te modo, tuisque præceptis & monitis sedulo obtemperant, & a nutu pendent tuo cuncti, qui Augustinianæ familiæ nomen dedere; atque in Te uno fulgidissimum illud Ecclesiæ lumen, fideique Catholicæ columen & propugnaculum suspiciunt, diligunt, colunt. Profecto dignitatem in Te istam nec tua ignorare potest humilitas, quamvis singularis & maxima, adeo, ut si assererem Te de Augustini nomine, laude, & celebritate minime gloriari, dicerer jure meritoque omnium prorsus hominum dementissimus. Quænam vero hac de re potest in mentem meam cadere dubitatio, si statim ac audacter, fidenterque comentariolum istud, quod probe sentio quam impolitum sit, & minus elaboratum, tuo nomini inscribere & nuncupare deliberavi, haud tibi molestum futurum fore peramanter significasti? quod ideo crediderim evenisse, propterea quod exigui munusculi, rudisque pretium opelæ, supplere quodammodo videatur argumentum lucubrationis,

nis, ipſe nimirum, cujus vices ſollertiſſime geris, & quem maximopere diligis, Augustinus.

Hujus præterea vitam, & ſcribendi docendique ſtudium ardentiſſimum atque acerrimum, nunquam a caritate, humilitate ceteriſque virtutibus ſejunctum, nunquam a recto fine deflectens, a quo aberrans ſcientia aut languet, aut marceſcit, aut inflat, a Te ſemper, vehementerque commendatum iri, Pater (Sine ut ita filiolus tuus Te blande leniterque compellet) Pater amantiſſime, nullus dubito. Tuum enim eſt id præſtare: id a Te demandatæ provinciæ ratio etiam atque etiam efflagitat. Queruntur hac tempeſtate nonnulli, quod dolens & invitus litteris trado, neque ullatenus proferrem, niſi verſaretur in ore omnium; queruntur, inquam, apud nos Italos non tanta, quanta opus foret, diligentia & alacritate adoleſcentium ingenia exerceri, ſive illorum imbecillitati, aut ignaviæ, ſive id tribuendum ſit Inſtitutorum ſocordiæ, ac torpori: queruntur prædeceſſorum tuorum aliquos conſtruendis potius ornandiſque ædificiis,

quam

quam inſtituendis gymnaſiis, & moribus recte inſtituendis animum applicuiſſe, amplificando quidem corpori, ſed interiori Religionis forma neglecta, præcipuis curis intentos; nondum vero ſolicitudine tua, virorumque ſapientiſſimorum, quorum conſilio uteris, gliſcenti malo remedium allatum eſſe opportunum ac præſentiſſimum. Ego ſane credo falſam omnino eſſe hujuſcemodi querimoniam; hujuſque moroſos & difficiles architectos, Tui, tibique adſtantium providentiæ, gloriæ, integritati, & forti, quam illi inepte inſcienterque fortunam, ſive politicæ appellitant artificium calliditatis, firmiſſime puto invidere. Nihilotamen minus in ſublimiori poſitus ſpecula, an ea dicteria veriſimilitudine nitantur aliqua, cernis aperte. Cernis num vigeat inter nos eloquentia illa, & bene ornateque dicendi facultas, cujus præceptores me juniore fuerant in Italia inſtituti: num Phyſiologia Matheſeos ſuffulta adminiculis; num exoticarum linguarum & hiſtoriarum munimentis corroborata Theologia; & num illa, quam Tu recte prudenterque præſcribis,

Ca-

Canonici Juris peritia optimis elementis, atque idoneis auctoribus propagetur. Quæ omnia dum quidam ajunt in hac florentiſſima terrarum parte, & in tanta felicitate temporum in alienis Religioſorum virorum Familiis reperiri exquiſitiſſima & perfectiſſima, apud nos vero parva admodum, vel mediocria; facit hæc ſola, quamquam levis, ſuſpicio, ut invidia tabeſcam, & commovear indignatione. Verum recreat me, exhilaratque plurimum, quod propoſitam habeo ſpem, futurum fore, ut Te Moderatore, Te Præſide, torpentia quælibet ingenia excitentur, & obloquentium querelæ penitus conticeſcant. Cogitanti enim mihi, cur Tu, Vir Præclariſſime, ex remotiſſimis Mundi oris adveniens, extemplo mores noſtros indueris, & annuente Pontifice Maximo, ac tota Urbe plaudente, per omnes gradus breviſſimo temporis intervallo perveneris ad ſupremum Ordinis regimen, vix exempto humani rebus Viro ſublimium idearum, rerumque difficilium tentatore; in Comitiis vero Bononienſibus non exteri tantum, ſed etiam Ita-

** li,

li, penes quos diu ſupremus conſtiterat Magiſtratus, & quibus fortaſſe non deerant Patres alii, cum doctrina percelebres, tum prudentia rerumque gerendarum experimento conſpicui, in Te, florente adhuc ætate, & quod vixeris, nobis præficiendum prævio, & librato examine conſpiraverint: hæc, inquam, cogitanti mihi occurrunt non ſolum merita, quibus exornaris, plurima, verum etiam peculiaris providentia Numinis, & nunquam nos deſerentis Inſtitutoris ac Patris ſollicitudo. Utique tua in adverſis tolerantia, in proſperis æquanimitas, in peragendis negociis dexteritas, in cunctis rebus temperamentum & moderatio: tua in promovendis litteris cura, in augenda pietate ſtudium & vigilantia; & quæ priori loco erat commemoranda, ſumma illa, & incomparabilis caritas & benevolentia, qua omnes, vel minimos, ita complecteris, ut dignitatis tuæ videaris oblitus: hæc, aliaque animi decora & ornamenta, quæ in ceteris perpauca & diviſa, in Te plura & ſimul reperiuntur unita, eum, qui inter nos ſublimior erat, contulerunt honorem, atque

lon-

longe ampliores, nisi vota me fallant mea, pollicentur. At iis preces quoque gloriosissimi Protoparentis apud Largitorem omnium bonorum accesserunt; ut sui vices demandarentur irreprehensibili viro, qui veterem disciplinam saluberrimis monitis, & Sanctissimis legibus restitueret, traderet Scholis formam; methodum statueret scientiarum, & meliora ingenia inflammaret remuneratione proposita: sine qua, licet sapientia merces sit sui ipsius, licet rationalis animus in finem niti debeat præstantiorem, ipsa ingenia meliora defatigantur, & robustiora flaccescunt. Itaque, Optime Moderator, ea, qua polles, sagacitate, & industria in id animum intende, ne ab Augustino simus aliquo pacto degeneres, filiisque tuis Opusculum istud, si tamen profuturum existimas, lectitandum propone: stimulis tardiores ad scientias capessendas impelle: aggredientibus arduum virtutis iter adde calcaria: desides increpa: diligentioribus peculiarem impende benevolentiam: emeritis duntaxat præmia repende. Parce demum ingenuitati, & ætati meæ, nec

** 2 non

non (ſi id commemorare fas eſt) anteactis a me, minimi licet & nullius precii, laboribus, quod Ordinis commodo & utilitati proſpiciens, tecum tam demiſſo, ac tam familiari utor ſtylo. Teſtor enim Deum Optimum, Maximum, nihil me in hac mortali & breviſſima vita ulterius deſiderare, præter beneficentiſſimam Dei gratiam & peccatorum meorum veniam, præter Ordinis noſtri gloriam & incrementum, ac præter illam diuturnam incolumitatem, quam Tibi, Domine, ac Præſul Clariſſime, non fuco verborum apprecor, ſed intimo corde & affectu.

IN-

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

XXXIV.

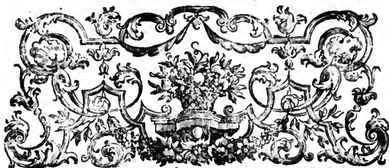
quæ

De Monica Augustini Parente.

De Adeodato.

De Licentio.

DE



DE REBUS GESTIS S. AUGUSTINI Latinorum Patrum nobilissimi.

CAPUT I.

Qui Augustini Vitam ediderint.



Ogitanti olim mihi Historiam Litterariam Scriptorum, qui in Eremitana S. Patris Augustini Familia ab hujus institutione ad hæc usque tempora floruerunt, quantum patiebatur imbecillitas ingenii mei, diligenter & accurate conscribere, necessarium atque opportunum videbatur initium ducere ab eodem Sanctissimo ac præstantissimo Institutore. Sed quoniam aliis mihi commissis muneribus præconceptum illud consilium evanuit, illam ineundi provinciam alteri committo, eique in Schedis meis haud exiguam ad id operis perficiendum, monumentorum copiam relinquo; interim quæ de beatissimo Protoparente conscripseram, quæcunque ea sint, vereor autem ne alicujus sint precii, cuique ultro libenterque communicans.

De rebus itaque ab Augustino gestis, librisque ejus opera studioque exaratis pertractarunt innumeri propemodum auctores. Eminent hos inter Sanctus Possidius, Philippus ab eleemosyna Præmonstratensis, Benedictini, ac Lovanienses Operum illius editores, Antonius Godeau Venciensis Episcopus, auctor itidem Gallus, quem Itala lingua reddidit, vulgavitque Cæsar Benvenuti Cremensis, Canonicorum Regularium Abbas, ac Generalis Antistes, & qui conscribendis Sanctorum Actis sedulam navant operam, in postremo mensis Augusti volumine. Insudarunt eadem in re nostratium plurimi, ac præter eos., qui aut Ordinis, aut ejusdem S. Patris vindicias exornarunt, aut familiæ nostræ historiam illustrare curarunt, Augustini Vitam data opera contexerunt Beatus Jordanus de Saxonia, Augustinus Fivizanius, Simplicianus Sammartinius, Ludovicus de Angelis, Franciscus Lancellotus, Joannes Rivius, Franciscus de Ribera, aliique in hoc opere laudandi. Idem præstarunt viri de Historia Ecclesiastica optime meriti, ac præsertim in selectis, eruditisque adnotationibus suis Tillemontius. Omnes pariter, qui de Ecclesiasticis Scriptoribus commentaria ediderunt, Augustini vitam librosque complexi sunt, Trithemius, Bellarminus, Labbeus, Possevinus, Dupinius, Caveus, Oudinus, Fabritius, aliique sexcenti. Sat est, si hoc unum pronuntiavero, nullum inter Catholicos, aut Orthodoxos Scriptores adinveniri, qui Augustini præclarissimum nomen, librosque numero atque eruditione admirandos summis laudibus non prosequatur, si perpaucos excipias, qui præditi fuerunt summa temeritate, atque arrogantia, ut qui sibi Phereponi, ejus scilicet, qui laboris patiens est, honestum nomen adscivit, Joannes Clericus Arminianus.

C A P U T II.

De Augustini patria, nativitate ac parentibus.

Itaque Augustinus Tagastæ obscuro Africæ ac provinciæ Numidiæ municipio Idibus Novembris anno 354. natus est. Ac de patria & de natali die nulla oriri potest difficultas: nam ipsemet Augustinus in libro de Beata Vita cap. 1. num. 6. *Idibus Novembris*, inquit, *mihi natalis dies erat*; ac de patria

tria in epistola 225. ad Albinam, nunc. 126. n. 7. *Neque in hoc inviderunt Ecclesiæ Tagastensi, quæ carnalis patria mea est*. De anno quoque, etsi nonnulli dissentiant, conveniunt accuratiores, ea ducti ratione, quod S. Pater obierit v. Kalendas Septembris Theodosio XIII. & Valentiniano III. Cons. anno scilicet 430. dum ageret annum ætatis suæ septimum ac septuagesimum. Vide Henricum Cardinalem Norisium in priori libro Historiæ Pelagianæ cap. 3. atque in quiquaginta somnia Macedi. Progenitum honestis & Christianis parentibus, qui erant de numero Curialium, tradit Possidius. Curiales Rivius, aliique nostrates illos intelligunt, qui curant civilia munera, & quibus a provida gubernatione nomen est; eamque interpretationem Bollandiani haud improbabilem esse censent. Sane in ea significatione Curialium vocabulum acceperunt Glossaria, Isidorus, Senator, Justinianus, Salvianus frequenter, aliique apud Ducangium. Plura de Curialibus habentur quoque in Codice Theodosiano libro XII. Tit. I. atque in adnotationibus clarissimi Jurisconsulti Jacobi Gothofredi: ex quibus facile percipias inter Curiales, ac decuriones nullum fuisse discrimen. Generosa ac nobili stirpe Augustinum procreatum fuisse censuerunt auctores complures, Melgarus Canonicus Regularis, Sammartinius, Nævius, Torrellius, aliique: sed quod de progenie ejus, illiusque splendore narratur, incertum Stellartius ceterique fatentur. Crediderim inter proceres, vulgaresque homines (hæc enim curialium conditio erat,) medios Augustini majores constitisse. Haud magna rerum copia abundasse illinc evincitur, quod sermone 356. n. 6. vir humillimus se *pauperem*, *atque ex pauperibus natum* appellaverit, ac patre e vivis sublato, ut studiis sedulo incumberet, atque in urbe Carthagine commodam vitam ageret, Romaniani concivis sui ope atque liberalitate indiguerit. Pater Patritius appellabatur, quem gentilem antea & a vera religione alienum, quum ad extremam vitam jamjam pervenisset, piissima conjux lucrata est Deo. Huic, supra quam dici possit, religiosæ, ac probatissimæ feminæ, nomen Monica. Peperit hæc filium alterum, Navigium nomine: quem splenis vitio laborasse scribit Augustinus in libro de Beata Vita num. 14. necnon præclarissimam feminam, illam nempe germanam Augustini sororem, quæ, ut Possidius ait capite 26., *vidua Deo serviens*

A 2 *mul-*

multo tempore usque in diem obitus sui præposita ancillarum Dei vixit. Neptes quæ pariter Deo in monasterio servierunt, necnon consobrinos ejus Lastidianum & Rusticum, aliosque ipsi sanguine conjunctos prætermittimus.

CAPUT III.

Prima Augustini institutio; qua commemorata inquiritur, num Græcas litteras, quas puerulus adversabatur, tandem didicerit.

PUerulus impellente sollicitudine consilioque parentum Augustinus litterario ludo dedit operam: tametsi prima rudimenta, ut assolent pueri, qui nondum percipiunt litterarum utilitatem, aliquatenus fastidiret. Adamavit tamen latinas præ Græcis litteris; quamvis fabulas, quibus istæ abundant, audiret maxima animi voluptate. Verum ætate grandævus cognita Græcæ linguæ ad divinarum litterarum intelligentiam necessitate, illi haud mediocrem operam impendisse, nobis complura argumenta suadent. Quamquam enim pro ea, qua pollebat humilitate, scripserit in secundo libro contra litteras Petiliario cap. 38. se Græcæ linguæ *præparum* assecutum, & *prope nihil*, tamen eo loci adversarium ead. lingua abutentem his verbis refellit: *Non tamen impudenter me dico nosse* ὅλον *non esse* UNUM, *sed totum*, & καθόλον, *secundum totum*, *unde Catholica nomen accepit*. In libro etiam adversus Priscillianistas cap. 5. commonstrato discrimine inter αἰῶν, & αἰώνιον, egregie differit de æternitate. Advertit item lib. 22. de Civit. Dei cap. 19 quomodo Latini interpretes, qui ἀορασίαν enuntiatam de re, quæ sub aspectum non cadit, reddidere *cæcitatem*, laboraverint vocabulorum inopia. Plura, ne hæc minute prosequar, occurrunt exempla in commentariis in Psalmos. Quædam duntaxat ex Enarrationibus ejus in centesimum decimum octavum seligamus. Eo itaque loci inquirit significationem græci verbi σφόδρα, eaque comprobat Latinorum versionem, eruitque ejusdem sensum peroptimum. Ostendit plateam a latitudine dici, quoniam Græcæ πλατὺ dicitur *latum*. Exponit quid sit πλεονεξία, quam nonnulli *emolumentum*, quidam *utilitatem*, alii melius *avaritiam* interpretatur, recteque illius vocabuli a πλέον, &

ab

ab ὀρέξις derivat originem. Pro eo ab Apostolo ad Timotheum scribente substitutum monet φιλαργυρίαν, quod idem sonat, ac *amor pecuniæ*. Advertit in illis verbis, *Exercebar in justificationibus tuis*, significari exercitium quiddam magnæ delectationi conjunctum, quum id exprimat Græcus ἠδολέσχουν. Discrimen quoque inter λόγον, & λόγιον, inter δικαιοσύνης, & δικαιώματα expendit, multiplicemque affert significationem verbi παρακαλεῖν. Declarat quid sit φυλάξασθαι, quid παιδεία, & cur χρηστότητα, scilicet *suavitatem*; Latinus *bonitatem* verterit, quomodo item quod nostri interpretati sunt, *Da mihi intellectum*, Græci complectantur hoc uno verbo, συνέτισον. Exponit quare ἀδολεσχίας quidam *delectationes*, alii autem *fabulationes* reddiderint; quodque Græci inquiunt τοῖς ἀντιδικοῦσι, nonnulli verterint *nocentibus*, & *persequentibus*, nonnulli vero *calumniantibus*. Observat variationem Græcorum codicum ob similitudinem verborum ζῆσον, & ζήτησον, eosque conciliat. Et hæc quidem exempla in illius psalmi explicatione occurrunt; unde colligere possumus quot inveniantur in tanta amplissimorum voluminum multitudine. Nec latuerunt Augustinum Grammaticæ, quæ ad Græcam linguam viam sternit, regulæ atque elementa; ut constat ea solutione quæstionum, quas illi proposuit Paulinus Episcopus. Disputans quoque adversus Julianum diligenter collegit Græcorum Patrum testimonia, quibus demonstratur originale peccatum, ac producturus testimonium S. Basilii, libro I. cap. 5. num. 8. hæc verba præmittit: *Quod etsi reperi interpretatum, tamen propter diligentiorem rei fidem verbum e verbo malui referre de Græco*. In epistola demum ad Quodvult Deum 222. quæ præmittitur libro de Hæresibus, aperte Augustinus significat se legisse Epiphanii scripta, quibus LXXX. hæresum historiam complexus est; quum tamen Epiphanii liber de hæresibus nondum esset Latinitate donatus; idque facilius & commodius fieri potuisse apud Carthaginem, ubi morarabatur Quodvultdeus, ibidem Augustinus affirmet. Atque ex his constat maximum hunc virum Græcæ linguæ ignarum nequaquam fuisse; ut in illius vita Benedictini, necnon Bollandistæ observarunt.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

Augustinus linguam hebraicam haud penitus ignoravit.

POtest hac data occasione quæri, an hebraicam linguam Augustinus omnino ignoraverit: de qua re legendus pag. 64. Joannes Rivius. Narrat is Augustinum se ejusdem linguæ non uno in loco appellare imperitum; sed plura haberi momenta, unde facillime dignoscatur id etiam humilitatis gratia ab Augustino affirmari. Plura enim illius linguæ vocabula interpretatur, serm. 35. de verbis Domini, Tractatu 15. in Joannem, in Psalmum 139. aliisque in locis. Arbitramur quoque non semel interrogasse Hebræos circa propriam hebraicorum vocabulorum significationem: quemadmodum de voce *Raca*, quæ non sonat *pannosum* aliquem, ut Græcus ῥάκος, sed quemdam indignantis animi motum, testatur lib. 1. de Sermone Domini in Monte num. 23. Præterea Augustinus nequaquam ignorabat Punicam linguam, quæ Hebraicæ sociebatur quadam significationis vicinitate, & cum illa magnam habebat in plurimis vocabulis consonantiam: nam passim Punica proloquia exposuit, vocesque explicavit, *Punicus* proinde a Secundino, sicuti a Juliano Pelagianorum coriphæo, disputator *Poenus* aliquando appellatus. Quum vero Augustinus permultas habræorum voces calleret, & quarum vim ignorabat, sedulus a peritioribus investigaret, idque etiam in Græcis faceret; profecto apparet summa arrogantia, & iniquitas Pheroponi, vitio ei vertentis, quod absque adjumento exoticarum linguarum sacras litteras explanaverit: ne dicam falli plurimum, qui ad regulas grammaticorum, ob solam syntaxim, verborumque proprietatem percipiendam admodum utiles, non vero ad Patrum documenta, atque ad præceptiones catholicæ Ecclesiæ exigunt divinarum Scripturarum arcana. At in viam, ex qua aliquantulum discessimus, redeundum.

CA-

CAPUT V.

Puerilis institutio, & laxitas: iniqua crapulæ insimulatio.

ITaque Augustinus latinis litteris, quarum sonum voce-sque, cum debellatis ab exercitu Romanorum Afris, obtinere communesque reddi cœpissent, audierat inter amplexus ac blandimenta nutricis, ad pædagogi ludos Tagastæ primum, deinde Madamis imbuendus urgetur. Tanto autem pollebat ingenii acumine, ac tenacitate memoriæ, ut humanioribus litteris eruditus, sub annum ætatis suæ sextum decimum, Madamis in patriam se receperit. At ibi otio magis, quam studiis indulgens in vitia sensim declinavit, quæ postmodum in libris Confessionum suarum humillime recensuit, vehementerque deflevit. Inter ea vitia Medicorum quidam Petit nomine, in Opere, cui titulus, *Homeri Nepenthes*, *sive de Helenæ medicamento*, typis procuso Ultrajecti anno 1689. crapulam recensor, adeo, ut tantum vini hauriret, ut non posset sibi inter pocula temperare, quin valetudini suæ nimio potu interdum incomodaret: quamobrem libro X. Confess. cap. 31. Dei misericordiam his verbis imploravit: *Ebrietas longe est a me: misereberis ne appropinquet mihi. Crapula autem nonnunquam subrepit servo tuo, misereberis ut longe fiat a me*. Existimavit vero memoratus medicus sese Augustinum pluribus quidem potionibus ingurgitasse, sed ea fuisse cerebri ac mentis firmitate, ut in eadem vini quantitate, quæ multos redigeret ad insaniam, rationis usum servaret. At quum crapula sit ebrietate deterior, est enim capitis lucta & agitatio ex vinolentia proveniens, forte dicta ex *κάρα*, *caput*, & *πάλλω*, *vibro*; aut, quod nonnulli evincere student ex pervulgatis latinorum phrasibus, *Crapulam exhalare*, *edormiscere*, *discutere*, nullum inter crapulam atque ebrietatem inveniatur discrimen: mirum videri potest, quomodo Augustinus, qui se nunquam ebrium fuisse testatur, crapulam sibi aliquando subrepsisse affirmaverit. Itaque *crapulæ* nomine non bibendi usum, sed corporis sui dispositionem, atque bibendi appetitum, ibidem significat. Nam eo loci, postquam ait spectare potum & escas *ad indigentiam*, & causæ edendi ac bibendi adjungere se tanquam

quam pedissequam *periculosam jucunditatem*, ait se adversus suavitatem istam pugnare, ne capiatur, atque audire se vocem Dei jubentis, *Non graventur corda vestra in crapula, & ebrietate*. Implorat ergo adversus subrepentem cupiditatem bibendi auxiliantem gratiam, qua se contineat; quod jure meritoque facit, cum ob corporis sui constitutionem, tum ob consuetudinem totius Africæ, in qua ebrietatem, etiam inter Christi ministros, fuisse ætate sua frequentissimam, Augustinus ipse non uno in loco conqueritur. De mensa Augustini ad hunc modum loquitur S. Possidius cap. 22. *Mensa usus est frugali & parca, quæ quidem inter olera, & legumina, etiam carnes aliquando propter hospites, vel quosque infirmiores; semper autem vinum habebat. Quia noverat, & docebat, ut Apostolus dicit, quod* omnis creatura Dei bona sit, & nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. *Et, ut idem Augustinus Sanctus in suis Confessionum libris posuit, dicens, Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis*. Ex quo loco magis in ea opinione confirmor, quod Augustinus *crapulam* acceperit, pro immodica bibendi cupiditate. Petrum vero Petitum, cui Augustinus visus est meribulus, stylo fusiori Cousinus, aliique refutarunt.

CAPUT VI.

Adolescentis præclarum ingenium, & lapsus in Manichæorum errores.

NE præstantissimum Aurelii Augustini ingenium in Patria adolescentiæ vitiis subrueretur, Carthaginem Urbem totius Africæ nobilissimam missus est. In eadem quidem Urbe Rethoricæ sedulam navavit operam, omnesque coætaneos suos longe superavit, adeo ut de ingenii sui præstantia, ac plausibus institutorum superbe gauderet, ac typho quodam tumesceret. Cum vero inter perditissimos juvenes versaretur, circumstrepere eum cœpit flagitiosorum amorum sartago, qua incensus habuit mulierem quamdam thori sociam, genuitque ex illa puerum Adeodatum, præditum tanta ingenii perspicacitate, ut patri; quod ipse scribit nono Confessionum suarum libro,

hor-

horrori esset *ingenium illud*. Non tamen carnalibus illecebris adeo Augustinus abreptus est, ut studia omnino pessumdaret. Nam undevigesimum ætatis suæ annum agens, illectus quodam Tullii libro, qui vocatur *Hortensius*, cæpit flagrantissimo animi æstu concupiscere sapientiæ immortalitatem; & quod portento simile est, nullo tradente magistro, annos natus ferme viginti legit percepitque Categorias Aristotelis, omnesque Artium liberalium libros pervolutavit quamcitissime, & absque ulla difficultate, facultatem differendi, mathesim, musicam, & arithmeticam assecutus. Veritatem autem, cujus desiderio angebatur, non in Deo humiliter quærens, in Manichæorum apud se illam tantummodo adinveniri jactantium, errores prolapsus, horum assertoribus, ut S. Possidius ait, *ceteris suspensior aderat, ne quid pro ipsa, vel contra ipsam hæresim diceretur*. Nec mirum, adolescentem in Manichæorum deliramenta impegisse. Nam ex una parte sacras litteras, in quibus veritas delitescit, fastidiebat propter styli simplicitatem, ideoque a veritate capescenda terrebatur puerili quadam superstitione: ex alia autem parte Manichæi loquaces erant, habebantque in ore laqueos, & viscum confectum dulcissimarum syllabarum commixtione, & incautos quamfacillime alliciebant, pollicentes se veritatis cupidum, in secretiora illius penetralia, sublata errorum caligine, introducturos. *Quis* autem, ut ejusdem Augustini utar verbis, cap. I. de utilit. cred., *his pollicitationibus non illiceretur, præsertim adolescentis animus cupidus veri?* Adde Manichæorum ostentationem continentiæ, & adumbratam simulatamque virtutem: quibus miserrime deceptus, non solum ipse illis adhæsit, verum etiam exemplo atque hortatu ad eos traxit Romanianum, Honeratum, amicorumque omnium honestissimum Alipium.

CAPUT VII.

De Manichæorum origine.

FActa Manichæorum mentione, non abs re erit aliqua ad illam spectantia commemorare. Auctorem habuit hæc hæresis Manetem quemdam, Persam genere, abjecta stirpe progenitum, sed corporis, animique aptitudine præstantem: cujus

rei caufa a vidua in filium adoptatus magicas ceterafque Perfarum difciplinas edoctus eft. Cubricus antea dictus fuit; cæpitque hærefim diffeminare circa annum 277. Cum Scythiano eum confundit lib. 1. hæreticarum fabularum cap. *26.* Theodoritus: cum uterque fit diftinguendus. Scythianus enim fuit Saracenus, vel Arabs, Græcorum lingua, & difciplinis omnibus apprime eruditus, qui domus fuæ ruina oppreffus, ut Epiphanius inquit, five, ut alii fcribunt, e fuperiori domus tecto mente alienatus, aut diabolo impellente, dejectus conftituto hærede librorum, operumque fuorum Terbintho difcipulo, dogmatum præftigiarumque fuarum confcio, miferrime interiit. Terbinthus vero in Palæftina aliquandiu commoratus, magna ob novitatem pravitatemque doctrinæ in illum excitata perfecutione, arrepta fuga apud Viduam, quæ Manetem alebat, diverfatus juvenem fatanæ myfteriis imbuit; Scythianumque imitatus, cum fuperiorem domus partem, ut moris erat, fpeculationibus, præftigiifque fuis daturus operam afcendiffet, e fublimi delapfus interiit, five, ut fcribit Epiphanius, a diabolo afportatus in folitudinem, maligni fpiritus opera præfocatus eft laqueo. Atque Terbinthus ifte fuit famofus ille Buddas, Manichæorum antefignanus, & præceptor Manetis, qui ut fecurior lateret, antiquum nomen permutavit. Verfabatur itaque in errore Guilelmus Caveus, quando in fæculo Novatiano pag. *89.* fufpicabatur Buddam unum, eumdemque effe, cum Addam, five Adimanto Manichæi difcipulo, quem S. P. Auguftinus peculiari opere confutavit. Hujus itaque Buddæ, aut Terbinthi libros opefque adeptus Cubricus, fibique etiam in matrimonium copulata Vidua, ut cenfent qui cum Lamberto Danæo inter Manichæum & Maumethem inftituunt parallelum, divitiis priftigiarumque ampliori notitia adauctus, abjecto Cubrici nomine, Manetem fe nominavit, quo vocabulo Cyrillus Jerofolymitanus ait Perfica lingua fignificari *fermonem*, Epiphanius autem *vas:* quare ideo hac nomenclatura, femetipfum diftinxit, ut alter Paulus haberetur; qua fuperbia inflatus fefe *Apoftolum Jefu Chrifti* appellabat, epiftolis fuis omnibus hoc exordio præfixo. At cum *Manes* ei videretur nomen abjectiffimum, poftquam advertit illo potius fignificari hominem quemdam infanum (eft enim μανία idem, ac dementia, fe Manichæum, quafi *manna* (*furorem potius*) *fundentem*, vocari præcepit. Fallun-

tur

tur autem, qui hunc fuisse imperitum existimant; siquidem Archelaus in Mesopotamia Episcopus, qui non semel cum illo publice disceptavit, eruditum dixit *pene super omnem hominem:* ideoque mirum non est, si cum praeclarae mentis acumine, intimisque naturae latebris, fabellarumque lenimentis instituta factione, optima quoque ingenia deceperit. Non habuit tamen Manes finem Scythiano, ac Terbintho feliciorem: nam cum incantationibus suis necasset filium Regis Persarum, hujus jussu excoriatus est vivus.

CAPUT VIII.

Describuntur praecipua dogmata Manichaeorum.

INter Scythiani scripta, quae tandem ad Cubrici manus pervenerunt, quatuor erant volumina: quorum primo titulus erat *Evangelium*, alteri *Capita*, tertio *Mysteria*, quarto *Thesaurus*. Manes itidem libros *Thesauri*, & *Mysteriorum* titulo inscriptos edidit, necnon de *Astrologia* & *de Fide*, atque *Epistolam ad Marcellum*, quae, cum scripta alia interciderint, legi potest apud S. Epiphanium, de H. Manich. num. *6.* & in disputatione Archelai, cujus paullo supra mentionem fecimus, edita ab Henrico Valesio. In his Manes Empedoclis sententiam secutus, statuit duo esse rerum omnium principia invicem pugnantia, Bonum unum, alterum Malum: quod se demonstrare putabat ex oppositione, & lucta lucis ac tenebrarum, albi nigrique coloris, corporum & spirituum, Veteris ac novi Testamenti, vitiorum atque virtutum. Inter haec vero pugnam cieri ajebat, ut quae permixtione boni & mali constant, mutuo conflictu, & collisione purgentur, donec oppositarum qualitatum expertes in suum principium, regnumque Dei sui unde prodierunt, reverti possunt. Quidquid vero undique purgatur, reditque ad simpliciorem Dei substantiam in rebus coagmentatis commixtam, propriis sedibus reddi autumabat, per quasdam naves, quas esse solem, & lunam stultissime perhibebat. Locabat iisdem in navibus sanctas Virtutes sese transfigurantes in masculos, ut illicerent feminas gentis adversae, commotaque per hanc illecebram concupiscentia, lumen illarum membris im-

mixtum excitaretur ac fugeret, in divinam substantiam, cujus particula est, reversurum. Etsi autem Manichæi uterentur conjugibus; conceptum tamen generationemque vitabant, ne divina substantia, quam in eos per alimenta ingredi astruebant vinculis carnis ligaretur in prole. Adamum & Evam procreatos afferebant ex principe fumi Saela, qui cum sociorum suorum fætus devorasset, quidquid inde attraxerat divinæ substantiæ, cum uxore concumbens in carnis tenacissimo vinculo colligavit. Quamobrem Manichæorum electi hoc sibi officium demandatum affirmabant, ut Dei boni substantiam immixtam Dei mali particulis segregarent, *Catharistæ* idcirco appellati, idest purgatores. Atque ad hanc purgationem horrenda & sacrilega Sacratissimæ Eucharistiæ contaminatione usi sunt: quam horrent Christianæ aures audire. Procreationem rerum corporalium, generationes, nuptias, & quidquid divinæ substantiæ in carnis, scilicet, malæ naturæ carceres detrusionem, & colligationem compatitur, omnino damnabant. Christum propterea nunquam corpoream adsumpsisse naturam, neque pro corporibus immortalitate donandis venisse dicebant, sed phantastica duntaxat in carne: imo illum sub serpentis imagine mulieri ut ederet de arbore scientiæ suasisse, unde cognitionis lumen, aliaque plura evenerunt, quæ spectant ad boni a malo segregationem. Demum ut in rebus ceteris, ita in homine statuerunt bonam, ac malam substantiam, duasque animas, quarum una virtutis, altera peccati sit causa: easdemque animas in corporum solutione materiam aliam subire putarunt, quoadusque totius mali concretione deposita redeant in lucis plenitudinem, quæ post mundi conflagrationem in verticem globumque coacta separatim a mala substantia juxta eorum placitum perseverabit. At de his, ceterisque Manichæorum deliramentis, Augustinus in libris adversus illos conscriptis, ac postmodum recensendis.

CAPUT IX.

De Augustini usque ad Baptismum consuetudine.

HIs itaque Manichæorum insaniis Augustinus novem annorum spatio plus, minus adhæsit; deceptus ipse, aliorumque deceptor. Verum, cum esset præstanti ingenio, eique splendor veritatis aliquatenus illucesceret, animadvertit in Elpidii adversus Manichæos disputatione, ab ipsis catholicorum argumenta eludi potius, quam solvi, ac dolose eo ipsos confugere, ut dicerent novi Testamenti Scripturas esse falsatas, quum interim illi non possent incorrupta exemplaria proferre. Vidit quoque prodigiosam, quam jactabant, institutoris sui sanctitatem non convenire gestorum ejus narrationi, & quæ magnopere commendabantur, inanibus illos verbis, non factorum imitatione probare. Plura insuper, quæ in Philosophorum libris legerat, comparans Manichæorum insaniis, verisimiliora ei videbantur: opponebatque illius sectæ doctioribus circa quæstiones animum ejus pulsantes dubia adeo difficilia, ut hæc non possent dissolvere, promittentes interim quamprimum Carthaginem adventurum Faustum generis sui eloquentissimum ac sapientissimum, cujus eloquio quidquid difficultatis irrepsisset, enodatissime expediretur. At ubi Faustus, quem fama præcucurrerat, agente Augustino undetrigesimum annum, Carthaginem adventavit, expertus quidem est hominem facundum, ac suaviter garrientem; sed liberalium disciplinarum expertem, fatentem quoque se non posse rationum pondere confirmare quidquid de Cœlo, de Luna, de Sole, de Sideribus Manichæorum scripta comprehendunt. Ita Augustinus assequendi veritatem in hac hominum secta desiderio frustratus, cæpit illis frigidius adhærescere, veriorem religionem amplexurus, cum ipsi primum innotuisset. Postquam vero Grammaticam prius in sua Civitate, deinde Rhetoricam in Africæ metropoli Carthagine docuisset, & conscripsisset quoque libros *de Pulchro & Apto*, quos dicavit Hierio Romanæ Urbis Oratori clarissimo, Romaniani favore ac liberalitate in ipsius familiam adscitus, atque primatus communicatione honestatus, Romam primum anno reparatæ salutis 383. ætatis suæ vicesimo nono nondum exacto,

deinde

deinde Mediolanum labente anno Christi 384. profectus est, comitante natum, hujusque errores inconsolabiliter deflente Matre. Hujus lacrymis precibusque, ac Ambrosii Sanctissimi Mediolanensis Antistitis frequentissimis disputationibus, divina præstante opitulatione, factum est, ut tricesimo tertio ætatis anno salutarem Ecclesiæ Catholicæ doctrinam, & divina perciperet Sacramenta, ea ratione, quam ipsemet Augustinus libro nono Confessionum suarum enarravit.

CAPUT X.

Ambrosii de baptismo Augustini sermonem esse supposititium quænam argumenta suadere videantur.

ORdinis nostri Scriptores tradunt ab Augustino una cum Baptismate Monachale institutum fuisse susceptum: quod alii nostratibus exprobrant, quasi id ex supposititio Ambrosii sermone, ut imperitis fucum facerent, nixi sint commonstrate: quumque Stellartius asseruerit sermonis ejusdem germanitatem; qui conscribendis Sanctorum Vitis impendunt operam, appellant illum pag. 216. num. 19. (tom. 6. Aug.) *Virum litterarum humaniorum, quam artis criticæ peritiorem*. Attingam vero nonnulla de hac nostratium opinione, sed levi, ut inquiunt, brachio; nam ad libros, quos interea temporis Augustinus elucubravit, quod propius ad hunc attinet scopum, mihi convertendus est sermo. Ac primum non diffiteor haud leves esse conjecturas, quibus permoti viri doctissimi, non tantum sermonem nonagesimum quartum, in quo legimus Augustinum post susceptum baptisma fuisse indutum *cuculla nigra* quam dono dedit Sanctus Simplicianus, & *cingulo ex corio* præcinctum, verum etiam sermones omnes alios, qui sub Ambrosii nomine circumferebantur, inter adscititios spuriosque communiori eruditorum judicio fuisse rejectos. De hoc insuper, in quo agitur de Augustini baptismo, peculiares suppositionis notæ afferuntur. Nam primo inquiunt, non habere illum Ambrosii salivam, ac plurimum ab illius phrasi abhorrere. Deinde ajunt in eo sermone dici Augustinum *Carthaginiensem*, cum civitas Tagastensis fuerit illi natale solum. Addunt ibidem de Augustino affirmari ad Christianam religionem pervenisse *contempto*

Gen-

Gentilium cultu, id, quod falsum esse convincitur; cum nunquam ille mancipatus fuerit idolorum superstitioni. Præterea veteri consuetudini, juxta quam baptismate regenerati albis vestibus induebantur, oppositam esse constat *nigram* impositam Augustino *cucullam*. Demum *religionis* nomen, quod in Pseudo-Ambrosii oratione occurrit, nondum ea ætate, qua salutari lavacro tinctus est Augustinus, ad Monachorum statum significandum usurpabatur. Atque hæc sunt, quæ suadent eruditorum compluribus sermonem, de quo loquimur, nothum esse, & Ambrosio suppositum.

C A P U T XI.

Qua ratione Augustinenses Scriptores productis argumentis occurrerint.

HÆc quidem haud multum negocii sibi facessere nostrates existimarunt. Enimvero, etsi Scriptoribus omnibus proprius est stylus, quemadmodum hominibus singulis facies sua; non tamen orationes ejusdem auctoris omnes eamdem præseferunt elegantiam, eamdemque proprietatem verborum, præsertim cum aliquæ ex tempore recitentur, quædam coram populi multitudine, nonnullæ in sapientum congressu; in quibus si eamdem phrasim requiras, nimium videberis superstitiosus. Sed neque sermo ille, de quo loquimur, barbariem redolet, aut locutionem Ambrosio indignam; ut notum erit legenti. *Carthaginiensis* quoque cur dictus sit Augustinus nemo jure mirabitur, si animadvertat in ea urbe Augustinum peregisse ampliora studiorum suorum curricula, ibidem docuisse Rhetoricem, atque illinc Italiam profecturum solvisse; cumque Urbs Tagastensis obscuri esset nominis, Carthaginem Africæ caput adeo fuisse percelebrem, ut non immerito patria clarissimi rhetoris, qui illinc discesserat, diceretur. Hinc Julianus Augustini acerrimus hostis illum contumeliæ causa appellabat *Pœnum disputatorem*; quem lib. 3. cap. 17. n. 32. Augustinus (a) refellens auctoritate beatissimi Martyris Cypriani, Virgilium imi-

(a) *Æn.* 12. *v.* 67.

imitatus inquit. *Poenus disputator, non ego, sed Cyprianus Poenus, te hoc vulnere Poenus immolat, & pœnam scelerato ex dogmate sumit:* quibus verbis Augustinus se cum Cypriano Carthaginiensem dici gloriatur, ostendens inter Poenos floruisse, qui Juliani hæresim præfocassent; & hæretico homini disputatores Afros formidandos esse, non deridendos. Idolis autem nunquam revera Augustinus immolaverat: at *Gentilium* nomine ii omnes comprehenduntur, qui sunt a vera Religione alieni, & Manichæi præsertim, quibus Augustinus adhæsit, in tantas profanarum opinionum absurditates demersi, ut dogmata paganorum deteriora adoptarent, & de Deo etiam tam abjecte sentirent, ut supremo bonorum auctori principium aliud malum, malorumque omnium caussam opponerent. Quamobrem nos in matutinis horis Deum hisce verbis alloquimur ex initio *Confessionum* ex parte depromptis: *Magnus Dominus, & laudabilis valde, qui de tenebris Gentium lumen Ecclesiæ suæ vocavit Augustinum*. Catechumenos salubris baptismatis lavacro tinctos, albis indumentis vestiri solitos, nemo nostrum ignorat: putant tamen facile dilui objectionem inde petitam, sive cum Nicolao Crusenio dicatur, non legi in eo sermone Augustinum pulla indutum veste in ipso die initiationis, idque contigisse cum regenerati octiduo transacto candida indumenta deponerent; sive Carolo Moreau subscribamus, reponenti nil repugnare, si dicamus talari tunicæ a Simpliciano donatæ vestem candidatorum fuisse injectam. At vocabulum *Religionis* etiam pro Monachorum institutis fuisse ætate Ambrosii frequenter acceptum, ex quarto Carthaginensi Concilio, ex Libris Institutionum Cassiani, atque ex eodem Ambrosio scribente ad Sabinum, laudatus Moreaus evidenter demonstrat: quamvis in eo sermone *Religio* dicatur Christianæ fideî professio, non, ut inquiunt, inanium oppositionum artifices, institutio Monastica. Id vero ex sola ejusdem sermonis lectione unusquisque, licet mediocris sit intelligentiæ, percipiet. Itaque hæc sunt, quibus nostrates præmissas oppositiones superiori numero diluere ac frangere adnituntur: de qua re legendi Ambrosius Coriolanus in Opere quod inscripsit, *defensorium Ordinis*, impresso Romæ elegantissimis typis anno 1481. §. *Quinto*. Crusenius Parte 1. Monastici cap. 5. Moreau p. 1. Vindiciarum §. 4. Stellartius in Augustinomachia P. 2. differt. 1. Marquez de

Orig.

Orig. FF. Erem. cap. 5. §. 12. Herrera in Resp. Pacif. p. 64. & 74. Torellius Tom. 1. pag. 128. &c.

CAPUT XII.

In prædicto Sermone producendo Augustinensium ingenua fides.

Quamquam ego non ausim refragari criticis prælaudatum sermonem inter suppositirios rejicientibus; proptereaquod non Erasmus tantum vir non contemnendi judicii, sed & Ecclesiasticorum Annalium Venerabilis (a) Parens, aliique viri doctissimi in eamdem sententiam abierint: illud tamen certissimum esse puto, Majores nostros non fraude aliqua eumdem sermonem sub Ambrosii nomine produxisse, sed communi opinione, ac magna etiam probabilitate ductos, ideoque fastidiosissimos esse, qui illos irrident, & iniquissimos, qui temeritatis, fraudisque redarguunt; maxime cum nostrates, qui posteriori ætate, & suspicione suborta floruerunt, minime pertinaces fuerint in propugnanda ejusdem sermonis germanitate. De qua transacta ætate communem viguisse opinionem (præter quædam martyrologia, de quibus pertractabo num. 42.) evincunt rationes, quæ modo subjiciuntur. Principio continetur idem sermo in vetustioribus Ambrosii editionibus, non in sola Basileensi, an. 1491. quam citant Bollandistæ, sed etiam in Parisiensi anni 1549. prope finem tomi 3. pagina 221. col. 4. in quas editiones sermonem hunc irrepsisse dolo nostratium, nemo sui compos asseruit. Præterea sermonem tanquam Ambrosii genuinum fætum receperunt auctores extra familiam nostram quamplurimi; inter quos Florentinorum Antistes S. Antoninus 3. p. Chronicorum tit. 24. cap. 14. pag. 804. editionis Lugdunensis, ubi plura in causam nostram producit Petrus Maturus S. J. Chronicorum illorum illustrator, qui negantes Augustinum nigrum gestasse habitum, ac Sermones ad *Fratres in*

C *Ere-*

(a) *Baronius enim Decreto Bened. XIV. S. P. die* 12. *Januarii* 1745. *Venerabilis Servi Dei Titulo est decoratus.*

Digitized by Google

Eremo explodentes, appellare non dubitat *calumniantes perversosque censores*; nec sermonem Ambrosio attributum, & laudatum ab Antonino, ullatenus in dubium revocat. His adde Dionysium Carthusianum, Jodocum Clitoveum, Paulum Morigiam, Aubertum Miræum, Basilium Sanctorium, Gregorium de Valentia, Hieronymum Torrensem, aliosque complures a Crusenio pag. 14. laudatos. Gregorium autem de Valentia, & Hieronymum Torrensem legisse vellem Societatis Jesu viros præclaros, qui, ut diximus, mirantur Stellartium adeo artis critices fuisse ignarum, ut Ambrosio spurium atque adulterinum Opusculum adtribuerit. Quæ si jure dicerentur, etiam in sodales suos proculdubio quadrarent: quorum alter, idest, Torrensis lib. 4. Confess. Augustin. §. *6*. pag. 475. editionis Parisiensis ex Ambrosiano sermone demonstrat Augustinum fuisse Monachum: alter vero 2. 2. disp. 10. puncto 1. pag. 1753. Edit. Venetæ probat pium esse religiosorum hominum institutum exemplo Augustini, *Qui regulam* (inquit) *præscripsit Monachis, & ipse Monachus fuit, ut indicat lib.* 3. *contra litteras Petiliani cap.* 40. *& epist.* 89. *ad Hilarium, imo etiam cuculla nigra indutus, ut de illo D. Ambrosius Serm.* 94. *testatur*. Istis quidem ceterisque Scriptoribus etiam Nostratium aliquos adjungi posse censemus, saltim beatum Jordanum de Saxonia, qui ejusdem Sermonis meminit lib. 1. *de Votis Fratrum* cap. 15. pag. 32. Romanæ editionis: ac prælaudatum Ambrosium Coriolanum, quem magno in pretio omnes habuerunt, ut constat ex præcitatis Chronicis Antonini; maxime quod Coriolanus producit quoque Clementis VI. quemdam sermonem de S. Augustino, ubi aliqua ex Ambrosiano, de quo pertractatur, Sermone allegantur: demonstratque vir doctus se Clementis orationem præ oculis habuisse, proferendo illius exordium, *Nephtalim cervus emissus dans eloquia pulchritudinis*. Horum itaque opinioni subscripserunt posteriores nostri auctores, qui sermonem illum probarunt, ex quibus persuasum est quidquid in ipso enarratur, non posse apertæ falsitatis revinci; atque inverisimile ulterius videtur Sanctissimum Mediolanensium Antistitem de re adeo celebri, & posterorum memoriæ mandanda, qualis est conversio & baptismus Augustini, nihil penitus litteris consignasse. Sed Nostratium momenta produxi hactenus, eaque simplici narratione complexus, aliis dijudicandare linquo.

CA-

CAPUT XIII.

Augustinum a suscepto baptismate sese Eremiticæ Vitæ applicuisse quomodo Scriptores nostri demonstrent.

ENimvero non ex solo Ambrosii sermone, sed ex munimentis aliis validioribus evincunt S. Patrem Augustinum a suscepto baptismate in Monachum fuisse attonsum: id, quod admodum probabile putant ob ipsas res ab eo gestas circa tempus baptismatis; nam, quæ subsecutæ sunt postmodum, non probabile hoc reddunt, sed plane certum. Seligam vero ex pluribus rationes quinque nequaquam spernendas; reliquas brevitatis gratia prætermittens. Principio certum est ex *lib.* VIII. *Confess. cap.* I. & sequentibus, Augustinum cogitantem de meliori vita capescenda, ad varios hominum status, qui in Ecclesia Catholica inveniuntur, animum intendisse, ac præ ceteris probasse genus illud vivendi, in quo abdicatis bonis omnibus temporalibus soli Deo obsequium impenditur. Nam cap. I. n. 2. de paupertate religiosa, quam initio conversionis num amplecteretur, anceps pendebat, *Et inveneram*, inquit, *jam bonam margaritam, & venditis omnibus, quæ haberem, emenda erat, & dubitabam*. Atque hanc dubitationem a se excussam significat, cap. 12. ejusdem libri num. 29. his verbis: *Audieram enim de Antonio, quod ex Evangelica lectione, cui forte supervenerat, admonitus fuerit, tanquam sibi diceretur, quod legebatur:* Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis; & veni, sequere me: *& tali oraculo confestim ad te esse conversum. Itaque concitus redii ad eum locum, ubi sedebat Alipius; ibi enim posueram codicem Apostoli cum inde surrexeram. Arripui, aperui, & legi in silentio capitulum, quo primum conjecti sunt oculi mei*. Non in commessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione & æmulatione: Sed induite Dominum Jesum Christum, & carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis. *Nec ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine hujus sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt*. Quibus verbis, nisi fallit me opinio mea, aperte Augustinus indicat ver-

bis Apostoli monentis ne ob carnalium rerum providentiam ab induenda Christianæ vitæ perfectione detineamur, cum ceteris noxiis atque ad hanc vitam pertinentibus sollicitudinibus, diffugisse dubitationem comparandi margaritam illam, quæ emitur venditis omnibus, & quam adinvenit Antonius Evangelicis consiliis obtemperans, & fugiens in solitudinem. Et ne ludere videamur in verbis ambiguis; probat explicationem nostram, & perspicue idem Augustinus confirmat, dum scribit epistola 157. ad Hilarium num. 39. *Ego perfectionem, de qua Dominus locutus est, quando ait diviti adolescenti*, Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo; & veni, sequere me, *vehementer adamavi, & non meis viribus, sed gratia ipsius adjuvante sic feci*. Deinde adamasse Augustinum, & selegisse vitam Monachalem & Eremiticam inde colligimus, quod de Baptismo cogitans ad Simplicianum Monachorum Antistitem perrexerit, a quo audita conversione Victorini vehementer in ejus imitationem exarsit, quamvis lege Imperatoris Juliani oratoriam docere Christiani prohiberentur. Maxima quoque admiratione audivit quæ de Antonio Ægyptio Monacho ei, & Alipio narravit concivis suus Pontitianus; in cujus colloquio ad cætus Monachorum, atque Eremitarum transeunte Oratione, quanta voluptate loquentem Augustinus audierit, aperte ipse commonstrat, dum ait Conf. lib. VIII. cap. 6. num. 15. *Inde sermo ejus devolutus est ad Monasteriorum greges, & mores suaveolentiæ tuæ, & ubera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus*. Pontitiani quoque narratione cæpit Augustinus ardentius amare eos, qui ex codice, in quo scripta erat Antonii vita, relictis omnibus Deo servire statuerunt, ac se nondum ad hujusmodi vitæ propositum accedentem, quodammodo odisse ac reprehendere. Quare cap. 7. ejusdem libri num. 17. ait: *Tunc vero quanto ardentius amabam illos, de quibus audiebam salubres affectus, quod se totos tibi sanandos dederant, tanto execrabilius me comparatum eis oderam*. Altius quoque ipsius cordi hujusmodi sagittis infixis in hortum cum Alipio secedens, & quæ a Pontitiano audierat revolvens animo, in hanc exclamationem erupit: *Quid patimur, quid est hoc, quid audisti? surgunt indocti, & cœlum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sine corde ecce ubi volutamur in carne, & sanguine? An quia*

præ-

præcesserunt pudet sequi, & non pudet nec saltem loqui? Ex narratione itaque gestorum Antonii, & eorum, qui eumdem imitati sunt, Augustinum ad consimile vitæ genus fuisse vehementer accensum, jure meritoque contendunt Familiæ nostræ Scriptores. (a) Nam & Sanctus Eutherius Lugdunensis Episcopus, qui proculdubio Eremita fuit, & Monachus Lirinensis, obiitque die 22. Junii anno 454. haud obscure id innuit in Epistola ad Valerianum, sive in Parænesi de rerum humanarum contemptione, in qua pag. 386. edit. Romanæ, Sanctis quibusdam enumeratis, inquit: *dixerant, credo, & hi sibi, quod quidam nostrorum ait, cum se a sæculo in hanc beatiorem vitam hoc velut stimulo concitaret: dixerant, credo: Quid est hoc? Surgunt indocti, & cœlum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris ecce ubi in carne volutamur & sanguine.* Quæ cum ab Augustino dicta sint; perspicuum videtur hunc illud vitæ institutum statim a baptismate arripuisse, quod Eutherius selegerat, Monachi scilicet, sive Eremitæ. Tertio Augustinus priusquam baptismate regeneraretur, in villam Verecundi secessit, quasi Eremiticæ vitæ, quam inter Christianos cooptatus agere statuerat, positurus tyrocinia; eamque vitam delineare mihi quoque videtur libro Confess. 9. cap. 3. num. 5. narrans suum in eamdem villam recessum: nam ait primo Verecundum de bono Augustini proposito maceratum fuisse anxietudine, quod ipse ab eodem itinere retardaretur *propter vincula sua, quibus tenacissime tenebatur*, scilicet, propter conjugis fidelis consortium, quo certe in monasteria eremumque præpediebatur recessio. Deinde in illo rure se vitam solitariam egisse, & ab æstu sæculi requievisse, ibidem S. Pater affirmat. Hæc, aliaque eo loci enarrata expendens Petrus Maturus in loco citato num. præced. ad hunc modum loquitur: *D. Augustinum eximium S. Ecclesiæ Doctorem, Hipponensem Episcopum omni laude, & veneratione dignissimum, antequam Christi Sacramentis esset initiatus, religiosam vitam, idest, cælibem, & ab omni rerum humanarum cura, & sollicitudine liberam (qualem illi agunt qui nostro tempore Monachi, & religiosi vocitantur) instituisse agere,*

(a) *Vide Bellarm. de Script. Ecclesf. cum Dissert. Philipp. Labbe tom. 7. edit. Ven. pag. 160.*

Digitized by Google

agere, tam certum est, quam ipsum fuisse Augustinum. Quarto idem Augustini propositum eruitur a nostratibus ex gaudio, in quod piissima Mater Monica effusa est, ubi ei enuntiata fuit filii deliberatio. Illam quippe Matris exultationem ita Augustinus enarrat lib. VIII. Confess. cap. 12. num. 30. *Inde ad matrem ingredimur: indicamus; gaudet: narramus quemadmodum gestum sit; exultat & triumphat; & benedicebat tibi, qui potens es ultra quam petimus aut intelligimus facere, quia tanto amplius sibi a te concessum de me videbat quam petere solebat miserabilibus flebilibusque gemitibus. Convertisti enim me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem sæculi hujus, stans in ea regula fidei, in qua me ante tot annos ei revelaveras. Et convertisti luctum ejus in gaudium multo uberius quam voluerat, & multo carius atque castius quam de nepotibus carnis meæ requirebat.* Ex quibus constat amplius illud beneficium gemitibus Monicæ concessum esse aliquid præter conversionem atque baptismum, nimirum electionem status, in quo propter religiosam paupertatem & continentiam; nec initur connubium, nec desideratur nepotum propagatio, nec in bonis hujus sæculi spes collocatur. Hujusmodi autem status quinam est, obsecro, si non est status illorum, qui monachi, & religiosi appellantur? Ab illo demum tempore Augustinum posuisse vitæ Monasticæ rudimenta inde nostrates colligunt, quod ubi ex villa Verecundi cum sociis rediit, suscepitque baptismi gratiam, una cum illis extra urbem commorabatur, recepitque in contubernium etiam Evodium accinctum antea sæculari militiæ; unde lib. IX. Confess. cap. 8. n. 17. inquit: *Qui habitare facis unanimes in domo, consociasti nobis & Evodium juvenem ex nostro municipio. Qui cum agens in rebus militaret, prior nobis ad te conversus est, & baptizatus, & relicta militia sæculari, accinctus in tua. Simul eramus, simul habitaturi placito sancto.* Hi, qui simul commorabantur, erant Augustinus, Alipius, Navigius, Lastidianus, Rusticus, Licentius, Evodius, Trigetius, & Adeodatus. Alios enumerat S. Antoninus loco supra citato, inter quos Simplicianum, Justum, Cordulum, Paulinum. In unum consociatis beatissima mater Monica ita servivit, *quasi omnes genuisset, quasi ab omnibus genita fuisset*, cap. 12. n. 22. libri noni paulo ante laudati. Ex primo quoque libro contra Academicos cap. 2. num. 5. intelligimus soli

Ali-

Digitized by Google

Alipio forensibus causis assueto commissum, ut ad civitatem pro comparandis rebus necessariis accederet. Ibi enim inducitur idem Alipius ita post Trigetium loquens: *Hujus quaestionis judicem me tutius puto. Cum enim mihi in urbem iter sit constitutum, oportet me onere alicujus suscipiendae partis relevari.* Ex quibus haud obscure colligitur S. Augustinum statim a sui conversione vivendi extra urbes, cum viris ejusdem instituti sequacibus, absque ulla spe saeculi, & absque conjugio, propositum iniisse. Haec autem sunt argumenta illa quinque, quibus Familiae nostrae Scriptores absque praesidio Ambrosiani sermonis nituntur ostendere instituti nostri primordia ab Augustini baptismate repetenda, addentes alia momenta validiora, quae cum petantur a posterioribus factis, producentur inferius.

CAPUT XIV.

De libris ab Augustino conscriptis priusquam discederet Mediolano.

Mihi enim hoc in loco commemoranda sunt ea scripta, quibus elucubrandis circa ea tempora, quibus Augustini conversio contigit, manum idem admovit. Itaque adhuc Cathecumenus, & dum se in agro Cassiciaco disponeret ad sacrum regenerationis lavacrum prope finem anni 386. incaepit libros tres *contra Academicos*, quos consecravit Mecenati suo Romaniano. Nam initio Retractationum inquit se *contra Academicos, vel de Academicis* primum scripsisse nondum baptizatum, cum jam se *ad Christianae vitae otium* contulisset, ac de Trinitate libro xv. cap. 12. tres libros adversus Academicos a se fuisse conscriptos *primo conversionis suae tempore*, scilicet, cum nondum explesset trigesimum secundum aetatis annum. Dum tamen huic operi ultimum imposuit apicem, agebat Augustinus annum aetatis suae tricesimum tertium; ut constat ex cap. 20. & ultimo num. 43. Instituitur priori in libro inter Licentium, ac Trigetium Dialogus circa cognitionem & inquisitionem veritatis, & inquiritur quid sit error, quid sapientia. Altero in libro ponit Alipius discrimina novae & veteris Academiae; profert Trigetius Academicorum cavillationes, rursusque is cum Licentio congreditur disputans de probabili, ac de verisimili.

simili. Discutitur in tertio num fortuna adjumento, vel impedimento sapienti esse queat; redarguuntur duo Academicorum placita, *Nihil posse percipi*, *nullique rei debere hominem assentire*, ostenditur neque ex sensuum imbecillitate, neque ex somnio & furore effici ut nihil percipiatur, ac demonstratur nefarium esse illud agere, quod videtur tantum probabile. Sunt vero hi libri compositi ex plurium disputatione, quoniam nati ex eorum colloquio, qui simul cum Augustino in villam concesserant; & recte disquisitionibus aliis fuerunt praemissi, quoniam frustra perquirendae veritati incumbit qui nihil posse sciri opinatur; Atque Augustinus ipse cognita tandem Manichaeorum insania aliquandiu suspensus, & quo inclinaret ignarus, adhaeserat Academicis. Inter libros de Academicis eodemque in rure scriptus est liber *de Beata vita*, cum occurrente idibus Novembris Augustini natali die post prandiolum convivis suis hilarem congressum, jucundumque alloquium proposuisset. Legito ejusdem libri protheoriam num. *6.* & cap. 2. libri 1. Retractationum. Quaeritur eo in Opere quid sit beate vivere, & Deum habere; ibique suam quoque sententiam protulit Monica approbans responsum Adeodati asserentis Deum habere *qui spiritum immundum non habet*, pronuntiansque aurea illa verba n. 10. *Si bona velit & habeat, beatus est. Si autem mala velit*, quamvis habeat, *miser est*: quibus auditis Augustinus, *Ipsam*, inquit, *prorsus Mater arcem philosophiae tenuisti*. Dicatus est iste liber Manlio Theodoro, qui consulatum gessit anno Christi *399.* & cujus etiam Augustinus meminit lib. 18. de Civit. Dei cap. 54. Subsecuti sunt libri duo *de Ordine* inchoati eodem tempore, eodemque in loco, scilicet apud Cassiciacum percontante Zenobio, ut apparet ex lib. 1. num. 20. In his libris magna quaestio versatur, ut 1. Retract. cap. 3. Augustinus ipse affirmat, *Utrum omnia bona & mala divinae providentiae ordo contineat*. Plurimum in primo libro P.P. Benedictini locum illum commendant, ubi comprimuntur motus aemulationis, & inanis jactantiae, quibus in litterario certamine agitari solent adolescentes. Puto illum esse num. 25. ubi eleganter describitur pugna nimium acris inter gallos gallinacios. Addendam puto objurgationem a religiosissima Monica factam Licentio garrule saccinenti versiculum quemdam Psalmi septuagesimi noni, cum ad requisita naturae

turæ foras exiſſet. Hinc enim exemplo feminæ docemur, quanta devotione divina eloquia ſint proferenda. Demonſtratur altero in libro qua ratione mala in ordinem redacta conferant ad pulchritudinem univerſi, & quomodo ordo fuerit cum malum non eſſet; atque adoleſcentibus cum præcepta vitæ, tum ordo eruditionis traduntur. Proxime ſequuntur *Soliloquiorum* libri duo (qui etiam in Græcam linguam translati ſunt cum *Manuali* per Neophytum Rhodinum) inchoati dum adhuc in rure Caſſiſiaco Auguſtinus verſabatur, atque eo titulo inſcripti quod ſint veluti allocutiones hominis ad ſeipſum, ſive ut legitur 1. Retract. cap. 4. unius interrogationes ac reſponſiones, quaſi homo, ejuſque ratio duo ſint. Quamobrem his libris Auguſtinus graphice ſemetipſum delineat ac pingit, ac de vero & falſo copioſe diſputans ad immortalitatem animi, in quo veritas ſedem habet, ratiocinando pertranſit. Eapropter cum iidem libri imperfecti viderentur, jam Mediolanum de agro reverſus ſcripſit librum *de Immortalitate animæ*, quaſi commonitorium propter ſoliloquia terminanda, prout legimus libro 1. Retract. cap. 5. Hoc opus ibidem ab auctore appellatur ſic obſcurum, ut ratiocinationem contorſione ac brevitate fatiget legentem. Illinc id factum arbitramur, quod opus illud conſcriptum fuerit ineunte anno 387. quando Auguſtino ſuſcipiendi baptiſmatis, & ſeſe ad ſpiritalem gratiam parandi vehementior erat ſollicitudo. Baptiſmum vero Auguſtinus ſuſcepit eodem anno 387. die viceſimaquarta Aprilis: quod etſi olim apud eruditos controverſum fuit, nunc tamen firmatur *communi eruditorum ſententia*, ut inquit Pagius ad annum 388. num. 9., ac nos dicemus proximo num. 18. Hactenus de libris, quos tempore converſionis ſuæ Auguſtinus elucubravit, atque ad umbelicum perduxit. Plures enim alios antequam Mediolano diſcederet, inchoavit, nimirum *De Dialectica*, *de Rhetorica*, *de Geometria*, *de Arithmetica*, & de *Philoſophia*; quos omnes cum ederet libros retractationum, omiſerat, uti & contigit libro *de Grammatica* Mediolani itidem elucubrato. Opus quoque de Muſica in libros ſex diſtributum in illa Urbe conſcribendum ſuſceperat; ſed illud perfecit, poſteaquam regreſſus fuerat in Africam.

Digitized by Google

CAPUT XV.

De Hymno, Te Deum, *& cur hujus auctor existimetur incertus.*

COmpositum ab Ambrosio & Augustino hymnum, *Te Deum laudamus*, vetus erat, & communiter recepta traditio: quam recentiores, qui sese existimant doctiorea majoribus nostris omnibus, subvertere & labefactare curarunt. Atque hæc in Criticorum libris inveniuntur dispersa, ut prælaudatis Ecclesiæ Doctoribus enuntiatus hymnus abjudicetur. Principio, inquiunt, Augustinum & Ambrosium hymnum illum alternatim edidisse obtinuit ex Chronico S. Datii; sed apocryphum istud esse evincit eruditorum consensus: dispungunt quippe idem Chronicon Bartholomæus Gavantus in Rubricas Breviarii sect. 5. num. 1. capitis 19. & qui in Gavantum edidit erudita commentaria Cajetanus Maria Merati, Card. Bona in notitia Auctorum præfixa operi de Divina Psalmodia, Hugo Menardus in Notis ad Ritum unctionis Regis Francorum post Sacramentarium Gregorii, Theophylus Raynaudus tom. 11. de bonis & malis libris *Erotem.* 10. n. 184. Edmundus Martene in Comment. ad Regulam S. Benedicti cap. 11. Ludovicus Muratorius 1. Tomo Anecdotorum cap. 6. & in præfat. ad Historiam Landulphi senioris, Joannes Mabillon Anecdot. lib. 1. & in dissert. de Azymo, Joannes Petrus Puricellus in Differt. Nazariana cap. 39. n. 10. Ant. Pagius ad annum 388. num. 11. Bollandistæ in Vitam Augustini num. 117. & seq. aliique permulti. Secundo, ajunt quidam, uni Ambrosio prædictus hymnus tribuendus est: nam Smaragdus in regulam S. Benedicti illum appellat hymnum *Ambrosianum*; eodemque titulo prænotatur a Scriptore miraculorum S. Pelini apud Ughellium tom 9. Italiæ Sacræ col. 38. necnon in Codice Bibliothecæ Cassinensis, qui annorum 360. ætatem superat, atque in alio Codice exarato anno 1472. quem n. 2. laudat Meratius atque ante ipsum Eustachius a S. Ubaldo Augustinianus excalceatus in Disquisitione de hoc hymno pag. 241. §. 5. ubi de hac secunda sententia occurrunt quamplura. Tertio, reponunt alii, auctor ejusdem hymni incertus omnino est: nam in perantiquo MS. Breviario Col-

Collegii Aniciani de Urbe præfert hunc titulum : *Hymnus S. Abundii*. In Breviario altero Cassinensi descripto paulo post annum 1086. inscribitur *Hymnus Sisebuti Monachi:* quem titulum præfert quoque in Psalterio MS. Vaticanæ Basilicæ. In Psalterio autem Latino-Gallico, cujus meminit Jacobus Usserius in Tractatu de Symbolo Romanæ Ecclesiæ attribuitur Sancto *Nicetio*. Et Abbo Floracensis in MS. quodam apud Pithæum illius hymni auctorem esse affirmavit S. Hilarium Episcopum Pictavensem. Tanta itaque discrepantia demonstrat verum ejusdem hymni auctorem adhuc latere. Quarto tandem nullus veterum illius hymni mentionem aliquam fecit ante S. Benedictum capite 11. Regulæ, & Teridium discipulum S. Cæsarii Arelatensis, qui pariter ipsius hymni meminit in sua Regula, ut animadvertit vir doctissimus Joannes Cardinalis Bona in libro de Divina Psalmodia cap. 16.

CAPUT XVI.

Ostenditur inveteratam traditionem non esse temere rejiciendam.

HÆc omnia cum gravia sint, nequeunt tamen convellere traditionem illam, quæ penitus insedit & inveteravit: & quæ non tantum Datiano Chronico innititur, nec tantum Ambrosiano Sermoni, de quo disseruimus paullo supra, sed momentis aliis validioribus. Inter quæ principem tenet locum communis hominum catholicorum persuasio, & traditio a majoribus derivata, quæ nonnisi certis & inconcussis rationibus subrui potest; nec rejici debet ob silentium quorumdam, & ob præcedentium temporum obscuritatem, multo minus ob frivolas ineptasque Criticorum animadversiones. Quare Clarissimus Pagius postquam multa de hoc hymno disseruit, cit. n. 11. concludit; *recedendum non esse ab antiqua traditione, quæ hoc Canticum SS. Ambrosio & Augustino tribuit, cum sit adeo communiter recepta*; idque asserit ex sententia Cardinalis Bona. Is enim in memoria MS. Correctionum antiqui Psalterii Romani, quo utitur Vaticana S. Petri Basilica, ita inquit: *pag. 27. Quamvis hymnus* Te Deum laudamus *in Psalterio MS. Basilicæ Vaticanæ nomen præferat S. Sisebuti, non est tamen* reced-

recedendum ab antiqua traditione, quæ SS. Ambrosio & Augustino ipsum tribuit, cum sit communiter recepta, nec satis constat quis fuerit ille S. Sisebutus. Ab aliis tribuitur S. Nicetio, a quibusdam S. Abundio, ut observo in meo tractatu de Divina Psalmodia cap. 16. §. 12. num. 3. Delendum igitur nomen S. Sisebuti, & substituendum SS. Ambrosii & Augustini. Accepit adnotationem hanc a viro doctissimo Joanne Ciampinio Eustachius a S. Ubaldo, illamque suæ disquisitioni inseruit num. 496. Exscripsit & illam in suis ad Gavantum notis p. 1. tom. 2. pag. 365. editionis Romanæ Cl. Meratius: hisque admonemur, ne ob quamlibet conjecturam recedamus a traditione pervetusta & communi. Hujus autem traditionis testes primo afferimus plurimos & locupletissimos: inter quos, nostratibus prætermissis, connumerantur non solum ab Eustachio a S. Ubaldo num. 457. verum etiam a Puricello in Differt. Nazarian. cap. 39. num. 12. & a Meratio loco cit. pag. 363. Lorinus in Ps. 27. v. 9. Rutilius Benzonius in Magnificat lib. 1. cap. 19. Henricus Spondanus in Epit. Annal. ad an. 388. Joannes Azorius tom. 1. Instit. Moralium lib. 10. cap. 15. Carolus Macignus de Horis Canonicis cap. 36. Jacobus Bayus Instit. Relig. Christianæ lib. 4. cap. 12. Franciscus Suarez tom. 2. de Relig. lib. 4. cap. 1. n. 14. Antonius Perez ad cap. 9. Reg. S. Benedict. num. 4. Joannes Baptista Casalius de Vet. Sacr. Christianorum Ritib. cap. 46. Antonius Bellotte de Rit. Eccl. Laudun. observat. 32. n. 3. Franciscus Carrier in Digest. Fidei Cathol. pag. 585. Joannes Stephanus Menochius p. 5. Stromatum cap. 6. Emmanuel Gonzales in cap. *Presbyter* de celebrat. Missarum n. 28. Alphonsus Villeg. Flos Sanct. die 28. Augusti, Dominicus Macrius in notitia verb. Ecclesiastic. V. Te Deum laudamus pag. 431. edit. Venet. Anno 1717. Placidus Pasinellus in Zodiaco Eccles. Mediol. p 3. cap. 17. Andreas Piscara Castaldus in Praxi Cæremon. lib. 2. sect. 3. cap. 2. n. 9. Joannes Baptista Rusca MS. in Bibliotheca Ambrosiana de Cantu Eccles. cap. 52. & Cornelius Schultingius in Biblioth. Ecclesiastica tom. 1. p. 2. cap. 2. Atque hi omnes Chronicon quoque Datianum, quod hujus ævi critici contendunt esse suppositum, laudant & genuinum agnoscunt. At alii plures eamdem traditionem amplectuntur, Chronico Datii nequaquam commemorato: eosque Eustachius a S. Ubaldo producit Disquisitionis suæ num. 497. Hos inter recensentur,

Digitized by Google

sentur, ne singulos persequar, Honorius Augustodun. in speculo, Jodocus Clicthovæus p. 2. Elucid. Eccles. Guilelmus Durandus lib. 5. Divinor. Officior. cap. 3. num. 31. S. Antoninus p. 2. Chronic. tit. 10. cap. 8. §. 1. Pamelius in notis ad S. Cypriani librum de Mortalit. Venerabilis Cardin. Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis V. *Ambrosius*, Cornelius a Lapide in Apocalypsim cap. 7. vers. 12. Ferdinandus Ughellus Ital. Sacr. tom. 4. col. 32. aliique permulti. His omnibus, qui a nostratibus laudantur, addo Concilium V. Generale Lateranense celebratum anno 1512. sub Julio II. in cujus Concilii sess. 1. Joannes Zane Archiepiscopus Spalatensis, & Patritius Venetus habuit orationem; atque in ea ait: „ Proponite vobis Augustinum Africanum Tagastensi urbe oriundum, qui Christianæ „ Religionis oppugnator acerrimus Ambrosium doctissimum Mediolani antistitem intuens disputantem, sacrum baptisma suscepit de manibus ejus dicentis, *Te Deum laudamus*, ipsoque „ Augustino respondente, *Te Dominum confitemur*. „ Vide Tomum XIV. Concil. Collect. Lab. pag. 51. edit. Paris. Qui omnes, cum eruditissimi sint, & nullum vel minimum dubitationis verbum habeant, satis ostendunt traditionem, de qua sermo est, ætate sua penes universos invaluisse. Præterea non videtur nauci facienda populi urbisque Mediolanensis perpetua & inveterata traditio. Hanc perantiquam & communem esse non diffitetur Puricellus in Monum. Basilicæ Ambrosianæ num. 300. confirmantque eamdem traditionem Mediolanenses Scriptores alii, Ladulphus senior, qui scribebat seculo undecimo lib. 1. Historiarum, & quem auctorem Chronici, qui sub Datii nomine obtinuit, auctorem esse eruditissimi viri inde colligunt, quod ea, quæ Sancto Datio tribuuntur, in Ladulphi historia inveniantur conscripta: Beroldus Scriptor Mediolanensis, qui floruit initio sæculi tertiidecimi, cujus opera servantur in Bibliotheca Metropolit. Mediol. Auctor Chronici inscripti, *Flos florum* in Bibliotheca Ambrosiana asservati, Franciscus Pizzolpassus Archiepiscopus Mediolan. in Decreto de Reform. Officii Ambrosiani, Paulus Morigia Hist. Mediolan. lib. 2. cap. 5. Petrus Paulus Bosca in Martyrologio Mediolanen. Ecclesiæ ad 5. diem Maji, & alii, quos brevitatis gratia silentio præterimus. Ad hanc Mediolanensium traditionem corroborandam nonnihil facit vulgare nomen illius viæ, quæ a laterali janua Ba-

silicæ

Digitized by Google

silicæ Ambrosianæ ducit ad Ecclesiam, in qua Augustinus dicitur baptizatus, ut præmonui octavo libro Theologicarum disciplin. cap. 14. His accedit quod huic hymno *SS. Ambrosii & Augustini* nomen præponitur fere in omnibus antiquioribus Breviariis, necnon in pervetusto Psalmorum libro, quem Carolus Magnus dono misit ad Hadrianum Romanum Pontificem, & etiamnum in Bibliotheca Cæsarea asservato, plurimi quidem æstimando, & longe, quam sit idem Carolus, anteriore: non enim Imperator Pontifici Maximo munus aliquod vulgare obtulisset. In hoc siquidem libro præfigitur Cantico titulus iste, *Hymnus quem S. Ambrosius, & S. Augustinus invicem condiderunt*. Præfertur quoque idem titulus in libris Alcuini, qui discipulus fuit Bedæ, & Egberti, & Caroli Magni præceptor, atque in compluribus aliis venerandæ antiquitatis Monimentis. Postremo nefas est sapienti viro a majorum suorum traditione desciscere ob momenta non satis ad faciendam fidem idonea, qualia esse numero superiori producta mox ostendam. Nos itaque, postquam a patribus nostris traditionem illam accepimus, atque in illius recordationem quotidie Hymnum, seu Canticum prædictum recitantes ad prima verba, quæ Augustinus baptismate regeneratus protulisse dicitur, genua flectimus, fixam animis nostris sententiam exuere non possumus.

CAPUT XVII.

Ad ea, quæ dicta sunt num. 15. Responsio.

IIs autem, quæ in contrarium opponebantur, ita occurrimus. Primo falsum est quod doctissimi viri scribunt vulgarem opinionem *solo niti Pseudo-Datii Chronico lib. 1. cap. 10.* ut legimus in Præfatione ad Opera Hilarii. Nam Joannes Mabillon, nomen universæ litteratorum Reipublicæ splendidissimum atque honestissimum in sua dissertatione de Azymo, licet vulgarem ipsam opinionem non omnino certam existimet, scribit tamen non esse *admodum novam, & recentem*, idque evincit ex prælaudato Psalterio Caroli Magni. Non itaque soli Chronico Datiano, sed antiquæ & communi persuasioni sententia innititur nostra. Deinde extitisse olim Datii Chronicon

con non eſt omnino inveriſimile, primo ob auctoritatem illuſtrium Scriptorum, quos ſupra commemoravi: præterea quia demonſtrari non poteſt Ladulphum ſeniorem, cui adſcribitur Chronicon, Hiſtoriæ ſuæ vetuſtiora Datii fragmenta minime inſeruiſſe: inſuper quia nonnullis Ladulphi codicibus titulus iſte præponitur, *Chronica Datii Archiepiſcopi Mediolani*; quorum codicum unum ſe legiſſe teſtatur Antonius Maria Puſterla Bibliothecarius Capituli Metropolitani reſpondens ad quæſita Joannis Mabillonii, ut habetur in hujus Analectis tom. I. pag. 5. alterum ſe legiſſe affeverat illuſtris Muratorius in Appendice ad I. Tomum Anecdotorum: inſuper quemadmodum ex nomine *Datii* præfixo hiſtoriæ Ladulphi critici inferri putant hunc eſſe verum Chronici auctorem, hujuſque hiſtoriæ imperite Datii nomen fuiſſe præpoſitum; ita nos pari jure neminem nobis ignotum imperitiæ arguentes illinc inferimus Chronicon Datii a Ladulpho fuiſſe adauctum, & protractum ad ſua uſque tempora, cum hæc ſit Chronicorum librorumque annalium natura, ut eis nova accedant additamenta, uti contigit Chronico Euſebiano, aliiſque: ad hæc Sanctum Datium revera ſcripſiſſe Chronicon, aut Hiſtorias innuit Paulus Diaconus, qui floruit anno 780. lib. 16. Hiſtor. his verbis: *Tanta ſiquidem per univerſum Mundum eo anno maximeque apud Liguriam fames excreverat, ut ſicut vir beatiſſimus Datius Mediolanenſis Antiſtes retulit, pleræque matres infelicium natorum comederent membra*; Et Anaſtaſius itidem in Sylverio: *Eodem tempore tanta fames fuit per univerſum mundum, ut Datiius Epiſcopus Civitatis Mediolanenſis relatione ſua hoc evidenter narraverit, quod in partibus Liguriæ mulieres filios ſuos comediſſent penuria famis, quas retulit ex Eccleſiæ ſua fuiſſe familia*. Me non latet Bollandum eruditiſſimum virum ad diem 14. Januarii §. I. num. 13. reponere, *Relationis nomine fortaſſis intelligi Epiſtolicas narrationes*, ac Bollando Meratium ultro lubenterque ſubſcribere, propterea quod ſoleant Epiſcopi publica graſſante calamitate, hanc ponere ob oculos ſubjectorum ſibi fidelium, ut indictis ſupplicationibus avertere ſatagant juſtiſſimam Dei indignationem. At primum Joannes Bollandus caute particulam *fortaſſis* adhibet, nullatenus rem definiens: deinde eo loci pagina ſcilicet 968. tomi I. ait ſcripſiſſe Datium Chronicon, hiſtoriaſque ſui temporis, ſi ſi-

si fides habenda sit Joanni de Deis, Actis Ecclesiæ Mediolanensis, Possevino, & Vossio, quos prælaudatis auctoribus, cum & hi præclarissimi sint, addere jure possumus. Præter hæc *Relationis* vocabulum proprius historicæ narrationi, quam hortatoriæ epistolæ convenit: ac insuper eodem vocabulo significari Chronicon censet eruditissimus Mabillonius, qui in Differt. de Azymo & Fermentato cap. *6.* relata sententia Menardi in notis ad librum Sacramentorum Gregorii, ubi Datio Chronicum istud subtrahendum putat, quia in eo legitur conversio Augustini aliter ac ab ipso Augustino, & a Possidio referatur, & quia a nullo auctore citatum adinvenitur, ita scribit: *Verum ut prius ita sit, non raro auctores etiam æqualee in unius ejusdemque facti narratione discrepant. Posterius inde refellitur, quod Chronicon istud citatum videatur, tum apud Paulum Diaconum in Historiæ Miscellæ libro* XVI. *tum apud vulgatum Anastasium de gestis Pontificum in Silverio Papa, ubi tempore bujus Pontificis, fames ingens seviisse memoratur ex Relatione Datii Episcopi Mediolanensis*. Atque ex his perspicuum puto, posse etiamnum defendi quod revera aliquando extiterit Chronicon a S. Datio conscriptum. Verum, etsi concedatur idem Chronicon esse fætum Ladulphi, immo & omnino apocryphum, auctoris incerti, atque ex variis laciniis assutum; nescio quid inde inferri possit adversus vulgatissimam traditionem. Etenim nec Ladulphus quæ narrat de hoc Hymno finxisse suomet in cerebro dicendus est, nec credendus voluisse posteris fabularum figmento fucum facere. Ex antiquioribus ergo, suaque ætate receptis munimentis traditionem, quam propugnamus, litteris consignavit. In apocryphis etiam scriptis vera complura narrantur; imo & ipsa ad confirmandam opinionem, quæ obtinebat quando edita deprehenduntur, non modicum afferunt adjumenti. At de prima oppositione, quæ sola lectorem commovere poterat, dictum satis superque. Reliquæ enim sunt facillimæ expeditionis. Etenim quod Hymnus *Te Deum* Ambrosianus dicatur, eorum firmat, non evertit opinionem, qui ajunt Ambrosio simul & Augustino esse adscribendum; maxime cum Codices supparis ætatis iis, qui dicunt *Ambrosianum*, eidem Hymno SS. Ambrosii & Augustini nomen præmittant: quos Codices laudat in sua Dissertatione num. 445. Eusthachius a S. Ubaldo, & pag. 371. Caietanus

tanus Meratius. Observarunt hi quoque post Valafridum Strabonem de Rebus Ecclesiast. cap. 25. & Cornelium Schultingium tom. I. p. 2. Bibl. Ecclesiast. sect. 2. cap. 7. Hymnos omnes ætate S. Ambrosii compositos dici *Ambrosianos* ac præterea vix unum, aut alterum extitisse Scriptorem, ut Smaragdus, & Gavantus, qui Hymnum hunc soli adscripserint Mediolanensium Antistiti: atque his difficultas secundo loco posita excutitur. Tertia item ejusdem est notæ; nam singularis inscriptio Breviarii Aniciani, cum omnium aliorum auctoritate refutetur, oscitantiæ amanuensis est tribuenda; quod asserendum quoque est de Codice præferente nomen Nicetii. Sisebuto autem non esse Hymnum hunc adscribendum recte monuit Joannes Cardinalis Bona: idque etiam ratio suadet, quoniam hujus Hymni meminit S. Benedictus in Regula cap. 11. unde nullus Monachus Cassinensis illius auctor censeri potest, quemadmodum ingenue fatentur in Præfat. ad Hilarium PP. Benedictini. Adde Sisebutum floruisse circa annum 1082. ut constat ex Menologio Monastici Ordinis ad diem xv. Martii. Hinc refutatur etiam Natalis Alexander, Sisebuto Ordinis Benedictini Canticum istud attribuens in Historia Ecclesiastica sæculo IV. cap. 6. num. 12. Quid vero de Hilario? Tametsi unus Abbo Floracensis diceret hujus Hymni parentem Pictavensem Episcopum, quod forte ipsum Hymnum offendisset in MS. aliquo Operum Hilarii, plura olim Amanuensibus in unum, absque delectu & confuse permiscentibus; non proinde uniu Abbonis testimonium æquiparandum esset ceteris universis. Sed verba Abbonis relata in Præfat. Operum Hilarii ita sonant num. 22. *In Palinodia, quam composuit Hilarius Pictaviensis Episcopus, non juxta quorumdam imperitorum errorem, suscepisti, sed potius suscepturus legendum. Tu ad liberandum suscepturus hominem.* Jam vero quis Hymnum *Te Deum* Palinodiam dixerit? *Canticum fidei, Trinitatis, Gratiarum actionis*, nec non *Angelorum* dictum novi, quod Trinitatis, & Incarnationis mysteria Deique laudes atque Angelicum Trisagium comprehendat; sed appellari *Palinodiam* novum mihi est, & qua ratione id nominis acquisierit, ignoro. Sensus itaque Abbonis est, in Palinodia Hilariana legendum *Suscepturus hominem*, eo modo quo legitur in Hymno Ecclesiastico, ubi occurit phrasis ei consimilis, quam adhibuit Hilarius. Quod si

hæ responsiones minus arrideant; fas nobis sit dubitare de auctore Epistolæ Abbonis ea libertate, qua epistolam ipsam producentes dubitant de auctore hujus Hymni. In postrema tamen difficultate dirimenda non immorabor, cum ex præcitata S. Benedicti Regula aperte discatur Canticum, de quo disseruimus, esse ætate Benedicti antiquius: immo cœpit in Ecclesia decantari decreto Gelasii, qui obiit anno 496. si fides adhibenda est Benzonio libro 1. in *Magnificat* cap. 19. & Bartholomæo Gavanto in Rubricas Breviarii Romani sect. 5. cap. 19. Cetera, si quæ sunt adversus traditionem hactenus vindicatam, refutata a nobis invenies Tom. 2. discipl. Theologicarum pag. 209. & sequentibus.

CAPUT XVIII.

De tempore, quod inter Augustini baptismum, ejusque ab Italia discessum intercessit.

PRogredior modo ad investigandum tempus, quod fluxit ab Augustini baptismate ad obitum usque Matris. Cum enim Scriptorum nostrorum plures tradiderint Augustinum priusquam in patriam transmitteret, ad Eremicolas Pisani montis, & ad alios, qui prope Tyrrheni maris littus solitariam vitam degebant per aliquantulum temporis divertisse; illi ex adverso, qui solius Canonici Ordinis Augustinum parentem fuisse autumant, suadere imperitis nituntur illam S. Patris digressionem esse puram putam fabellam, propterea quod eodem anno, quo recurrentibus Paschalibus diebus nomen Christo dedit, beatissima Monica die Maji quarta apud Ostia Tiberina decesserit: ideoque exiguo temporis intervallo inter Paschæ celebritatem & Maji initia, vix ad conficiendum iter Italicum sufficiente, non potuisse Neophytum latentes in montibus silvestribusque maritimis anachoritas invisere. Id scribit Gabriel Pennotus lib 1. Hist. Tripart. cap. 5. n. 2. de Augustino hæc affirmans, *Eodem mense Aprilis, in quo fuit baptizatus, fuit etiam apud Ostia Tiberina in Africam rediturus; quia B. Monica obiit die 4. Maji: sed illa fuit in Ostiis Tiberinis saltem diebus tredecim prinsquam ex hac vita migraret: ergo circa diem 21. Aprilis ejusdem scilicet mensis, in quo beatus Augustinus*

stinus fuerat baptizatus, in Ostiis Tiberinis constiterant. Ac plane id sequitur, si Augustinus baptizatus dicatur eodem mense, anno 388. uti Pennotus statuit citato libro præcedenti cap. 4. Pennoto subscripsere alii ejusdem Canonici Ordinis, ac novissime Nicolaus Desnos lib. 3. cap. 5. ubi ait: *Baptismo autem suscepto, brevissimo tempore moratus in Italia Augustinus, statim enim maturavit reditum suum in Africam. Et inde falsum quod dicunt Eremitæ Augustiniani, ipsum triginta annos natum, cum baptismum suscepit, tribus sequentibus annis in Italia remansisse, & versatum fuisse cum Monachis in Etruria & Centumcellis, &c.* quod & multis Chronologicis argumentis confirmat. Abiit in Canonicorum Regularium sententiam Franciscus Macedo; qui cum Norisio familiari prius consuetudine versabatur, & plura erga nos amor argumenta significabat, sed inter illum Norisiumque subortis litterariis dissidiis, nullum non lapidem movit, ut virum doctissimum exagitaret. Quare in Collat. x. de Incarnatione edidit opusculum, quod inscripsit, *Itinerarium Augustini post baptismum Mediolano Romam*; in quo opusculo probare nititur Augustinum baptismate tinctum die 9. Aprilis an. 388. ad Ostia Tiberina pervenisse *die* 20. *Aprilis consumptis in itinere diebus duodecim omnino necessariis ad iter illud prolixum conficiendum*. Et quod risu excipiendum est, cum libro 1. Collationum incisam posuisset venustam imaginem, in qua ipse locatus in Cathedra Augustino Monachali habitu induto, & Scoto auditoribus, docet ac disputat; priori illa imagine lacerata, quam tamen adhuc exhibent impressorum voluminum aliqua, jussit, ut Augustino incisor vestem immutaret, prioremque deleret. Sed invenit Macedus dignum, ut inquiunt, patella operculum: nam Norisius edito opere inscripto, *Quinquaginta somnia F. Macedo*, hunc evidentissime confutavit, ostenditque invicte Augustinum fuisse baptizatum anno 387. ideoque superest annus integer, quo potuerit Eremitas adire, & cum eis aliquantulum commorari. Neque enim Nostrates omnes hanc S. Patris in Italia moram protrahunt ad triennium, ut nullo auctorum facto discrimine inquit de Eremitis Augustinianis prælaudatus Nicolaus Desnos: sed permulti Norisio consentiunt, & Augustinum baptizatum demonstrant prædicto anno 387. die 24. Aprilis. Ipse Norisius ad Somnium Macedi XVIII. laudat pro

 hac

hac ſententia Ludovicum ab Angelis lib. 1. de Vita Auguſtini cap. 4. Herreram in Alphabeto Auguſtiniano, & Aloyſium Torrelum Tom. 1. ſæcul. Aug. ad an. 387. Verum hoc ſolent qui ducuntur amore partium, ſi tantillum adverſariorum aliquis aberravit, errorem univerſis impingere. Interim ergo Nicolao Deſnos reponimus Eremitas Auguſtinianos, ſi conſulantur plures ac doctiores, affigere S. Patris baptiſmum anno prædicto 387. a quo uſque ad Monicæ obitum, reditumque in Africam Auguſtini & ſociorum, non quidem triennium, ſed integer annus cum menſibus nonnullis interfuit: atque ita perierunt omnia illius Recentioris argumenta calculis chronologicis concinnata.

CAPUT XIX.

Dicta ſuperiori numero luculentius enodantur.

ITaque exiſtimarunt nonnulli Auguſtinum baptizatum fuiſſe anno ætatis ſuæ trigeſimo. Non tantum auctor ſermonum *ad Fratres in Eremo*, & Marquez lib. de Origine FF. Eremit. cap. 4. Verum etiam Vincentius Bellovacenſis lib. 17. ſpeculi Hiſt. cap. 15. Nauclerus generat. 14. Volaterranus libro 1. Antropologiæ, etiam a Gabriele Pennoto laudati lib. Hiſtoriæ Tripart. cap. 4. aliique, verius & communius baptizatum dixerunt anno trigeſimo tertio, inter quos Pennotus ipſe num. 3. laudat Jordanum noſtrum de Saxonia, & Ludovicum ab Angelis, quem num. 6. fatetur *propius accedere ad veritatem*, unde rurſus adverſus Deſnium colligimus, ſententiam aſſerentium baptizatum Auguſtinum triginta annos natum, non eſſe ita propriam *Eremitarum Auguſtinianorum*, ut eam hi ſoli adoptaverint, eamque horum aliqui non rejecerint, Pennoto fatente. Et quidem Auguſtinum baptizatum anno 33. extra controverſiam poſitum eſſe debet, cum in villa Caſſiſiaco moram faciens ageret ætatis annum ipſum tertium ac trigeſimum, ut conſtat ex lib. 3. contra Academicos cap. 20. & ex Soliloquiis lib. 1. cap. 1. cum autem Monica migravit e vita ex lib. 9. Confeſſ. cap. 11. annum vigeſimum tertium exegerit. Porro annum illum, quo Auguſtinus baptizatus fuit, concurrere cum anno Chriſtianæ æræ 378. non autem cum

anno

anno 388. probabilius ab eruditis viris existimatur. In quorum sententiam me trahunt, primo quod post maturam discussionem eam veritati magis consonam existimarint in Vita Augustini lib. 2. cap. 7. PP. S. Mauri, illamque invictis argumentis confirmavit Cardinalis Norisius ad *Somnium* Macedi XVIII. probabiliorem quoque censuerint PP. Bollandistæ scribentes num. 113. Commentarii prævir, *Probabilior nobis videtur opinio illorum, qui conversionem ejus anno Christi 386. & baptismum anno sequenti affigunt:* eamdem sententiam amplexati fuerint Pagius ad annum 388. n. 10. ac doctissimus auctor Vitæ Augustini, quam in vernaculam linguam vertit Cæsar Benvenuti Canonicus Regularis lib. 2. cap. 7. num. 3. necnon Joannes Salinas ejusdem Canonicorum Ordinis ad Vitam a Possidio conscriptam, atque a se editam notisque illustratam, pag. 10. Nec sola auctoritate permoveor, ratione contempta. Ut enim prædicto anno alligetur Augustini baptismus, facit primum ratio ipsa auctorum illum in annum proximum protrahentium. Horum namque ista ratiocinatio est, Obiit Augustinus anno 431. & cum vixisset annis 76. ut cap. 31. ait Possidius: natus est itaque anno Christi 355. ac baptizatus an. 388. qui cum ætatis suæ 33. concurrit. At exploratum jam est eruditis omnibus Augustinum vita functum anno 430. ut constat ex Chronico Prosperi, atque ex epistola Capreoli primatis Carthaginiensis, qui ut refert Liberatus Diaconus cap. 5. Breviarii, Theodosio, qui Divali sua Augustinum ad Synodum Ephesinam invitaverat, circa Pascha anni 431. respondit Augustinum non amplius fuisse superstitem. Decesserat ergo elapso anno 430. cum certum sit obiisse v. Kal. Septembris. Idem evincitur ex quo Augustinus, testante Prospero, ordinatus fuerit Episcopus Olybrio & Probino consulibus, idest anno Christi 395. presbyter vero an. 391. circa tempus Quadragesimæ, in Clericatu autem & Episcopatu simul, auctore Possidio citato cap. 31. annum quadragesimum non expleverit: quæ si exacte conferantur, commonstrant annum emortualem fuisse 430. & annum baptismi 387. Deinde Augustinus 9. Confess. libro cap. 7. ait anno ante baptismum suum Justinam Valentiniani pueri matrem hæresis Arianorum causa in Ambrosium excitasse persecutionem, eoque tempore secundum morem Orientalium partium institutum fuisse ut in Ecclesia psalmi & hymni

hymni canerentur, ne populus mœroris tædio contabesceret, excubans in Ecclesia, & cum Episcopo suo mori paratus. Justina autem Valentiniano auctrix fuit publicandi legem adversus Catholicos, facta Arianis potestate publice conveniendi in Ecclesiam, Honorio N. P. P. & Evodio Coss. idest, anno 386. ut constat ex Cod. Theodosiano lib. 19. l. 4. *de Fide Cath.* Sequenti itaque anno 387. baptizatus est Augustinus. At in Africam reversus est post necem Maximi, qui per tyranidem Gratiano imperium ademerat, ut Augustinus ipse testatur contra litteras Petiliani lib. 3. cap. 25. num. 30. Maximus vero occisus est anno Christi 388. die 27. Augusti, sive ut aliis placet die 23. Julii; de die quippe variant Idacius, & Socrates, ut animadvertit illustris Pagius ad eumdem annum num. 6. Si ergo Augustinus statim post mortem Matris remeavit in Africam; non discessit Monica e vita nisi transacto anno a filii baptismate. Et si Monica obiit eodem anno 387. aut Augustinus post ejus mortem per annum in Italia remansit, aut saltim Monica mortua non est die quarta Maji, sed tempore autumnali & ante Idus Novembris, post cujus obitum Augustinus aut Romam rediit, aut in Sardiniam, ut Nostratium quidam sentiunt, appulsus est. Hactenus autem dicta confirmat quod intelligi nequeat eodem anno Augustinum percepisse baptismi gratiam, & Monicam apud Ostia Tibridis die Maji quarta demortuam. Sabbato enim sancto, quo ille regeneratus fuit, fluxit Aprilis dies quarta ac vicesima. Vix percipi potest Augustinum ea ipsa die baptismatis sui iter arripuisse; cum dies immediate proxima esset Paschæ solemnitas sanctissima & celeberrima, quæ nonnisi Dominica sequenti absolvebatur, in qua Neophyti albis vestibus induti eas deponebant, idcirco *in Albis* appellata. Vide Norisium ad *Somnium* Macedi nonum. Consistebat itaque Mediolani Augustinus die secunda Maji, etsi illinc abiisse dicatur transactis statim diebus Neophytorum, & statim ac alba vestimenta deposuerat. Præterea ad conficiendum iter juxta Antonini itinerarium 408. milliarium, necesse fuit plurium dierum spatium insumere. Detur singulis diebus milliaria quadraginta fuisse confecta; exceditur decem dierum intervallum. Jam ergo ad diem Maji duodecimam pervenimus. Detur eadem die Romam, aut recta per viam Aureliam ad Ostia Tiberina Augustinum, matrem, sociof-

sociosque venisse eadem die duodecima; apud Ostia saltim quinque diebus moram egerunt operientes navigationem, priusquam Monica ægrotans decumberet, scribente Augustino libro IX. Confess. cap. XI. num. 27. post enarratum colloquium cum Matre habitum de æterna vita Sanctorum, *Interea vix intra quinque dies, aut non multo amplius decubuit febribus*. Deinde pia illa, ac religiosa anima corpore soluta est *die nono ægritudinis suæ*, ut legitur sequenti num. 28. Habes ergo dies alios 14. & Maji 26., tametsi dicas Augustinum sociosque nulla mora interposita, & quasi pervolando iter maturasse ut remearent in patriam. Adde ab Augustino priusquam Romam discederet, fuisse scriptos duos libros, unum *de Moribus Ecclesiæ Catholicæ*, alterum *de moribus Manichæorum*, ut constat ex libro I. Retract. cap. 7. quod item aliquot dierum intervallum postulavit. Verum dici potest hos libros conscriptos post mortem matris, eique parentalibus factis mutato consilio Romam rediisse Augustinum, aut quoniam audierat Africam in potestatem Maximi tyranni venisse, aut quoniam jam advenerat tempus, quo decreto Gratiani interdicta erat navigatio, vergente ad finem autumno. Interim ex hactenus discussis ista colligo. Primo Augustinus baptizatus est die 24. Aprilis anno 387. Secundo Monica non obiit eodem anno die 4. Maji. Tertio si Monica eodem anno defuncta est, cum nondum Augustinus exegisset annum ætatis suæ trigesimum tertium; non verno, sed autumnali tempore obiit aut initio mensis Novembris, aut circa eadem tempora, ut cum Pagio ad annum 389. num. 3. censent viri alii præstantissimi. Quarto si Monica decessit die 4. Maji, ut fert vulgaris opinio, omnium fere Martyrologiorum auctoritate, & plurimorum Scriptorum testimonio comprobata; necessum est hujus religiosissimæ mulieris mortem differre ad annum post filii baptismum, idest, ad annum 388. Quarto hoc tantum anno, postquam occisus est Maximus tyrannus, Augustinus in Africam reversus est. His vero statutis, perspicuum & extra controversiam positum est, potuisse Augustinum in suo itinere ad montis Pisani incolas, & Centumcellas divertere, ibique aliquantulum commorari, præsertim quod, ut censent prælaudati viri clarissimi Norisius, & Pagius, Augustinus via Aurelia per Pisas, ac inde distantes M. P. 159. Centumcellas, & Lorium usque iter habuit.

CA-

CAPUT XX.

Ostenditur potuisse Augustinum interea temporis ad Thusciæ Eremitas accedere, nec valide oppugnari Nostrates id asserentes.

DIgressiones itaque S. P. Augustini ad Montem Pisanum & Centumcellas ab omnibus fere Augustinianis Scriptoribus enarratæ oppugnari & commentitiæ demonstrari non possunt aut ex obitu Matris, aut ex ejus itinere, aut ex reditu in Africam: immo ex hisce capitibus apparent admodum probabiles, quum certo certius inveniamus spatium unius anni, & mensium aliquot inter Augustini baptismum, ejusque ex Italia discessum; quo tempore virum solitudinis amantissimum in urbium & civium frequentia habitasse, vix possumus suspicari. Ajunt quidam, Nicolaum Crusenium, Simplicianum a S. Martino, aliosque nostrates conari, ut veritatem hujus traditionis stabiliant *quibusdam versiculis & inscriptionibus*, at Canonicos Regulares illam ratione temporis impugnare. Ita Bollandiani num. 124. & 125. Verum quantum ratio illa temporum infirma sit, commonstrant quæ diximus paulo supra. Inscriptiones, quas viri illi docti commemorant, puto esse quæ apud Eremiticam domum haud procul a Centumcellis leguntur: *Siste viator, sive inquilinus. Eremiticam venerare Domum, venerare Sacellum, ubi præfulgidum illud Ecclesiæ lumen Augustinus Egregium de Trinitate Opus inchoavit, quod mirifico cœlestis pueri juxta Bertholdi littus sibi apparentis oraculo intermissum in Africa tandem senex absolvit*. Ne credas inscriptionem ipsam esse posteriorum temporum, cum fere ob antiquitatem exesa sit, veteribusque characteribus scripta. Quod in ea insuper inscriptione traditur, pervulgata finitimorum persuasione firmatur, necnon perpetua largitione gratiarum, quas referunt devotionis causa ipsam adeuntes Eremum. Reliquum est ergo, ut hæc vulgaris traditio impugnetur momentis, quam sint petita a prædicta ratione temporum, validioribus. Quos autem *versiculos* appellant, sunt versus Baptistæ Mantuani Carmelitæ viri, ut constat ex Epistolis Joannis Pici Mirandulani non solum carmine, sed omnium scientiarum genere excultissimi:

simi: qui de sacris diebus lib. 8. pag 168. edit. antiquioris cecinit de Augustino:

Ergo experrectus, quasi post longa viator
Otia desidiæ vult damna rependere cursu,
Accinxit Divino operi ferventer, & acri
Sedulitate animum studia ad cœlestia flexit.
Vivendi normam instituit, memoratur Eremum
Incoluisse maris Thusci prope littora Centum
Cellarum qua visus erat. Tiberina petivit
Ostia, & hic mater corpus mortale reliquit.

Vides hos versus non esse Augustiniani, neque vulgaris Scriptoris, ex communi fama & patrum memoria expressos, nec *versiculos* quasi inepti rudesque sint, appellandos. Proferunt Nostrates & carmen Licentii ad Augustinum epist. inter Augustinianas 39. nunc 26. num. 4.

O mihi transactos revocet si pristina soles
Lætificis aurora rotis, quos libera tecum
Otia tentantes, & candida jura bonorum
Duximus Italiæ medio, montesque per altos.

Ut videas quam ingenuus sim, libenter fateor Pennotto hist. Trip. lib. 1. cap. 10. n. 3. his Licentii verbis aperte non significari eremiticam vitam, tametsi spernendæ non sint conjecturæ a Crusenio, Torellio, aliisque productæ. Detur significasse Licentium, ut Pennottus inquit Philosophiæ studia ab ipsomet Augustino aliquando *Libera otia* lib. 6. Confess. cap. 14. nuncupata: detur id, inquam. At otium, quo vacatur philosophiæ, & liberrima bonorum jura quæruntur, non est virorum iter citissimum peragentium, & qui, si Pennotto præbeatur assensus, *die octava Aprilis* Mediolani suscepere baptismum, *& circa diem vigesimam primam*, ejusdem mensis in Ostiis Tiberinis consistebant. Licentii itaque verbis saltim prodigiosa illa Augustini itineris acceleratio impugnatur, quam supra firmioribus quoque rationibus refutavimus: & qua rejecta nullum adversariis fulcrum remanet, ut denegantes aliquam Augustini in Italia moram, illius in Africam reditum demonstrent adeo

fuiſſe ſollicitum, ut nullum vel minimum tempus ad Eremitas accedendi poſſit excogitari.' Hi ergo ſunt *verſiculi*, hæ *inſcriptiones*, quibus Auguſtinianos Eremitas uti afferunt Bollandiani, & quæ innixi ſupputatione temporum perperam alii jactitant.

CAPUT XXI.

Non allatis duntaxat momentis inniti fratrum noſtrorum perſuaſionem.

VErum optaſſem, ut viri docti præter *inſcriptiones & verſiculos*, quos afferunt Eremitæ Auguſtinenſes, alias quoque horum probationes proferrent. Innituntur iſtæ Veterum traditioni, cujus teſtes producunt S. Antoninum, Franciſcum Petrarcam, necnon Martinum V. Pontificem Maximum ſerm. de Translatione S. Monicæ. Eo in ſermone poſteaquam Summus Pontifex ait Monicam cum Auguſtino Romam Mediolano rediiſſe, ita proſequitur: *Quo medio tempore Auguſtinum ferunt ſanctorum hominum conſilia quæſiviſſe, quorum præcipue in Thuſcia multi fuiſſe Conventus dicuntur; hodieque apparent apud poſteros illorum colloquiorum veſtigia. Ac nos cum ex Florentia Romam venimus in agro Senenſi, nec ſine magna hujus recordationis voluptate per Fratres illos tranſmiſimus, tanquam adhuc vetuſtiſſimarum cellularum ac ſpeluncarum veſtigia ſpectaremus*. Scimus a Pennotto etiam hujuſmodi ſermonem in dubium revocari; ſed quæ Pennottus opponit, Torellus ad an. 388. num. 9. & ſeq. perſpicue refellit. Et quoniam ludicra ſunt, & alia non egent confutatione, ea prætermittimus re una duntaxat addita, quam Torellus videtur ignoraſſe: cum enim Pennottus objeciſſet Patrem Marquezium ſcripſiſſe editum Martini V. ſermonem anno 1587. typis Romanis apud Joannem Martinelli una cum *Vitis* Fratrum Jordanis de Saxonia, at ſe librum diligenter luſtraſſe, & tamen ſermonem illum non inveniſſe; reſpondit ex Herrera Aloyſius Torelli num. 11. ſermonem illum impreſſum Romæ anno 1586. ſeparatim ab opere Beati Jordanis, cujus ſermonis apud Marquez duo ſervabantur exemplaria, & horum unum inſertum libro Jordanis. At nos ad

manus

manus habemus non tantum illius fermonis editionem anni 1586. verum etiam editionem alteram anni 1587. ejusdemque typographi Martinellii, qui edidit opus Beati Jordanis, & in uno eodemque volumine complicatum utrumque librum. Ludebat ergo ludum Pennottus ob codicem suum fermone Martini V. destitutum: quemadmodum ludebat affirmans non dici a Venerabili Cæsare Cardinali Baronio fermonem ipsum fætum proprium Pontificis his verbis, quæ habentur in notis ad Martyrologium Romanum die 9. Aprilis pag. 177. editionis Vaticanæ an. 1698. *Translatio S. Monicæ. Facta est a Martino P. V. extatque diploma in registro anno* XIII. *sui Pontificatus. Legimus & fermonem ejusdem Pontificis ad Fratres Augustinianos, quo etiam historia texitur de eadem tum facta translatione, insuper & de miraculis, quæ tunc etiam contigerunt. Est ejus exordium*, Gaudeo mihi quoque, fratres religiosissimi, &c. *Facta est hæc translatio anno* 1430. Quamquam vero abunde ex his constet traditio de Augustino apud Etruriæ Eremitas per aliquantulum temporis diversato; addam nihilominus testimonium viri doctissimi a nostris Scriptoribus prætermissum, scilicet Francisci Mariæ Florentinii Patritii Lucensis, quo nemo accuratius ea, quæ pertinent ad Montis Pisani Eremitas, perlectis vetustioribus Lucani Archivii Scripturis investigavit. Is ergo demonstratis primis illius Eremi cultoribus cap. 9. libri, quem inscripsit, *Hetruscæ pietatis origines*, pag. 118. inquit: *Postremo D. Augustinum in Monte Pisano ad Anachoretas aliquando divertisse supra innuimus, & antiquam hujus rei traditionem extare, testem habemus summum virum Franciscum Petrarcam, de Vit. solit. lib. 2. cap.* 5. Atque inter cetera Pisani montis otio delectatus, & illic Eremitico habitu traxisse moras creditur, & ad loci illius Eremitas liber suo quidem præscriptus est nomine. *Quidquid autem sit de Sermonibus sub Augustini nomine ad Fratres in Eremo, sive adulterini sint, sive ad Eremitas Hipponenses scripti, de mora in Pisano monte testes sunt Breviarium Bracharense in festo D. Augustini lect.* 5. *&* 6. *D. Antoninus, & alii plures, quos cumulat Joannes Marquez de Fratrum Eremitanorum origine. Vitam enim Monasticam D. Augustinum in Italia duxisse ex Possidio in ejus Vita aperte deducitur, dum ex Italia ad suos redeuntem Monasticos ritus advexisse fatetur, & ad montes aliquando transfretasse, designatum*

apud Licentium ejusdem Sancti Doctoris discipulum, & Italici itineris socium habemus. Is in carminibus epist. 39. ita ad praeceptorem, dum iterum secum esse anhelat.

O mihi transactos revocet si pristina soles
Lætificis aurora rotis, quos libera tecum
Otia tentantes, & candida jura bonorum
Duximus Italiæ medio, montesque per altos.

Sicut enim libera otia solitariam vitam innuere videntur, & candida jura bonorum, monachorum regulas, ita Italiæ medium Thusciam designare, montesque per altos Pisanum, sive Eremiticum montem quodammodo demonstrare, non videtur absurdum. Ex monumentis autem Eremitici Ordinis moram Divi Augustini in Pisano monte non ignoravit etiam D. Antoninus, qui parte 3. tit. 24. cap. 14. §. 2. ita inquit. Et cum esset in itinere revertens in Africam, visitavit Eremitas, qui erant in monte Pisano, aliquibus diebus cum eis moram trahens, & alios Eremitas, qui erant in Centumcellis prope Romam &c. *Quo vero tempore D. Augustinus in Monte Pisano fuerit, inquirere non est facile.* Placuit hæc exscribere, ut lector hinc intelligat, a viro isto doctissimo non tantum recipi communem Nostratium traditionem, verum etiam ea, quæ ad hanc firmandam afferuntur, probari. Neque Scriptorem hunc studio erga nos abreptum quis dixerit; cum subinde in Joannem Marquez acuat stilum chronotaxim ejus refellens, & neget quoque pag. 123. Augustinum in Sylva Livalliæ diuturniorem moram traxisse, eamdem sylvam, secus ac nostri fecerunt, a Pisano monte distinguens. Habemus itaque sententiam Augustinensium Eremitarum de Augustini ad Thusciæ Monachos digressione non ab illis confictam, sed ab aliis viris doctissimis traditam, eorumque testimonio ex inveterata traditione manantem; atque, ut opinor, nemini eorum inverisimilem, qui animadvertant sanctum Patrem ex narratione Vitæ Antonii in admirationem & imitationis desiderium vehementer inflammatum, cogitantem quoque refutare Manichæos narratione vitæ, quam in Catholica Ecclesia Monachi agebant, quod fecit priusquam Roma discederet, ad eos qui per Thusciam Antonii monachismum imitabantur accedendi, illorumque instituta percipiendi magna cupiditate exarsisse.

CA-

CAPUT XXII.

De libris ab Augustino scriptis antequam in patriam transmitteret.

DUm Augustinus jam baptizatus Romæ commoraretur labente anno 381. aut anno 388. ineunte scripsit ad reprimendam jactantiam Manichæorum nimium continentiam suam extollentium, duos libros, *unum de moribus Ecclesiæ* Catholicæ, alterum *de moribus Manichæorum*. Id aperte constat ex libro Retract. cap. 7. In priori libro capita 35. comprehendente agit de summo Bono, quod virtute duce consequimur, Deumque auctoritate ac lumine Scripturarum sanctarum vestigandum esse commonet, ea occasione concentu novi ac veteris Testamenti demonstrato ex utriusque præceptis; atque hinc infert eumdem Deum esse utriusque fœderis auctorem, Deum autem malum figmentum hominum delirantium. Ostendit deinde in Catholica veritatem esse, dilectionem Dei, ceterasque virtutes singulis descriptis, ac præsertim commendata Anachoritarum vita, quam opponit fallaci Manichæorum continentiæ. Atque de Anachoritis & Cænobitis cap. 31. num. *65. 66. 67.* & *68.* tam accurate, ac tanta cum laude pertractat; ut qui paulo ante baptismum instituta Monasteriorum ignorabat, ut ipse inquit lib. 8. Confess. cap. *6.* nunc illorum mores describat, & summopere approbet, suam cum Monachis consuetudinem patefaciens. Contra in altero libro Manichæorum vitia insectatur, & postquam ait unde malum ducat originem, Manichæorum ipsorum fabulas de bonis malisve, excogitata ab illis morum signacula, eorum abstinentiam a certis ciborum generibus, portentosa mysteria, & in frumento, oleribus, & leguminibus confictas divinæ substantiæ particulas, aliasque insanias, & horrenda flagitia. In eadem urbe Roma scripsit Augustinus Dialogum *de Quantitate animæ*, qui in recentioribus editionibus locatur post librum *De animæ immortalitate*: in quo dialogo quæstiones sex ab Evodio propositæ diluuntur, nimirum, unde sit anima, qualis sit; quanta sit, cur corpori fuerit data, & cum ad corpus venerit qualis efficiatur, qualis cum abscesserit! In hoc opere observo cap. 13.

per-

Digitized by Google

perſpicuam animæ definitionem, quam miramur philoſophos noſtros deſpicere, eam illi, quæ in barbarorum Scholis nata eſt, *Actus corporis phyſici organici potentia vitam habentis*, immerito poſtponentes. Eſt autem Auguſtiniana definitio iſtiuſmodi: *Subſtantia quædam rationis particeps regendo corpori accommodata*. Oſtenditur eodem in libro, cur ex loquela, & cognitione paulatim progrediente non deducantur animorum incrementa, aliæque hujuſmodi quæſtiones explanantur, quæ plurimum pulſare ſolent adoleſcentium ingenia. Tribuitur & in his libris facultas ſentiendi, at non ſcientia, animabus brutorum; quorum primum ægre ferunt qui naturæ opera cum ſtructuris artificum comparant. Scripſit & Auguſtinus cum adhuc Romæ demoraretur librum primum *de libero arbitrio*, at ſecundum & tertium abſolvit Hyppone in Africa jam Presbyter ordinatus. Legito libri primi Retractationum caput nonum. Conſcriptum fuit opus *de libero arbitrio* adverſus Manichæos, atque ad demonſtrandam voluntatis malæ originem, animique, qui in bonum & malum pro ſua optione inclinatur, liberrimam facultatem. Quapropter Pelagiani, ita propugnantes liberum voluntatis arbitrium, ut gratiæ non relinquerent locum, ajebant Auguſtinum hoc in opere cauſam illorum aptitaſſe: At Pelagianorum dicta Auguſtinus citato loco num. 4. ita retundit: *Quia gratia Dei commemorata non eſt, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani, vel putare poſſunt, ſuam nos tenuiſſe ſententiam: Sed fruſtra putant. Voluntas quippe eſt, qua & peccatur, & recte vivitur: quod his verbis egimus. Voluntas ergo ipſa niſi Dei gratia liberetur a ſervitute, qua facta eſt ſerva peccati, & ut vitia ſuperet adjuvetur; recte pieque vivi a mortalibus non poteſt. Et hoc divinum beneficium quo liberatur, niſi eam præveniret, jam meritis ejus daretur, & non eſſet gratia, quæ utique gratis datur. Quod in aliis opuſculis noſtris ſatis egimus, iſtos inimicos hujus gratiæ novos hæreticos refellentes; quamvis & in his libris, qui non contra illos omnino, quippe illi nondum erant, ſed contra Manichæos conſcripti ſunt de libero arbitrio, non omnimodo de iſta Dei gratia reticuimus, quam nefanda impietate conantur auferre. Diximus quippe in ſecundo libro, non ſolum magna, ſed etiam minima bona non eſſe poſſe niſi ab illo, a quo ſunt omnia bona, hoc eſt, Deo*. Hæc, aut ſimilia reſpondere debent gratiæ defenſores, dum

Digitized by Google

dum illis imperiti quidam Scholastici deprompta hinc testimonia objectant. Unum hoc in loco dicendum superest, doctissimos scilicet Sancti Mauri Patres in nitidissima Operum Augustini Editione libros *de moribus Catholicæ Ecclesiæ*, *& de moribus Manichæorum* post librum *de Genesi contra Manichæos*, & post quosdam alios in Africa exaratos edidisse ob rationem, quam producunt in Admonit. ad lectorem tom. 1. col. 688. Verum quia Augustinus, ut diximus, affirmat scripsisse se duos illos libros Romæ, eosque recenset ante librum *de Animæ Quantitate*; nos quoniam ordinem istum servavimus, nemo unus reprehendet.

CAPUT XXIII.

Augustinum postquam remeavit in Africam, egisse Monasticam, seu Eremiticam vitam, Scriptores omnes nostri affirmant, & conantur adstruere.

PRædictis itaque operibus absolutis, post Maximi tyranni occisionem anno 388. trucidati, Augustinus qui, ut idem ait Confess. 9. cap. 8., habitaturus cum sociis *placito Sancto* quærebat quisnam locus eos Deo servientes utilius haberet, Africam repetiit, & Carthaginem appulit, ab Innocentio ex-advocato Vicariæ præfecturæ hospitio exceptus. Mitto hujus veri miraculosam curationem a fistulis numerosis atque perplexis, ab ipsomet Augustino eleganter descriptam libro 22. de Civit. Dei cap. 8. necnon Eulogii rectoris, cui Augustinus, vel potius ejus imago, cum adhuc Mediolani ageret, obscurum quemdam Ciceronis locum dormienti exposuerat, miram ac prodigiosam enarrationem. Nam Augustinus, qui Carthagine ad civitatem Tagastensem patriamque suam abiit, illuc nos advocat, spectaturos quomodo initum a suscepto baptismate, imo a tempore conversionis consilium sollicita executione compleverit. Paternos itaque agros, qui ad se hæreditario jure spectabant, illico vendidit, ac pretium pauperibus erogavit, Antonium Eremitarum ducem ac patrem, cujus exemplum vehementer animum suum excitaverat, imitatus, ut diximus supra, atque Augustinus ipse testatur epistola 89. ad Hilarium Syracusanum, nunc 157. num. 39. In iisdem agris a se alienatis,

Digitized by Google

natis, cum iis, qui secum ex Italia redierant, adhærentibus illi quibusdam aliis, *ferme triennio* vixisse, jejuniis, orationibus, bonisque operibus incumbendo, testis est cap. 3. Sanctus Possidius. In ea quoque societate fuisse individuum Augustini amicum Alipium, Evodium ei Mediolani consociatum, ibique ex seculari in Christi militia accinctum, Adeodatum paulo post in adolescentia denatum, & Severum qui fuit Episcopus Milevitanus, invictis testimoniis petitis ex ipsomet Augustino evincunt doctissimi PP. Sancti Mauri in illius *Vita* lib. 3. cap. 2. Omnia item in illa societate viventibus fuisse communia, testatur cap. 5. Sanctus Possidius; qui commemorato Monasterio, quod Augustinus ordinatus presbyter mox instituit, describit communis & Apostolicæ Vitæ genus, & subjicit: *Quod ipse prius fecerat* (sive ut alii Codices habent) *prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset*. Quæ cum ita sint; visum Nostratibus Sanctissimum Augustinum statim post suum in patriam reditum, & priusquam inter Clericos adsciscere-tur Monasticam, aut Eremiticam duxisse vitam, ac proinde nos, non vero Canonicos primogenitorum frui jure. Ut enim, inquiunt Nostrates, ea quæ Mediolani, & in Thuscia contigerunt, silentio prætereamus; si Augustinus cum sociis spem omnem sæculi abjecit, si paternis bonis sese exspoliavit, si rem omnem domesticam distribuit pauperibus, si ad agros & extra urbium muros se contulit, si unanimis cum sociis habitavit in domo Domini, si nihil habuit proprii, si orationibus, jejuniis, piisque meditationibus institit die ac nocte: si hæc Augustinus peregit, quemadmodum manifestissimum est peregisse; quid, obsecro, desideratur ulterius, ut Monachus, Eremita, atque imitator Antonii dici debeat? Profecto non video, quid ulterius desideretur, nisi totam Monachi religiosi viri rationem ad formam exterioris habitus reducamus. Ita Nostrates ratiocinantur; num autem recte, an male, meum non est definire. Scio plura in hujus rei confirmationem produxisse nostri Ordinis Apologistas, non tantum qui Augustini vitam ediderunt laudati a nobis n. 1. & qui data opera scripserunt de quibusdam Ordinis provinciis, ut Nicolaus Tombeur, Bonaventura Attardi, aliique; sed etiam complures, qui in hac controversia dirimenda magnam operam impenderunt, integrisque voluminibus Augustinianum Monachismum vindi-

c are

care curarunt. Sunt hi, ut quosdam recenseam Thomas a Talamello, Hieronymus Coriolanus, Nicolaus Crusenius, Joseph Sabbatinius, Joannes Marquez, Thomas de Herrera, Ægidius a Præsentatione, Carolus Moreau, Prosper Stellartius, Emmanuel Legal, Nicolaua Basianus, Christianus Lupus. Hos lustrare poterit amator Eremitici Augustiniani instituti: ego enim quædam solummodo attingam, unde possit unusquisque dignoscere, memoratos scriptores non temere Augustinum inter Monachos collocasse, neque rationis præsidio prorsus destitui: quod pro Historia hac Litteraria necessitate quadam mihi præstandum est, ut qui in hac offenderit Scriptores aliquos Augustiniani instituti asseclas, & quos nonnulli conantur nobis eripere, percipiat non carere probabilitate quod revera vitam duxerint Monachalem, ac proinde e Nostratium catalogo non esse expungendos eam ob causam, quod Augustinus illorum parens atque institutor fuerit duntaxat Clericus non Eremita.

CAPUT XXIV.

Monachismum Augustini, præter Augustinianos Eremitas, Scriptores alii quamplurimi, ac præstantissimi asseruerunt.

ET quidem, nunquid Eremitici tantum Ordinis fratres monachum deprædicant Augustinum, ut id a Nostratibus confictum, novum, commentitium, & fabulosum debeat existimari? Falluntur profecto qui ita censent: nobis enim plurimi ac nobilissimi auctores consentiunt: quorum nonnullos in præsentia laudaturus, nec Eremitanos, nec Canonicos commemorabo, quemadmodum nec aliquos ex eorum numero, qui pro instituti sui antiquitate ac præcedentia, tanquam pro aris focisque contentiose hostiliterque pugnarunt. Nulli quippe in propria causa suffragari potest suimet testimonium. Ne autem infinitus sim ac verbosissimus, quosdam duntaxat producam doctrinæ ac probitatis laude clarissimos: ac primum ex illorum classe, qui Chronica, historiasque ediderunt. Itaque Hartmanus Schedel in *Registro* impresso Norimbergæ an. 1493. pag. 136. de Augustino scripsit: *Per Hetruriam transiens Sanctos Heremitas apud Pisas invisit, & Centumcellas non procul ab Urbe. Romæ vero cum Manichæis conflixit; e Roma profectus cum matre veniebat ad Africam:*

cani: & cum esset apud Ostia Tiberina, Monica ex filii conversione gaudio repleta, eum dulcibus alloquitur verbis. Infirmata nono suæ ægritudinis die defuncta & sepulta est. Augustinus cum fratribus suis Carthaginem adnavigavit, patrimonium pauperibus erogavit, & in nemore monasterio extructo secundum regulam ab Apostolis constitutam vivere cæpit. S Antoninus p. 3. Chronic. tit. 24. cap. 14. §. 1. pag. 806. edit. Lugdun. *Cum esset in itinere*, inquit, *reverteus ad Africam visitavit Eremitas qui erant in Monte Pisano, aliquibus diebus cum eis moram trahens, & alios Eremitas, qui erant Centumcellis prope Romam.* Ac paucis interjectis, de eodem Augustino ad Episcopatum promoto ait: *Interdum etiam declinabat ad fratres in Eremo habitantes, cum quibus prius conversatus fuerat*, plura subjiciens, quæ Nostratium assertionibus per omnia quadrant. Marcus item Antonius Sabellicus Æn n. VII. lib. 9. pag. 308. edit. Basil. tametsi nolit quæstionem attingere, an primum ab Augustino instituti fuerint Canonici, quos vulgus *Regulares* vocat, an vero nos, qui ab Eremo nomen ferimus, hæc tamen paulo post mandat litteris: *Multi mortales Augustino adhuc in humanis agente, sanctitatem viri singularemque doctrinam secuti, omnibus, quæ in terris miramur, contemptis in Eremum concessere, unde Eremitarum est nomen, ut arbitror deductum: nam hoc quoque parum liquido traditur.* Quæ postrema verba ad originem nominis *Eremitarum*, non ad Ordinis nostri primordia, certissime sunt referenda: maxime, quod paulo post Sabellicus inter Scriptores nostros connumerat, *Nepotianum, Possidium, & Orosium*, quos constat Augustini temporibus floruisse. Franciscus Petrarcha cujus paulo supra ex Florentinio quædam exscripsi lib. 2. de Vita solitaria cap. 5. pag. 293. edit. Basil. sic loquitur: *Ille ergo*, scilicet Augustinus, *cum ignarus omnium, quæ erga se clam divina pietas ageret, Mediolanum veniens, ubi tunc sacer florebat Ambrosius, vitam tandem mutare decrevisset, civitate relicta, solitudinem ruris appetiit, ut qui cum multis insaniebat, solus resipisceret. Caseatum vocat ipse, & id manet hactenus ruri nomen: quin etiam ipso die, quo primum hoc sancto desiderio exarsit, in civitate penitus, in illis fluctuantis animi procellis, per quas consilii navigium regente Deo ad terram viventium, & ad portum salutis applicuit, quid egerit, qualiterve se gesserit, eodem ipso narrante cognovimus. Certe non processit*

in

in publicum, neque populi concionem classico advocans, quid acturus esset exposuit, sed dimisso socio fidissimo, consurgens, eo quod ut ipse ait solitudo sibi ad negotium flendi aptior suggereretur, & secedens remotius, quam ut posset ei onerosa esse etiam talis amici præsentia, quod unum loci qualitas ac temporis permittebat, secretum horti angulum pro solitudine habuit. Ubi amarissime secum loquens, inter singultus & lacrymas, inter vulsum capillum perculsamque frontem, & consertis digitis amplexum genu, & quæcunque magnus ac sanctus dolor elicit, tandem semel de se statuit, unde in perpetuum exultaret. Denique per omnem vitam solitariis & quietis locis, atque inter cetera Pisani montis otio delectatus, & illic heremitico habitu traxisse moras creditur, & ad loci illius heremitas liber suo quidem perscriptus est nomine. Ceterum de hac re, quia non vacat infinita nunc hominis illius scripta revolvere, unico ejus quod occurrit brevi utique, sed aperto testimonio contentus ero. Is ergo Evangelium Joannis exponens, Difficile est, inquit, in turba videre Jesum, solitudo quædam necessaria est menti nostræ, quadam solitudine intentionis videtur Deus; turba strepitum habet, visio ista secretum desiderat. Exscribenda autem mihi hæc omnia erant, cum ad lectoris animum eloquentissimi hujus Scriptoris narratione aliquantisper recreandum, tum quia de heremitico Augustini habitu communiorem ævo suo persuasionem commemorant, Augustini autem erga solitariam & heremiticam vitam vehementissimum desiderium, non tantum laudent, sed ita describant, ut sub oculos illud ponere videantur. Et quod immortale illud Etruriæ decus retulit ex communi tunc vigente sententia, ut plane exploratum enarrat percelebris Chronicorum auctor ad Cosmum Florentinorum Ducem, quæ Venetis typis prodiere an. 1553. scilicet, Marcus Guazzius: cujus pag. 1352 hæc sunt verba: *Avendo venduti tutti i paterni beni Santo Agostino, ed edificato in Africa non molto lontano dalla Città Ipponense, in un Eremo un Monastero, ed abitandolo con molti religiosi, ebbe principio a questo modo l'ordine Eremitano da quel Monastero fatto nell' Eremo, e per suoi esempi per l'Africa molti altri Monasterj furono fatti, ec.* Verum ne Scriptores omnes persequar, qui historias universim collegerunt; descendam ad clarissimum Ecclesiasticorum Annalium Parentem Venerabilem Cæsarem S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalem Baro-

 nium.

nium. Is ad annum 389. num. 10. ſcribit: *Rediens una cum ſociis Alipio & Evodio in patriam, quem condixerant vitæ ſtatum, cum adhuc in Italia eſſent, exercere cæperunt. Secedentes enim rus ibidem triennio permanſere; & quibus exercitiis? Ait Poſſidius, &c.* Hoc in loco non niſi generali quadam expreſſione Baronius Auguſtini Monachiſmum delineat; ſed illius ſtatus conditionem expreſſius commonſtrat ad an. 391. n. 23. his verbis: *Igitur S. Auguſtinus primus fuit, qui monaſticæ vitæ inſtituta invexit in Africam, eademque primus ſervare cæpit, aliiſque ſervanda tradidit: inde accidit, ut Donatiſtæ putarint ejuſmodi vitæ genus ab ipſo fuiſſe excogitatum: nam ſic ipſe adverſus Petilianum:* Deinceps perrexit ore maledico in vituperationem Monaſteriorum & Monachorum; arguens etiam me, quod hoc genus vitæ a me fuerit inſtitutum; quod hoc genus vitæ omnino quale ſit neſcit, vel potius toto orbe notiſſimum neſcire ſe fingit. *Evexerat ipſe ex Italia ejuſmodi vivendi formam: viderat enim (quod ipſe teſtatur) apud Mediolanenſem Civitatem nobile Monaſterium; conſpexerat & Romæ plura eademque peregregia, quæ tanquam beatorum civium choros laudavit: quam quidem diſciplinam æmulatus in Africana Eccleſia quamprimum inſtituere conatus eſt; ſenſit vero his in primis hæreticos adverſarios, nempe Donatiſtas, de quibus etiam ſuperius dictum eſt. Ceterum jam ante presbyteratum adhuc laicus una cum ſuis ſociis, de quibus diximus, idem vitæ genus in Africa excoluerat apud Tagaſten.* Ad annum quoque 395. num. 50. productis quibuſdam S. Paulini ad Alipium litteris inferius commemorandis, ita Baronius loquitur: *Porro ex ejuſdem Paulini redditis ad Alipium litteris illud quoque memoria dignum compertum habetur, Monachiſmum in Africa, quem ex Italia Auguſtinus patrium ſolum repetens ante ſex annos illuc primus invexerat, jam longe lateque fuiſſe propagatione diffuſum.* Henricus quoque Spondanus ad an. 391. num. 3. ſcribit: *Quod vero idem Auguſtinus primus Monaſticæ vitæ inſtituta, quæ in Italia didicerat, invexiſſet in Africam, conſtructis illic monaſteriis tam Virorum quam feminarum, eademque pariter primus ipſe ſervare cæpiſſet; inde accidit ut Donatiſtæ, vel ipſum Monachi nomen execrantes, invidenteſque Monaſticæ vitæ per totam Africam propagationem, eumdem Auguſtinum inſimulaverint, quaſi ejus generis vitæ auctorem.* Claudat horum agmen Alexander Natalis, qui in Hiſt. Eccl. ſæ-

sæculi v. cap. 6. art. 3. etsi disputare non vult an Augustinus Monachus fuerit aliquando, imo afferat nunquam in Eremum secessisse, neque cum Eremitis vixisse, censeatque Episcopum nunquam incessisse cucullatum; tamen ait certissimum esse ab illo institutum fuisse ordinem Monachorum, scribens: *Monachorum namque primum, deinde Clericorum regularium ipsum Patrem fuisse, colligitur ex Possidio Calamensi Episcopo in ejus vita. Monasterium Monachorum presbyter instituit in horto Ecclesiæ, quem ipsi eum in finem dederat Valerius. Monasterium Clericorum jam Episcopus instituit in domo Episcopali*. Et proximo articulo 4. *Monachorum Pater in Africa fuit S. Augustinus sæculo quinto, quo vivente plura cum virorum, tum mulierum inibi sunt instituta monasteria*. Augustinum vero nunquam cum Eremitis vixisse Natalis colligit ex quo lib. 10. Confess. cap. ultimo Augustinus ipse testetur Dominum sibi prohibuisse *ne fugeret in solitudinem*; & absque cuculla incessisse colligit ex serm. 52. de diversis, in quo byrri, lineæque vestis fit mentio. Verum, ut nil interim dicam de habitu, quem Augustinus gerebat Episcopus, & quando sermonem illum conscripsit, de qua re nonnulla attingam postmodum, solitudinem, quam Augustinus meditabatur, & de qua loquitur libro Confessionum 10. n. 70. non erat Cœnobitica & cum sociis extra urbes consuetudo, sed solitarius recessus, atque ab omnium hominum consortio perpetua quædam segregatio; cum sociis enim extra civitates, atque in agris vitam duxisse Mediolani & Tagaste, a nemine in dubium vertitur. Præterea quæ de fuga in solitudinem dicta sunt, videntur ad illud tempus referenda esse, in quo ad sacras ordinationes compulsus Hyppone regio demorabatur, atque pristinam vitæ rationem excogitans, domicilium illud urbanum ægre ferebat, in quo non tantum cum Monachis Deo servire, sed etiam demandata sibi ab Episcopo munia exercere debebat. Quare doctissimi PP. Sancti Mauri quæ lib. 10. Confess. cap. ult. ab Augustino dicuntur, narrant lib. 4. illius Vitæ cap. 2. num. 2. posteaquam ejus ad presbyteratum imo ad Episcopatus dignitatem præmiserant promotionem. Verum ut ut sit, habemus etiam Alexandrum Natalem agnoscere Augustinum Monachorum parentem una cum aliis Historicis præstantissimis, quorum nonnullos hactenus laudavi.

CA-

CAPUT XXV.

Scriptorum aliorum testimonia apertissima producuntur.

HOrum classi nonnullos addamus ex illorum genere, qui pertractarunt de origine religiosarum familiarum. Inter quos Aubertus Miræus in libro, quem edidit de origine Canonicorum Regularium, impresso Colon. Agrippinæ anno 1614. pag. 8. *Augustinus* (inquit) *eam sibi vitam delegit, quæ Monachica vocabatur: quod institutum jam, ut facile credi potest, a Sancto Simpliciano Monacho, qui eum de Christiana Religione plurimum erudiit, Mediolani hauserat*. Neque id Miræus affirmat tantum, verum etiam iisdem ferme momentis, quibus Nostrates utuntur, commonstrat. Et pag. 17. enumerans Ordines Religiosorum virorum sub Augustino militantium, ait: *Ordo Eremitarum Conventualium S. Augustini per universum orbem Christianum diffusus, circa annum 390. primum in Italia, & postea in Africa a S. Augustino institutus, ut volunt*. Postremas autem particulas, *ut volunt*, ne referas ad aliorum duntaxat opinionem, faciunt quæ præmissa sunt ex pag. 8. Vide eumdem Scriptorem lib. 3. Monast. Orig. cap. 13. Accedit Paulus Morigia Mediolanensis Ordinis Jesuatorum hæc in Historia Religionum omnium, Italico Sermone conscripta cap. 17. pag. 42. Ven. Edit. scribens de Augustino: *Giunto che fu a Tegasto sua patria cominciò a vendere i beni paterni, e dargli a' poveri: e fatto questo si fece dare un certo Orto dal Vescovo de Hippone, alquanto dalla Città lontano, e quivi fabbricò un Monasterio, nel quale con gli suoi amici viveva in ogni santità di vita, secondo l'ordine della primitiva Chiesa: Perilchè con questo esempio molti Frati è Romiti dispersi s'adunavano attorno lui ec.* Et in Catalogo Ordinum eidem operi prope finem adjecto. *L'Ordine Romitano Conventuale, il quale principiò l'anno 394.* Joannes Mabillon, cujus unius testimonium plurimorum auctoritati æquivalet, lib. 1. Annal. Benedict. n. 10. *S. Augustinus* (inquit) *Ambrosii exemplo, monasticum institutum in Africa non solum excoluit sed etiam magnopere propagavit: quod ipsi vitio vertit Petilianus. Immo hujus instituti defensionem adversus Circumcelliones suscepit, quod Chrysostomus in Oriente jam* præ-

Digitized by Google

præstiterat. Idem Augustinus alibi meminit Monasteriorum, quæ apud Carthaginem esse cœperunt. Ejusdem S. Doctoris in Psalmum tricesimum sextum expositione lecta, ad deserendum sæculum inductus est beatus Fulgentius illustris ille Ruspensis Episcopus. ut in ejus Vita legitur. Idem asserit in Præfat. ad Acta SS. ejusdem Ordinis Lucas de Achens pag. viij. Ut iis addamus aliquos ex iis, qui de Rebus ab Augustino gestis egerunt, sive ejusdem S. Patris vitam elucubrarunt, ut interim mittam Sanctum Possidium, de quo rursus agendum erit. Petrus Rebadeneyra Societatis Jesu in Vita Augustini ex Hispanica in Italicam linguam translata pag. 128. Ven. Edit. de monasterio, quod Possidius commemorat initio cap. 5. ad hunc loquitur modum. *Questo è il primo Monasterio di Monaci, che Dio fondò in Affrica per mezzo del gran Padre S. Agostino, e perchè parve cosa nuova in quella Provincia, gli Eretici Donatisti, credendo che egli fosse il primo inventore di quella Vita Religiosa mormoravano di lui, come inimici d'ogni religione è virtù; ma s'ingannavano grandemonte gli Eretici, stimando che Sant'Agostino fosse il primo inventore di questa Santa Religione. Perchè lasciando gli innumerabili Monasterj che erano nell'Egitto, nella Palestina, è in altre parti dell'Oriente, già in Roma, e in Milano ve n'erano molti, i quali vidde S. Agostino, e conoscendo la santità, con la quale si vivea in essi, gli trasportò in Africa.* Similia alii, qui Sanctorum Vitas ediderunt. Hos inter commemorandi mihi sunt doctissimi Patres S. Mauri, qui in Vita Augustini lib. 3. cap. 4. n. 1. inquiunt: *Triennium ferme jam effluxerat, ex quo Augustinus more ac instituto Monachorum cum sociis in Tagastensi secessu vivebat.* Et cap. 5. *Veri non videtur simile, & eum circiter tres annos in secessu monasticæ vitæ exercitiis cum Servis Dei vacantem caruisse monasterio, & illud Thagastense monasterium, cujus incolis anno trecentesimo nonagesimo quarto salutem precatus est Paulinus, quovis alio potius, quam Augustino fundatore erectum.*

CA-

CAPUT XXVI.

Monasticam vitam Augustinum duxisse, tradunt quoque Jurisconsulti, & Theologi praeclarissimi.

EX Historicis ad Jurisperitos gradum faciamus; nam & hi censent Augustinum fuisse Monachorum patrem, & Eremiticam duxisse Vitam. Etenim Bartholomæus Cassanæus Burgundiensis Senatus Preses clarissimus lib. 4. libri, cui titulu Catalogus Gloriæ mundi, num. 71. pag. 121. Edit. Francf. inquit. *Sunt & alii Mendicantes, qui dicuntur Eremitæ S. Augustini. Et licet isti effecti fuerint mendicantes ex aliqua consuetudine, & praescriptione longissima, sicut fuerunt Carmelitæ, tamen debent praecedere Minores, cum sint instituti a digniore videlicet ab Augustino, qui fuit dignior Francisco. Ac paucis interjectis: Merito ergo, quod institutio Ordinis S. Augustini sit ante Franciscum, de quo sunt praedicti Eremitæ, qui etiam videntur habuisse initium ante Augustinum: sed tamen sine dubio sunt ab eo approbati, & reformati &c.* Producit hujus viri testimonia Jurisconsultus alius percelebris Joannes Baptista Valenzuela Velasquez tom. 1. Consiliorum Consil. 1. ubi de Ordinis nostri præeminentia fuse pertractat; & innumeris aliis auctoribus laudatis num. 74. ait quoque Augustini institutum ac Regulam *confirmatam a Valerio illius praedecessore circa annum* 391. citans & Villegam id asserentem in Vita Augustini, ac proximo num. 76. addit approbasse quoque eamdem Regulam Sanctum Innocentium primum, ut inquit Illescas in Historia Pontificali p. 1. lib. 2. cap. 9. Legito hunc Scriptorem citato in loco a pagina 2. usque ad 9. editionis Lugdunensis. His assentitur Augustinus Barbosa lib. 1. Juris Ecclesiastici Universi cap. 41. a num. 88. usque ad 94. pag. 543. & seq. Lugdunensis Editionis. Ex illorum quoque numero, qui de Re Theologica ediderunt lucubrationes, aliqui sunt proferendi. Horum principem locum teneat Doctor Angelicus, qui 2. 2. q. 184. art. 8. pag. 445. Tom. xi. p. 2. citata Epistola Augustini ad Aurelium, productisque illis verbis. *Bonus Monachus aliquando vix bonum clericum facit* inquit: *Paulo ante praemittit non esse viam dandam Servis Dei, idest Monachis*; ac postea S. Thomas

mas præcedentem comparationem inter Monachos Clericosque ita explicat, quod Clerici Monachis Clericali charactere non initiatis præstent quoad ordinem & officium, at non quantum ad religionem, rerumque sæcularium contemptum. Quo in loco etsi S. Thomas non asserat Augustinum fuisse Monachum, censet tamen Monachos ab Augustino designari nomine *servorum Dei*. Ac revera eo nomine significari Monasticæ vitæ addictos, tum ratio nominis evincit, quæ commonstrat viros studio serviendi Deo mancipatos, atque ea de causa segregatos ab hominum sæcularium cætu, tum argumenta illa confirmant, quæ p. 1. Vindiciarum q. 7. produxit Carolus Moreau. A quibus abstinendum puto, quoniam Augustinus ipse *servos Dei* Monachos appellari luculenter declarat Epist. 70. ad Bonifacium Comitem, nunc 220. num. 3. scribens: *Nempe omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua Servi Dei Monachi vivunt*. Quare cum Augustinus statim a suscepto regenerationis Sacramento fuerit inter *servos Dei* cooptatus, ut constat ex nono Confessionum libro cap. 10. num. 26.; ex præmissis beatissimi Thomæ verbis legitima consecutione potest inferri Augustinum fuisse Monachum. Verum quod ex sola illatione ex S. Thoma deduximus, affirmat, demonstratque tom. 4. de Relig. tract. 9. lib. 2. cap. 8. illustris Theologus Franciscus Suarez: qui num. 2. assertionem hanc statuit: *Primo ergo probabilius existimo beatum Augustinum statim a principio conversionis suæ religiosam vitam professum fuisse*; eaque assertione sua momentis plurimis demonstrata, alteram statuit hisce verbis num. 10. *Dico secundo Augustinum reversum in Africam, priusquam Presbyter fieret, Monachum fuisse, & in proprio Monasterio Monachos congregasse & instituisse*. Tertiam item assertionem ponit n. 14. *Dico ergo tertio Augustinum pro suis Monachis regulam illam, quam Ecclesia sub nomine suo recepit, & probavit, edidisse*: ac num. 20. quartam ac postremam hanc statuit: *Dico quarto religionem illam Monachorum ita fundatam, & optima regula instructam, & Episcopali auctoritate probatam vivente Augustino, in Africa propagatam fuisse*. Atque assertiones has quatuor Doctor eximius Suaresius firmare adnititur multiplici genere argumentorum. Quamobrem sanctissimæ, doctissimæque Societatis Jesu Theologis eo quoque nomine refero gratias plu-

H rimas,

rimas, quod maximi, ac præstantissimi illorum tam aperte Augustini Monachismum tradiderint. Neque enim pro illo pugnagnavit duntaxat percelebris Suaresius, sed etiam illi, quos superius commemoravi, Valentia, Torrensis, Maturus, Rebadeneyra. His adde Joannem Azorium lib. 12. Institut. Moralium cap. 23. pag. 1579. partis 1. edit. Romanæ, necnon Hieronymum de Higuerra in Opere hispanice edito de antiquis Familiæ nostræ monumentis, Hieronymum Plati de Bono status Religiosi lib. 2. cap. 22. & 25. & Ludovicum Cellotium lib. v. Hierarchiæ cap. 9. De quo cum Joannes Baptista Meleganis Canonicus Regularis scripserit illum in iis, quæ prolixe & late disseruit de Eremitico Ordine immediate ab ipso Sancto Patre Augustino, degenerasse *a more Sacræ Societatis Jesu*, ut observarunt Bollandistæ tom. 6. Augusti pag. 253. sive in Commentario prævio num. 212. refelli poterat ac debebat exemplo illorum, quos laudavimus, idest, Suaresii, Valentiæ, Azorii, Torrensis, Maturi, Ribadeneyræ, aliorumque, quorum omnium nomen proferre nimium longum foret ac tædiosum; nisi viri illi præstantissimi satius duxissent nullum aut nobis, aut Canonicis præjudicium afferre, atque a contentiosis vetustisque dissidiis supersedere. Nos interim ex prædictorum auctorum testimonis hoc unum colligimus, Augustinianos Eremitas appellantes Augustinum institutorem patremque suum, non temere, atque ex suorum fallaci opinione ad ipsummet Augustinum originem referre suam, sed id agere doctissimis aliis Viris annuentibus: quorum Nostratibus universis seclusis, ex Historicorum, Jureconsultorum, atque Theologorum classibus nonnullos hactenus laudavimus.

CA-

CAPUT XXVII.

Sanctorum Possidii, & Paulini testimonium producitur.

VErum etsi aliorum omnium destitueremur patrocinio, maximum proculdubio præsidium nobis afferret Sanctorum Possidii, & Paulini irrefragabile testimonium. Ac in Possidio quidem legimus cap. 5. Vitæ Augustini quæ sequuntur: *Factus ergo Presbyter Monasterium intra Ecclesiam mox instituit: & cum Dei servis vivere cœpit secundum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam.* Fortassis erunt, qui culpare audeant Nostrates Possidii verba quod in Breviario Ordinis immutaverint ad hunc modum *Monasterium Monachorum mox instituit*, vocabulo, quod apud Possidium non legitur, adjecto. Verum etiamsi hoc Monasterium *Clericorum* fuisset, quod falsum omnino est; nulla ratione hinc inferretur, aliud antiquius Monachorum Monasterium non extitisse. Etenim inverisimile est Augustinum, sociosque Deo servientes per triennium, quo in agro Tagastensi morati sunt, priusquam S. Pater anno 391. Hipponem Regium proficisceretur, & raperetur ad Sacros Ordines, omni prorsus Monasterio caruisse, ut sub finem præcedentis num. 25. diximus cum Patribus Sancti Mauri. Et revera Augustinus non alia ratione Hipponem advenit, nisi ut juvenem quemdam secum ad Monasterium perduceret, qua occasione a populo apprehensus, reluctans atque invitus factus est Presbyter: quod ipse narrat Sermone 355. num. 2. *Veni ad istam civitatem propter videndum amicum, quem putabam me lucrari posse Deo, ut nobiscum esset in Monasterio; quasi securus, quia locus habebat Episcopum. Apprehensus Presbyter factus sum, & per hunc gradum perveni ad Episcopatum.* Ad quale autem *Monasterium* Augustinus optabat amicum pertrahere, si nullum nondum construxerat? aut si Monasterium aliquod ædificatum jam erat, quodnam, oro, illud erat, nisi Tagastense, & quidem Monachorum, quum Augustinus nondum initiatus esset Ordinis Sacramento? Præclare itaque Suaresius citato cap. 8. num. 11. *Habebat ergo jam Monasterium, in quo cum fratribus religiosam vi-*

tam agebat, ad quam amicum adducere cupiebat, & hoc vocat lucrari illum Deo. Adde quod Monasterium Tagastense commemoratur a Paulino, ut dicam paulo infra. Igitur etsi daremus Monasterium illud a Possidio memoratum fuisse *Clericorum*; non inde tamen sequeretur, non extitisse Monasterium aliud antiquius Eremitarum, seu Monachorum. At revera Possidius Monasterium Monachorum delineat, præter quod aliud Clericorum ab Augustino jam Episcopo ædificatum ultro libenterque fatemur. Et quidem laudatum Monasterium fuisse Monachorum, principio nomen ipsum demonstrat; est enim absque additamento enuntiatum, saltim in propria ac pressa significatione, *Monasterium* idem ac domicilium & habitaculum Monachorum, & ipsemet Augustinus in præcitato Sermone illud a Monasterio Clericorum erecto in domo Episcopi aperte secernit, unum simpliciter & absolute *Monasterium*, aliud vero cum addito *Monasterium Clericorum* appellans, ut dicam paulo infra. Deinde Possidius eo in Monasterio cum *Servis Dei* Augustinum vitam illam duxisse affirmat, quam antea agere cæperat *dum de transmarinis ad sua remeasset*, quando utique Clericus nondum erat. Præter hæc idcirco Augustinus jam Presbyter Monasterium instituit, quoniam assuetus vitæ Monasticæ raptusque præter animi sui antiquam deliberationem ad Ordinem munusque Presbyteri, ægre ferebat divelli se a fratrum Tagastensium consortio, & desiderio illorum ardentissimo tenebatur; ideoque Valerius Episcopus hortum Ecclesiæ proximum dono illi dedit, ut ibidem Monasterio constructo, collectisque sodalibus teneret simul Monachalis vitæ institutum, atque Presbyteri ministerium impleret. *Et quia* (ait S. Pater citato Sermone 355. alias 1. de communi vita Clericorum) *hoc disponebam in Monasterio esse cum fratribus, cognito instituto, & voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est Monasterium*. Insuper hujus Monasterii diversam institutionem ab illo, quod ex Clericis erexit in Episcopio, aperte Augustinus demonstrat in eodem Sermone, dicens ideo Monasterium hoc postremum ex Clericis, qui communem vitam ducerent, fuisse institutum, ut eorumdem Clericorum ope hospitium ad se venientibus exhiberet; quod fieri non poterat in Monasterio altero in quo Monachi orationibus, & cœle-

stium

Digitized by Google

ſtium rerum contemplationi inſiſtebant. *Perveni* (inquit) *ad Epiſcopatum, vidi neceſſe habere Epiſcopum exhibere humanitatem aſſiduam quibuſcumque venientibus, ſive tranſeuntibus, quod ſi non feciſſem Epiſcopus inhumanus dicerer; ſi autem conſuetudo iſta in* MONASTERIO *permiſſa eſſet, indecens eſſet, & ideo volui habere in iſta domo Epiſcopi* MONASTERIUM CLERICORUM. Audiatur rurſus Franciſcus Suarez citato in loco: *Non ergo ædificavit Auguſtinus intra Eccleſiam* (dicendum erat in domo Epiſcopi, nam intra Eccleſiam (a) dicitur a Poſſidio ædificatum Monaſterium horti, quia hortus a Valerio conceſſus pertinebat ad Hipponenſem Eccleſiam, eique erat proximus) „ Monaſterium niſi jam factus Epiſco-„ pus, & tunc non ſine cauſa explicat fuiſſe Monaſterium „ Clericorum, indicans prius fuiſſe Monaſterium Monacho-„ rum, ſeu Laicorum. Significat etiam diverſa fuiſſe illorum „ inſtituta; nam de primo ait non decuiſſe admittere in eo „ conſuetudinem habendi frequenter hoſpites. De ſecundo „ vero ſupponit non habuiſſe talem indecentiam, nam ad „ hunc finem illud conſtruxit; erat ergo primum rigidioris „ vitæ ſolitariæ & contemplativæ, ejuſdem nimirum inſtitu-„ ti cum alio prius conſtructo in loco a civitate remoto. „ Aliud vero licet vere religioſum eſſet, erat tamen vitæ, „ ut ſic dicam, humanioris, ad hoſpitalitatem accomodatæ, „ & ad miniſteria Epiſcoporum, & proximorum. „ Hactenus Suareſius. Lege & virum hujus ævi eruditum ac doctum Gundiſalvum Carratinum Ord. Præd. diſſ. 4. de Vita Clauſtrali pag. 85. & 86. Quum itaque S. Poſſidius præcitato in loco Monaſterium Monachorum ſignificaverit, jure meritoque Auguſtinenſium Eremitarum Familia in Eccleſiaſtico Officio legit, *Monaſterium Monachorum mox inſtituit*, vocabulo addito, quod in Monaſterii nomine continetur, ſenſumque verborum legitimum non corrumpit, ſed explicat. Hujus vero Monaſterii Hipponenſis, ſicuti Tagaſtenſis illius, quod affirmavimus prius fuiſſe conſtructum, necnon Carthaginenſis ædificati aut cum primum

(a) *De illis verbis Poſſidii*, intra Eccleſiam *legendus Nicolaus Cruſenius in Monaſtico cap.* 8. *& Chriſt. Lupus de Origine Eremit. cap.* 4.

mum Augustinus rediit in Africam, aut postquam bonis omnibus abdicatis, quæ paterna hæreditate acquisiverat, propagando Monastico Ordini totum se dederat, meminit S. Paulinus in epistola ad Alipium data ante annum 395. inter Augustinianas 39. modo 24. num. 6. in qua etiam a Clericis Deo servientibus in Ecclesia, haud obscure secernit Monachos degentes in Monasteriis. Paulini verba isthæc sunt: *Benedictos Sanctitatis tuæ comites & æmulatores, in Domino fratres* (si dignantur) *nostros, tam in Ecclesiis, quam in Monasteriis, Carthagine, Tagaste, Hippone-regio, & totis Parochiis tuis atque omnibus cognitis tibi per Africam locis Domino Catholice servientes, multo affectu & obsequio salutari rogamus*. Atque ex hisce Paulini litteris non Augustiniani Eremitæ tantummodo, verum & Venerabilis Dei famulus Cardinalis Baronius, ut ostendimus num. 24. necnon Patres Sancti Mauri, ut diximus num. 25. aliique permulti collegerunt, jam a prædicto anno 395. per Africam duce atque institutore Augustino, Institutum Monasticum longe lateque fuisse diffusum. Quod amplioris quoque Scriptorum numero, etiam sanctitate præstantium, atque ex vetusto Bracharensis Ecclesiæ Breviario, aliisque munimentis, quæ Nostrates produxerunt in præsentia confirmarem, nisi res agenda esset compendio, atque facilius ex solo Augustino non posset veritas comprobari.

CAPUT XXVIII.

Quomodo ex ipsomet Augustino prelaudati Scriptores probare nitantur institutionem ejus Monasticam.

HOc autem in loco non producam ea omnia S. P. Augustini testimonia, quæ a Nostratibus proferuntur, ac præsertim a viro clarissimo atque ornatissimo Christiano Lupo; sed quædam dumtaxat magis obvia, & quæ a viris quoque extra familiam nostram producta sunt, Baronio, Suaresio, Cellotio, Maturio, Miræo, Hieronymo Torrensi, aliisque superius commemoratis. Locus itaque primus est, quem sup. num. 26. recitavimus ex sermone 355. Alter petitur ex epistola 157. ad Hilarium, de qua itidem agimus num. 13. Tertius depromitur ex lib. 3. contra Petilianum cap. 40., de quo supra

supra num. 24. audivimus ratiocinantem Annalium Ecclesiasticorum patentem. Hæc tria loca, quoniam allata superius fuerunt, nunc repetere supervacaneum esse reor. Locus quartus desumitur ex epistola 48. alias 81. ad Eudoxium Abbatem Monachorum insulæ Caprariæ: in qua non solum Monachos illos *Fratres* appellat, & cum illis effici a se *unum corpus* affirmat, quod utique Christianæ necessitudinis indicium est; sed ulterius eos exhortans ut otio ad pietatem utantur, significat propositam sibi spem esse, facturos illos quæ scribit, permotos quoque suæ *allocutionis memoria*; quæ, maxime in viro summa prædito humilitate, illum ostendunt eidem Instituto addictissimum, atque eorumdem Monachorum sive Institutorem, sive sodalem. Quintus extat in epistola 76. num. 60. ad Aurelium, qui ob Clericorum inopiam, qua laborabant Africanæ provinciæ, promovebat ad Clericatum Monachos etiam transfugas: in qua epistola de quodam Donato, alioque fratre, qui se invito recesserant de monasterio, Aurelium monuit, ne facile illis, aliisque Monachis ad Clericalem gradum præberet accessum; quoniam id Monachorum lapsui aditum aperiebat, & si ad ruinosam superbiam ipsi Monachi erigerentur, procuLdubio afficerentur injuria etiam Clerici, in quorum numero ipsemet Augustinus jam erat, ex Monacho a Valerio Hipponensi Episcopo Presbyter factus. Hinc intelligimus Donatum, aliumque fratrem ex Hipponensi monasterio, cui præerat Augustinus nondum Episcopus fugam arripuisse, illosque nondum fuisse Clericos res est apertissima, siquidem monetur Aurelius, ut caute illos, aliosque Monachos assumat in Clerum. „ Nunc vero (verba sunt Augustini Aurelium alloquentis) „ legi epistolam benignitatis tuæ de Donato, & fratre ejus „ & quid responderem diu fluctuavi. Sed tamen etiam, atque „ etiam cogitanti quid sit utile saluti eorum, quibus in Chri„ sto nutriendis servimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, „ nisi non esse istam viam dandam servis Dei, ut se facilius „ putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. „ Et ipsis enim facilis lapsus, & ordini Clericorum fit indi„ gnissima injuria, si desertores monasteriorum ad militiam „ Clericatus eligantur, cum ex his, qui in monasterio per„ manent, non tamen nisi probatiores atque meliores in Cle„ rum assumere soleamus; nisi forte sicut vulgares dicunt,

„ Ma-

„ Malus choraula bonus symphoniacus est: ita iidem ipsi vul-
„ gares de nobis jocabuntur dicentes, Malus Monachus bonus
„ Clericus est . „ Petitur sextus locus ex enarrat. in Psalmum 132. ubi quod Petilianus, aliique Donatistæ adversus Monachos, ut supra dictum est, jactabant, ipsum Augustinum arguendo, quod hoc genus vitæ instituerit, prolixa dissertatione refellens, nequaquam negat se illorum Monachorum esse parentem, a se illos in Africam fuisse invectos, suique studio per Africam propagatos, sed a se Donatistarum convicia, & contumelias nervosa oratione repellit, & num. 6. inquit: *Quid ergo dicunt illi, qui nobis de nomine Monachorum insultant?* Ac paulo post: *Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres cum vident homines, Deo gratias dicunt.* Vox Monachorum, ut observant PP S. Mauri in notis ibidem, & etiamnum usurpata. Ac paulo post Augustinus: *Quare ergo & nos non appellemus Monachos, cum dicat Psalmus, Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.* Et rursus Monachi nomine, ejusque derivatione ex Græco Μόνος explicatis, *Respondeant nobis, & respondeant, qui insultant nomini Monachorum?* aliaque plura, quibus haud obscure significat, se nomen illud vindicare, quo & ipse appellabatur, atque insultationes in Monachos tanquam in seipsum jactatas retundere. Septimus locus depromitur ex libro 22. de Civit. Dei cap. 8. num. 3. ubi se atque Alipium, quem fratrem suum vocat ob singularem benevolentiam, ejusdemque vitæ rationem, appellat *Deo servientes*, priusquam assumerentur in Clerum. Locus octavus occurrit in Regula ad servos Dei (de qua tamen variæ sunt Criticorum opiniones) in qua num. 11. legitur: *Præposito tanquam patri obediatur, multo magis Presbytero, qui omnium vestrum curam gerit:* quæ verba expendens cit. cap. 8. num. 19. doctissimus Suaresius inde colligit, *religiosos illos ad quos primo Augustinus illam Regulam direxit fuisse Monachos, similes illis, quoad statum & professionem, ac modum regiminis, qui tunc erant in Oriente, & per Italiam, qui ordinarie & per se ac ratione status non erant Clerici, sed Laici Monachi, & similiter eorum præfectus, seu Abbas non erat Presbyter regulariter loquendo, ex cap.* A subdiacono *d.* 23. *& ex aliis multis* 16. *q.* 1. *& ex Hieronymo Epistola ad Nepotianum, &c.* Locus nonus est liber *de Opere Monachorum* per totum, ex

quo

quo saltim inferimus circa annum 400. quo idem liber conscriptus est, Monachismum per Africam fuisse diffusum. Capite autem 29. ejusdem Operis num. 37. occurrunt praeclara illa Augustini verba, quibus significat se libentissime illorum Monachorum consuetudini accomodaturum, qui manualibus operibus aliquid insumunt temporis, nisi necessum ei esset agendis saecularibus judiciis sese immiscere. „ Tamen Dominum Jesum „ (inquit) in cujus nomine securus haec dico, testem invoco „ super animam meam, quoniam quantum adtinet ad meum, „ commodum, multos mallem per singulos dies certis ho„ ris, quantum in bene moderatis monasteriis constitutum est, „ aliquid manibus operari, & ceteras horas habere ad legen„ dum & orandum, aut aliquid de divinis litteris agendum „ liberas, quam tumultuosissimas perplexitates causarum aliena„ rum pati de negotiis saecularibus vel judicando dirimendis; „ vel interveniendo praecidendis. „ Ex quo autem Augustinus hanc Monachorum operibus manuum aliquando sese exercentibus institutionem plurimi faciat, ceterisque anteponat, magna probabilitate colligimus illam in monasteriis ante Episcopatum erectis cum sociis suis tenuisse. Decimus ac postremus locus erit, qui habetur in 2. Retract. libro cap. 21. ubi ait ad scribendum praecitatum librum *de opere Monachorum*, se necessitate fuisse compulsum, *Quod cum apud Carthaginem monasteria esse coepissent, alii se suis manibus transigebant obtemperantes Apostolo: alii vero ita ex oblationibus religiosorum vivere volebant, ut nihil operantes, unde necessarias res haberent, vel supplerent, se potius implere praeceptum Evangelicum existimarent atque jactarent, ubi Dominus ait:* Respicite volatilia coeli, & lilia agri. *Matth. 6. 26.* Atque hoc in loco affirmans Augustinus tunc temporis caepisse apud Carthaginem esse monasteria, commonstrat Carthaginense monasterium non esse antiquioris institutionis reditum suum praecedentis, sed revera nuperrime Monachos a se in Africam introductos; quod supra diximus exprobratum illi fuisse a Petiliano, aliisque Donatistis, nunquam vero ab Augustino denegatum; sed ab illo ita Monachorum causam susceptam, ut ad seipsum hanc pertinere evidentissime demonstraverit. Atque haec perpauca sunt, quae ad Augustini monasticum institutum, in Africa propagatum, evincendum confirmandumque, non ex Eremitis nostris, qui lon-

Digitized by Google

longe plura attulerunt; sed ex aliis nullo præjudicio abreptis collegi; ut facile percipiet, qui prælaudatos Scriptores pervolutabit. Talia autem hæc mihi videntur esse, ut si omnia expendantur, ad rem invicte demonstrandam censeri debeant idonea: nam quædam Africæ Monachos horumque vitæ rationem commemorant, nonnulla Monachos illos a Clericis aperte secernunt, alia eorumdem Monachorum faciunt Augustinum auctorem ac vindicem; quæ omnia nullatenus quadrare possunt in Clericos. Possem vero hæc omnia confirmare enumeratione illorum, qui cum Augustino vitam duxere monasticam; & quorum plerosque in libro III. cap. 4. & 5. illius *Vitæ* recensent Benedictini Patres; sed illorum nonnullos in hoc Volumine laudabo, maxime autem eorum, qui ceteros sapientiæ celebritate antecellunt. Numerare quoque possem monasteria Eremitici Ordinis per Africam vivente Augustino constructa, & quæ Crusenius, Marquez, Lupus, aliique Nostrates recensuerunt; nisi exterorum dumtaxat, qui Augustini Eremiticam vitam laudarunt, decrevissem habere rationem. Quod cum a numero 24. hucusque præstiterim; illud me luculenter demonstrasse confido, Augustinum dici Monachorum atque cultorum eremi parentem ac ducem a viris plurimis doctissimis nobiscum nullo necessitudinis vinculo conjunctis, nec dici tantum, verum & ostendi atque evinci. Jure itaque instituti nostri Scriptores, ad quos propius attinet, pro eadem veritate naviter fortiterque decertant.

CAPUT XXIX.

Proponuntur tria, quæ Nostratibus passim objiciuntur, ut imperiti, & nimium creduli appareant, atque ita tanquam malæ causæ patroni ab emunctarum narium judicibus despiciantur.

At enim tria silentio præterire non debeo, quæ a nonnullis adversus Scriptores nostros proferri solent, eos scilicet institutorem suum deprædicare Augustinum tribus permotos momentis; quæ statim ac memorantur, omnes vel minimum eruditi frontem contrahant, naresque arrigant, illorumque ignaviam, imperitiam, nimiamque credulitatem mirentur, atque

atque aspernentur necessum est. Primum est, quod Eremitici Ordinis institutionem eruere conantur ex sermonibus *ad Fratres in Eremo*; eosdemque sermones idcirco ab Augustino conscriptos pugnaciter contendunt prolixis vindicationibus editis Nicolaus Crusenius in Monastico cap. 10. Carolus Moreau in Vindic. p. 1. q. 4. Aloysius Torellus ad an. 387. num. 117. & seqq. ac Thomas Herrera in Resp. Pacif. qui ex iisdem sermonibus saltim aliquos legitimos esse contendunt, Augustinus a Scarperia, qui illos Thusco idiomate eleganter expressit, & ne recenseam omnes singulosque, Angelus Vantius Ariminensis, qui pro illis integro volumine pugnavit. At sermones illos tanquam Augustino prorsus indignos inter spurios amandarunt Erasmus animadvertens esse opus alicujus ex Ordine nostro Monachi, qui hoc fuco studuit sodalitium nostrum orbi commendare: Baronius ad an. 382. Bellarminus de Scriptoribus Eccl. Lovanienses, necnon Patres S. Mauri, qui eosdem sermones rejecerunt in Append. Tomi VI. Operum Augustini. Alterum, quod Nostrates decepit, illud est, quod existimarint *regulam*, quæ sub Augustini nomine circumfertur, ad Monachos & Eremitas conscriptam, cum ex epistola Augustini 109. constet Sanctimonialibus datam esse. Tertium vero, quod in errorem auctores nostros pertraxit, est quod in scriptis quibusdam apocryphis legitur de Augustino deferente nigram cucullam, zonamque pelliceam, id, quod sibi suadent anilibus quoque S. Augustini apparitionum fabellis, cum tamen ex sermone 50. de div. nunc apertum sit incessisse illum cum linea tunica & byrrho. Hinc ergo videntur Eremitæ, dum suam ab Augustino deducant originem, fabulas venditare.

CAPUT XXX.

Ostenditur eorum, quæ dicta sunt, veritatem persistere, rejectis quoque inter supposititios sermonibus ad Fratres in Eremo.

VErum prior illa de sermonibus *ad Fratres in Eremo* oppositio nimium insulsa est, & indigna viro aliquantulum erudito. Etenim nos auctoritate eorumdem sermonum minime usi hactenus fuimus; & plura nihilominus, eaque gravissima, atque præstantissimis probata viris produximus, quibus facta ab Augustino Monachalis Ordinis institutio nisi plane certa, saltem valde probabilis videatur. Deinde plures sunt in Familia nostra Scriptores, qui sermones illos inter spurios & Augustino suppositos rejiciunt; sed plurimis aliis momentis evincunt prædictam nostri Ordinis institutionem. Ornatissimus enim, & eruditissimus Christianus Lupus, qui de origine Eremitarum S. Augustini prolixe, & nervose disseruit, cap. 35. & quatuor postremis adversus sermones illos pugnat acerrime, eosque appellare non veretur, *opus imperiti impostoris*, magni Theologi Basilii Pontii Legionensis, qui pro illis decertat, sententiam digna tanto viro libertate refellens. Prosper Stellartius dissert. xi. pag. 184. se de iisdem sermonibus ambigere testatur, ob stili, rerumque deformitatem, ratus nihil nobis detrahi, si Augustino adscribantur, aut abjudicentur. Jacobus Hommey in libro Collectaneorum, quem inscripsit supplementum Patrum, *Pauci* (inquit, de iisdem sermonibus) *stilum ingeniumque S. Doctoris exhibent, plures mentiuntur, plurimi offendunt*. Bernardus itidem Viningus in Critico Augustiniano conscripto adversus Crisin Simonis Verlini, profert laudatque censuram Eminentissimi Bellarmini sermones illos apocryphis accensentis; pluraque ex iisdem exscribit, quibus ipsorum auctoritas labefactatur. Thomas autem Herrera, aliique Nostratium, qui pro iisdem sermonibus certant, non omnes indiscriminatim recipiunt, sed inter illos spurios nonnullos intrusos esse fatentur. Ingenua hæc Nostratium fides, quum doctissimos PP. S. Mauri Augustinianorum Operum editores nequaquam lateret, eos impulit, ut in admonitione ad præfatos ser-

sermones in Appendice Tomi vi. hæc litteris consignarent : *Certe quidam viri ex eodem Ordine* (nostro scilicet , atque Eremitico) *eruditi eos nunc tandem reprehendunt palam*, & *repudiant* . Non itaque sodales nostri sermonum illorum auctoritate ad Ordinis vindicias fulciendas, universim utuntur, maxime qui post artis criticæ inductum usum severiorem in litteraria Republica floruerunt . Sed & alii extra Ordinem Augustinensium Eremitarum asseruerunt, ac propugnarunt Augustini Monachismum, ut Suaresius, Baronius, Alexander Natalis, Mabillonius, aliique Benedictini, ut superius ostendimus, & tamen nullus eorum , quos modo commemoravi , sermonum ad fratres in Eremo degentes præsidio usus est . Illorum ergo sermonum refutatio nil prorsus facit ad institutionem Eremitici Ordinis factam ab Augustino evertendam ; luditque operam auctor Armarioli veritatis Petrus Heligerius ; qui pag. 33. phrasi inter suos usurpata & vulgari inquit , eos , qui Augustinum fingunt Eremitam, sermonibus hisce uti, *tanquam scuto errorum suorum* . Hinc enim apertum est , eodem scuto veritatem satis aliunde communitam non propugnare omnes instituti nostri viros, neque alios universos, qui nobis patrocinantur.

CAPUT XXXI.

Non esse existimandum Nostratium figmentum eorumdem Sermonum Volumen.

NEque illud dicas , Augustinianos Eremitas plurimum in iisdem sermonibus commendandis vindicandisque , etsi non omnes, permultos utique insudasse, & eos maxime, quos num. 29. laudavimus . Non enim id soli attentarunt ; sed alii complures, etiam subsellii non infimi in illa opinione firmissime perstiterunt . Inter cæteros Ordinis Apologistas sedulo investigavit scripta auctorum , qui sermones illos tanquam germanum Augustini fœtum agnoverunt , Joannes Marquez cap. 8. §. 2. operis inscripti *de Fratrum Eremitarum Origine* . Principem inter illos tenent locum S. Antonius Patavinus in Sermone feriæ 6. in capite Jejunii , sive de dilect. Inimicorum , S. Bonaventura in Meditationibus de Vita Christi cap. 73. S. An-

Digitized by Google

Antoninus Archiepiscopus Florentinus 3. p. tit. 24. cap. 14. Ladulphus Carthusianus de Vita Christi. 1. p. cap. 14. Dionysius Carthusianus serm. 3. de S. Augustino, Martinus Navarrus comment. 1. de Regularibus num. 26. Ferdinandus Velosillus in Advert. ad tom. x. Augustini q. 31. & 32. Alphonsus Ciaconius in Opusculo de Cardinalatu S. Hieronymi, Petrus Maturus in adnot. ad Chronicum S. Antonini loco paulo supra laudato, Gabriel Vasquez 1. 2. disp. 189. cap. 12. num. 94. disput. 190. cap. 9. num. 82. & disput. 203. cap. 4. num. 34. Michael de Medina lib. 1. de Sacrorum hominum continentia cap 53. Antonius de Molina lib. 1. Instruct. Sacerdotum tract. 1. cap. 5. §. 2. & tract. 2. cap. 12. & 13. Hi omnes, aliique plurimi, quos brevitati consulens prætermitto, aliquem ex iis sermonibus, qui tanquam spurii modo habentur, laudarunt ac produxerunt; quod perspicuum argumentum est, tot ac tantos viros illorum falsitatem nequaquam fuisse subodoratos. Non ergo Nostratium adscribendum est vitio, si quod externi doctique homines probarunt, & ipsi proferre studuerunt, atque multorum patrocinio suffulti, quorumdam crisim contemnere & refutare tentarunt. Quamquam enim re mature discussa, nauci facienda non sint argumenta quæ adversus sermones illos urgeri solent, & sententia quoque nostra major illorum pars censeri debeat adulterina; nihil tamen minus censuræ, quæ primum de iis prodierunt, quosque recentiores Critici regerunt, & recoquunt, non adeo fuerunt libratæ, & a præjudiciis immunes, ut illis Augustinienses nostri subscribere penitus cogerentur. Imo præter communiorem assensum, cujus produxi modo testes locupletissimos, ut pugnarent pro iisdem sermonibus, fecit quodammodo prædictarum censurarum levitas, atque imbecillitas.

CAPUT XXXII.

De Lovaniensium Censura.

CEnsura siquidem Lovaniensium non satis accurata in eo, quod ad pralaudatos sermones attinet, facile ab unoquoque deprehenditur. Etenim Lovanienses ajunt prædictos sermones tanquam spurios rejici a Bartholomæo Urbinate, id, quod

Digitized by Google

quod falsum omnino est. Nam in legitimis & antiquioribus *Milleloquii* editionibus depromuntur loca ex sermone sexagesimo *de persecutione Christianorum*, ex sermone 62. *de timore & avaritia*, ex serm. 49. *de miseria carnis & falsitate præsentis vitæ*, atque ex sermone 76. *de cogitationibus*. Quibus in locis iidem sermones *ad Fratres* sub Augustini nomine laudantur. Quod si in editionibus aliis *Milleloquii* opera studioque Collerii additamentis pluribus adaucti, non Augustini nomen occurrit, sed incerto tribuuntur auctori; hoc non Bartholomæo Urbinati, sed ipsi Collerio alienorum scriptorum correctori, erit proculdubio adscribendum. Falsissima itaque sunt, quæ initio censuræ suæ inquiunt Lovanienses: *Hos sermones Bartholomæus Urbinas in suo Milleloquio non agnoscit*. Vide Lupum cap. 35. & Basilium Pontium Legionensem a Lupo ibidem laudatum, Carolum Moreau p. 1. Vindiciarum q. 4. & Joannem Marquez præcitato cap. 8. Deinde quanti æstimanda sit illa censura Lovaniensium, constat ex prolato de sermonibus aliis judicio: nam sermonem sexagesimum primum *de tempore* inter Augustinianos locaverunt, tamesi Pelagianum habeat auctorem, laudetque, & expressis vocabulis promat sententias ex famosa Pelagii epistola ad Virginem Demetriadem. Lapsi quoque sunt Lovanienses in sermone 191. item *de tempore* dijudicando: quem etsi Lovanienses reliquerunt inter Augustinianos, aut saltim ex Augustinianis non expunxerunt, constat tamen esse fœtum hominis Pelagiani; immo nihil esse aliud, quam ipsammet professionem Fidei missam a Pelagio ad Apostolicam sedem, & quæ continetur in Operibus Hieronymi; ut recte animadverterunt Patres S. Mauri in censura ejusdem sermonis, rejecti in Appendicem tomi 5. num. 236. Vides ergo quanti momenti habendum sit judicium virorum illorum, qui censent, aut titubant, esse Augustinianam concionem idem prorsus, ac professionem Pelagianam. Præterea censura illa, quæ honestissimo Lovaniensium Theologorum nomine prænotatur, non est opus celeberrimæ Universitatis, sed Canonicorum Regularium S. Martini. In editione enim Plantiniana operum S. Patris, necnon in Parisiensi 1637. præmittitur priori volumini Præfatio Joannis Molani, qua significatur varios esse censurarum ac notationum in Augustiniana volumina auctores. De iis vero, qui tomo decimo sermones comprehen-

AD denti

denti addiderunt censorias notas, hæc in ea Molani præfatione leguntur: *Decimum denique tomum Regularibus Martinianis emendandum dedimus, & perficiendum, in quem tomum jam pridem apud eos Martinus Lipsius Bruxellensis, ejusque discipuli Joannes Costerius, & Joannes Ulimerius Lovanienses magni laboris impensam egerant*. Hujus ergo Lovaniensis censuræ nos quidem, dum agimus de Monachatu Augustini, nullam rationem habebimus, utpote quæ exornata fuit magno illorum studio & labore, qui Augustini Monachatum, quamvis firmissimis monumentis suffultum ægre ferunt, & quatere perperam moliuntur. Insuper non aliam rationem censuræ suæ Lovanienses producunt, nisi quod iidem sermones videantur exercitii causa conscripti ab homine Semilatino, ac forte Galloflandro, permisceantque interdum verba Augustini, Cæsarii, & Gregorii. Verum etsi id valeat ad quosdam ex iis sermonibus explodendos (nos enim multos ex illis inter supposititios rejicimus; quamvis Nostrates hanc Lovaniensium Canonicorum notam congrua responsione diluant) non tamen aptum est ad omnes & singulos refellendos; quum aliqui, ut dicam postea, gravissimi sint, nec indigni Augustino. Præterea Lovanienses Censores ad veritatem, aut falsitatem sermonum istorum dignoscendam, lectorem mittunt ad unum sodalem suum Joannem Maburnum, ejusque librum inscriptum, *Venatorium Canonicorum Regularium*; quasi ex solo Canonicorum cætu controversia hæc foret dirimenda. Igitur quantum spectat ad sermones de quibus sermo est, Lovaniensium censura talis non est generis, ut temeritatis & arrogantiæ is culpandus esset, qui illam tanquam minus idoneam, neque a studio partium immunem aspernaretur.



CA-

CAPUT XXXIII.

De Censura Desiderii Erasmi.

EAdem prorsus habenda est ratio Erasmianæ Censuræ. Erasmus quidem non eum in ordinem redigendum esse reor, quo illum habent nonnulli apud Moreau, qui præeuntibus viris, alioqui doctissimis, Richardo Cenomano, & Hieronymo Torrensi appellant ipsius censuram *vanam*, *fallacem*, *atque imperitam*; sed illum plurimi facio, sciens fuisse virum subacti ingenii, & omnigenæ eruditionis, utinam incontaminatæ, aut saltem non suspectæ ubique fidei! Censura nihilominus, de qua dixero, peracta minime est exacto criterio. Nam quod Erasmus ait sermones illos esse opus alicujus ex Augustinensium ordine Monachi, *qui hoc fuco studuerit sodalitium suum orbi commendare, si persuasisset tantum virum ejus instituti fuisse auctorem*; aperte innuit & ipsum Erasmum sodalibus suis morem gerere, nobisque institutionis originem ab Augustino repetendam præfracte negare. Sed tria huic Erasmi opinioni reponam: primum, stare institutionis nostræ firmitatem dispunctis quoque sermonibus ad Eremitas; ut dictum supra: alterum ante ea tempora, quibus nos in mundo apparuisse Canonici autumant, sermones illos extitisse, ut ostendam paulo infra: tertium, eosdem sermones qui ab Augustini doctrina abhorrent, fuisse potius ab aliquo adversariorum nostrorum confictos, & ceteris adjectos, ut hac permixtione etiam alii in suspicionem venirent, atque ita Scriptores nostri urgentes sermonum illorum auctoritatem deriderentur, traherenturque in invidiam. Quamobrem Patres Sancti Mauri recitatis Erasmi verbis, *Nobis porro tales videntur hi sermones* (inquiunt) *qui credi potuissent ab aliquo potius Augustinensis Ordinis æmulo invidiose ac maligne confici*. Deinde ipse Erasmus in aliis Augustini Operibus dijudicandis non satis fuit accuratus. Epistolam namque 38. ad Lætum, nunc 243. necnon epistolam 45. ad Armentarium & Paulinam, nunc 127. Erasmus negavit esse Augustini; quas tamen S. Patri adscribendas esse ceteri omnes consentiunt. Librum quoque *de Bono viduitatis* Erasmus Augustino nititur adimere, obtendens dictionis facili-

tatem, ob quam potius Augustino tribuendum inferunt doctissimi Patres Sancti Mauri. Immo Desiderius Erasmus librum illum adscribendum censet Juliano Pelagianorum perditissimo; quum conscriptus sit ad Julianam viduam, ut inquit cap. 7. Possidius, librum eumdem inter epistolas, quod brevis sit, atque ad Viduam scriptus, recensens. Atque hujus generis inter Augustini opera plura sunt; de quibus Erasmi judicium plenissimo eruditorum consensu refellitur. At vide 1. p. Vindiciarum Carolum Moreau plura ibi de censura Erasmi quæst. 2. dissertantem. Sane quisquis eumdem Erasmum, tametsi disciplinarum copia, verborumque delectu præstantem, non semper moderatum appellaverit, interdum quoque in litterariis disquisitionibus nugaciter ludentem, videri non debet nimium asper Canonicis suis; quorum, etsi probus nemo sodalitium suum insectatur, nec passus est nomen, dicere solitus, quoniam *Canonicus* & *Regularis* idem prorsus significant, ridiculam inesse illis appellationem. Utique nec nos, homines Monachalem & Eremiticam vitam Augustini deridentes, tam ludibundo ineproque stilo delinearemus. At mittamus virum, nec de suis castigate loquentem.

CAPUT XXXIV.

De Censura aliorum, ac præsertim S. R. E. Cardinalium, Roberti Bellarmini, & Cæsaris Baronii, Venerabilium Servorum Dei.

Nonnulla subjicienda sunt de Censura Eminentissimi Bellarmini, qui *de Scriptoribus Ecclesiasticis* sermones ad Fratres in Eremo magna ex parte exceptis scilicet duobus, idest 52. & 53. *de communi vita Clericorum*, censet esse supposititios. Movetur autem momentis istiusmodi. Primo, inquit, Auctor illorum sermonum dicit Augustinum degisse in solitudine cum Monachis, ibique ad eos sermones istos habuisse. At constat ex Possidio in Vita S. Augustini, hunc post baptismum susceptum rediisse in patriam ad propriam domum, & agros, ibique tres annos cum paucis amicis suis in commune vixisse; deinde factum Presbyterum Hipponensem, monasterium habuisse intra ipsam Ecclesiam, ibique cum nonnullis vitam

tam Apostolicam duxisse, non utique in eremo, sed intra urbem: denique factum Episcopum eum Clericis suis in domo Episcopali vitam communem egisse. Addit, inter sermones ad Fratres in Eremo multos esse leves ac fabulosos, ut est sermo vicesimus quartus, in quo narratur S. Hieronymum Cardinalem fuisse in Ecclesia Sancti Laurentii, & veste muliebri indutum irrisum a Romanis, quæ omnia conficta ac falsa sunt. Denique ait phrasim horum sermonum, si excipias duos *de communi vita Clericorum*, qui vere sunt Augustini, esse adeo ineptam, impropriam & lutulentam, ut mirum sit potuisse hujusmodi sermones Sancto Augustino adtribui ab aliquo prudente viro. Hactenus Bellarminus. De hac autem censura, ajebat pag. 237. Augustinianus Vindingus, ea sermones prætitatos jugulari, quasi *telo tricuspide adhibito*. Potest nihilotamen minus eidem censuræ aliqua, neque inepta, adhiberi responsio. Prima enim ratio admodum infirma est; siquidem Augustinum priusquam rediret in Africam ad Thusciæ eremos non divertisse, ibique per aliquod temporis intervallum moram nequaquam egisse, ex Possidii silentio nequit invicte deduci. In patriam quoque redux non intra Tagastensem urbem, sed in agris a se alienatis, Monasticam vitam Augustinus duxit, ibique aliquod saltem rude monasterium habuit: quorum primum idem Possidius enarrat; alterum colligitur ex sermone ejusdem Augustini 355. Aliud quoque monasterium ab Augustino jam Presbytero ædificatum, de quo cap. 5. Possidius, non alia ratione dicitur erectum *intra Ecclesiam*, nisi quia in horto prædioque ad Ecclesiam Hipponensem spectante, atque donato a Valerio constructum fuerat, ut inquit Augustinus in eodem sermone. Quæ cum ita sint, fratres quibuscum S. Pater vitam ereminticam duxit, & ad quos sermones habuit, esse potuerunt qui per Thusciam ab urbibus segregati degebant, aut qui morabantur in agro Tagastensi, aut qui etiam in horto Valerii, etsi non procul a civitate, ab omnibus sæcularibus curis remoti Deo serviebant. At lege quæ a num. 24. ad 29. superius producta sunt. Ad sermonem 24. quod spectat, ego quidem facile illum rejiciam, non enim singulos probo. Verum neque ea, quæ adversus eumdem sermonem proferuntur, invicta omnino sunt, etenim quæ ibidem narrantur de Hieronymo S. R. E. Cardinale, nequeunt apertæ falsitatis revinci;

 quum

quum de Cardinalatu S. Hieronymi vulgaris adhuc vigeat opinio. Et quamvis *Cardinalium* nomine, si Criticis rigidioribus aures præbeamus, non ii intelligerentur priscis Ecclesiæ sæculis, qui nunc in Ecclesia Christi purpurati incedunt, ac tanta dignitate præpollent; tamen *Cardinalium* nomine extitisse ætate Hieronymi Presbyteros & Diaconos aliquibus Ecclesiis addictos, & quasi in cardine constitutos, nemo jure negabit. Volaterranus enim lib. 22. Antropologiæ ait se in vetustioribus tabulis Ecclesiæ Aretinæ invenisse donationem quamdam factam tempore S. Damasi Papæ a Zenobio Senatorii Ordinis cum hac subscriptione: *Ego Joannes S. R. E. Diaconus Cardinalis ex parte Damasi laudo, & confirmo*. In sermone autem illo *ad Fratres* quarto ac vicesimo asseritur tantummodo Hieronymum fuisse Cardinalem: sed quænam fuerit olim Cardidinalium conditio ac dignitas, tacetur omnino; ideoque non convellitur sermonis illius auctoritas, etiamsi concedatur amplissimam illam dignitatem, ad quam Cardinales evecti sunt, institutionis esse recentioris. Nimium quoque severa videtur Christiani Lupi animadversio, qua ex uno verbo *legimus* infert auctorem sermonis ostendere se non esse Hieronymo contemporaneum, ideoque nec Augustinum esse, qui vixit ipsius Hieronymi ætate, sed Augustino longe posteriorem; quasi vero præteritorum dumtaxat facta legerentur. Adde Augustinum fuisse Hieronymo juniorem, ac de re, quæ contigit Romæ, institui historicam narrationem. Præterea sermonis auctor paulo post initium inquit Hieronymum Roma discessisse cum Paula & Eustochio, his additis verbis, *Ut nobis per epistolam scripsit:* quæ sunt verba non tantum hominis Hieronymo coætanei, sed etiam cum illo habentis consuetudinem litterarum. Ejectum vero Hieronymum ex urbe Roma indutum veste muliebri, proprie in eo sermone non legitur; sed ambigua est oratio, & ad hunc modum contexta: *Ab eis per vestem muliebrem, ut jam audistis, eum proclamare in populo voluerunt.* Quo in loco *vestem muliebrem* ad Romanos nimis luxuriæ indulgentes, non ad Sanctum Hieronymum referendam esse censeo. Quamobrem nec multum habet ponderis censura illa Baronii, qui existimans in hoc sermone describi injectum Hieronymo muliebre indumentum, *O quanti emisset ista Rufinus* (inquit ad an. 389.) *Si quis talia suo tempore excogitasset*.

Quæ

Quæ tandem Bellarminus addidit de inepto, sordidoque illorum sermonum stilo, in nonnullos utique, at non in universos ac singulos quadrare potest; prout ex his, quæ mox subjiciam, poterit quisque cognoscere. Interim ex dictis de Censura Lovaniensium, Erasmi, ac Bellarmini, ad quam facile revocari possunt quælibet aliæ, apparet Augustinianos, qui pro laudatis sermonibus dimicarunt, non esse temeritatis, imposturæ, atque ignorantiæ arguendos.

CAPUT XXXV.

Ostenditur non rejiciendos esse, tanquam aperte nothos, singulos omnino Sermones, de quibus agitur.

HÆc nemo a me dicta arbitretur, quasi sermones omnes, de quibus differo, vindicare velim, & majorum nostrorum, qui cum Instituti, Ordinisque amore conjunctam habuerunt piam quamdam & laudabilem simplicitatem, vestigia omnia calcare, & quidquid eis libuit, scriptis tradere, & propugnare decreverim. Nam ex iisdem sermonibus aliquos tantum recipiendos esse credo, de aliis doctissimorum virorum sententiam amplexus. Enim vero sermones 52. & 53. inter eos, qui *ad Fratres in Eremo* inscripti sunt, ab omnibus communiter recipiuntur, atque Augustini illos esse constat ex vetustissimis monumentis; cum sub ejus nomine jam ab anno 525. laudati fuerint a Petro Abbate in Synodo Carthaginensi. Quare hi duo sermones locum habuerunt inter eos, quorum titulus est *de diversis* num. 49. & 50. in præcedentibus editionibus, atque in novissimis tom. 5. num. 355. & 356. Unus Collerius in editione *Milleloquii* sermonem 49. *de diversis*, sive 52. *ad Fratres*, incerto adscripsit auctori, ea tantum ratione ductus, quod inter Eremiticos locum tenuerit. Ac revera deprompti illinc Canones ab Ivone Carnotensi cap. 177. producuntur sub hac citatione, *ex Serm.* 52. *Aug. ad Fratres in Eremo*. Atque hinc habes, non ideirco sermonem aliquem Augustino abjudicandum esse, quod eumdem præseferat titulum. In Sermone 56. nil occurrit, quod jure reprehendas, & licet Patres Sancti Mauri stilum putent a Cesarii oratione parum absimilem, fatentur tamen in quibusdam MSS. Augustini

gustini nomen eidem præfigi. Sermo 57. non alia ratione inter spurios rejectus est, nisi quia fere totus adinvenitur in Tractatu Sancti Eligii Episcopi Noviomensis, qui item Tractatus extat in Appendice Operum Augustini Tom. 6. cum inscriptione, *de rectitudine Catholicæ conversationis*. At nonne potuit Eligius quædam ex Augustinianis sermonibus exscribere, quemadmodum omnium eruditorum judicio exscripsit complura ex operibus S. Cæsarii Arelatensis? Levi itaque conjectura, non gravi aliquo momento laudatus sermo ab Augustinianis dispungitur. Sexagesimus ante cui titulus, *de persecutione Christianorum*, Augustino tribuitur in pluribus MSS. atque sub Augustini nomine editus est in Bibliotheca Patrum inter sermones Cæsarii. Quare & iste jure suo fruitur, donec validiori momento explodatur. Sexagesimo secundo *de timore Domini, & de avaritia vitanda* in perantiquo MS. Germanensi hunc præponi titulum, *De timore Domini liber S. Augustini*, testantur doctissimi Patres S. Mauri. Sexagesimus tertius ad nostram usque ætatem sedem inter Augustinianos tenuit, atque idem est, ac 40. *de Sanctis*. A Benedictinis vero in Appendicem rejectus est tom. 5. num. 251. quoniam pars est sermonis Ambrosiani 33. *de futuro judicio*; ob quam causam spurium censuerunt Verlinus quoque, ac Vindingus. Verum & sermones, qui tribuuntur Ambrosio, variis auctoribus adscribendos esse norunt omnes. Sermo item LXVI. in antiquis MSS. hunc habet titulum, *Homilia S. Augustini de agenda pœnitentia*. Sermo LXXI. depromptus est ex enarratione 2. in Psalmum 48. ideoque non debet abjudicari Augustino. De Sermone LXXIII. Benedictini judicium hoc protulerunt: *Fragmentum est ab Augustini genio non abhorrens. Extat in Supplem. Vignerii p. 2. Serm. 27.* Sermo autem 74. idem omnino est, ac sermo 395. in nova Parisiensi Editione insertus p. 2. tomi 5. e vetustissimo codice Remigiano. De postremo Sermone LXXVI. hæc proferunt prælaudati Patres S. Mauri. *In Remigiano MS. annorum circiter 700. Augustino tribuitur*. Hi ergo sermones, quos hactenus commemoravi, Augustino absque ulla temeritate adscribuntur. In primo itidem, secundo, tertio, sexto, septimo, octavo, duodecimo, decimo sexto, decimo octavo, quadragesimo primo, & quinquagesimo, nescio quid absurdi & erroris cum Augustiniana doctrina

ctrina pugnantis occurrat. In his quidem notantur vocabula quædam abjectæ, & demissæ latinitatis. Sed advertamus oportet, allocutum hisce sermonibus Augustinum laicos & inscios homines, quales fortassis erant illi eremicolæ. Nam & Psalmus contra Donatistas adeo popularibus infimisque vocabulis contextus est, ut nonnulli, quorum meminit in Bibliotheca 90. Fabricius, Augustino abjudicaverint; imperite tamen, & contra apertum testimonium lib. 2. Retr. cap. 20. ubi S. Pater monet, se in ejusdem Psalmi scriptione ad captum humillimi vulgi accomodasse, nec illum metro edidisse, ne vocabula plebi inusitata usurparet. Quamobrem propter stili barbariem, & rusticitatem prædicti sermones non videntur repudiandi. Ceteros adscititios spuriosque esse haud invitus concedam. Quamquam enim Crusenius, Moreau, necnon præstantissimus Theologus Basilius Poncius contendant sermonem 48. fuisse notum Sancto Prospero, qui in Sententiis num. 388. quædam Augustini verba producit, quæ in eodem sermone continentur, hunc tamen Clarissimus Lupus mendaciis, fabulisque scatere tam aperte demonstrat, ut Lupo assensum præbere cogamur. Postremo probant Nostrates germanum Augustini fœtum esse sermonem *ad Fratres* vigesimum sextum; quia illic habetur distichum adversus detractores ab Augustino affixum communi mensæ, videlicet:

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam (aliter indignam) *noverit esse sibi.*

Horum quippe versuum, inquiunt, meminit auctor Commentariorum ad *Proverbia Salomonis* inter Opera Hieronymi, atque ex præcitato sermone XXVI. eosdem versus fuisse depromptos, observarunt viri duo præstantissimi, Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ Sanctæ V. *Hieronymus Stridon.* §. *De Proverbiis Salomonis*, & Marianus Victorius in Censura ad Hieronymum, initio VIII. Voluminis. At cum iidem versus extent quoque apud Possidium in Vita Augustini cap 22.; argumentum illud, quod hinc produxerunt sodales nostri pro sermone sexto ac vicesimo, non videtur mihi invictissimum. Nostra itaque de sermonibus *ad Fratres in Eremo* dissertatiuncula ad hunc modum se habet; eique tanquam pro coronide addimus, sermones

mones

mones illos non esse ab Eremita aliquo confictos ea intentione posteris originem & antiquitatem nostram commendandi. Enimvero, ne repetam viros plurimos ac præstantissimos, qui eorumdem sermonum meminere; Joannes ipse Maburnus Canonicus Regularis Liriacensis, ad quem lectorem amandant in sua Censura Lovanienses, lib. 1. cap. 22. Operis, cui titulus, Vanatorium Canonicorum Regularium, narrat quomodo, & quando iidem sermones fuerunt inventi; hæc scribens: *In fronte libri sermonum istorum invenimus, quod isti sermones in Abbatia S. Dionysii fuerunt comperti in quodam libro a Presbytero Joanne Capellano Ecclesiæ Sanctorum Gervasii, & Protasii tempore Regis Pipini conscripto.* Silentio prætereo longe vetustius eorumdem sermonum volumen, quod in monasterio, cui nomem *Murta*, Monachorum S. Hieronymi prope urbem Barcinonensem se vidisse testatur Historiographus Ordinis Petrus de Campo Granatensis. Nam constat ex productis Maburni verbis atque ex adversariorum nostrorum confessione, ante annum Christi 768. quo decessit Pipinus senior, ac pater Caroli Magni aut saltem ante annum 811. quo obiit Pipinus alter, filius ejusdem Caroli, sermonum *ad Fratres in Eremo* sub Augustini nomine volumen aliquod extitisse; quod Ordinis nostri vestutatem confirmaret, quamvis ii sermones, de quibus dictum est hactenus, omnes spurii, ac supposititii judicarentur.

CAPUT XXXVI.

Agitur de Regula, ex qua cap. 29. petita est adversus Eremiticum Augustini Ordinem secunda objectio.

POsteaquam pertractavi de sermonibus *ad Fratres in Eremo*, differendum est de Regula, ex qua superius adversus nos altera fabricata est oppositio. De ipsa autem Regula tres adinvenio virorum doctissimorum opiniones. Ac prima est Cardinalis Bellarmini scribentis in libro de Script. Ecclesiasticis: *Ex tribus Regulis sola tertia est certa S. Augustini, sed feminis data, non viris: habetur enim in Epistola* 109. *Reliquæ duæ non videntur Augustini*. Probavit, inservitque 3. parti Codicis *Regularum* hoc Bellarmini judicium doctissimus Lu-

cas Holstenius. Regula illa tertia eadem est, quam nos aliique Religiosi viri sub Augustino militantes profitemur; atque datam primo Sanctimonialibus, deinde viris aptatam, putant quoque ex nostratibus Prosper Stellartius, & Bernardus Vindingus. Amplexus est eamdem opinionem ex Ordine Canonicorum Regularium Nicolaus Desnos, vir egregius, & multiplici imbutus eruditione. Idem olim tradiderat Erasmus. Reliqui tamen Ex Canonicorum Ordine post Gabrielem Pennotum ipsam Regulam primum conscriptam pro Clericis, deinde Monialibus communicatam fuisse contendunt: quibus adnumerari etiam potest piissimus, & doctus Benno Zaisperger in parte poster. egregii sui Tyrocinii Canonici Cap. XI. art. 2. 3. 4. Edit. Augustæ an. 1723. Contra Sodales nostri pro Eremitis principio editam asserunt; idque demonstrare nituntur Crusenius p. 1. Monast. cap. 19. & 20. Petrus de Campo lib. 2. Hist. August. cap. 11. & 12. Carolus Moreau 1. p. Vindic. quest. 15. Aloysius Torelli ad an. 389. num. 80. & seqq. Christianus Lupus de Origine FF. Eremit. cap. 34. Nicolaus Tombeur in dissertatione præliminari ad Provinciam Belgicam. Nonnulla & ego de Regula ipsa dicturus præmittendum arbitror; tres Regulas sub Augustini nomine adinveniri conscriptas: quarum una incipit, *Communi definitione decrevimus*, & in Codice Regularum apud Holstenium p. 2 inscribitur, *Consensoria Monachorum*: atque hæc Regula (inquiunt PP. S. Mauri in Appen. tom. 1. pag. 39.) *omnium eruditorum sententia abjudicatur Augustino*. Regula secunda, ac tertia incipiunt. *Ante omnia, &c.* sed post primam periodum secunda regula prosequitur: *Qualiter autem nos oportet orare vel psallere*; & hæc secunda Regula pariter in Appendicem rejecta est, & spuria communiori judicio censetur. Tertia autem Regula, quæ inscribitur *ad Servos Dei*, atque habetur in fine primi Voluminis Operum S. Patris, necnon Tom. 2. Epist. 211. alias 109. incipit, post communem illam ac priorem periodum, quæ etiam præmittitur secundæ Regulæ, *Ante omnia &c.* ad hunc modum. Hæc *igitur sunt, quæ ut observetis præcipimus &c.* Hanc vero Regulam Augustino adtribuendam esse, consentiunt omnes. Dumtaxat dubitari posset de prima illa periodo, quæ ex secunda Regula videtur deprompta, quoniam in Regula Sanctimonialibus data, quæ cum Regula *ad Servos Dei* ad amussim concor-

dat, periodus illa desideratur. Jordanus quoque de Saxonia lib. 2. de Vitis Fratrum cap. 14. *Hæc Regula* (inquit) *sic incipit: Hæc sunt, quæ ut observetis præcipimus:* a quibus etiam verbis ejusdem Regulæ explicationem inchoat Hugo a Sancto Victore. De prima itaque periodo Regulæ Augustinianæ, num germana sit, num vero adscititia, otiosum nimis, & supervacaneum foret disceptare. Præmittendum quoque est, nullum oriri perantiquæ Ordinis Eremitici institutioni præjudicium, etiamsi daretur, ut Erasmus, Bellarminus, aliique contendunt, pro Sanctimonialibus, non pro Monachis, & Eremitis eamdem Regulam fuisse scriptam. Principio enim, si Moniales tantummodo regulam accepere, quænam erat Regula, quam servabant Clerici communem vitam in domo Episcopi agentes, unde prodiit Canonicorum Regularium institutum? Si dicas Regulam illam fuisse modum vivendi *sub Sanctis Apostolis* constitutum, atque adeo notum, ut non opus foret de illo peculiarem institutionem conscribi; respondebo & eamdem fuisse Regulam Monachorum, atque Eremitarum, quibus Augustinus prope Tagastem, atque jam Presbyter Hippone Regio præfuit in monasterio, quod erexit in horto Valerii, quemadmodum narrat cap. 5. Possidius. Præterea, ut verbis utar Augustiniani Vindingi, absurdum non est, monasterium a S. Augustino gubernatum fuisse absque Regula peculiari, & litteris consignata. *Qua enim Regula usi sunt Monachi Ægyptii sub Antonio; Palæstini sub Hilarione, Turonenses sub Martino, Mediolanense sub Ambrosio, Bethlehemitici sub Hieronymo? Qua, nisi Evangelio, & illa forma Apostolica.* Insuper & Sanctimoniales illæ, ad quas cum Epistola 109. Regulam Augustinus direxit atque præscripsit permultis annis Religiosam duxerant vitam, utique absque eadem Regula; Id enim Sanctissimus Præsul præscribendi regulam consilium iniit, cum magno excitato tumultu de mutanda præposita religiosæ illæ feminæ cogitarent; quippe in eadem Epistola S. Pater hæc scribit: *Cogitate quid mali sit, ut cum de Deo natis in unitate gaudeamus, interna schismata in monasterio lugeamus. Perseverate in bono proposito, & non desiderabitis mutare præpositam: qua in monasterio illo per tam multos annos perseverante, & numero & ætate crevistis; quæ vos Mater non utero, sed animo suscepit.* Quemadmodum ergo Sanctimoniales diu absque Regula

gula scripta in monasterio vixerunt; ita vivere potuerunt Eremitæ; ideoque, ut præmonui, nihil faceret adversus institutionem atque originem nostram, etsi daremus Regulam non fuisse primum nobis, sed Monialibus traditam, sicuti præstantes quidam, & eruditi Censores existimarunt.

CAPUT XXXVII.

Regulam Augustinianam primum viris; quam feminis fuisse traditam.

VErum, ut dicam quod de ipsa Regula sentio, illam primo viris, deinde Sanctimonialibus datam, viris autem monachale institutum sectantibus, non in solam Clericalem militiam adscitos, longe majori probabilitate defenditur. Ac primum regulam pro viris conscriptam innumeri, iique gravissimi Auctores tradiderunt: quos cum pag. 104. *Vindiciarum* Carolus Moreau, ad annum 389. n. 82. Aloysius Torelli, Petrus de Campo citato cap. 11. aliique Scriptores nostri recenseant, necessum non est, ut illorum exscripto catalogo prolixa enumeratione singuli memorentur. Deinde Richardus Cænomanus in *Antidoto* adversus Censuram Erasmi refert, sacram Parisiensis Academiæ Facultatem declarasse, quod error sit *asserere Regulam S. Augustini solis feminis scriptam*. Præterea Lovanienses eidem Regulæ prænotationem hanc apposuere: *Regula hæc continetur etiam in Epistola* 109. *ad feminas scripta. Bernardus de precepto, & dispensatione bis meminit Regulæ Augustini, in eamque viris datam expositionem scripsit Hugo de Sancto Victore*. Rursus tam laudati Lovanienses, quam Patres Sancti Mauri, aliique Operum Augustini editores eamdem *Regulam* cum hac inscriptione, non pro libito excogitata, sed in vetustissimis Codicibus reperta, vulgarunt, *Regula ad Servos Dei*. Insuper laudatur eadem *Regula* a S. Benedicto Anagniæ Abbate *in Concordia Regularum*, pluribus in locis, ibique semper masculina occurrunt nomina: & quamvis doctissimus Hugo Menardus, qui omnium primus *Concordiam* illam ex Bibliotheca monasterii Floriacensis in lucem edidit, notisque illustravit, scribat pag. 57. Sanctum Benedictum, *ut Regulam Augustinianam suo proposito accomodaret, nomina femi-*

nina in masculina mutasse ; nullam tamen mutationem a Benedicto factam inde colligimus, quod Sanctus iste Abbas Anagniæ obiit anno nono imperii Ludovici Imperatoris, & ab Incarnatione Dominica octingentesimo vigesimo primo, ut legitur in ejus Vita, Concordiæ Regularum præmissa pag. 34. & Regulam Augustini *ad Servos Dei* reperiri in MS. mille annos præferente, etiamnum in Bibliotheca Corbejensi asservato, ideoque ætatem Benedicti superante, testantur primo tomo pag. 387. doctissimi Patres Sancti Mauri. Occurrunt quoque plura Augustinianæ Regulæ fragmenta in Regula monasterii Tarnatensis, quam item prælaudatus Benedictus laudat, & quæ, fatente Menardo, est illo longe vetustior. Ad hæc Suaresius Theologus præstantissimus & Doctor eximius de Augustiniana Regula, & de censura Erasmi, aliorumque existimantium illam pro feminis editam, tom. 4. de Relig. lib. 2. cap. 8. n. 15. hæc scribit. *Omitto censuram Erasmi ab omnibus piis, & doctis viris merito damnatam, qui negavit Augustinum scripsisse illam regulam pro viris religiosis, sed tantum illam, quæ virtute haberetur in Epistola* 109. *Augustini, quæ est ad Monachas, quæ revera eadem est, sed sine dubio fuit pro viris scripta, & facile potuit ab eodem authore ad feminas accomodari.* Ait quoque Suaresius censuram Erasmi ab Universitate Parisiensi fuisse damnatam: quod confirmat quæ ex Richardo Cænomano narravimus. Præterea ut dicam num. 40. Regula pro Monachis, seu Eremitis primum conscripta fuit, ideoque non pro Sanctimonialibus, tametsi iisdem quoque postea communicata. Rursus Epistola 109. sive 211. ad Moniales data fuit anno 423. occasione dissidii, quod supra commemoravi: etsi autem, ut diximus, potuit absque Regula scriptis tradita, præsente maxime ipso Sanctissimo Institutore, aliquandiu Eremiticus Ordo subsistere, attamen vix credi potest, quod per annos 36. idest, ab anno 387. usque ad annum prædictum 423. idem Ordo Regula scripta careret, præsertim cum esset per Africam diffusus, & Augustino ad Presbyteratum evecto, & commorante in civitate Hipponensi, monasteria plura illinc dissita non possent excipere auribus saluberrima Sancti Patris, ore adstantes instruentis, monita atque præcepta. Ulterius beatissimus Augustinus apparens S. Norberto Ordinis Præmonstratensis Institutori, eique Regulam, qualem nos legimus, tradens ait: *Ecce habes Regulam,*

Digitized by Google

lam, quam ego conscripsi; ut habemus in Sanctorum Actis die *16.* Junii. Tandem in præcitata ad Moniales Epistola, etsi num. 5. & seqq. Regula continetur mulieribus accomodata; in præcedentibus tamen verbis, nihil omnino de Regula agitur; neque vel antea, vel postea scribit S. Pater se illis Regulam mittere, ut sciant quomodo imposterum vitam instituere debeant; sed tantum illas redarguit, quoniam indecenter tumultuatæ fuerant, & de mutanda præposita altercatæ. Videtur autem mihi prorsus inverisimile, quod Augustinus ad Sanctimonialium cætum det litteras, easque ad concordiam hortetur, & nullatenus commemoret Regulam iisdem litteris adjunctam. Quare in MSS. antiquioribus memoratæ Epistolæ 109. sive 211. titulus iste præfigitur, *Objurgatio contra Sanctimonialium dissensionem*, & in quibusdam tantum additur, *& post increpationem Regularis informatio*. Videtur ergo *Regula* epistolæ illi increpatoriæ adjecta, esse scriptum ab eadem epistola prorsus diversum: quamquam si dicamus Augustinum occasione illius objurgationis Regulam præscripsisse Monialibus, quam antea viris tradiderat, optime cohæreant omnia, quæ de ipsa Regula dicta sunt modo.

CAPUT XXXVIII.

Proponuntur objecta quædam adversus ea, quæ superiori §. dicta sunt.

Regulam vero Sanctimonialibus primum datam suadere videntur ea, quæ nunc subjiciuntur. Principio eadem Regula in epistola ad Moniales continetur, ut dictum est supra. Secundo in ipsa Regula quædam occurrunt, quæ viris in monasterio degentibus aptari nequeunt, cum tamen proprie Monialibus, & Sacris virginibus conveniant; cujusmodi sunt verba illa: *Quicunque in tantum progressus fuerit malum, ut occulte litteras ab aliquo, vel quodlibet munus acceperit, &c.* Tertio in eadem Regula non semel Præposita simul, ac Presbyter monasterio præfectus commemorantur, ut eo in loco, *Præpositæ tanquam Patri obediatur, multo magis Presbytero, &c.* quæ itidem optime quadrant in monasteria puellarum, quibus non tantum Præposita, verum etiam Episcopus, aut delegatus ab illo

illo Presbyter præficiebantur. Quarto facris item virginibus magnopere convenit fingularis illa oculorum cuftodia; de qua in Regula, prout habetur in Epiftola ad Sanctimoniales, legitur: *Oculi veftri, etfi jaciuntur in aliquem, figantur in neminem. Neque enim quando proceditis, viros videre prohibemini, fed appetere, aut ab ipfis appeti velle. Nec folo tactu, fed affectu quoque, & adfpectu appetitur, & appetit femina.* Tandem etiam *fpeculi* comparatio, qua S. Pater lectionem & meditationem Regulæ commendat fcribens, *Ut autem vos in hoc libello, tanquam in fpeculo poffitis infpicere, &c.* demonftrant hanc Regulam puellis, quarum in fpeculo faciem fuam intueri frequentiffima eft confuetudo, fuiffe peculiariter traditam.

CAPUT XXXIX.

Præmiffa momenta diluuntur.

SAne hæc argumenta futilia funt, & nullius omnino ponderis. Ad primum enim quod attinet, nifi afferere velimus *Regulam* epiftolæ ad Moniales fuiffe affutam; atque ab aliquo amanuenfi adjectam, ob rationem quam paulo fupra produxi; quid prohibet afferere, S. Patrem Regulam, quam pro viris conftituerat, facris etiam virginibus accomodaffe, quibufdam verbis mutatis, quibufdam quoque adjectis, ut n. 10. de tegmine capitis, & de capillorum retiolo? Ad alterum refpondet in *Nucleo Regulæ* Profper Stellartius, a quo non diffentit Nicolaus Tombeur, leve irrepfiffe mendum, & in Regula pro viris fcripta legendum, *ab aliqua*; ficut enim fi virgo a mare litteras & munufcula accipiat, aliquam infirmioribus ingerere poteft fufpicionem, ita poteft hoc evenire; fi mafculus epiftolas, aut donariola clanculum recipiat ab aliqua feminarum. Horum duorum Auguftinenfium conjecturam confirmat nova Patrum Benedictinorum editio in qua n. 7. legitur: *Quicunque autem in tantum progreffus fuerit malum, ut occulte ab aliqua litteras, vel qualibet munufcula accipiat &c.*, quem locum eruditiffimi illi Patres a fe correctum monent ad fidem vetuftiffimi MS. Corbejenfis, in quo habetur Regula *ad fervos Dei* ante annos mille exarata. Quamquam fi mavis legendum, *ab aliquo*, adeo ut etiam viris Deo fervientibus, & nihil habentibus proprium interdicta intelligantur fecretum epi-

epistolarum commercium, donorumque susceptio; non video quid absurdi, vel incommodi subsequatur. Ad tertium expedita est responsio, Monachorum, qui laici erant, præter præpositum instituti sui virum, fuisse alium præsulem Presbyterum, qui illis Sacramenta administrabat, & quum nondum Monachi a jurisdictione episcoporum erant exempti, ipsorum curam gerebat, ut paulo post declarabo. Quartum hac ratione diluitur: In Regula *ad servos Dei* legitur, *Appetitur, & appetit concupiscentia feminarum*, aliaque omnia verbis masculinis ponuntur, non in editis tantum voluminibus, sed in MS. quoque Corbejensi; atque in aliis compluribus; ac in Tarnatensi Regula ita idem locus adinvenitur, *Concupiscentia incurritur feminarum*, quæ cum aliis verbis ad masculos ut compescant oculorum licentiam, potissimum diriguntur. Postremum denique argumentum, quod urget Erasmus, quam inane sit probe intelligit quisquis non ignorat Augustinum eadem speculi comparatione frequenter uti etiam dum viros alloquitur: scribit enim lib. 3. contra Parmen. cap. 2. oracula divinarum Scripturarum nobis *tanquam speculum*, esse proposita, ut in illis inspiciamus, atque in Psalmum 118. conc. 4. mandata Dei, cum leguntur, aut memoria recoluntur, *tanquam speculum*, intueri nos oportere: quam comparationem, utpote planissimam, sæpenumero adhibuit; librumque composuit, utique non solis pervolutandum feminis, cui titulum præfixit, *Speculum ex veteri & novo Testamento*, qui liber in posterioribus editionibus habetur 1. parte Tomi III.

CAPUT XL.

Regulam *ab Augustino Monachis, non autem Clericis datam fuisse, quomodo præstantissimi viri demonstrent.*

EXpendendum superest, num S. Augustini Regula pro Monachis, seu Eremitis scripta primum fuerit, quemadmodum nos initio n. 37. affirmavimus. Permultæ in sententiæ nostræ præsidium afferuntur rationes, quas modo attingam, quale de iisdem sit ferendum judicium, liberrime enuntians. Prior ratio petitur ex numero Scriptorum, qui idem, quod nos, nostrique asserimus, pronuntiaverunt, a Carolo Moreau, a Cru-

a Crusenio, aliisque Ordinis Scriptoribus collecti: atque hæc ratio ob quorumdam adversantium auctoritatem non est penitus inconcussa: sed nisi exiguus numerus magnam virorum multitudinem superet, & recentiorum opinandi licentia gravitatem doctrinamque antiquiorum obruat prorsus & opprimat, futilis atque infirma censeri nequit. Ratio altera promitur ex titulo Regulæ viris datæ in pluribus vetustissimis MSS. præfixo, *Ad Servos Dei*, quibus verbis absque alio additamento positis monachos designari nullus ignorat. Diximus nonnulla huc pertinentia num. 26. & legi potest Carolus Moreau p. 1. Vindic. q. 7. ubi id luculentissime demonstravit. Hæc itaque secunda ratio validior est præcedenti. Rationem tertiam petunt quidam ex quo inter *Servos Dei*, quibus Regula præscripta fuit, nonnulli reperirentur, qui *ex paupertate* venerant, & aliis antea non audebant *accedere*, ut legitur n. 2. quod, inquit pag. 52. Crusenius, in Clericos qui in eadem Ecclesia Choro simul intererant, & priusquam in domo Episcopi ad communem vitam adigerentur, beneficiis Ecclesiasticis fruebantur, apte quadrare non possunt. Et quoniam multi ad ipsam Clericalem militiam ex humili loco adsciscebantur, ratio hæc tertia conjecturam solam suppeditat. Quarta ratio eruitur ex labore manuum, & ex operibus, in quibus sese antiquos monachos exercuisse norunt omnes, qui legerunt monasteriorum institutiones, vel unum Augustini librum *de Opere Monachorum*. Istiusmodi autem opera manualia Clericis non fuerunt præscripta; sed iis præter divinam psalmodiam commissa fuerunt officia hospitalitatis, quæ absque ullo labore exercentur. Videsis serm. Augustini 355. & quæ diximus supra n. 27. Porro iis, quibus conscripta est Regula, laboriosa manuum opera, quemadmodum antiquis omnibus monachis, fuisse communia haud obscure innuunt ea verba Regulæ num. 5. *Ne contingat detestanda perversitas, ut in monasterio, ubi quantum possunt, fiunt divites laboriosi, fiant pauperes delicati*. Atque hæc quarta ratio addit præcedentibus saltem aliquam probabilitatem. Quinta ratio est, quam ceteris præfert cap. 34. illustris Lupus, inde deprompta quod S. Pater Augustinus in libro *de Opere Monachorum* ea, quæ in Regula continentur, monachis inculcat, atque in illorum memoriam revocat. Eadem quippe, ac in Regula, in eodem opere saltim quoad sen-

sententias cap. 21. 24. & 25. comprehenduntur. Vide Lupum citato in loco. Conscripsit autem Augustinus opus illud circa annum quadringentesimum, jam Monachorum monasteriis per universam Africam erectis, atque hortante Aurelio, ut suborta inter Monachos Carthaginenses dissidia paternis admonitionibus coerceret. Non autem in mentem horum Monachorum S. Præsul Regulæ monita exactius servanda refricasset, nisi prius pro iisdem Monachis fuissent constituta. Hæc autem ratio est quidem robusta; sed majorem haberet vim, si in libro de Monachorum Opere sententiæ illæ iisdem plane verbis repeterentur, & cum hoc, vel consimili additamento, *Quemadmodum & in Regula vobis præscripsimus:* quod cum eo in libro non habeatur, probatio illa magnam utique habet veri speciem, sed non plenissimam, atque irrefragabilem certitudinem. Sextam autem rationem exhibent ea Regulæ verba, in quibus Præpositus a Presbytero, fratrum curam gerente secernitur, ut num. II. *Præposito tanquam patri obediatur multo magis Presbytero, qui omnium vestrum curam gerit;* unde Regulam ad Monachos datam infert hac valida argumentatione Suaresius: *Ex quibus verbis colligo Religiosos illos, ad quos primo Augustinus illam regulam direxit, fuisse Monachos similes illis, quoad statum & professionem, ac modum regiminis, qui tunc erant in Oriente, & per Italiam, qui ordinarie ac per se, & ratione status non erant Clerici, sed laici Monachi, & similiter eorum præfectus, seu Abbas, non erat Presbyter regulariter loquendo, ut in superioribus ostensum est, & sumitur ex cap.* A Subdiacono *dist.* 23. *& ex aliis multis* XVI. *q.* I. *& ex Hieronymo Epist. ad Nepotianum. Semper vero talia monasteria fuerunt subjecta Episcopis, & verisimile est ab eis semper habuisse singula monasteria Presbyterum aliquem, ad quem præcipua cura monasterii, saltem quoad correctionem morum, & in rebus gravioribus pertineret, pro qua re vide, si placet, Cassianum collat.* 18. *cap.* 15. *& Epiphanium Epist. ad Joannem Jerosolymitanum. Et quidquid sit de aliis monasteriis, de monasterio Augustini colligitur ex citatis verbis; nam singulare nomen Presbyteri aperte indicat, unum tantum fuisse in illa congregatione, & consequenter illam non fuisse congregationem Clericorum. Item colligitur præpositum non fuisse Presbyterum, quamvis haberet ordinarium regimen, & administrationem monasterii, ut ex aliis*

locis ejusdem Regulæ satis constat . Denique colligitur reliquos omnes regulariter , ac per se loquendo fuisse Monachos laicos . Hæc Doctor Eximius Suaresius. Hinc vero, additis aliis, quæ fuerunt præmissa , & quorum nonnulla probabilitatem maximam, nonnulla vero rationes plane certas subministrant, concluditur Regulam ab Augustino pro Monachis primum fuisse conscriptam . Dixi autem *primum* , quoniam Clericis ad vitæ communionem adactis eamdem Regulam præscriptam quoque fuisse , maxime quod plurimi e monasterio ad Clericatum adsumerentur, res est admodum verisimilis: ut censet quoque Suaresius loco prælaudato, idest, tom. 4. de Relig. lib. 2. cap. 8. num. 19. necnon S. Antoninus 3. p. tit. 24. cap. 14. §. 2. atque Scriptores rerum nostrarum universi.

C A P U T XLI.

Quæ opponi solent, breviter enarrantur.

ADversus dicta objiciuntur nonnulla, quibus, ut bene animadvertit Christianus Lupus, talia objicientes quærunt nodum in scirpo . Ajunt in *Decreto* haberi cap. *Non dicatis* 12. q. 1. ex Regula Augustini depromptum, cum hac citatione, *Serm. 3. de Com. vita Clericorum*. Vincentium in suo Speculo Historiali, S. Antoninum, Volaterranum, aliosque scriptores asserere traditam ab Augustino Regulam Clericis , qui postea *Canonici Regulares* sunt appellati ; in Officio quoque edito , ut fertur , a S. Thoma legi : *Tu de Vita Clericorum sanctam scribis Regulam* . Deinde opponunt Eremitas non habuisse bona immobilia, quæ in commune conferrent; in illos item minime quadrare quod in Regula præscribitur : *Non sit notabilis habitus vester* : rudi itidem eorum vesti necessariam non fuisse lotionem , in ipsa Regula commemoratam ; imo nec pluribus illos eguisse indumentis, quæ servarentur *sub uno custode* , ne læderentur a tineis. Tandem objiciunt, cultoribus nemorum non fore præcipiendum, ne in feminas oculos conjicerent, neque ut pudicitiam custodirent in Ecclesiæ conventu; quoniam commorantes in solitudine, atque in privatis orationibus divinas laudes concinentes remoti sunt a feminarum occursu, & a frequentatione templorum,

C A-

CAPUT XLII.

Superiores oppositiones diluuntur.

PLacuit hæc paucis comprehendere, quoniam nullam, aut nonnisi levem ingerunt difficultatem, ac singulis præterea abunde Nostrates satisfecerunt, præsertim Christianus Lupus, & Aloysius Torelli. Prima itaque objectio unico verbo diluitur a doctissimo Suaresio, qui ait, aliquando Augustinianam Regulam appellari *Regulam Clericorum*, quia pro Eremitis conscripta, fuit postmodum Clericis communicata. Hanc responsionem manifesta ego comparatione confirmo. Detur enim Regulam fuisse scriptam pro Sanctimonialibus, ut Erasmus, Bellarminus, Desnesius, Vindingus, aliique censuerunt; quomodo obsecro, tunc *Clericorum Regula*, diceretur, nisi quia primum feminis, deinde Clericis data? Ita ergo nos asserimus, Regulam illam dici aliquando *Regulam Clericorum*, quia ex Eremitis ad Clericos postea pertransiit, quemadmodum ad permultos alios Ordines Religiosorum Virorum, qui fuerunt postmodum instituti; quique hanc ipsam Regulam recte dicunt propriam suamque, etsi illam acceperint vel a Canonicis, vel a nobis. Quæ cum ita sint, jure Majores nostri versiculum prælaudatum, *Tu de vita Clericorum*, in hæc alia verba commutarunt, *Tu de vita Monachorum*; non quod errasset hymni sapientissimus auctor, qui fortassis *Regulæ* nomen, aut pro sermonibus de Communi Vita Clericorum, aut pro quavis institutione Clericis data, accepit significatione nequaquam impropria; sed quia falsa eorumdem verborum interpretatione adversarii nostri nimium ac pueriliter gestiebant. Nec pro suo libito, sed recte sapienterque ita Nostrates eadem verba immutarunt; nam Augustinianæ Regulæ in vetustissimis codicibus nullibi præfigitur hic titulus, *Regula Clericorum*; sed fatentibus Lovaniensibus, & Parisiensibus, qui codices omnes quotquot adinvenire potuere, lustrarunt, Regula vere ab Augustino scripta titulum habet istum, *Regula ad Servos Dei; & Regula Clericis tradita* inscribitur tantummodo Regula altera, quæ incipit, *Communi definitione*, omnium omnino eruditorum judicio explosa & rejecta. Cum itaque proprius, ac peranti-

Digitized by Google

quus titulus Regulæ sit, *Regula Monachorum*, non *Regula Clericorum* (nam docente ipsomet S. Thoma *Servi Dei* iidem sunt, ac *monachi*,) merito ita in sacro hymno legimus, *Tu de vita Monachorum sanctam scribis Regulam*. Nec ignoro a Nostratibus alias hujus mutationis causas proferri, quas ad annum *389. n. 98.* collegit Torellius: sed hanc rationem a me allatam veram arbitror, ac satis munitam; præsertim cum sermo quoque tertius *de Communi Vita Clericorum* fictitius sit, & a Gratiano male citatus in cap. *Non dicatis*. Videatur postrema editio Romana pag. 522. Cetera non indigent refutatione. Unde enim colligere possunt adversarii nostri, Monachis ab Augustino institutis non fuisse bona immobilia, cum constet ex Epist. 239. ad Alipium *Servos Dei* in agro Tagastensi commorantes, quando Augustinus rediit *e Transmarinis*, communem vitam, collatis in unum patrimoniis, duxisse? Unde etiam evincere possunt, vestes Monachorum illorum nunquam fuisse lavandas, aut Eremitas tunicam unam habuisse, quam sordidissimi incedentes mutare non possent? Ad Parochialem vero Ecclesiam statis diebus non convenisse Monachos atque Eremitas, qui utique preces quotidianas in Oratoriis suis faciebant, nemo unus potest asserere, nisi qui prorsus ignoret instituta veterum Monachorum. Quamobrem, ut recte ratiocinatur præstantissimus Lupus, objectio illa postremo loco producta potius confirmat sententiam nostram, quam illam quodammodo infringat. Enim vero ii, quibus Regula data est, privatum Oratorium habebant, & in Ecclesiis non procul a feminis stabant, eis namque præcipitur, ut *in Oratorio* nihil agant, nisi ad quod factum est, atque ut *in Ecclesiis*, & ubicumque feminæ sunt, invicem pudicitiam custodiant. At Clerici neque habebant Oratorium tunc temporis illis concessum, nec poterant ad Ecclesiam frequenter accedere; sed in ipsa Ecclesia, in qua clericalia munera obibant, & domicilium tenebant, orare debebant diebus singulis: neque in navi, aut in alia templi parte, ubi feminæ & laici consistebant, sed intra cancellos, atque ab illis segregati commorabantur. Monachi autem Oratoria proculdubio habebant in cœnobiorum septis, ad Ecclesiam solemnioribus præsertim diebus, & quando sacri Antistites concionabantur, una cum aliis fidelibus conveniebant; atque cum laici essent, extra cancellos, & a Clericis remoti,

ti, nisi & ipsi inter Clericos fuissent adscripti, tenebantur consistere. Sententia ergo nostra de Regula S. P. Augustini Monachis primum scripta, oppositis argutiunculis nulla ratione convellitur, sed illis potius magis, magisque corroboratur.

CAPUT XLII.

De Monastico Augustini habitu pertractatur.

POsteaquam de *Regula* Augustinianis Monachis præscripta disserui, quantum instituti mei ratio postulabat, hujusque loci patiebantur angustiæ; reliquum est, ut de habitu quoque Augustini, & institutæ ab illo familiæ dicam nonnulla. Ac principio non mihi videtur admodum inverisimile, quemadmodum alios religiosorum Ordinum institutores, ita Augustinum de vestium colore nimis fuisse sollicitum, modo militantes Deo exteriori quoque habitu a laicis secernerentur. Enimvero nihil in *Regula* præscriptum adinvenimus, nisi ut advertamus sedulo, ne habitus sit *notabilis*, idest, neque nimis nitidus, neque abjectus plurimum, & qualem ab ipsomet Augustino delatum narrat cap. 22. Sanctus Possidius. Nihilominus, ne rem hanc tacitus omnino prætercam, affirmo Sanctissimum Protoparentem nigra indutum tunica, & zona præcinctum incessisse, habitumque gestasse nostro parum absimilem, quamvis ad Episcopatum evectus byrrhum etiam, de quo indumenti genere dicam infra, aliaque sui Ordinis insignia gestaverit. Id vero, si adscriptum Ambrosio sermonem, illosque *ad Fratres Eremi*, de quibus in antecessum disserui, exciperemus aliquem, extra omnem controversiam positum foret. At spurii sunt, inquis. Sint, ut cum viris litteratissimis arbitraris. At enim perantiqui sunt, a pluribus commendati, neque omnia, quæ in suppositiitiis opusculis continentur, rejici debent inter commenta, & fabellas. Id vero de iis, quæ dicuntur de Augustini habitu, præsertim tenendum est: nam quod in sermone præferente Ambrosii nomen asseritur, haberi etiam in vetustis quibusdam Martyrologiis constat ex Martyrologio Romano a Morsalino Minorita recognito: in quo III. Nonas Maji legitur: *Conversio S. Augustini Episcopi & Confessoris sub Ambrosio S. Episcopo, & ab eodem baptizati, & nigrum Mo-*

na-

nachalemque habitum induti. Idem habetur in Martyrologio Romano Francisci Maurolesci pag. 29. 2. edit. Venetæ an. 1576. apud Junctas: *Mediolani conversio Sancti Augustini Episcopi, a Sancto Ambrosio Mediolanensium præsule baptizati, & monastico nigroque habitu induti*. Similia extitisse in Martyrologio Usuardi constat ex Annotat. Joannis Molani ad Martyrolog. edit. Lovaniensis an. 1568. ad diem 5. Maji, ubi fatetur se abrasisse eadem verba (vide adversariorum nostrorum animositatem) quia Usuardus ea adjecerat, lectione sermonis pseudoambrosiani deceptus. Verum alias de Augustini monachali habitu rationes proferre possumus, præter eas, quæ ex sermonibus inter spurios rejectis, atque ex prædictis Martyrologiis depromuntur. Nam cum Monachus fuerit, ut demonstravimus supra, nullo eo, quem nos deferimus, habitu congruentiori uti poterat. Monachorum quippe communem fuisse pullam ac nigram vestem, necnon zonam pelliceam, compertum est omnibus. Nam Sanctus Hieronymus Blesillam Sanctimonialem *nigram* gestasse vestem, Asellam quoque indutam *tunica fusciore*, & Jovinianum priusquam abjecto Monachi cucullo fidem pessundaret, vestitum *pexa tunica*, *& nigra subucula*, scribit iis in locis, quæ cap. 21. de Origine Ordinis nostri collegit vir ornatissimus Christianus Lupus. Idem Hieronymus Sarabaitas, qui assumpto Monachorum habitu domos penetrabant, & voluptatibus indulgebant, appellare solebat *furva tunica pullatos*. Martinum itidem Gallorum Monachorum parentem Severus Sulpitius incessisse narrat *in veste hispida nigro & pendulo pallio circumsectum*. Prudentius in Hymno de Jejunio de Religiosis viris pœnitentiam agentibus cecinit, *squallent recincta veste pullati Patres:* atque Ennodius de Monacho fugitivo: *Fuscam oppressit vestem*. Legito Crusenium p. 1. cap. 17. & Stellartium p. 2. dissert. 3. Sane Moniales, quæ sub Augustini Regula sese Deo devoverant, eodem habitu, tunica scilicet nigra induebantur: nam cum Ecdicia nesciente, ac repugnante viro, bonis omnibus in eleemosynam distributis ad monasterium feminarum confugisset; S. P. Augustinus illam reprehendit epistola 199. nunc 262. in qua num. 9. ita loquitur: *Quid enim est absurdius, quam mulierem de humili veste viro superbire, cui te potius expediret obtemperare candidis moribus, quam nigellis vestibus repugnare? Quia etsi*

te

te indumentum monachæ delectabat, etiam hoc gratius posset marito observato exoratoque sumi, quam illo inconsulto contemptoque præsumi. Quod si Augustinianæ Moniales *nigellis* vestibus incedebant indutæ; non video cur ejusdem indumenti genus Augustini monachis filiisque negari debeat: immo non video, quomodo in alicujus mentem cadere possit, ipsummet Augustinum non gestasse communem habitum Monachorum. Quare perantiquus Auctor Ord. S. Benedicti in Opusculo *De prima Institutione Monachorum*, quod ex Bibliotheca Cottoniana editum est in Monastico Anglicano statim post Propylæum, loquitur ad hunc modum: *Desistant ergo Canonici se in antiquitate conferre Monachis, quorum legislator & monachos habuit præcessores, & fuisse monachus prædicatur. Nempe ipse beatus Augustinus de seipso dicit in quodam sermone, quem dictavit*, Aut Monachus salvabor, aut nunquam salvabor. *Signum quoque satis evidens in seipso monachatus prætulit, cum indutus fuisse tunica, & cuculla narratur juxta morem Monachorum, qui eum præcesserunt, Antonii scilicet, Hilarionis, & Macarii utriusque, ceterorumque, quos longum foret memorare. Et hæc quidem Canonicorum calumniæ sufficere satis putamus.* Non ita tamen niger habitus fuit Majorum nostrorum proprius, ut subtus superiorem, ampliøremque tunicam, quam Casulam nonnulli appellarunt, propterea quod ad instar parvæ casæ circumdabat, tegebatque totum corpus, non haberent pallium & cucullum, aut album, aut nigrum formæ angustioris, quibus intra septa Monasterii uterentur. De Sancto enim Fulgentio Monacho, & Augustini discipulo, de quo alibi pertractabimus, Auctor anonymus & vitæ illius scriptor cap. 18. inquit: *Subtus casulam nigello, vel lactineo pallio circumdatus incessit*; in quem locum plura lectu digna cap. 20. & 21. eruditissimus Lupus. Hinc vero obiter nota, instituti nostri sodales ab ipsa Augustini ætate vestes utriusque coloris adhibuisse, nigri scilicet, atque albi. Commemoravi superius *zonam pelliceam*. Hanc maxime competere Monachis religiosisque viris commonstrat in Regulis fusius explicatis cap. 23. Magnus Basilius exemplo Eliæ, Præcursoris Joannis, Petri, aliorumque Apostolorum, necnon mystica illius significatione. Atque prælaudatum S. Fulgentium Africanorum Patrum, discipulorumque Augustini præstantissimum zona fuisse præcinctum,

narrat

Digitized by Google

narrat citato cap. 18. Auctor anonymus hisce verbis: *Pelliceo cingulo tanquam monachus utebatur*. Igitur habitum, cujus nonnulla insignia delineavi, adhibuisse Augustinum ejusque Monachos, ipsius quoque habitus honestas & condecentia iis omnibus, qui non dubitant de Augustini Monachatu, quamfacillime suadebunt. Accedunt tamen momenta alia. Enim vero in Romanis Archiviis, quæ laudant Carolus Moreau, aliique Nostratium servantur monumenta vetustissima: ex quibus constat eo tempore, quo celebrata fuit Synodus Chalcedonensis, & circa annum Christi 451. ex Africa in Æthiopiam penetrasse *Monachos indutos habitu nigro, & zona præcinctos*, qui apud Æthiopes monasteria ædificarunt, & quorum etiam nomina recensentur. Citantur vero, ac producuntur istiusmodi momenta ex Tabulariis Ecclesiæ S. Stephani p. 1. Vindiciarum pag. 78. Præterea eadem habitus forma probatur ex vetustissimis S. Patris pictis, sculptisque imaginibus. Etenim Angelus Rocha instituti nostri vir celebris, Præfectus Apostolici Sacrarii, & Angelicæ Bibliothecæ fundator, in libro, cui titulus *Bibliotheca Vaticana* pag. 243. testatur in perantiquo libro pergameno ejusdem Bibliothecæ, necnon ad illam Bibliothecæ partem, in qua Opera S. Augustini asservantur, S. Patrem depictum esse *Pontificalibus indutum vestibus, & nigra cuculla*. Eadem ratione Augustinus indutus olim cernebatur in simulacro supra portam Cumanam Mediolanensis civitatis ætate S Galdini, qui obiisse fertur anno 1175. atque idem simulacrum etiamnum asservatur supra januam Templi S. Marci Fratrum nostrorum, quibus illud dono dedit Dominus quidam Vicecomes, ut post Paulum Bergomensem, & Ludovicum de Angelis scribit in IV. Responsione Pacifica n. 65. Thomas de Herrera. Romæ plures hujus generis inveniri imagines certum est, atque has inter vetustam S. Mariæ, quæ vulgo appellatur *de' Monti*, cui a dextro latere extat S. Augustinus Eremitico indutus habitu. At de his aliisque innumeris imaginibus & simulacris legendi Joannes Marquez cap. 7. & Th. Herrera cit. Resp. IV. in qua quidquid Pennotus aliique ex adverso reposuerunt, multiplici confutatione revincit. Vide & Stellartium p. 2. *Augustinomachiæ* differt. 4. Præterea quæ diximus de Augustini habitu, confirmantur variis ejusdem Augustini apparitionibus, quas enarrat, & a frigidis insulsis-

que

que adversantium evictionibus strenuissime vindicat prælaudato in loco P. Herrera a num. 93. usque ad num. 196. Sunt autem apparitiones illæ celebriores duodecim, quibus S. Pater in nostro, quo induimur habitu, se se aspiciendum exhibuit. Easdem apparitiones recensent, illarumque nonnullas vindicant Joannes Pinius, aliique Patres Soc. Jesu in Act. SS. tom. VI. Augusti pag. 380. & seqq. Addam vero apparitionem unam singularem, & quam a nobis confictam nemo poterit affirmare, quemadmodum de aliis quibusdam adversarii nostri dicere audent, & quæ certa ratione refutare non valent, temere eludentes conviciis, atque imposturis. Itaque Anna a S. Augustino Sanctimonialis Ord. S. Theresiæ in Vita a se de mandato Superiorum suorum scripta num 15. enarrat, se quadam die ad Basilicam S. Pauli extra muros Romæ in via Ostiensi contendisse, ut rei divinæ interesset; in via offendisse mulierem quamdam pauperrimam, & veste, quæ feminam deceret, carentem; commiseratione permotam cum illa ad prædictam Basilicam venisse, ibique in remotiori sacello interiorem tunicam sibi detractam paupercula dedisse dono. Interea elapsum Missarum tempus: quum non adesset qui celebraret, atque hac de re Anna dolore maximo afficeretur, nunciatum est illi a fratre suo, quem viæ socium habuerat, *supervenisse fratrem quemdam Monachum Augustinianum, qui se ad Missam dicendam comparabat*. Gavisa est virgo, accessit ad aram, sacris mysteriis interfuit, sensitque vehementissimum erga res divinas affectum, qualem antea nunquam experta fuerat. Peracto autem Sacro, in eodem loco permanenti frater suus iterum admirabundus accurrit, nunciavitque Monachum illum Augustinensem sacris depositis vestibus subito evanuisse. Nocte proxima oranti idem, qui Missam celebraverat, Monachus apparuit; inquit e superis se descendisse ut desiderio suo audiendi Missam satisfaceret, ob charitatis officium miserrimæ feminæ præstitum: Augustinum se esse, cujus studio Anna plurimum tenebatur. Post hunc autem eventum magis se Anna Augustino colendo addixit, decrevitque si Monacha fieret, quod jam tum cogitabat, *Augustini* suscepturam esse cognomen. Habes ergo miram, ac repetitam Augustini apparitionem, quod nescio, qua ratione qui Augustini Monachalem habitum negant, elevare poterunt, ac parvipendere. Illam operi, quod inscripsit

Concentus Euchologicus, pag. 458. Venetæ Editionis inferuit Francifcus Macedo. Hæc, aliaque plurima, quæ apud Hiftoriographos Ordinis legi poffunt, de Monachali Auguftini habitu unumquemque inftruent fatis, reddentque certiorem. Ceterum ne id quoque figmentis & commentationibus Noftratium tribueretur, & corrueret poftrema oppofitio num. *29.*, fat erat quofdam extra familiam noftram proferre, qui fuffragiis fuis quæ hactenus diximus comprobarunt. Adifis Rudericum Hifpalenfem ad an. 419. Alphonfum Maldonatum in Chronico Univerfali fol. 114. S. Antoninum 3. p. tit. 24. cap. 14. Francifcum Petrarcha lib. 2. de Vita folit. Gregorium de Valentia S. J. de Statu & Vot. Relig. cap. 4. art. 2. Jacobum Gualterum ejufdem Societatis Jefu in Chronologia ad an. 451. Gundifalvum de Illefcas lib. 5. Hift. Pontific. cap. 33. aliofque fupra commemoratos num. 24. 25. & *26.* Ut enim rudem hanc probationum fyntaxim abfolvam verbis præclari doctique Vatis Baptiftæ Mantuani Carmelitæ; is defcripta tum nigra, cum alba tunica, quas in Eremitanam familiam cooptatus induit Sanctus Nicolaus Tolentinas, in hujus Vita caftigate ac nitide procufa typis Antuerpienfibus opera Cornelii Curtii pag. *146.* ita cecinit:

Et facer evadens duplicem veftitur abollam.
Alba fubeft nigræ, duplicique obnubit amictu
Tempora; proximior nudo, candore nivali
Albicat, exterior fuligine tingitur atra.
Vefte fub hac olim Pater Auguftinus Eremum
Incoluit, poftquam Chriftum fufcepit, & ante
Libaret quam facra Deo, trieterida totam.

C A P U T XLIII.

Proferuntur contraria momenta quatuor.

ADverfus autem ea, quæ de Auguftiniano habitu diximus, quatuor potiffimum militare videntur. Primum eft, quod momenta a Noftratibus producta, infirmiffima cenferi debeant: nam, ut fæpe diximus, fermo Ambrofianus fictitius eft, ejufdemque farinæ fermones ad Eremitas. De imaginibus autem picti-

pictisque tabellis illud repetendum, quod ajebat Horatius Flaccus:

.... Pictoribus atque Poetis (a)
Quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.

Apparitiones vero ab Eremitis Augustinianis confictae sunt. Sed & non semel Augustinus apparuit Pontificalibus vestibus exornatus, albisque Canonicorum indumentis. Corrunt ergo momenta omnia, frigidis hisce conjecturis subnixa. Deinde constat ex Bulla Gregorii IX. *Dudum apparuit*, data anno 1236. IX. Kalendas Aprilis, hoc anno ab Apostolica Sede habitum nostrum fuisse determinatum, jubente in ea Constitutione Romano Pontifice, ut Fratres nostri habitu nigro contenti *largas & protensas manicas quasi ad instar cucullarum, & desuper ipsa ferant peramplas corrigias, & patenter omnibus apparentes, ita quod omnes cincti deforis eas vestibus nequaquam contegant, &c.* Insuper S. Augustinus serm. 50. de diversis, nunc 356. num. 13. aperte declarat se communem cum ceteris Clericis vestem gestasse, & tunica linea ac byrrho (quae insignia Canonicorum sunt) indutum fuisse. En ejus verba: *Quod commune erit, distribuetur unicuique, sicut cuique opus erit. Gazophylacium attendite, & omnes habebimus. Valde me delectat, si ipsum fuerit praesepe nostrum, ut nos simus jumenta Dei, vos ager Dei. Nemo det byrrhum, vel lineam tunicam, seu aliquid, nisi in commune: de communi accipio & mihi ipsi, cum sciam commune me habere velle quidquid habeo. Nolo talia offerat Sanctitas vestra, quibus ego solus, quasi decentius utar; offerat mihi, verbi gratia, byrrhum pretiosum: forte decet Episcopum, quamvis non deceat Augustinum, idest, hominem pauperem de pauperibus natum! Modo dicturi sunt homines, quia inveni pretiosas vestes, quas non potuissem habere vel in domo patris mei, vel in illa seculari professione mea? Non decet: talem debeo habere, qualem possum, si non habuerit, fratri meo dare. Qualem potest habere Presbyter, qualem potest habere decenter Diaconus & Subdiaconus, talem volo accipere: quia in commune accipio. Si quis meliorem dederit, vendo: quod &* fa-

(a) *In arte paulo post initium.*

facere solet, ut quando non potest vestis esse communis, pretium vestis possit esse commune. Vendo, & erogo pauperibus. Si hoc eum delectat, ut ego habeam; totalem det, unde non erubescam. Fateor enim vobis, de pretiosa veste erubesco: quia non decet hanc professionem, hanc admonitionem, non decet hæc membra, non decet hos canos. Digna sane verba, quæ ad mentem filiorum ejus, sive Canonici sint, sive Monachi, sæpenumero revocentur! & quæ communem Augustino aliisque Clericis vestiendi formam, invictissime manifestant. Tamdem ex Epistola 263. alias 248. ad *Sapidam* Virginem num. 1. evidens est, S. Patrem accepisse, & induisse se tunica, quam *Sapida* manibus suis contexuerat pro germano fratre suo, Diacono Ecclesiæ Carthaginensis; quo demortuo optabat soror, ut eadem tunica Augustinus vestitus incederet. *Accepi* (inquit S. Pater) *quod de justis & piis laboribus manuum tuarum me accipere voluisti, ne te gravius contristarem, quam potius consolandam viderem; præsertim quia hoc ipsum tuum non parvum deputasti solatium, si eam, quam germano tuo sancto Dei ministro feceras tunicam, ego induerer; cum jam a terra morientium recedens nullis rebus corruptibilibus indigeret. Feci ergo quod desiderasti, & qualecunque hoc existimaveris, vel quantulumcunque solatium, tuo erga fratrem pectori non negavi. Missam abs te tunicam accepi, & quando hæc ad te scripsi, ea me vestire jam cœperam.* Germanum Sapidæ fuisse Diaconum Ecclesiæ Carthaginensis, constat ex num. 2. ejusdem epistolæ. Hinc vero Augustinum eadem, quam Diaconi aliique Clerici ferebant, tunica fuisse indutum, res est sole meridiano splendidior.

CAPUT XLIV.

Explicantur præcipua vocabula, quibus religiosorum virorum vestis significatur in antiquis, & recentioribus illorum Institutionibus.

PRiusquam hæc objecta solvamus, operæ pretium est, vocabula quædam, ad significandas communes Monachorum, & Clericorum vestes usurpata breviter explicemus, non ea, quæ in sacris mysteriis utuntur, de quibus differuimus

mus agentes de Ordinis Sacramento, & de Sacrificio Missæ, sed quorum ordinarius est usus. Sunt autem *Byrrhus*, *Tunica*, *Cucullus*, *Cappa*, *Scapulare*, *Caputium*. *Byrrhus* itaque, de quo in præcitato Augustini sermone, si Erasmo assentiamur, est pileus, quo utebantur Episcopi, rubri coloris; unde mavult idem Erasmus appellandum esse *Pyrrhum*, non *Byrrum*. Baronius eo vocabulo significari putat palliolum cancellatum, quo uti solent Antistites, & Canonicorum nonnulli, vulgo *Mozzettam*; qualem fuisse censet lacernam burram S. Cypriani. Vide Eccl. Annal. ad an. *261*. & Dominicum Magri, V. Birrhus, & eruditum Episcopum Sarnellium Tomo 2. pag. *60*. *65*. Ecclesiastic. Epistolar. Edit. Venetæ. Significari *Byrrho* quamcunque vestem demonstrant Salmasius ad Tertulliani *Pallium*; Menardus ad Concordiam Regularum, Ducangius in Glossario, aliique: atque in hac significatione *Byrrhus* accipitur ab ipso Augustino, qui sermone *161*. alias 18. de verbis Apostoli cap. 10. de femina inquit: *Si illi* (amasio scilicet) *dixerit*, *Nolo te habere talem byrrhum*, *non habet*; & Fulgentius itidem lib. 3. ad Monimum: *Accepto cujusdam byrrho*, *&* *manibus retento*. Joannes autem Cassianus lib. 1. Instit. cap. 7. dicit *byrrhum* esse indumentum amplum, atque oppositum *mapborti*, idest, angusto palliolo, *quo monachi colla atque humeros contegebant*: ac denique ex Clemente Alexandrino lib. 2. Pædagogi cap. 4., ex præcitato loco Cassiani, & ex aliis probatissimis auctoribus Christianus Lupus cap. 28. *de Origine Eremitarum* demonstrat *byrrhum* fuisse oblongam, latam, atque ad talos usque demissam chlamydem, quam Græci *ephestim*, sive *amphibalam* appellabant, dixeris superius indumentum, himatium, palliumque, quod cum Monachi, tum Clerici extra domum progredientes supra ceteras vestes deferunt, Italice, *Ferrajolo*, *Mantello*. Atque hunc *byrrhum*, quem Vincentius Bellovacensis lib. 23. cap. 4. *amphibalam* vocari testatur, *amphibalum* appellat Severus Sulpitius in Vita S. Martini Dial. 2. scribens: *Amphibalum sibi eduxit*; & Vennantius quoque Fortunatus lib. 3. cap. 1. his verbis:

Qui tunicæ interius non inspiciebat amictum,
Amphibalo exterius dum membra obtecta laterent.

Vide etiam laudatum Magrium V. Amphibalum.

Dixi

Digitized by Google

Dixi de *Byrrho*, nunc *de Tunica*. Ac primo Tunica, ea præsertim, quæ *linea* sit, de qua in præcitato sermone 356. nihil est aliud, quam Alba, a Sacerdotibus, Clericisque in templo ministrantibus delata: ita enim docent, qui de divinis Officiis pertractant Innocentius III. Amalarius, Rupertus, Durandus, atque ante hos omnes S. Gregorius Magnus lib. 7. epist. 63. ad Joannem Episcopum Syracusanum. *Tunica* etiam appellatur sagum militare: de quo tunicæ genere nil hoc in loco. Monachalem vero tunicam esse oblongam lacernam, aut interiorem amphibolam, chlamydemque, subtus pallium, ac semper, etiam in monasterio deferendam, norunt omnes. Qui tamen plura de hac *tunica* scire desiderat, adeat Hæstenum lib. 5. Disquisitionum Monasticarum 3. Tractatu, disq. 7. Huic *tunicæ* vel assutum, vel appositum esse gerendum caputium, si de Monachis loquamur, constat ex Lanfranco in Statutis cap. 18. si de fratribus, quos *Mendicantes* vocant, colligitur ex Regula S. Francisci cap. 2. atque ex Vita Joannis Boni Ordinis nostri, viri sanctitate percelebris, conscripta a Constantio Laudensi lib. 1. cap. 2. De reliquis Religiosorum virorum Ordinibus non opus est disseramus. Quam gestabant Augustinenses Monachi vivente Sanctissimo Institutore, obtegisse totum corpus, & capitio fuisse instructam, haud obscure infertur ex ipsomet Augustino, qui enarratione in Psalmum 132. declarat quomodo in *tunica* Deo servientium appareat crucis imago, quando brachiis in manicas immissis, per oras ipsius tunicæ *intrat caput hominis, ut vestiat se:* atque enarratione in Psalmum 147. inquit, eosdem Dei servos per viam transeuntes cognosci *ipso habitu vel vestis, vel capitis*. Tunica demum dicitur quoque interula linea, quam alio nomine indusium, aut subuculam appellamus: de qua idem Augustinus serm. 45. de diversis, seu 37. cap. 5. *Interiora sunt linea vestimenta, lanea exteriora*. De hac tunica in obscæno quodam carmine Ovidius: (a)

Pugnabat tunica se tamen illa tegi.

A *tunica* ad *Cucullum* progrediamur. V. laudatum Magrium. V. Cucull. *Cucuculli* nomen pervetustum est, designatque vestem

(a) *Amorum Eleg.* 5.

Digitized by Google

ſtem caput operientem, unde & *cuculla* Monachorum, quæ tamen eſt indumentum ad pedes protenſum, tunicæ in longitudine par. Caſſiani ætate cucullis capita tantum tegebantur, demiſſis ad cervicis humerorumque confinia. Ita *de habitu Monach. cap.* 1. Videntur hujus generis eſſe capitia, quæ a fratribus rigidioris diſciplinæ tenacibus nocturno tempore in noſtro quoque ſodalitio adhibentur. Benedictus autem Abbas Ananienſis voluit, ut Monachorum *cuculli*, menſuram duorum cubitorum non excederent: & modo jam *cucullæ* nomine intelligitur talaris tunica cucullata. Poeta quidam infimi ævi apud Ducangium ita *cucullam* deſcribit:

Veſtis lata tegens caput, armos, eſto cucullus.

Si id genus veſtis a *tunica*, & a *capitio* ſecernas, nonniſi apud Monachos, qui ſe Fratres appellari dedignantur, invenies: quamobrem cuculla communiter jam monaſticum indumentum, ſeu *Cappa* intelligitur, & Monachi ipſi a Petro Cellenſi lib. 7. Epiſt. 14. *Cucullati* dicuntur, necnon apud ſequioris ætatis Scriptores, Monachum induere *ſe cucullare*. Cucullus vilis fuit apud profanos, & Ethnicos; uſurpatus propterea ab iis, qui facti ſunt, ut Apoſtoli utar verbis, *ſtulti propter Chriſtum*, omniumque *peripſema*. Dixere Latini *Bardocucullum*, quaſi bardorum ſtultorumque tegumentum: de quo Valerius Martialis lib. XVI. Epigr. 128.

Gallia Santonico veſtit te Bardocucullo.

Similia Satyra 8. Juvenalis. Cucullum itaque humilitatis cauſa induerunt religioſi viri, ut olim Pallium, de quo tam diſerte Tertullianus. Jam vero de *Cappa*, & de *Capitio* dicam; ſed quambreviſſime, quum conſtet ex nuper dictis *Cappam* idem eſſe ac tunicam, *Cucullum* vero idem ac veſtem, qua caput obtegitur, ſive capitium, *Βαρβαρικῶς caputium*. Igitur *Cappa* (ita enim complures ſcribunt) eſt laxior ac talaris tunica, ſic dicta, inquit Iſidorus lib. 19. orig. cap. 31. *quaſi totum capiat hominem*. Hinc *Cappellani* primum vocati, qui *Cappam* S. Martini cuſtodiebant; deinde templorum cubicularii; poſtmodum Eccleſiaſticis officiis peculiari quadam ratione

man-

mancipati, Vasconum potius lingua, quam Latinorum. *Caputium* est capitis tegumentum, *cappæ* assutum, ut de cucullo diximus, aut illi superinjectum. Puto Religiosorum Ordinum Sanctissimos Institutores tale detulisse capitium, qualem gestabant patriæ suæ homines humili loco nati, ita, ut pro varietate regionum diversæ capitiorum formæ intruderentur, quæ a Laicis dimissæ, apud Monachos permanserunt. Sanctum enim Franciscum usum *caputio quadrato*, *quod faciem operiret*, *&* *quod deferre consueverunt agrestes* Umbri, legitur in antiqua historia apud Rodulphum. Ut autem *cucullare*, ita *caputiare* scripserunt nonnulli. Vide Glossarium mediæ, & infimæ Latinitatis. *Scapulare* demum, quod palliolum etiam, & aliquando *caracallam* dici animadverti, est vestis scapulas tegens, ac pro Monachis institutum videtur loco *cucullæ*, ut veste illa minus ampla facilius operi insisterent. De *Scapulari* Warnerius apud Ducangium:

Et tibi propter opus humeri scapulare tegantur.

Antiquis idcirco Monachorum institutionibus est consentaneum, quod nos cum tunicis albis, quibus domi vestimur, deferimus *scapularia;* cum *cappis* vero, quæ *byrrhi*, & *cucullæ* vicem gerunt, non item. At de habitu Religiosorum virorum, ejusdemque habitus antiquis, & recentioribus vocabulis hæc dumtaxat.

C A P U T XLV.

Discutiuntur quæ objecta sunt num. 43.

Redeundum jam ad ea, quæ num. 43. objiciebantur. Primum autem adversum nos argumentum facili ratione dissolvitur. Diximus quippe, etiam supposititiis scriptis, illorum saltim temporum, quibus prodiere, comprobari consuetudines; ne alia, quæ de sermone Ambrosii nomine edito, & de iis, qui *ad Fratres Eremi* sunt inscripti, prolixius disserui, nunc repetantur. Præterea nos iis momentis, quæ ab adversariis exagitantur, minime usi fuimus, saltim ut præcipuis assertionum nostrarum fulcimentis. Insuper, ut de sculptis, pictisque imagini-

ginibus loquamur, etsi harum artifices soleant plura fingere, simulque aprum ac delphinum delineare: res tamen singulas propriis characteribus solent distinguere, virisque ac feminis aptare sui generis indumenta. Scimus autem sedente Benedicto XIII. Religiosos S. Francisci, quos *Observantes* appellant, post diuturnam gravissimamque controversiam cum Minoribus Conventualibus, obtinuisse ut in Vaticano Templo simulacrum Seraphici Institutoris cum suomet habitu sculperetur, quod is magis, quam alter calceos referens, cucullum amplum, tenue capitium, & cingulum ex filo confectum, similis videatur imagini in musivis Lateranæ Basilicæ supra Chorum, aramque maximam persistenti. Ex quo vero Augustinus Pontificali quoque veste contectus & pingatur, & apparuerit, nil infertur aliud nisi fuisse revera Pontificem: & quemadmodum Episcopalis ornatus Episcopum, ita vestis Monachalis Monachum eum fuisse demonstrat. Profecto apparitionum ejus ego unam tantum narravi, & quidem ex testimonio exterorum. Hæc itaque dici nequit ab Eremitis conficta. Non ideo tamen, quod unicam commemoravi, ceteras fictitias esse concedo: nam singularis illa apparitio, qua permotus Alexander IV. magnam Eremitarum unionem peregit, & quam ægre ferunt Canonici Regulares, authenticis scriptis, ac nube testium confirmat Resp. 4. a num. *96.* usque ad num. 118. Thomas Herrera, propugnatque adeo invicte, ut nulla superesse queat probo honestoque lectori dubitatio. Mirantur Bollandistæ num. 824. a Pennotto in Historia Tripartita lib. 1. cap. 40. n. 5. eidem apparitioni fidem levissimis ex conjecturis abrogari. Hujus generis, certa scilicet, nec in dubium revocanda, est apparitio altera facta Francisco Gonzagæ Mantuanæ civitatis, ditionisque domino: cujus invictissimum testimonium est perseverans apud cives illius urbis traditio, publica, & quotannis Rectorum ejus ad Sacram S. Agnetis ædem renovata ad voti perennitatem accesio, Augustini a Francisci Gonzagæ ætate cultus tanquam munificentissimi patroni antiqua pictura, versibusque composita inscriptio supra majorem templi januam ex interiori parte: quorum omnium & nos oculares testes sumus, qui anno 1720. ea occasione in eadem Agnetis æde habuimus Panegyricam Orationem. De hac vero apparitione Augustini Thomas de Herrera cit. Resp. 4. num. 137. Pamphilus in Chro-

nico ad an. 1400. Simplicianus a S. Martino pag. 130. Aloysius Torelli ad an. 1399. num. 2. aliique nostrates. Bollandistæ, qui & hanc apparitionem enarrant num. 830. ajunt in prælaudata inscriptione, octavo versu, ubi legitur, *Ocnæas accipe laudes*, Patrem Simplicianum a S. Martino citant pag. 130. operis sui Apologetici, interpretari vocabulum illud *Ocnæas*, Mantuanas; quoniam urbis Mantuæ dicitur fundator Ocnus. Hæc a doctis viris referri, ut probentur, non ut censoria notentur virgula, arbitror; alioqui memoriæ illorum objicienda forent, quæ de patria sua cecinit libro 10. Æneidum Virgilius:

Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Mantus, & Thusci filius amnis,
Qui muros matrisque dedit tibi, Mantua, nomen.

De his tamen, ceterisque S. Patris apparitionibus legito prælaudatos Scriptores Ordinis, necnon Ludovicum de Angelis lib. 6. Vitæ Augustini cap. 4. pag. 169. Edit. Parisiensis. Ad objectionem secundo loco positam, (quamquam Bulla, *Dudum apparuit*, aperte loquatur non de omnibus Augustinianis Eremitis, sed tantum de nonnullis ex Congregatione B. Joannis Boni, qui antiquum habitum, ab ipsis quoque selectum, pro libito, audacterque mutabant;) dico, Gregorium IX. non præscripsisse Fratribus formam habitus recens institutam, sed perantiquam, ut inquit *De Vitis Fratrum* lib. 1. cap. 15. pag. 33. Beatus Jordanus de Saxonia: *Quia vero post transitum beati Augustini Fratres hinc inde fuerunt dispersi, ut dictum est in cap. præcedenti, & tunc succrevit difformitas tam in habitu, quam in Officio divino, & ceteris observantiis usque ad tempus recollectionis, seu unionis Ordinis memorati: & quoniam tunc inter fratres illos simplices dubitabatur quis esset verus habitus eorum; hinc est, quod Sedes Apostolica aspiciens ad primariam originem Ordinis, habitum superiorem eis determinavit. Imo verius, dudum per Sanctum Augustinum determinatum declaravit*. Eadem beati Jordanis verba exscripsit, probavitque S. Antoninus Florentinorum Archiepiscopus 3. p. Chron. tit. 24. cap. 14. §. 5. pag. 808. Editionis Lugdunensis. Objectio 3. nullius est momenti, cum *byrrhus* sit vestis, ac pallium Clericis,

Digitized by Google

cis, & Monachis commune, ut explicavimus num. præcedenti. Adde tamen, quoniam de frigida illa argumentatione quidam sibi plurimum plaudunt, *byrrhi* nomine ab Augustino in sermone 356. non posse intelligi semitunicam illam lineam, quam deferunt Canonici Regulares, cum ibidem *byrhus* a tunica linea apertissime secernatur. De ipsa autem *linea tunica* ibi commemorata, primum constat ea proprie significari aut indusium atque indumentum interius, aut Albam, quam induunt sacris in ædibus Deo ministrantes; ideoque vestem, qua non tantum Clerici, verum etiam Monachi, Clericorum numero adscripti utebantur. Inter Clericos enim Hipponenses adinveniebantur multi, qui priusquam ordinarentur, domino serviebant in monasterio, & consequenter Monachi simul erant; ut aperte declarat S. Possidius in Vita Augustini cap. 11. scribens: *Proficiente porro doctrina divina, sub Sancto, & cum Sancto Augustino in monasterio Deo servientes, Ecclesiæ Hipponensi Clerici ordinari cæperunt*. Quo in loco Joannes Salinas Canonicus Regularis perspicuum esse contendit, illos, qui in monasterio Deo serviebant, fuisse Clericos *minoris officii*, ac postea majoribus Ordinibus fuisse initiatos, propterea quod *Clericorum* nomen etiam Presbyteris, & Diaconis aptatur, ut eo loci probat vir eruditus. At Possidius non ait, Clericos *minoris officii*, puta Acolythos aut Ostiarios, vel etiam simplices Cantores, aut primum tonsos in Clericos, cæpisse ordinari ad ministeria sublimiora; sed inquit, *Deo servientes in monasterio cæpisse ordinari Clericos*, ac deinde fama Augustinianæ illius familiæ præcrebescente, ex illa Catholicas Ecclesias non *Clericos* tantum, sed & *Episcopos* magno desiderio sibimet poposcisse. Etsi ergo *Clericorum* appellatio communis est exercentibus in Ecclesiis minora, & altiora officia, quod nonnisi bardus, stolidusque negaret; insulse tamen diceretur ordinari *in Clericum*, qui jam Clericus esset; & Possidii verba planissima significatione demonstrant, ad Clericatum fuisse promotos, qui, tametsi in monasterio servirent, *Clerici* nondum erant. Cum istis itaque Monachis, inter Clericos cooptatis, S. P. Augustinus habuit omnia communia, ita, ut monasterium, in Episcopali domo constitutum, esset quale in Ecclesia sua erexerat S. Eusebius Vercellensis Episcopus, iidemque forent *Clerici*, *ac Monachi*. Atque in hanc opinionem eo lubentius adducor,

ducor, quod ex sermone 344. n. 2. colligo, Augustinum Hipponem venisse animo a Clericorum conditione capessenda alieno, atque ut amicum suum *ad monasterium* perduceret: ordinatum in Presbyterum in horto sibi donato a Valerio cum fratribus vitam egisse juxta dispositionem, qua statuerat esse cum illis *in monasterio;* ac factum deinde Episcopum, ne in monasterio illo degentes a sanctioribus exercitamentis averterentur, atque in hospitibus excipiendis occuparentur, instituisse *monasterium Clericorum* in Episcopio. Deinde ex eodem sermone num. 6. percipio, non omnes Clericos Hipponenses communem illam cum Augustino vivendi rationem servasse; sed licet Sanctissimus Antistes, ubi primum *Clericorum monasterium* constituit, optaret ut Clerici omnes viverent ad instar Monachorum, ac neminem ordinare vellet, nisi qui secum proponerent permanere; quia tamen nonnulli Clericorum vitam illam aspernabantur, mutato consilio permisit, ut discederent, & essent Clerici omnino a Monachis segregati; Quare inquit citato num 6. *Certe ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare Clericum, nisi qui mecum vellet manere: ut si vellet discedere a proposito, recte illi tollerem Clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, cæptumque consortium. Ecce in conspectu Dei & vestro, muto consilium: qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus & Ecclesia ejus, maneant ubi volunt, & ubi possunt, non eis aufero Clericatum. Nolo habere hypocritas*. Hinc verisimiliter inferri potest, duo sub Augustino Episcopo fuisse in Ecclesia Hipponensi genera Clericorum. Clerici alii vivebant cum Augustino in monasterio Episcopii, iisque omnia erant communia, atque hi erant Clerici simul & Monachi; alii vero extra monasterium vivebant; isti autem Clerici, non Monachi erant. Cum Monachis itaque prioris generis Augustinus habuit omnia communia, tam byrrhos ac pallia, quam interulas, & subuculas, scilicet, *vestes lineas*. Præterea, ut istud quoque adjiciam, *byrrhum* utique gestasse Augustinum, illumque ex communi vestium deposito sumpsisse ex præcitatis verbis sermonis 356. inferri potest; at minime illinc sequitur vestivisse Sanctum Patrem una cum Clericis monasterii lineam quoque vestem, si hac designari velis ornatum illum Clericorum, quem *rochetum* appellare consueverunt, & quem domi, forisque deferre solent

Cano-

Digitized by Google

Canonici Regulares. Tandem, si Augustinus ad Episcopatum evectus mutavit habitum, & indutus linea tunica incessit; quid illinc, oro, consequitur? Haud inverisimile est, ætate Augustini Monachos in Episcopali dignitate constitutos Monasticam habitum deposuisse, ut cap. 27. de *Origine Eremitarum* demonstrat præstantissimus Lupus. Quare auctor iste ultro concedit, habitum Augustini jam Episcopi non fuisse monasticum; quo tamen indutus erat, quando venit ad Hipponensem civitatem. Sermone enim 355. alias 49. de div. num. 2. inquit: *Non attuli aliquid, non veni ad hanc civitatem, nisi cum iis indumentis, quibus eo tempore vestiebar.* Ad postremum denique argumentum petitum ex epistola ad Sapidam, primo reponimus ex eo manifeste erui S. P. Augustinum neque Episcopum fuisse vestitum illo habitu, quo incedunt Canonici Regulares. Tunica enim, quam Sapida fecerat pro fratre suo Diacono Carthaginensi, erat tunica pro Clerico sæculari; non enim in Ecclesia Carthaginensi Clerici in monasterio communem vitam agebant. At Seculares Clerici eo temporis induebantur tunicis laneis castanei, aut violacei coloris, non autem albi. Norunt id omnes, qui legerunt Annales Ecclesiasticos, Patres, & Canones Conciliorum. Vide Baronium ad an. 393. Hieronymum in epistola ad Nepotianum, & caput primum Synodi Narbonensis. Tunica ergo a Sapida pro fratre facta violacei coloris erat, seu castanei. Quapropter Augustinus, qui eadem tunica se vestiit, non incessit in talari illa, & alba tunica, quam deferunt moderni Canonici Regulares. Ad hæc autem, si velis fratrem Sapidæ fuisse ad diaconatum ex monasterio assumptum, sive ordinatum Clericum ex Monacho; nil prohibet asserere tunicam illam fuisse monasticam. Denique potuit esse tunica quædam interior, æque Monacho, & Clerico apta; aut linea etiam ad ministerium altaris, idest, Alba quam dicunt *Camisium*. Hanc enim facilius potuit Sapida manibus suis contexere, & acu perficere. Verum de habitu Augustini, & de objectis num. 43., dictum satis.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XLVI.

De Scriptis, quæ Auguſtinus in Africa elucubravit, priuſquam ordinaretur Hipponenſis Eccleſiæ Presbyter.

JAm vero e ſcopulis oratio noſtra enavigavit, & quæ de Monachatu, de Regula, & de religioſa Auguſtini veſtę magnis animorum contentionibus diſputantur, ita propoſuimus, ac ſelegimus, ut quædam certa, plura veriſimilia, perpauca, aut nulla evidenter falſa debeant exiſtimari. Nunc ergo ad ea, quæ Auguſtinus ſcripſit poſt ſuum in Africam reditum, atque ad ſeriem Hiſtoriæ, a qua num. 23. deflexit, noſtra eſt revocanda narratio. Per illud itaque triennium, quo Auguſtinus in agro Tagaſtenſi cum ſodalibus vitam pertraxit, abſolvit ſex libros *de Muſica*, ſcripſit *de Geneſi* adverſus Manichæos, librumque *de vera Religione*, & Dialogum *de Magiſtro*, epiſtolas quaſdam, & opus quoque de diverſis octoginta tribus quæſtionibus inchoavit, quas in ſeparatis chartulis diviſas, in unum poſtea volumen, quum eſſet Epiſcopus Hipponenſis compegit. Libros *de Muſica* inceptos ab Auguſtino Mediolani anno 387. dixi prope finem num. 14. abſolutos autem in Africa conſtat ex 1. Retract. cap. *6.* ubi legitur: *Sed eoſdem ſex libros, jam baptizatus, jamque ex Italia regreſſus in Africam ſcripſi; inchoaveram quippe tantummodo iſtam apud Mediolanum diſciplinam*. Abſoluti creduntur circa annum 389. quamquam Licentius in Carmine ad Auguſtinum inſerto epiſtolæ S. Patris, conſcriptæ circa annum 395. quo Epiſcopus creatus eſt, in antiquis editionibus 39. in recentioribus autem 26. culpare videatur ipſorum librorum tarditatem, vehementi illorum cupidine flagrans. Inquit enim:

Interea venient quæcunque futura bonorum
Scripta ſalutiferi ſermonis, & illa priorum
Æquiparanda favis, reputans quæ pectore in alto
Conceptum in lucem vomuiſti nectareum mel,
Præſentem ipſa mihi te reddent, ſi mihi morem
Geſſeris, & libros, quibus in te lenta recumbit
Muſica, tradideris; nam ferveo totus in illos.

Hiſce

Hisce in libris agit Augustinus de Musices natura, de syllabis, ac pedibus metricis, de rythmo, ac de versu. Ex iisdem libris intelligimus, quanta mirabile illud ingenium peritia metricæ quoque artis polleret. Ceteris tamen sextus liber est præferendus, quo ex alternis numerorum concentibus, ad incommutabilem animi rationem, atque ad Deum ipsum investigandum transcendit. Ipsemet Augustinus, qui libros reliquos, licet magna eruditione refertos, vocavit *nugacitatem*; de sexto ita scripsit anno 408. ad Memorium epist. 101. alias 131. num. 4. *Sextum sane librum, quem emendatum reperi, ubi est omnis fructus ceterorum, non distuli mittere caritati tuæ: fortassis ipse tuam non multum refugiet gravitatem*. Sequuntur libri duo *de Genesi adversus Manichæos*, scripti circa annum 399. nam in libro Retract. cap. 10. recensentur ante librum *de Magistro*; tametsi in editionibus, etiam castigatissimis, posteriorem obtineant locum. Vindicat in primo libro Augustinus Historiam Geneseos a Manichæorum oppositionibus. Manichæi siquidem, ut alibi diximus, libros veteris legis studio vesani erroris oppugnabant. In libro altero pertractat de iis, quæ continentur in secundo, ac in tertio capite Genesis, atque sub libri finem num. 43. confert Ecclesiæ dogmata cum ipsorum Manichæorum deliramentis. *De Magistro* scripsit S. Pater *per idem tempus*, quo perfecit libros *de Musica*, & *de Genesi* contra Manichæos: id enim colligitur ex 1. Retract. cap. 10. Itaque Dialogus iste ad annum 389. est pariter referendus. In eo Augustinus puerum Adeodatum alloquitur, annos natum dumtaxat sexdecim. Hoc libro demonstratur unum Christum, qui est Sapientia Patris, interius hominibus inspirare scientiam, voce ceterorum, quos præceptores dicimus, extrinsecus tantummodo personante. Mirum profecto in hoc Dialogo, quod verba collocutoris sunt gravia, ætatem excedentia, atque, ut ita dicam, senilia Adolescentuli sensa, adeo ut jure lib. 9. Confess. cap. 6. sapientissimus Pater dixerit: *Horrori mihi erat illud ingenium*. Librum *de vera Religione* Augustinus scripsit paulo ante Episcopatum, anno scilicet 390. In eo libro ostenditur veram Religionem esse in sola Catholica Ecclesia, & error Manichæorum de duobus principiis, & de duabus animabus convellitur: demonstratur peccatum oriri ex libero arbitrio: igitur de œconomia Domini-

cæ

cæ Incarnationis, de origine idololatriæ, sensuumque, & rationis discrimine. Plura sunt in hoc opere, præsertim a num. 34. ad 61. quibus asseritur in hominibus lex quædam immutabilis, secundum quam de omnibus judicat, sive idea ingenita ad sensum quorumdam recentiorum Philosophorum. Ex cap. 7. n. 12. eruitur hoc opus, hortante Romaniano concive, & Mæcenate suo, fuisse susceptum: in eoque Augustinus (inquiunt in Præmonitione PP. S. Mauri) etsi recens in veræ Religionis partes perductus esset, sublimi tamen modo *absolutissimi Doctoris, & strenuissimi Episcopi* vices implevit. Epistolæ interea temporis scriptæ, sunt ad *Maximum* Madaurensem Ethnicum, in qua demonstrat multa in Ethnicorum religione inveniri risu digna, ac de Deo non esse jocose loquendum: ad *Cælestinum* amicum suum, quæ Christiani hominis officia brevi complectitur: ad *Cajum*, cujus ardorem inquirendæ veritatis commendat, eique Dei misericordiam, (erat namque a Christi fide alienus) sperat quamcito adfuturam; & ad *Antoninum*, cui gratias agit, quod ab illo fidelis servus Dei haberetur, eumque admonet, ut Dei timorem inserat uxori suæ, schisma Donatistarum sectanti. Sunt hæ epistolæ in postremis editionibus 17. 18. 19. & 20. In harum epistolarum prima Augustinus se Monachum prodit, dum n. 5. ait, *De nostro proposito jure a carissimis nostris flagitari potest:* quibus verbis *monastica professio* (inquiunt Monachi S. Benedicti in ejus Vita lib. 3. cap. 3. num. 5.) *his temporibus designari solebat*. Quæstiones LXXXIII. nullo ordine servato dictatæ ab Augustino fuerunt, prout interrogabatur a fratribus. Eæ quidem jussit Augustinus, ut colligerentur, cum jam esset Episcopus, adjectisque numeris unum ex eis librum fieri mandavit: sed priusquam Presbyter ordinaretur, & a suo in patriam reditu litteris conscribi cæperunt. Scribit enim de iisdem quæstionibus in 1. Retract. cap. 26. *Ab ipso primo tempore conversionis meæ, posteaquam in Africam venimus, sicut interrogabar a fratribus, quando me vacantem videbant, nulla a me servata ordinatione dictatæ sunt*. Non itaque hoc in loco eædem quæstiones videbantur prætermittendæ. Singularum argumentum eodem cap. 26. describitur. De reditu autem Augustini in Africam, qui contigit post necem Maximi, trucidati vertente anno 388. num. 18. & 19. pertractatum est.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XLVII.

De Augustini in Presbyterum ordinatione, monasterio, prædicatione verbi Dei, atque institutione Sanctimonialium.

VAcabat Augustinus jejuniis, orationibus, librisque conscribendis, quando ut amicum Deo lucraretur Hipponem regium advenit. Rem narrat Possidius cap. 3. & idem Augustinus sermone 355. Contigit autem, ut Valerio Episcopo verba ad populum faciente circa necessitatem Presbyteri ordinandi, adstantem Augustinum, & nihil tale cogitantem, plebs subito rapuerit, instanter postulans, ut Clericali militiæ adscriberetur. Quum id evenerit triennio post ipsius in patriam reditum jam ferme elapso, Augustini in Presbyterum ordinatio anno 391. videtur esse consignanda. Consuetum fuisse, ut inviti ad Clericatum probi quidam raperentur flagitante populo, evincunt exempla alia, Cypriani, Paulini, Nepotiani, Gregorii Thaumaturgi, Pauliniani, aliorumque, de quibus plura diximus, in ea quæstione inter Theologos agitata, num Ordo subsistat, si conferatur invitis penitus, & reluctantibus. Vide lib. 36. Theolog. Disciplin. cap 16. Sane Augustini reluctantia (ut de aliis taceam) non ea fuit, quæ assensum omnem, & accedentem animi deliberationem excluderet. Quamquam enim ille reluctaretur, ac fleret; hoc tamen non aliunde proficiscebatur, quam ex consideratione periculorum, iis, quibus regimen Ecclesiarum committitur, impendentium: atque id sibi ab Augustino narratum testatur cap. 4. Possidius. Erat ergo reluctantia illa viri humillime de semetipso sentientis, ac sancte timentis; non autem Episcopi voluntatem, plebisque desiderium aspernantis, collatoque sibi Ordini obnitentis animo pertinaci. Verum quia ad Presbyteratum evectus serviendi Deo in monasterio retinebat propositum, in horto Hipponensis Ecclesiæ cœnobium constituit, ibidem cum *servis Dei* agens vitam illam, quam non procul a Tagaste ducebat a suo de transmarinis in patriam regressu. Ita post Tagastense, monasterium Hipponense erectum fuit: cujus familiæ, atque instituti rationem superius investigavimus. *Hipponem* sitam

fuisse in maritima Numidiæ ora, ostendunt quoque moderni Geographi, ac Tabula præsertim accuratissima, præmissa recentioribus editionibus Operum S. Optati Milevitani. Sunt qui modo urbem illam dici putant Afrorum lingua *Beled el Ugneb* in Regno Algerii, quinquaginta milliariis a *Tabraca* urbe (nam est etiam Tabraca parva Mediteranei maris insula, ob coralliorum piscationem celebris, jam sub ditione Lomellinorum Genuensium) distantem; *Tagastem* vero adhuc antiquo nomine notam, in eodem Regno Algeriano inter Hipponem-regium ad Septentrionem, urbemque Thebastam ad Meridiem. De Tabraca, & Hippone regio Silius libro 3.

Tabraca, tum Tyrum vulgus, Sarranaque Leptes,
Atque Trinacrios Afris permixta colores,
Et Tingin rapido mittebat ab æquore Lixus,
Tum vaga, & antiquus dilectus Regibus Hippo.

Hipponem, in cujus obsidione facta a Barbaris, qui in Africam irrupere Con. Hierio, & Ardaburo, idest anno 427. S. Pater decessit, post hujus obitum fuisse incolis destitutam, & ab hostibus concrematam, narrat cap. 28. Sanctus Possidius. In hujus urbis ruderibus, imperante Carolo V., laminam quamdam fuisse adinventam, in qua sculptus erat Augustinus, & circa illum stabant fratres quidam habitum nostrum deferentes eum cucullis tamen aliquantulum amplioribus, & quales fuisse olim in usu dixi num. 44., atque eamdem æream laminam dono datam a quodam equite Neapolitano, qui illam ex Tunecensi expeditione detulerat; viro clarissimo Hieronymo Seripando Ordinis nostri Magistro, ac paulo post S. R. E. Cardinali, litteris tradiderunt Historiographi nostri apud Herreram in Resp. 4. num. 82. Cohæret autem ratio temporum; nam Tunecensis illa expeditio, arcisque Hipponensis expugnatio contigit anno 1535. & Seripandus renuntiatus fuit Prior Generalis anno 1539. Atque ex illa item lamina, quam adversus oppositiones Gabrielis Pennotti vindicat eo loci Thomas de Herrera, quæ supra producta sunt de monastica Augustini veste, corroborantur, & fulciuntur. Sed illuc, unde aliquantulum digressa est, revocanda est oratio. Valerius Hipponensis Antistes, cum Græcus esset natione, & Latini sermonis labo-

raret

Digitized by Google

raret inopia, novo Presbytero concionandi munus imposuit. Ad hoc obeundum, Augustinus Valerium obsecravit, ut pateretur, se precibus, ac studio per aliquod temporis intervallum in secessu commorantem idoneum reddere, conscripta ad Sanctum Episcopum epistola 21. alias 148. in qua tam demisse de se loquitur, ut afferat factum merito peccatorum suorum, ut sibi remum tenere nescienti *secundus locus gubernaculorum traderetur*. Ante hæc tempora inauditum in Africa fuerat, ut Presbyteri coram Episcopis prædicationis officium in Ecclesia tractarent: unde epistola 41. alias 77. Alipius & Augustinus gratulati sunt Aurelio Carthaginensi, quod & ipse Prebyteris permiserit coram se *populo sermones infundere*: quod tam gratanter audiere, ut num. 1. ejusdem epistolæ scripserint: *Hoc nec audire lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuosius potest. Deo gratias, qui te tam fideli pectore ditavit erga filios tuos &c.* Ante id tamen temporis etiam in Africa Presbyteri, non præsente Episcopo, plebem alloqui consueverant, ut de Macario a Constante Imperatore in Africam misso circa annum 348. refert S. Optatus Milevitanus librō 7. de Schismate Donatistarum num. 6. Ibi Optatus inquit, *Episcopalem Tractatum probari salutatione geminata*, nec aliquid Episcopum dicere ad populum, *nisi primo in nomine Domini populum salutaverit*. Atque hinc intelligimus, Presbyteros, si quando alloquebantur populum, id fecisse absque solemni salutatione; quod Optatus ibidem appellavit *nude loqui*. Dupinius locum, unde Episcopi alloquebantur populum, hinc dictum putat apud Latinos *Salutatorium*, & apud Græcos ἀσπαστικόν, in Annotat. ad Optatum pag. 106. editionis Antuerpiensis. At puto Dupinium falli. *Salutatorium* quippe non erat sacrarum concionum suggestus, sed locus, in quo Episcopus procedens ad celebrationem Missarum, populi salutationes excipiebat. Vide epistolam S. Gregorii Magni ad Marinianum Episcopum lib. 5. Indict. 13. num. 56. & Notas ad epistolam 19. libri 1. Indict. 9. Non tantum *Servis Dei* in monasterio, atque Christianæ plebi in Ecclesia, verum etiam sacris Virginibus Augustinus operam locavit suam. Fuisse ante Augustinum in Africa Sanctimoniales innuptas, ex Cypriani, & aliorum scriptis demonstrat cap. 32. *de Origine Eremitarum* Christianus Lupus. Donatistarum etiam, & Circumcellionum mulieres, quæ

Sanctimonialium vitam simulabant, ipse Augustinus non uno in loco commemorat. Sed iisdem sacris Virginibus opera Augustini monasteria ædificata sunt, & quæ antea domi vivebant, sub una Præposita cæperunt in sacris ædibus permanere a sæcularibus feminis segregatæ. Hæc monasteria commemorantur a Possidio cap. 33. ab Augustino epist. 211. in qua comprehenditur quoque Regula ad Monachas, necnon serm. 355. cap. 4. num. 6. De iisdem monasteriis legitur Canon. 33. Concilii 3. Carthaginensis, celebrati anno 397. idemque Canon est 44. in Codice Ecclesiæ Africanæ. Ex editione autem Conciliorum Harduini tom. 1. pag. 972. colligimus ea, quæ de Sanctimonialibus in tertio Carthaginensi statuta fuerunt, antea fuisse definita in Concilio Hipponensi, utique opera, studioque Augustini. Uni monasteriorum præfuisse complures annos ipsius Augustini sororem constat ex præcitata epistola 211. atque ex Possidio cap. 26. Ibidem suæ ex fratre neptes, necnon patrui filiæ degebant, teste eodem in loco Possidio. Ex epistola 199. nunc 262. ad Ecdiciam habemus Monacharum illarum vestem fuisse nigri coloris. Vide supra num. 42. Recte hinc inferunt Christianus Lupus cap. 33. pag. 64. novæ editionis, & Aloysius Torelli ad an. 397. num. 44. Sanctimoniales illas Africæ non fuisse tunicis albis indutas. Ipse Pennottus libro 3. Historiæ Tripartitæ cap. 49. num. 2. pag. 766. veritate cogente fatetur, Augustini ætate Monachos & Monachas *pullis & fuscis vestibus* incessisse, quod ait apertum esse ex præcitata ad Ecdiciam Epistola; quamquam Canonicissas ab Augustino institutas contendat, de quarum vestimentis ad arbitrium Præpositæ lavandis dicitur in Regula: *Indumenta vestra secundum arbitrium Præpositæ laventur sive a vobis, sive a fullonibus*. Huic autem argumento si responderent Eremitæ, nimium officiosi essent politulis istis, existimantibus sua duntaxat indumenta lavari.

C A.

Digitized by Google

CAPUT XLVIII.

De iis libris, quos Augustinus Presbyter ante Episcopatum conscripsit.

RUrsus Augustinus, quamvis ad erudiendum populum destinatus, ad confutandos Manichæos se contulit, ediditque adversus illos librum *de utilitate credendi*. Conscriptus hic liber fuit ad Honoratum virum, etsi acris ingenii, laqueis tamen Manichæorum irretitum. Recensetur idem liber 1. Retract. cap. 14. inter eos, quos elucubravit Augustinus apud Hipponem-regium jam Presbyter, illorumque primus esse dignoscitur, exaratus propterea anno 391. nondum elapso. Compescit hic liber Manichæorum loquacitatem, qua sacrilege ac temere in eos, qui credebant, invehebantur: ostendit de Scripturis divinis fidem adhibendam non esse illarum oppugnatoribus: vetus Testamentum commendat, vindicatque: demonstrat credentes alienos esse a levitate opinantium; ac fidem a Christo exigi, novi Testamenti auctoritate declarat. Sequitur liber *de duabus animabus*, scriptus eodem anno, & contra eosdem Manichæos, ut titulus libri commonstrat. Manichæi namque, ut alibi diximus, duas animas singulis hominibus inesse delirabant, quarum unam bonam & partem Dei esse dicebant, alteram vero malam, & de gente tenebrarum, quam Deus non condiderit. Hoc ergo in opere demonstratur omnem animam, cum sit vita quædam, esse a Deo cujuslibet vitæ fonte: animam quoque minusculorum animalium, cum ducat curpusculum, & pinnulas vibret, esse luce præstantiorem; vitia autem animarum, atque peccata nonnisi ex libera voluntate procedere. Hinc definitio illa peccati cap. XI. num. 15. *Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere:* quam definitionem avide arripiebant Pelagiani negantes peccatum originale, quod generatione contrahitur, appellabatque illam Julianus Pelagianorum perditissimus, *aurum lucens in stercore*. At Augustinus nullatenus tali verborum procacitate commotus, Juliano ita respondet libro 1. Op. imperf. num. 44. *Ibi peccatum definitum est, quod tantum modo peccatum est, non quod etiam pœna peccati.*

cati. De hoc quippe agendum fuit, quando mali origo quærebatur; quale commissum est a primo homine, ante omne hominis malum. Sed tu aut non potes intelligere, aut non vis. Disputavit deinde Augustinus anno 392. cum *Fortunato* Presbytero Manichæorum, qui diu Hippone vixerat, multosque seduxerat: eaque disputatio excepta est a Notariis, quinto, & quarto Kalendas Septembris, Arcadio bis, & Rufino v. Coss., prædicato scilicet anno 392. De hac disputatione agit Augustinus in 1. Retract. cap. 16. & Possidius in illius Vita cap. 6. Versabatur disputatio circa originem mali; cumque Fortunatus vellet ad ea, de quibus Manichæi criminabantur, convertere contentionem, respondens Augustinus se inter illius sectæ *auditores*, non autem inter *electos*, flagitiorumque illorum participes, aliquandiu fuisse, omissa quæstione de moribus, ad disceptandum de fide compulit adversarium. Conflictus hujusce exitus fuit Manichæi confusio, ita ut disputatio absolveretur reponente Fortunato collaturum se cum majoribus suis, quæ refellere non poterat, ac si minus respondissent, venturum se ad inquisitionem veritatis, quam Augustinus se illi ostensurum pollicebatur. Quæstio autem, ad quam Fortunatus obmutuit, ea erat, cur deus bonus, cui nihil nocere poterat, animas, ut Manichæi ajebant, miserit ut modum imponeret naturæ contrariæ, volens, ut hanc moderatam redderet, nos effici immoderatos? Ceterum Fortunatus magna confusione affectus ab Hipponensi civitate discessit, nec sane catholicus factus est. Præterea Augustinus scripsit opusculum *de Fide & Symbolo*, jubentibus Episcopis, qui anno 393. octavo idus Octobris convenerunt Hipponem-regium ad plenarium Africæ Concilium. Exponuntur hoc in opere Symboli omnes articuli, simulque tacito nomine insectantur Manichæi. Conscripsit per idem temporis librum *de Genesi ad litteram*, quoniam in duobus libris de Genesi contra Manichæos, superius commemoratis tradiderat allegoricam duntaxat expositionem: sed hunc librum *imperfectum* reliquit, & aliud amplum atque absolutum opus de eodem argumento postmodum elucubravit. *De sermone* item *Domini in monte* libros duos, & *expositiones* quasdam in Pauli epistolam *ad Romanos*, & *ad Galatas* exornavit circa idem tempus. In *Adimantum* quoque Manichæum stilum acuit, & adversus illum demonstravit Legi & Prophetis Evangelica, & Apo-

& Apostolica scripta non esse contraria. Demum ante Episcopatum, & anno 394. aut initio 395. cæpit Augustinus pedem conferre cum Donatistis, & adversus illos *Psalmum Abecedarium*, Epistolam ad Maximinum Episcopum Sinitensem, & Confutationem Donati, quæ intercidit, scripsisse fertur; conscripsitque ulterius librum *de Mendacio:* de quo in 1. Retract. capite ultimo. Verum quia Augustinus cum Donatistis instantius ac ferventius pugnavit jam Episcopus, ut refert cap. 9. Sanctus Possidius; de iis agam, posteaquam collatum illi Episcopatum commemoravero.

CAPUT XLIX.

De Augustini ad Episcopatum promotione, de oppositione Megalii Primatis Numidiæ, & de Canone 8. Niceno, quo probibetur ne duo Episcopi in eadem civitate simul sedeant.

VEritus Sanctus Valerius Hipponensium Antistes, ne Ecclesia aliqua Pastore viduata Augustinum, cujus fama longe lateque permeabat, in suum Episcopum adsciscceret, agit secretis litteris cum Primate, ut Cathedræ suæ successor, suique viventis coadjutor consecraretur. Primas totius Africæ tunc erat Sanctus Aurelius Episcopus Carthaginensis, Genethlio ab anno 390. suffectus. Valerius, quod petierat, rescripto Primatis consecutus est; atque anno 395. Coss. Olibrio, & Paulino, a Megalio Episcopo Calamensi, & tunc Numidiæ Primate, qui ad visitandam Hipponensem Ecclesiam petitus advenerat, Augustinus gratulantibus omnibus fuit Episcopali charactere insignitus. Hanc consecrationem narrant S. Possidius cap. 8. & de ea fit mentio in Breviculo Collat. 3. diei cap. 7. Contigit hæc Augustini in Episcopum consecratio imminentibus Natalitiis Domini nostri Solemniis, ut constat ex sermone, quem habuit ipsa die Episcopalis suæ ordinationis, nunc n. 39. Quanta autem universorum lætitia hæc Augustini ordinatio ab omnibus excepta fuerit, colligi potest ex epistola Paulini & Therasiæ ad Romanianum, quæ in novis editionibus est n. 32. in aliis vero 36. Eo loci hæc inter cetera occurrunt num. 2. *Exultemus itaque, & lætemur in eo, qui facit*

cit

cit mirabilia solus , & qui facit unanimes habitare in domo ; quoniam ipse respexit humilitatem nostram , & visitavit in bono plebem suam : qui erexit cornu in domo David pueri sui , & nunc exaltavit cornu Ecclesiæ suæ in electis suis , ut cornua peccatorum , sicut per Prophetam spondet , hoc est , Donatistarum , Manichæorumque , confringat. Duo hic notanda sunt , quæ cum in laudem Augustini cedant , male apud imperitos quosdam sonare possunt : unum scilicet , Megalium principio ordinationi Augustini repugnasse ; alterum , ordinationem ipsam factam fuisse adversus statuta Sacrorum Canonum. Megalium in Augustinum Presbyterum amaro fuisse animo , & initio consecrationi ejus obstitisse , quod crederet ab illo cuidam mulieri philtrum quoddam , sive amatorium , viro consentiente fuisse datum , scribit Joannes Rivius lib. 1. cap. 3. pag. 76. De hac re Megalium purgare student num. 309. & duobus sequentibus Bollandiani. Sane hanc calumniam Augustino a Donatistis illatam fuisse constat ex lib. 3. contra litteras Petiliani cap. 26. num. 19. At num Megalius impudenti huic calumniæ fidem præstiterit , non ausim afferere. Megalii adversus Augustinum epistola quædam circumferebatur , de qua libro 4. contra Cresconium cap. 64. num. 79. sed hinc eruere non possumus quale crimen a Megalio eidem Augustino objiceretur. Quare Maurini Patres in Vita Augustini lib. 4. cap. 1. num. 2. inquiunt: *Cur autem ei Megalius infensus esset , non constat*. Verum sive ob confictam de philtro calumniam , sive aliam ob causam Megalius Augustino adversaretur ; nequaquam id vertendum est in Augustini contumeliam. Nam primo Megalius Augustinum postmodum consecravit , cognita sane ejusdem innocentia atque probitate. Deinde in Concilio , de eo , quod in Augustinum peccaverat , veniam petiisse constat ex præcitato cap. 26. contra Petilianum , atque ex altero quoque loco adversus Cresconium . Præterea iisdem in locis strenue Augustinus prædictam calumniam revincit , ostenditque Donatistas ridiculo nomine venenosæ turpitudinis ac furoris traduxisse *eulogias panis* simpliciter & hilariter datas . Compertum denique est , Augustino Donatistas falsa alia crimina objecisse , ac præferri in immunditias Manichæorum . Quantum vero ad violationem Canonum Nicænorum , quibus num. 8. *in una civitate duo Episcopi prohibentur existere ;* primo , si Canonem hunc igno-

ignorarunt Sanctus Aurelius, Megalius, ac Valerius ipse Græcus genere; quid mirum est, ignorasse Augustinum adhuc Presbyterum, & nondum in Canonum doctrina exercitatum? Ad hæc Augustinus, ut Possidius inquit, *Episcopatum suscipere contra morem Ecclesiæ suo vivente Episcopo recusabat*; eamque dignitatem, asserentibus omnibus id fieri solere, suscepit *compulsus atque coactus*. Quum insuper anno 416. ageretur de Eraclio designando, qui Augustino in Episcopatu succederet, eumque senescentem sublevaret aliqua parte curarum; ita S. Pater allocutus est adstantes Presbyteros, Clerum, & frequentem Hipponensis Civitatis populum: *Scio quod scitis & vos, sed nolo de illo fieri quod de me factum est. Quid autem factum sit, multi scitis: illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant ætatem sciendi. Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo: quod Concilio Nicæno prohibitum esse nesciebam, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo*. Postremo non tantum ordinationem illam suam reprobavit Augustinus: non tantum noluit se vivente Eraclium Episcopum ordinari; verum etiam dedit operam, ut in Concilio Carthaginensi tertio, quod celebratum est biennio a promotione Augustini ad Episcopatum, statueretur, ut ordinatis Episcopis, aut Clericis inculcarentur ab Ordinatoribus eorum Conciliorum Canones, & decreta, ne in posterum aliquid fieret, quod posset reprehendi. Statutum id est cap. 3. laudati Carthaginensis Concilii, quod est 18. in Codice Canonum Africanorum, & continetur quoque in Decreto dist. 38. cap. *Placuit, ut ordinandis*. Atque id præscriptum opera Augustini, solliciti ne adversus Canones rursus innovaretur quod in se factum fuerat, apertissime eruitur ex Possidio, scribente in fine cap. 8. *Quod in se postea fieri non debuisse, ut vivo suo Episcopo ordinaretur, & dixit, & scripsit; propter Concilii universalis vetitum, quod jam ordinatus didicit: nec quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Unde etiam sategit, ut Conciliis constitueretur Episcoporum, ab Ordinatoribus debere ordinatis vel ordinandis omnium statuta Sacerdotum in notitiam esse deferenda*.

CAPUT L.

Quæ Sanctus Augustinus Episcopus scripsit adversus deliramenta Manichæorum.

AUgustinus ad Episcopatum evectus adeo ad hæreticos omnes oppugnandos animum convertit, ut nullo in loco, ubi pedem figere tentassent, consistere passus sit. Eorum ergo, quæ pro Fide Catholica scripsit, narrationem prosecuturus, quæ adversus Manichæos Episcopus lucubravit, priori loco recensebo, quoniam jam de hac hominum secta superius egimus, & Augustinum cum laicum, tum Presbyterum ad hanc pugnam accinctum spectavimus. Post librum itaque *de utilitate credendi*, & post alterum *de duabus animabus*, & contra *Adimantum* discipulum Manichæi, quorum supra meminimus, aliis doctissimis voluminibus S. Pater pestem illam in Africa extinxit. Anno *396.* aut *397.* scripsit Augustinus *contra epistolam Manichæi* quam vocant *Fundamenti*. Redarguuntur hoc in libro Manichæorum principia, ut Augustinus ipse ait lib. 2. Retract. cap. 2. quæritur cur Manichæus sese appellaverit *Apostolum Jesu Christi*, non Paracleti; & quoniam idem Manichæus credebatur *Paracletus* a suis, revincuntur ii, quod turpe esse crederent Filium Dei esse natum ex Virgine; nec absurdum putarent hominem natum ex utroque sexu fuisse susceptum a Spiritu Sancto. Illos etiam gloriosus Antistes redarguit quod substantiæ Dei tribuerent latera ac partes, quibus adhæreat terra atque gens tenebrarum, quum Dei natura non sit, aereum, neque æthereum corpus, ipsaque anima humana, etsi mutabilis, non tamen distendatur per spatia locorum. Refellit præterea deliramenta Manichæorum reliqua, de duplici terra, de quinque tenebrarum in ipsa terra existentium naturis, de rebus omni ratione boni carentibus; demonstratque, ubi corruptio ac malum est, ibidem bonum aliquod inveniri. Invictissimum præ ceteris mihi videtur argumentum istud num. 40. *Quapropter naturæ illæ, quas in tenebrarum terra fuisse confingit, aut poterant corrumpi, aut non poterant: si non poterant, incorruptibiles erant, quo bono superius nihil est; si poterant, aut corrumpebantur, aut non corrumpebantur: si*

non

non corrumpebantur, incorruptæ erant, quod videmus sine magna laude dici non posse: si autem corrumpebantur, minuebantur illo tam magno bono: si minuebantur bono, habebant bonum, quo minuerentur: quod si habebant bonum, non erant naturæ illæ summum malum, & omnis Manichæi fabula falsa est. Sequuntur libri XXXIII. adversus Faustum Milevitanum, eloquio suavem, ingenio callidum, secta Manichæum, ut dicitur librorum istorum initio. In hoc opere conscripto circa annum 400. primum verba Fausti, deinde responsiones Augustini ponuntur: atque de illo Cassiodorus in Instit. divinis cap. I. *Scripsit etiam* Augustinus *contra Faustum Manichæum triginta tres libros, ubi & ejus nequissimam pravitatem manifesta ratione convincit, & de libro Genesis iterum mirabiliter disputavit.* Blasphemabat Faustus Legem & Prophetas, Deum veteris Testamenti auctorem, res a Patriarchis gestas, Incarnationem Verbi Dei; & Scripturas novi Testamenti, quibus Manichæi facile revincuntur, contendebat esse falsatas. Igitur de his omnibus in elaboratissimo illo opere pertractatur. Habuit præterea Augustinus anno 404. in Ecclesia Hipponensi adstante populo, disputationem cum *Felice Manichæo:* quæ disputatio excipientibus eam notariis biduo peracta est, Actorumque nomine est edita. Feliciorem hæc disputatio habuit exitum, quam peracta 392. cum Fortunato, qui confusione affectus est quidem, sed in Manichæorum perseveravit errore. At Felix veritate percepta ad frugem redactus est; ac disputatio absoluta est pridie Idus Decembris citati anni 404. quo Honorius sextum consulatum gerebat, hac Felicis subscriptione: *Ego Felix, qui Manichæo credideram, nunc anathemo eum, & doctrinam ipsius, & spiritum seductorem, qui in illo fuit, &c.* Conscripsit Augustinus paulo post, ideoque anno 405. librum *de Natura Boni:* de quo in 2. Retract. cap. 9. Agit ibidem de Deo summo & incommutabili bono, a quo sunt bona singula sive magna, sive parva. Ipsi Deo, quia incommutabilis est, competere ut revera sit, explicat ex illis verbis Exodi 3. 14. *Ego sum qui sum.* Differit de Filio Dei, ac de sensu verborum Joan. I. *Sine ipso factum est nihil:* demonstrat creaturas ex nihilo factas esse, non *de ipso* Deo, quia non de ejus substantia: pertractat de peccato Angelorum, ac differit de peccati natura, quam recte locat non in appetitione naturarum ma-

Digitized by Google

larum, sed in desertione meliorum. Declarat deinde quomodo Deus bene malis utatur: ac postremo narratis execrabilibus Manichæorum turpitudinibus, Dei misericordiam exorat pro illorum resipiscentia. Dum Augustini insectationes indictumque sibi acerrimum bellum Manichæi pati nequaquam possent; unus ex illorum auditoribus, *Secundinus* nomine, epistolam ad ipsum Augustinum dedit; in qua fatetur quidem summum illum esse oratorem & Deum pene totius eloquentiæ, sed ait Manichæorum arcana ignorare, & sub Manichæi nomine persequi Hannibalem atque Mitridatem. Hortatur ut omittat vanas incusationes, ut ei ante Judicis tribunal Persa adsit, scilicet ipse Manes, quem Paracletum vocitabant, oratque ut subveniat animæ suæ lucidæ, & desinat duas naturas facere unam: summopere tandem commendat illius patientiam. Huic ergo epistolæ Augustinus respondit anno 405. librum inscriptum *Contra Secundinum Manichæum:* in quo rationem reddit, cur sectam illam deseruerit, Manichæismum rursus oppugnat, atque epistolæ Secundini ita respondet, ut officiis illum vincat, & ratione percellat. Post alia multa scripsit Augustinus adversus Manichæos & Marcionistas libros duos, quorum titulus, *Contra adversarium Legis & Prophetarum*. Elucubratum est hoc opus circa initia an. 420. adversus opus aliud pestilentissimum, quod in platea maritima Carthaginensi venale, cum a multis confluentibus legeretur, a fratribus quibusdam ad Augustinum missum fuit, ut illi compendiose responderet. In priori hujus Operis libro agit Augustinus de iis, quæ adversarius contra antiquum Testamentum attulerat: in altero autem de iis novi Testamenti locis, quæ contraria videntur Propheticis litteris. De iis omnibus, ut Augustinus inquit prope finem Operis, idest, n. 40. egerat quoque contra Faustum, & contra Adimantum discipulum illius Manichæi, qui dictus est Addas. Dixi autem, *post alia multa:* nam licet præcipua S. Patris Opera adversus Manichæos hactenus recensita sint; nihilominus in aliis pluribus locis insanias Manichæorum exagitavit. In sermone etenim 12. alias 16. de diversis vindicat librum Job a calumniis illorum, qui ajebant ex albo Scripturarum Sanctarum esse expungendum, quoniam cap. 1. 6. legitur. *Ecce venerunt Angeli in conspectu Dei, & Diabolus in medio eorum*. Ajebant autem Manichæi, falsum his in verbis

nar-

Digitized by Google

narrari cum Deus non videatur nisi ab iis, qui mundo sunt corde. At demonstrat eo in sermone Augustinus, ibidem non affirmari, quod Diabolus Deum viderit; explicatque varios modos, quibus Deus Angelis, vel hominibus loquitur. Inquit Diabolum inter Angelos stetisse, quemadmodum reus stat in medio apparitorum: docetque non posse talia objicere Manichæos ipsos, qui fatentur a Dæmone tentatum Christum, quem credunt verum Deum, & negant assumpsisse carnem; ajunt quoque Solem, quem Deum putant, videri a malis. Est contra Manichæos, & in defensionem Prophetiæ Aggæi sermo 50. alias 14. de div. in quo negantibus Manichæis tribuenda esse Deo bono illa verba 2. 9. *Meum est aurum, & meum est argentum*, quoniam pecunia dicitur Luc. 16. 19. *mammona iniquitatis*, atque ad Timoth. 6. 10. *radix omnium malorum*; S. Pater demonstrat nullibi aurum & argentum damnari, sed malum tantummodo usum, & immodicam illorum cupiditatem. Sunt quædam adversus Manichæos & in sermonibus 1. 2. 153. & 237. in libris Confessionum, præsertim lib. 5. cap. 5. & 6. ubi commemorat, quæ de astris iidem Manichæi imperite narrabant, & de eloquentia Fausti sermonem instituit; & lib. 8. cap. 10. ubi revincit Manichæos ex contrariis voluntatibus asseverantibus duas contrarias naturas: & ne singula persequar, etiam in epistolis, maxime vero in 79. & 236. oppugnat Manichæismum. Epistola enim 79. alias 244. compellit Manichæum quemdam Presbyterum in diœcesi sua commorantem, ut si paratus est, solvat quæstionem, de qua disputans Fortunatus defecerat, aut statim illinc discedat, nec illaqueare, & venenis inficere audeat infirmas animas: epistola autem 236. alias 74. certiorem reddit Deuterium Episcopum de quodam Victorino Hypodiacono, qui ob hæresim Manichæorum deprehensus & a Clericali Ordine degradatus ad Ecclesiam Deuterii confugerat; monetque hunc Episcopum, ne recipiat Hypodiaconum illum ad pænitentiam, nisi prodat quotquot novit infectos eodem errore. Hæc epistola, quamquam brevissima, explicat quænam sint Manichæorum deliramenta, & discrimen inter *Electos*, atque *Auditores* illius sectæ; eosque tam perspicue describit, ut facile a Deuterio, seu quolibet alio potuerint deprehendi. Hactenus de Augustini contra Manichæorum insanias doctissimis, & exquisitissimis lucubrationibus.

CA-

CAPUT LI.

Schisma, & hæresis Donatistarum brevissime describuntur.

PAri, eodemque atque in Manichæos studio, maximus Fidei Catholicæ Propugnator Augustinus in Donatistarum perniciosissimum Schisma plura conscripsit volumina. Quarum priusquam agatur census, paucis Schisma ipsum describam; nam qui notitiam desiderat ampliorem, adire poterit additamenta ad postremam editionem Optati, necnon ad tomum IX. Augustinensium librorum, Henricum Valesium ad calcem Operum Eusebii, atque adnotationes doctissimorum virorum ad Vitam S. Melchiadis in Anastasio, & Jacobi Gothofredi ad Codicem Theodosianum. Exactior autem & lucupletior videtur nobis Historia, ex Schedis Norisianis consarcinata, atque volumine IV. Operum Norisii comprehensa. Originem itaque Donatiani Schismatis alii cum Baronio & Balduino referunt ad annum Christi 306. alii vero cum Valesio, Pagio, Dupinio, aliisque recentioribus Criticis ad annum 312. Utriusque sententiæ momenta expendimus in quadam nostra de S. Melchiade Romano Pontifice dissertatione. A Donato Schisma illud nomen originemque suam traxisse demonstrat ipsamet appellatio; sed cum duo extiterint Donati, unus a Casis Nigris, alter vero Episcopus Carthaginensis, successor Majorini, controversum ab aliquibus, cuinam istorum adscribenda sit nefarii Schismatis suscitatio. Haud nobis dubium, Schismatis auctorem fuisse Donatum a Casis Nigris; Donatum autem Carthaginensem illud maxime roborasse. Ita colligimus ex Augustino libro de Hær. n. *69.* post Collat. cap. 13. n. 17. & in 1. adversus Cresconium cap. 1. n. 2. Ex Optato quoque lib. 1. n. 18. atque ex Hieronymo cap. *93.* de Scriptoribus Ecclesiasticis. Schismatis autem Donatiani hæc fuit origo. Post restitutam Ecclesiæ pacem a Maxentio, qui Africam debellavit anno 310. & cessante persecutione, quæ ab anno Æræ Antiochenæ 351. & Dionysianæ 303. Diocletiano imperante Ecclesiam vexaverat; Carthagine in locum Mensurii Episcopi electus est opera Botri & Celesii Cæcilianus legitima & communiori consensu firmata electione. Tunc opera Lucillæ ambitiosæ feminæ, quam Cæ-

Cæcilianus adhuc Diaconus reprehenderat, quod os cujusdam Martyris ab Ecclesia non vindicati deoscularetur, cultumque exhiberet reliquiis nondum probatis, coacto Carthagine cœtu Episcoporum Numidiæ, eo prætextu, quod horum Primate inscio Cæcilianus ordinatus foret Episcopus, Donato incendii fomitem subministrante, Majorinus Lucillæ familiaris ordinatus fuit a Numidis: atque ita duobus Episcopis constitutis, & altari contra altare aliud erecto, quibusdam Cæciliano, quibusdam Majorino adhærentibus, Schisma illud invaluit. Donatistæ a Constantino judices *de Gallia* sibi dari petierunt supplici libello, de quo Optatus lib. 1. n. 22. cui & addiderunt libellum alterum cum hac inscriptione: *Libellus Ecclesiæ Catholicæ criminum Cæciliani traditus a parte Majorini*. Id contigit an. 313. mense Aprili. At Constantinus, qui vergente ad finem præcedenti anno 312. Cæcilianum verum Catholicæ Ecclesiæ Episcopum agnoverat, ut constat ex illius epistola ad Anulinum Proconsulem Africæ in qua agitur de immunitate Clericorum, illam protulit dignam tanto Imperatore sententiam, de qua Optatus citato libro 1. num. 23. *Petitis a me in sæculo judicium, cum ego ipse Christi judicium expectem*. Jussit quoque Constantinus, ut causa in Romano Concilio, præside Melchiade discuteretur: id, quod factum est in Lateranensi Palatio die 2. Octobris Constantino III. & Licinio Coss., eodem scilicet anno 313. consedentibus Episcopis decem & novem, singulisque ordinationem Cæciliani ratam habentibus. Inter alias Donatistarum accusationes, hæc præcipua erat, Cæcilianum fuisse ordinatum a Traditoribus præsertim vero a Felice, quem Optatus Aptungitanum, Augustinus Aptumgensem appellat. Cæcilianus autem *omnium sententiis approbatus est innocens*, inquit lib. 1. num. 25. Optatus; & Donatistis idem contigit, *quod accusatoribus Danielis*, ait epistola 185. num. 7. Augustinus. Non acquiescentibus Romano judicio Donatistis, opera Constantini, ut constat ex hujus epistola ad Ablavium data ineunte anno 314. celebrata est Synodus Arelatensis: *non quia necesse erat* (scribit S. P. epist. 43. num. 19.) sed quia Constantinus cedens Donatistarum *perversitatibus* omnimode cupiebat summam *illorum impudentiam cohibere*. Postquam vero Cæciliani causa discussa fuit, & Donatistæ rei falsitatis deprehensi sunt,. Schisma pertinaci dissensione verterunt in hæresim.

Pro-

Propter crimina Cæciliani Ecclesiam in parte Catholicorum extinctam, atque in aliis terrarum partibus contagione communionis pollutam, in sola Africana parte Donati permanere jactabant: Audebant quoque rebaptizare Catholicos; & Donatus male etiam sensit de Verbi, & de Spiritus Sancti divinitate, in eadem substantia comminiscens graduum diversitatem; licet hunc errorem tota Donatianorum multitudo non adoptarit. In Urbe Roma, ad quam ex Africa mittere solebant Episcopum, *Montenses* sunt appellati. Pertinebant ad eamdem hæresim, qui dicebantur *Circumcelliones*, genus hominum agreste & famosissimæ audaciæ: nam se ipsos necare præcipitio, naufragio, incendio, omnique immanitate consueverunt, alios in eumdem furorem, ut ab iis occiderentur, minis & exemplo impellentes. De suis Martyribus Donatistæ superbissime gloriabantur; ac legitur etiamnum sermo *de Vexatione Donatistarum temporibus Leontio & Ursacio*, Passio item *Marculi Sacerdotis Donatistæ*, necnon *Maximiani & Isaac*, aliique libelli contumeliarum in Catholicam Ecclesiam plenissimi. Legito *Monumenta* vetera ad Donatistarum historiam pertinentia, post libros Optati. Adversus Donatistas plura Concilia fuerunt celebrata. De Romano sub Melchiade, & de Arelatensi dictum supra: adde Hipponense an. *393*. Carthaginense an. *397*. Milevitanum an. 402 Carthaginensia alia an. 403. 404. 405. & 407. Latæ etiam fuerunt contra ipsos Donatistas leges permultæ Imperatorum, Constantini, Valentiniani senioris, Gratiani, & Honorii: quas eruditis selectisque commentariis explicavit Cl. Gothofredus. Ejusdem Schismatis, & hæresis causa habita est an. 411. Carthagine celeberrima *Collatio* inter Catholicos & Donatistas coram Marcellino V. C. Tribuno, & jussu Imperatoris Honorii. Inter septem pro Catholicis delectos Episcopos, qui *Collationi* interfuere, maxime enituit S. P. Augustinus; & ab eodem ante, & post *Collationem* ipsam Donatistæ scriptis locupletissimis exagitati, ac refutati fuerunt. Tanto propterea odio iidem Donatistæ Augustinum prosequebantur, ut privatim & publice conclamarent, esse illum seductorem deceptoremque animarum: atque, ut inquit cap. *9*. Possidius, tanquam lupum in defensionem gregis sui occidendum esse dicebant; *omniaque peccata a Deo indubitanter esse credendum posse dimitti iis, qui hoc facere ac perficere potuissent*. Verum de

de Donatistis hæc tantum; quandoquidem ad ea, quæ contra ipsos Augustinus elucubravit, converti debet oratio.

CAPUT LII.

Quænam scripta S. P. Augustinus contra Donatistas ediderit.

Itaque S. P. Augustinus ad compescendum schisma, & refellendam hæresim Donatistarum plura eloquentiæ, ac doctrinæ robore præstantia scripta exaravit. Primum Opus, quod elucubravit post *Psalmum Abecedarium* superius commemoratum, & comprehenditur nono postremarum Editionum volumine, est *adversus Parmenianum* Carthaginensem Episcopum, & successorem Donati, in libros tres distributum. Sed alia permulta ante Opus istud fuisse ab Augustino conscripta, ac dictata, colligimus ex ejusdem Operis initio, quod est hujusmodi: *Multa quidem alia adversus Donatistas, pro viribus quas Deus præbet, partim scribendo, partim etiam tractando disserui*. Ex hisce multis sunt libri duo *contra partem Donati*, ac prælaudata Donatianæ epistolæ confutatio, quam diximus desiderari. Perierunt quoque duo illi libri: in quibus, ut inquit lib. 2. Retract. cap. 5. significaverat sibi non placere, quod Schismatici ad communionem violenter arctentur *impetu ullius secularis potestatis*: quam opinionem se exuisse testatur, postquam expertus fuit quantum mali illorum auderet impunitas, & quantum in eis ad frugem revocandis valeret diligentia disciplinæ. Paulo post susceptum Episcopatum duobus his libris S. Pater navarat operam, vel ut eruditi putant anno 398. quoniam in Retractationibus locum obtinent inter quæstiones ad Simplicianum, & libros Confessionum; quorum Operum primum cum libris de Doctrina Christiana editum fuit an. 395. quo pridie nonas Aprilis decessit Sanctissimus Mediolanensium Antistes Ambrosius, cui S. Simplicianus in Episcopatu successit, vel potius circa annum 397. alterum vero opus, idest, Confessionum ad initia anni 400. atque præcedentis anni decursum solet referri. In libro quoque *de Agone Christiano*, edito post susceptum onus Episcopatus, & paulo post inchoatum annum 396. cap. 29. num. 31. stylum vertit in Donatistas, demonstratque Scripturarum auctori-

ctoritate Ecclesiam Christi per orbem esse diffusam ipsumque, Donatum a suis fuisse divisum. Scripsit itidem S. Pater sub annum 399. epistolam 51. alias 172. *ad Crispinum* Calamensem Episcopum partis Donatianæ; quem propositis quibusdam argumentis ad angustias redegit. Inter hæc argumenta unum petitum est ex damnatione Feliciani & Prætextati, qui tamen in Episcopatu fuerunt ab ipsis Donatistis recepti: alterum ex quo Donatiani per judices ab Imperatoribus missos vi deturbaverint Maximianistas ex Basilicis, quas tenebant, & postmodum querebantur, quod in ipsos Catholici confugerent ad potestates terrenas: tertium vero, quoniam iidem Donatistæ receperant Maximianistarum baptisma, atque exsufflare audebant baptisma Catholicorum. Ejusdem argumenti sunt epistola 52. *ad Severinum*, 53. adversus Episcopum quemdam Donatistam *ad Generosum* Cirtensem, 23. *ad Maximinum*, 33. *ad Proculejanum*, 34. & 35. *ad Eusebium*, duasque prolixiores *ad Glorium, Eleusium, & Felicem*, necnon alias, quas brevitatis gratia prætermitto. Adversus itaque Parmenianum libri tres scripti fuerunt circa annum 400. quum in iisdem libris fiat mentio Optati Gildoniani demortui an. 398. legumque anni 399. quibus simulacra atque idola jussa sunt everti, aut confringi. Impugnatur tribus his libris Parmeniani, qui jam e vivis excesserat, *ad Tychonium* epistola. In primo libro ostenditur Tychonium, etsi Donatianæ addictum parti, agnovisse Ecclesiam per terrarum orbem diffusam; commemoratur Schismatis initium sub Primate Numidiæ Secundo Tigisitano, & Lucillæ facta a Cæciliano reprehensio, refelluntur calumniæ adversus Osium Cordubensem: narratur Cæcilianum Romæ primum, deinde Arelate, ac tertio Mediolani fuisse absolutum: inferitur eloquentissima Prosopopeja, & Ecclesiæ ad Schismaticos allocutio: commemoratur Constantini contra Donatistas capitalis sententia: defenditur Principum gladius adhibitus in hæreticis puniendis & coercendis; & carpitur Circumcellionum consuetudo, qua primum fustibus, deinde ferro armati incedebant. Versatur liber secundus in expendendis iis Scripturarum testimoniis, quibus Donatistæ abutebantur ad arcendos impios ab Ecclesia: agitur de Eucharistia, quam licet consecratam ex oblationibus improborum, fideles tamen conjunctis manibus excipiebant: docetur Sacerdotes, etsi malos, a Deo exaudiri:

cx

ex oratione Dominica evincitur peccata quædam post baptismum patrari : exponitur quomodo peccatorum remissio detur per malos ministros; & demonstratur baptismum in necessitate conferri etiam a Laico, ejusdemque baptismatis characterem nunquam deleri. Tertius liber reliqua Scripturæ loca, quæ objectabat Parmenianus, diligentissime expendit; irridetque Donatistas, Bagajensem eorum Synodum, a qua Maximianus & socii damnati fuerunt, recepti postmodum a Parmeniano in communionem, illuditque iterum Donatistis, qui de Martyrum suorum numero gloriabantur, horum celebrabant natalitia, & jurabant per canos & per compages ipsorum. Hoc jurisjurandi genus a Donatianis inductum fuit, ut Pseudomartyribus suis majorem conciliarent venerationem : quamobrem etiam jurare consueverunt *in caput Donati*, eum imitantes cujus Æneidum 9. hæc erat ex gentium more jurandi formula:

Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.

Quoniam in hoc adversus Parmenianum opere lib. 2. cap. 14. num. 32. promiserat Augustinus latius se pertractaturum de quæstione baptismi; liberavit fidem suam septem libris, quorum titulus, *De baptismo*, scriptis circa annum Christi 400. In horum primo demonstrat baptismum extra Ecclesiam datum valere, excusatque S. Cyprianum, cui, antequam hæc quæstio plenarii Concilii (Arelatensis, an Nicæni, controvertitur) sententia definiretur, visum est cum aliis ferme octoginta Africanis Coepiscopis, baptizatos omnes extra Ecclesiæ Catholicæ communionem, oportere ad ipsam Ecclesiam venientes iterum baptizari. Ostendit secundo in libro Donatistas frustra beatissimi Martyris auctoritatem opponere; quam is ita Agrippini prædecessoris sui sententiam de rebaptizandis secutus sit, ut cum aliter sentientibus perpetuam servaverit communionem. Anceps videtur, num Cyprianus sententiam mutaverit; ejusque errorem excusat, tum quia Deus voluit illum pervenire per martyrium, quod pacatissima ipsius anima in Unitate promeruit, ad angelicam lucem; tum quia maluit prædecessorum suorum placita, tanquam inventam veritatem defendere, quam inquirendo laborare. Donatistas tandem exemplo Cypriani ad unitatem hortatur his verbis : *Quæstio, quæ non.*

nondum finita Cyprianum non deterruit ut recederet, vos finita, ut redeatis invitat. Venite ad Catholicam concordantem, quam Cyprianus non deseruit fluctuantem. In reliquis quinque libris expenditur quidquid pro repetendo baptismate a Cypriano in epistolis ad Jubajanum, ad Quintum, ad Pompejum, & ad Episcopos Numidiæ, necnon ab aliis Africanis in Concilio Carthaginensi sub Cypriano ad explodendum hæreticorum baptisma productum fuit, refutatis singulis illorum sententiis atque argumentis. Extant his in libris permulta idonea ad alios etiam hæreticos revincendos, scilicet de baptismo parvulorum, de traditionibus retinendis, de Martyrum intercessione, de baptismatis Joannis, & baptismatis Christi discrimine, de Corpore & Sanguine Domini in Sacramento Eucharistiæ, aliaque scitu digna. Difficilia quibusdam videntur quæ sub finem ultimi libri leguntur de baptismo joculariter & mimice administrato; sed quisquis attente perlegerit, mirabitur Augustini in definiendo modestiam. Post libros de Baptismo, aliud Opus contra Donatistas Augustinus conscripsit, quod intercidit: in eo brevissime refutabantur testimonia quædam adversus ea, quæ Augustinus contra partem Donati dictaverat, aut scripserat; & quoniam librum comprehendentem objecta Donatianorum attulerat laicus quidam Centurius nomine, ideo Augustinus Responsioni suæ hunc præfixerat titulum, *Contra quod attulit Centurius a Donatistis*. Vide lib. 2. Retract. cap. 19. Sequuntur libri *contra Petilianum*, atque scripta inter istos *epistola*, seu liber *de Unitate Ecclesiæ*. Petilianus Cirtensis, sive Constantiniensis in Numidia Episcopus epistolam dederat ad Presbyteros & Diaconos suæ Diœcesis, Catholicam Ecclesiam probris conviciisque proscindens. Augustino qui Cirtam advenerat, oblata fuit pars illius epistolæ, quam Catholici nondum totam exscripserant. Illam vero partem Augustinus statim aggressus est, egregio scripto edito circa annum 400. atque hic est liber primus contra litteras Petiliani, cui principio titulus fuit *epistola ad Catholicos*, quemadmodum Petilianus opusculum suum inscripserat *Epistolam* ad Donatistas: sed postea duobus aliis libris adjectis (inquit Augustinus 2. Retract. cap. 25.) locum *inter libros* obtinuit. Petiliani epistola, quamquam Donatistæ darent operam ne ad manus Augustini perveniret, integra tamen tradita ipsi fuit a Catholicis

qui-

quibusdam Cirtensibus. Itaque S. Pater ut integram quoque confutaret, addidit ineunte anno 402. librum alterum; atque hic est contra Petilianum secundus. Interea temporis edidit *epistolam*, sive librum *de Unitate Ecclesiæ*; de quo ob conjectationes aliquas dubitant an sit Augustini Patres S. Mauri: sed a Possidio, & a V. Generali Synodo Collat. 5. nomine *epistola ad Catholicos* laudatur, & Augustino adtribuitur. Deinde cum Petilianus libro primo adversum se scripto quædam respondere deliberasset, sed rationibus destitutus Augustinum impetiisset conviciis, & contumeliosis criminationibus; S. Doctor exornavit responsionem, quæ constituit contra litteras Petiliani librum tertium. Ex his libris intelligimus Petilianum, cum esset cathecumenus Catholicorum, fuisse a Donatistis per vim ordinatum Episcopum: ab iisdem Catholicos dictos fuisse *Macarianos*: Augustinum Mediolani dixisse panegyricam orationem Bautoni Consuli: ab illo genus Monasticæ vitæ fuisse institutum; in eum denique anhelis pulmonibus ac turgidis adversantium faucibus jactatas fuisse calumnias. Nam cetera, quæ spectant ad Cæciliani causam, ad Maximianistas, ad Circumcelliones, ad Ecclesiæ unitatem, ad hæreticos per vim coercendos, aliaque in libris istis discussa, paulo supra fuerunt commemorata. Circa eadem tempora, quibus Augustinus oppugnavit Petilianum, dedit epistolas duas *ad Celerem*, quem hortatur ut subtrahat se a consuetudine Donatistarum, hosque sine ulla causa se a Catholicis segregasse conqueritur. Sunt autem duæ illæ epistolæ in novis editionibus 56. & 57. in vetustioribus vero 237. & 210. Quamquam vero Donatista Synodo Carthaginensi celebrata anno 404 legibusque Honorii ac Theodosii Augustorum latis proximo anno 405. adeo prostrati fuerunt, ut magna illorum pars redierit ad unitatem, quam proinde factam Stelichone II. & Antehmio Coss. prodidit in libro Fastorum Idatius; novas tamen turbas cierunt, annoque insequenti 406. Cresconius Donatista laicus genere, & professione Grammaticus, epistolam Augustini, seu librum primum contra litteras Petiliani studuit impetere atque oppugnare. Adversus autem hunc *Cresconium* elaboravit statim Augustinus libros quatuor, de quibus in 2. Retract. cap. 26. atque in his libris ex causa præsertim Maximianistarum, quorum, ut diximus baptisma Donatiani receperant, tametsi Maximia-

Digitized by Google

ximianum damnaverat Concilium trecentorum ac decem Episcoporum ex parte Donati, iidem Donatistæ valide refelluntur, aliis rebus, aliisque dogmatis ad causam Donatianam pertinentibus, nova doctrinæ & eruditionis copia uberrime pertractatis. Præter hæc autem in laudatis contra Cresconium libris quædam sunt in Dialecticæ defensionem, nonnulla de Sylvano & de actis Cirtensis Synodi, plura de Concilio Bagajensi, de Arianorum & Donatistarum conjuncto fœdere, necnon de grammaticali vi gradus comparativi, de quo ludum suum Cresconius perbelle luserat. Subjicienda hic forent tria Augustini contra Donatianos Opera, quorum fit mentio 2. Retract. cap. 27. 28. & 29. sed nondum hæc diligentia doctissimorum virorum potuerunt adinveniri. Scripsit præterea Augustinus circa annum 410. librum *de Unico baptismo contra Petilianum*, atque librum alterum *De Maximianistis* (in quibusdam editionibus Indiculi Possidii legimus: *De Maximianistis* libri tres, alibi tamen liber unus) quorum primus usque dum extat, alter vero desideratur. Post celebrem *Collationem* Carthaginensem, quam superiori numero commemoravi, conscripsit Augustinus *Breviculum* ipsiusmet Collationis. Gesta hujus ibidem summarie & accurate prope finem digesta sunt. In Collatione tertiæ diei habitæ sexto idus Junias purgatur a Donatistarum calumniis S. Melchiades Romanus Episcopus, ejusque Diaconus Straton. Hinc vero apparet Donatistas falsa crimina Catholicis objecisse: unde permultis persuasum, etiam S. Marcellini thurificationem fuisse a calumniatoribus illis confictam; a qua sententia ipsemet Augustinus præcitato libro *De Unico Baptismo* cap. 16. num. 27. non videtur esse alienus. Post Collationem illam, idest anno 412. conscriptus est liber, cui titulus, *Ad Donatistas post Collationem*, quo diluuntur, quæ contra Collationis judicium sparsa fuerant in vulgus. Hunc librum sequitur *sermo* habitus ad plebem Cæsareensis Ecclesiæ adstante Emerito Donatista, tum liber *de gestis cum* eodem *Emerito*; nam liber alter *ad Emeritum*, de quo 2. Retract. cap. 51. latet, aut periit. Hæc opera circa annum 418. dicuntur edita. Subsequuntur libri duo *adversus Gaudentium* Episcopum Thamugadensem, unum ex septem, qui ex parte Donati interfuerunt Collationi. Is dederat epistolas duas *ad Dulcitium* tribunum, quas idem Dulcitius refellendas misit ad Augustinum:

num: idque Sanctus doctor naviter præstitit anno 420. nondum elapso. In hoc opere commemoratis Donatistarum flagitiis, tribusque mortis generibus, quibus illi frequenter sese interimebant, aqua, igne, aut præcipitio, expenditur factum Raziæ, & de libris Machabæorum asseritur *non inutiliter* acceptos esse ab Ecclesia, sed sobrie esse legendos: quo loco abuti solent hæretici ad eosdem libros e Canone dispungendos; quum tamen Augustinus illos receptos esse ab Ecclesia absque ulla ambiguitate asseveret. Extat prope finem Voluminis IX. Operum S. Patris *Sermo de Rusticiano Subdiacono rebaptizato a Donatistis, & in Diaconum ordinato*. Hunc sermonem Hieronymus Vignerius, qui primus illum produxit in lucem; inseruitque concinnato a se supplemento, Augustino censet esse adscribendum; quod tamen alii in dubium revocant. Ut ad ea, quæ nemine repugnante Augustino tribuuntur, nostra revertatur dissertatio; non iis tantum operibus, quæ commemorata sunt, Augustinus confutavit schisma & hæresim Donatistarum, verum etiam epistolis compluribus, variis in Joannem tractatibus, frequenter quoque in Commentariis, sive enarrationibus in Psalmos, atque in Sermonibus plurimis: quorum si vellem singillatim mentionem facere, accederent recensitis Opuscula alia plusquam octoginta. Videsis istorum indicem in editione Parisiensi Monachorum Sancti Mauri tom. IX. pag. 682. In indiculo demum Possidii alia recensentur contra Donatistas Scripta, quæ ab omnibus supra laudatis videntur esse diversa; cujusmodi sunt, *Tractatus tres de Traditione in persecutionibus*, *ac de falso baptismo*, necnon *Commonitorium Primiano*. Hinc unusquisque, etiamsi nulla alia suppeterent argumenta, posset facili negotio comprehendere, quam præ ceteris Ecclesiæ Pastoribus beatissimus Augustinus pro servanda Ecclesiæ Unitate, & pro doctrina Evangelica propugnanda strenuus invictusque certaverit.

CAPUT LIII.

De Priscillianistis, horumque dogmatibus.

AT non in Donatistas tantum vel Manichæos, in alios etiam hæreticos se gloriosissimus Fidei Pugil armavit, refutavitque Priscilliani errores, & nugamenta. Priscillianistæ,

ftæ, quorum hæresim Augustinus n. 70. Donatianæ proximam locat, Priscillianum habuerunt institutorem, Hispanum genere. (a) Legendi de Priscilliano Severus Sulpicius in Historia Sacra, Hieronymus in Scriptoribus Ecclesiasticis, Baronius ad an. 381. Tillemontius in Memoriis Eccl. ad an. 380., & qui de Hæresibus data opera pertractarunt. Ingenio, & facultatibus pollens ad capessendas disciplinas applicuit animum, præceptorem nactus Helpidium quemdam imbutum Gnosticorum erroribus. Hoc institutore magicis incubuit artibus, adeptusque doctrinam exitiosam cœpit ea multos nobilium ac populares, feminasque, quibus fluxa inest fides, curiositas magna, rerumque novarum perniciosa cupido, circa prædictum annum 380. erudire. Iter inde arripuit Galliam versus, spargens in Aquitania, finitimisque regionibus perfidiæ semina, decepta quoque Euchrocia, ejusque filia nomine Procula, quam ferunt Priscilliani stupro gravidam partum sibi graminibus abegisse. Euchrocia Delphidii cujusdam Rhetoris viri Aquitani uxor erat; qui decedens florente adhuc ætate expertus nequaquam est illatam sibi a conjuge, nataque ignominiam. In Synodo Cæsaraugustana ab Episcopis Hispaniarum & Aquitaniæ damnatus Priscillianus, cum duobus Episcopis Salviano & Instantio an. 381. Romam venit, ut apud Romanum Pontificem S. Damasum se ab objectis purgaret. A Pontifice rejectus, operam præstante Macedonio officiorum Magistro, atque improbo hæreticorum fautore, extorto edicto ab Imperatore Gratiano repetiit Hispanias. Tum Priscillianum Idacius eloquio & cognomento *Clarus* aggressus est scriptis. Damnatus iterum hæresiarcha fuit an. 385. in Burdigalensi Concilio, a cujus sententia appellans ad Maximum Tyrannum, hujus jussu causa Evodio præfecto commissa, abscisso capite impietatis suæ pœnam luit. Priscilliano tamen occiso, non solum non repressa est hæresis, quæ illo auctore proruperat; *sed confirmata latius propagata est*, inquit lib. 2. Severus Sulpitius. Cæperunt quoque sectatores ejus illum tanquam martyrem colere, corporibus ipsius, & eorum qui simul fuerant in-

(a) *Priscilliani præceptorem quidam fuisse tradunt* Marcum Memphiticum *discipulum Manichæi*.

interempti (inter quos Euchrocia superius commemorata) in Hispaniam delatis, & funerum pompa, cultuque solemniori honestatis. Quod sane quantò sacrilegio patratum sit, confessio ipsa Priscilliani, dogmatumque ejus perversitas manifestat. In judicio enim apud Evodium peracto convictus est maleficii, confessus præterea studuisse se obscœnis doctrinis, egisse nocturnos turpium feminarum conventus, atque in fundendis Deo precibus omnibus indumentis semet exuisse. Meminit turpitudinum Priscillianistarum etiam Sanctus Hieronymus, qui in epistola ad Ctesiphontem narrat, impurissimos illos homines inter femineos amplexus canere solitos carmen Virgilianum 2. Georgic.

Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Conjugis in gremium late descendit, & omnes
Magnus alit magno commixtus corpore fœtus.

Ad contaminationes turpitudinesque suas occultandas Priscillianistæ tanquam dogma servabant pronunciatum illud suum,

Jura, perjura, secretum prodere noli.

Gnosticorum, Manicheorumque permixta dogmata sectabantur: damnabant conjugia, & perhorrescebant procreationem nascentium, ut inquit S. Leo epistola 15. alias 93. ad Turribium, & habetur canone 11. Synodi Bracarensis. Tribuebant quoque malignis angelis opificium omnis carnis, & cibos carnium tanquam immundos aspernabantur, nec olera cum illis cocta prægustantes, ut legitur canone 14. prælaudatæ Synodi. Putabant animas esse ejusdem substantiæ, cujus est Deus, ad agonem exercendum in terram sponte delapsas, atque a maligno mundi principe, in quem incurrunt, diversis corporibus colligatas. Hæc vero absona non videntur a Manichæorum insaniis. Ad hæc autem Priscillianistæ fatalibus astris homines subjecerunt, partesque humani corporis juxta duodecim cœlestia signa disposita & compacta esse delirarunt, eo ordine, quem hæresi septuagesima Augustinus describit. De Trinitate etiam pessime dogmatizarunt: illam namque non personis, sed solis nominibus distinxerunt; ac Verbum Patre posterius, Christum non

Digitized by Google

alia ratione *Unigenitum*, nisi quia solus de Virgine natus est, ac filios promissionis ex Spiritu Sancto conceptos esse dixerunt. Jejunarunt ulterius in die Nativitatis & Resurrectionis dominicæ, Cerdonis, Marcionisque, qui Christum in vera hominis natura natum esse non credunt, secuti deliria. Denique apocryphos libros vulgarunt, tanquam ab Apostolis editos, quos Leo Magnus præcitata ad Turribium epistola cap. 15. appellat *seminarium multarum falsitatum*, Dictinii Episcopi, qui olim ipsis adhæserat, Tractatus summopere commendantes. In hac errorum sentina, si Manichæorum, Samosatensium, Ebionitarum, aliorumque hæreticorum separentur errores; tanquam peculiaris Priscillianistarum character, remanebit fatalis illa necessitas, qua arbitrabantur hominum animas, & corpora obstringi, illaque potestati syderum & signorum, boni, aut mali cujuslibet inevitabiles subjectio. Atque hæc de Priscillianistis, horumque erroribus breviter, & contracte dicta: nam qui plura desiderat, adeat Philastrium hæresi LXXXIV. quæ est *Abstinentium*, Orosii Consultationem, seu Commonitorium, Augustinum hær. LXX. S. Leonis ad Turribium Asturicensem Episcopum, hujusque ad Idacium & Ceponium epistolas, atque observationes in illam Quesnellianas.

CAPUT LIV.

Recensentur Augustini scripta adversus Priscillianistas.

POstulante itaque Orosio, qui circa annum 415. ex extrema Hispania, sive ab Oceani litore venit ad Augustinum, tum hujus fama, & vehementi erga sacras litteras amore commotus, ut habetur in Augustiniana epistola 169. n. 13. tum etiam ob barbarorum infestationes perculsus formidine, ut ipse Orosius refert in quinto historiarum suarum libro, maximus hæresum profligator eodem anno Opus conscripsit, cui in 2. Retract. cap. 44. titulus iste tribuitur, *Ad Orosium contra Priscillianistas, & Origenistas*. Eo in libro S. Doctor præmittit se de animæ substantia fuse adversus Manichæos disputasse, unde simul dogma Priscilliani subvertitur. Explicat deinde quomodo anima a Deo sit producta ex nihilo, scilicet ex non subjecta materia. Inquit Priscillianum, quod de anima, etiam

de

de Filio & de Spiritu Sancto sentientem, tanquam particulam quamdam ex Deo defluere, deterius reddere antiquum dogma Sabellianum. Commonet Orosium, ne cum Origenistis futuram credat Diaboli Angelorumque ejus reparationem, animadvertens inter αἰῶνα, & αἰώνιον discrimen, ac differens perscute de verbis Christi Mat. 25. 41. Demonstrat cælum & terram non fuisse necessaria pro immundis spiritibus, & hominum animabus purgandis, negatque credendum esse de Sole, Luna, ceterisque astris, quod sint animata: quamvis postea dicat, non multum ad nos pertinere, ut ea, quæ remota sunt a sensibus nostris, indagare curemus; quarum ignorantia salus non periclitatur æterna. De his Priscillianistarum erroribus, derivatis ex Originaria de spiritibus & animabus doctrina, in hoc ad Orosium libro differitur; omissis aliis, quæ tamen commemorantur in Orosii prævia *Consultatione*. At extat inter Augustini epistolas 237. alias 253. ad *Ceretium*: in qua Sanctus Antistes refellit quoque audaciam Priscillianistarum in recipiendis simul scripturis Canonicis & apocryphis, eisque modo callida, modo ridicula expositione pervertendis; illorum itidem morem occultandi nefaria dogmata, & falso jurejurando mentiendi; hymnum tandem, quem a Domino sanctis Apostolis dictum inepte affirmabant, ineptissime vero exponebant, cujus & strophan illam producit, *Solvere volo, & solvi volo*. Commemoravimus supra num. 48. librum *de Mendacio*: cui libro tom. 6. subjicitur alter inscriptus, *Contra Mendacium ad Consentium*. Editus hic est per idem tempus, quo elucubrati fuere libri contra Gaudentium Donatistam, ex 2. Retractat. cap. 6. ideoque anno 420. Demonstrat hoc in Opere Augustinus, Priscillianistas utentes mendaciis, ut lateant, pervertere quod ait Psalmista 14. 3. *Qui loquitur veritatem in corde suo*: exhonorare Martyres, qui secundum mendaciloquos illos debuissent servare Dei cultum in corde, mentientes diaboli cultum in corpore; & mentientibus in uno, ait, habendam non esse fidem in aliis. Deinde ostendit nunquam fas esse mentiri, neque viam aperiendam esse peccatis, expendens factum Loth volentis prostituere filias *fornicationibus impiorum*; & Davidis jurantis occisurum se Nabal; ac monens non omnia, quæ leguntur fecisse homines justi, transferenda esse a nobis in mores. Defendit insuper a mendacio Abraham, Isaac, & Ja-

S 2

& Jacob; docet Paulum non observasse legis ceremonias mendaciter; explicat quid inter mendacium, & figuram intersit; reprehendit mendacium Thamar; asserit in Raab, atque in obstetricibus Ægyptiis non fallaciam, sed benevolentiam fuisse remuneratam; quæ omnia bene atque opportune fuerunt pertractata, ne Priscillianistæ mendacia sua auderent in posterum cohonestare iisdem Scripturarum Sanctarum exemplis. Obiter hic notandum illos, qui mendacia ac simulationes prædictis, & consimilibus exemplis conantur defendere, ex Priscillianistis fallaciarum patronis mutuari momenta ac subterfugia illa miserrima, quæ Priscillianistarum oppugnatores exsibilarunt. Præter laudata Augustini opera, in Indice Possidii commemorantur, *Ad Optatum Episcopum de Anima epistolæ duæ*. Harum unam esse 190, aliam vero adhuc latere, scribunt Bollandistæ tom. VI. Augusti pag. 444. Etsi prior illa epistola 190. alias 157. potius scripta videtur adversus Pelagianos, versatur enim fere tota in ea quæstione, utrum animæ mox creatæ ex nihilo, aut originaliter traductæ ex parentibus, nascantur damnationis vinculo obstrictæ; in eadem tamen epistola error Origenis & Priscillianistarum de animabus ad corpora devolutis, ut purgentur ab anteactis criminibus, num. 4. aliquantulum tangitur, atque ex iis, quæ Apostolus ad Rom. 9. 11. scribit de filiis Rebeccæ geminis, brevi refellitur. Hanc ergo epistolam, si adversus Priscillianistas scriptam velis; liceat per me quidem istud asserere: sed scopum ejusdem epistolæ, agendamque materiam non fuisse Priscillianistarum refutationem, quæ vix attingitur ac præsupponitur, mihi videtur manifestissimum. Adinventa est alia S. P. Augustini ad *Optatum* epistola in antiquo Codice Bibliothecæ Gothvvicensis a Godefrido Abbate, typisque primum edita Viennæ Austriæ an. 1732. una cum altera epistola ad Petrum & Abraham: atque prior ad Optatum ita inscripta prodiit, *Epistola secunda S. Augustini ad Optatum Episcopum Milevitanum de natura, & origine animæ*. Hanc Augustini germanum esse fætum constat ex fragmento ejusdem epistolæ, quod extat apud Eugipium cap. 345. editumque est in postremo Volumine Operum S. Patris anno 1735. typis Venetis paulo post initium. In ista itaque epistola pariter Origenis & Priscilliani num. 5. sententia carpitur; sed, ut dixi de epistola 190., proposita quæstione, num singulæ animæ creentur

tur

tur ex nihilo, an propagine traducantur ex Adam (in quo Augustinus propter difficillimam de originalis peccati transfusione controversiam adhuc pendet anceps) agitur de cavenda hæresi Pelagiana. Nihilotamen minus hanc postremo adinventam dicas, si lubet secundam contra Priscillianistas, in Possidii indiculo memoratam. Verum eidem falso aut Amanuensis, aut editor *Optati Milevitani* nomen apposuit, quum data sit ad alium Optatum, Episcopum quidem, prout constat ex laudato Indice, atque ex eadem epistola, sed non Episcopum Milevitanum. Nam cum hæc epistola data sit circa annum 420., prout recte in illius editione adnotatur, & infertur ex aliis Augustini operibus in ipsa commemoratis; falso putatur directa ad Milevitanum Antistitem, qui teste Hieronymo de Script. Eccles. cap. 121. floruit sub Valentiniano, & Valente Principibus, non autem sub Honorio, ac Theodosio; atque jam ab anno 400. obierat, quando Augustinus scripsit adversus epistolam Parmeniani, ut liquet ex 1. libro contra eamdem epistolam cap. 3. num. 5. Interiisse autem Optatum anno uno, vel altero, definire non possumus, sed paulo post obitum Valentiniani, qui anno 375. correptus apoplexia fatis cessit, demortuum & illum colligimus, ex quo ad tempora Valentiniani referant Optati Milevitani ætatem & scripta laudatus Hieronymus, Honorius Augustodunensis, & alii. Nec urgendus nobis est epistolæ titulus ex Codice Gothvvicensi; nam ibidem epistola altera ad Petrum & Abraham inscriptionem præfert, *De natura & origine animæ*; quum rectius (inquit in Præfatione ipsemet Cl. Abbas Gothvvicensis, inscribenda fuisset, *De pœnis Parvulorum, qui sine baptismo decedunt*, sub quo titulo fuit etiam eodem auctore vulgata. At de oppugnatis devictisque ab Augustino Priscillianistis dictum est modo.

CAPUT LV.

Quænam Ariana hæresis, & quomodo irrupit in Africam?

ARianos quoque studuit eximius Ecclesiæ Doctor scriptis & disputationibus profligare. Istorum hæresis negans Filium & Spiritum Sanctum esse ejusdem substantiæ cum Patre, longe fuit Ario, a quo denominationem accepit, vetustior;

ftior; nam ab ipfis Ecclefiæ incunabulis extiterunt, qui vel unam in divinitate perfonam agnofcerent, vel Chriftum ante Incarnationem affererent non extitiffe, vel qui, fi fatebantur alias a Patre perfonas, vel illarum fubftantiam in plures gradus difpefcerent, vel faltim Filium ad conditionem rerum creatarum deprimerent. Norunt id omnes, qui Ebionitarum, Alogorum, Sabellii, Pauli Samofateni, Origenianorum, Photini, Artemonis, aliorumque hujus furfuris, gefta legerunt. In quorum numero, quum aliqui Verbum Filium Dei aperte negarent, alii illud folo nomine a Patre fecernerent, alii demum creaturis ipfum adnumerarent; placuit Arianis ea opinio, quæ Verbum a Patre genitum negat, & factum ex non extantibus dogmatizat, quafi omnipotentis inftrumentum ad creaturas reliquas producendas. Videtur hæc de Verbo Dei falfiffima opinio defcendiffe a Platonicorum placitis, omni dubio procul facrofancto Evangelio ceterifque divinis litteris, necnon Sanctorum Patrum Traditioni repugnans. Quod enim acatholicus Sandius in *Nucleo Ecclefiafticæ Hiftoriæ*, & in Refponfionibus *ad Gardinerum*, & Joannes Clericus in *Hiftoria priorum fæculorum* conati funt demonftrare, Ario prælufiffe veteres Ecclefiæ Patres, refutatum eft plurium clariffimorum Theologorum lucubrationibus. Vix de Origene magnis animorum contentionibus hodiedum difceptatur. Verum five ex hujus libris, five aliunde Arius venenum exitiofiffimum haufcrit, tanta illud nequitia propinavit, effuditque; ut fuo de nomine Ariana hærefis vocitetur. Idem Arius Alexandriæ, quam *Scandarick* dicunt, urbis in Libya atque in Ægypto fitæ circa annum 280, plus, minus in lucem prodiit; nec defunt, qui infauftam ejus nativitatem velint Sybillino illo oraculo prænunciatam:

Heu Lybiæ tellus, heu mare, terraque, gentes
Occiduæ, vobis orietur tempus acerbum.

Verum ob dubiam Sybillinorum oraculorum auctoritatem, atque ob vaticinii iftius ambiguam incertamque fignificationem, fubtilius, quam verius id videtur excogitatum. Adhæfit autem Arius fchifmati Meletiano circa initia quarti fæculi exorto: quam ob caufam a fancto Antiftite, ac Martyre Petro Alexandrino privatus fuit anno 310. Ecclefiaftica communione. Ecclefiæ

clesiæ deinde reconciliatus, a Petri successore Achilla insignitus est charactere presbyterali: sed Ordinatore ejus defuncto, rediens ad ingenium, & spe Episcopatus, quem ambitiose concupierat, frustratus, scissuras iterum fecit, cæpitque hæresim disseminare. In eum proinde S. Alexander, qui Achillæ successerat, coegit anno 320. Synodum Alexandrinam, & anathema intorsit. Alexandria fugiens hæresiarcha Palestinam primum, deinde Nicomediam petiit, fretusque Eusebii Nicomediensis, qui favore Constantiæ sororis Constantini magni, & uxoris Licinii fruebatur, singulari amicitia ac patrocinio rediit Alexandriam. Interim Arius *Thaliam* obscæno carmine Nicomediæ conscripserat, aures simul corruptorum hominum feminarumque numeris syllabarum demulcens, mentesque legentium pervertens dogmatis pravitate. Tanta vero fuit scriptorum Arii in verbis lascivia, atque in sententiis absurditas; ut narrante Socrate lib. 1. Hist. Ec. cap. 9. Si quis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus esset, aut sibi oblatum non statim igne combussisse, cogeretur *mortis pœnam subire*. Non memini latam ante, vel post hæc tempora legem aut severiorem, aut æquiorem, hactenus me legisse. Quum Arius pervicacior evaderet, nec hortatu Osii Cordubensis Episcopi, qui ad eum ab errore revocandum, conciliandumque Alexandro, jussu Constantini perrexerat Alexandriam; in magna Nicæna Synodo CCCXVIII. Episcoporum anno 325. damnatus est præsens, erroresque suos impudentissimo ore confirmans. Post suum denique exilium in Illyricum, simulatam Nicænæ fidei professionem, deceptum hac arte Imperatorem, reditum in patriam, aliaque rerum discrimina, dum nova moliretur anno 336., exitu miserrimo interiit. Utinam cum suo auctore nefanda & execranda hæresis periisset! Sed hæc hydræ instar præcisa capita germinans erexit sese iterum, atque ex Oriente huc serpens Italorum quoque nonnullos infecit, nunquam tamen Apostolica sede contaminata. Postremo & in Africam erupit, & Vandalis tyrannidem exercentibus, maximum Christianis rebus attulit detrimentum. Vandali Gothici generis truculentissimum germen, patriis finibus ad Mæotidem ob extremam rerum omnium penuriam relictis; initoque cum Alanis fædere, Gallias primum, deinde varias Romani Imperii provincias, Gunderico Duce, Arcadio VI. & Probo Anitio Coss., sive ut

ut nonnulli tradiderunt, post biennium, Coss. Basso ac Philippo, anno scilicet V. Ae. 408. invaserunt. Proximo anno 409. Alaricus Gothorum Rex Urbem Romam obsedit, quam insequenti anno captam diripuit. Irruperunt per id temporis in Hispanias, omnia, ut verbis utar Orosii, vastantes. (a) *magnis cruentisque discursibus*. Mortuo in Hispaniis Gunderico, Gensericus ipsius frater ex concubina natus, annuente Bonifacio Comite, quem Placidia Valentiniani III. Mater, dum filii nomine administraret imperium, toti præfecerat Africæ, cum magnis Vandalorum copiis, fretum ad Gades transvectus in Africam appulit. Hanc Vandalorum in Africam irruptionem accidisse Hierio & Ardabure Coss. idest, anno 427., tametsi quidam Historici hanc referant ad annum proximum, sententia est probabilior. Quum ergo Vandali addictissimi essent Arianæ hæresi, quam a Gotthis popularibus suis hauserant, atque ipse Rex Gensericus vel apostata ex fide Catholica, ut inquiunt Idacius & Isidorus, vel potius in hæreticorum perfidia enutritus, inter Arianos foret pertinacissimus; nullum non moverunt lapidem, ut perditis, mactatisque fidelibus, Arianismus ubique divulgaretur. Coactus propterea est Augustinus in Arianos quoque mellifluam linguam, stylumque exercitatissimum vertere: quod fecit editis libris, habitisque dissertationibus, quas statim commemorabo.

CAPUT LVI.

Quomodo S. P. Augustinus hæreticos Arianos devicerit?

S. Possidius in vita Augustini cap. 17. describit disputationem, quam S. P. habuit cum *Pascentio Comite domus Regiæ*, qui fidem Catholicam atrociter impugnans, & Arianam hæresim defendens, Sanctum Antistitem apud Carthaginem interpositis viris nobilibus provocavit. Quoniam renuente Pascentio hæc collatio peracta est absque tabulis ac notariis, convictus Pascentius digressis partibus cæpit mendacia multa jactare, ac præsertim Augustinum fuisse acuminis sui vi superatum.

(a) *Oros. lib. 7. cap. 28.*

tum. Quod cum contra advenisset; adversus falsissimam superbissimamque Pascentii jactantiam scripsit epistolam 238. alias 164. qua Catholicæ fidei rationem reddit, & ausum dicere, quod noluerit Augustinus exponere fidem suam, falsitatis redarguit; & adversarium obtestatur, ut epistolam illam tradat legendam cuicunque voluerit, & quidquid voluerit vicissim scribendo respondeat. In primo ipsius epistolæ capite agitur de Collatione jam facta; in qua Augustinus ostenderat retinendum esse vocabulum, ὁμοούσιον, licet non inveniatur in sacris paginis, quemadmodum nusquam legitur, *Ingenitum*, & tamen dicendum esse defenditur. Demonstrat quatuor sequentibus capitulis fidem Trinitatis, & Consubstantialitatem Verbi Scripturarum Sanctarum auctoritate, & rursus agit de voce ὁμοούσιον, quam ait a non intelligentibus irrideri. Versantur in eodem argumento epistola 239. alias 175. & epistola 241. alias 177. ad eumdem Pascentium; atque in hac postrema refellit illatam sibi, ceterisque Catholicis calumniam, profiteri nos in divinitate Personam quamdam *triformem*. Est pariter adversus Arianos epistola 242. alias 150. ad Elpidium, eaque probat S. Doctor Dei Filium non esse factum, brevi & epistolari oratione, ab Elpidio commonefactus, ne modum excederet, sed ipsam quoque Ariani admonitionem exemplo Ciceronis, quem is laudaverat, brevi castigans. Quo præcise anno laudatæ epistolæ scriptæ fuerint, non ausim temere definire: ipsa tamen Arianorum istorum audacia, & Pascentii in *domo Regia* officium movet me, ut post Vandalorum in Africam irruptionem & vertente anno 427 aut sequenti datas existimem. Longe tamen antea, & circa annum 418. Augustinus diem indixerat Arianis, edito libro *contra Sermonem Arianorum*, in quo, ut morem gereret ei, qui hunc sermonem sanctissimo Doctori transmiserat, omnia Scripturarum loca, quibus Ariani abutuntur, sedulo expendit. Dividitur autem hoc opus in capita 39. atque a præstantissimo auctore commemoratur in 2. Retractat. cap. 52. Habuit præterea S. Pater *collationem cum Maximino Arianorum Episcopo*, & adversus eumdem duos edidit libros circa annum 428. Theodericus Ruinartius in Chronotaxi præmissa Historiæ Persecutionis Vandalicæ disputationem Augustini cum Maximino consignavit anno 423. Verum cum Maximinus Hypponemregium, ubi iniit altercationem, profectus fuerit jussu Segisvul-

Digitized by Google

ti, qui Gothus & Arianus erat, ac præliaturus adversus Bonifacium in Africam post Mavortium transmiserat; arbitramur illam disceptationem nonnisi inchoato anno 428. evenisse. Legitote Vitam Augustini a PP. S. Mauri concinnatam lib. VIII. cap. 8. n. 4. ipsamque Augustini cum Maximino Collationem n. 1. Puto Maximinum fuisse illum Episcopum Arianæ sectæ ducem & fautorem, qui, ut narrat Idacius ad Consulatum Augusti V. & Anatolii, a Catholicis Episcopis damnatus fuit: quod tamen contigit postea, Genserico Siciliam, capta Carthagine, aggrediente. Sane Maximinum non fuisse Afrum genere, sed cum Gothis in Africam trajecisse narrat præcitato cap. 17. Sanctus Possidius. *Collatio* illa ob prolixitatem Maximini quamplurima Scripturarum loca simul producentis ita suspensa remansit, ut S. Pater *duos libros* statim conscribendos esse crediderit, quibus & quæ Catholici pro Verbi divinitate producunt, dilucide explicantur; & quæ contra objecerat Arianus, refelluntur invicte. In secundo libro plura cap. 20. & duobus sequentibus occurrunt de versu Joannis 10. 30. *Ego, & Pater unum sumus*, nec non de versu 8. cap. 5. epistolæ 1. ejusdem Apostoli: cujus etsi medietatem tantum profert egregius Doctor, ac videtur interpolatum adhibuisse codicem; quæ tamen afferuntur, ingenuissima sunt, atque ad Arianos refellendos aptissima. Pertractatur quoque eodem in libro cap. 26. satis accurate ea quæstio, num in veteri testamento solus Filius Patribus apparuerit: ex quo enim is, non Pater sese aspectabilem aliquando præbuerit, Ariani suadere conabantur solam Patris substantiam tam sublimis esse conditionis, ut sub aspectum cadere nequeat. Sed Augustinus eam sententiam propugnans quod nec Christus videri poterat *in divina natura*, & quemadmodum ille, ita Pater ac Spiritus Sanctus cerni potuerint *per subjectam sibi creaturam:* videtur facilius enervare ac diluere hæreticorum sophismata, quam existimantes solum revera Filium, cui peculiariter competit Ecclesiæ institutio, legum promulgatio, atque redemptionis mysterium, antiquis Patribus apparuisse. Plura itidem ad oppugnandam Arianam hæresim occurrunt in quindecim libris *de Trinitate*, quos inter annum 400. & 416. Augustinus innumeris distractus occupationibus absolvit atque expolivit. Libros istos de Trinitate summopere commendat in suis Institutionibus Cassiodorus, eos-

que

que in propriam linguam Græci transtulerunt. Extant quædam hujus Operis capita Græce reddita per Maximum Planudem inter Opuscula Petri Arcudii pag. 590. atque in Florentina S. Marci Bibliotheca asservatur Codex Græcus xv. horum librorum auctore Maximo Monacho. His adde epistolam ad Maximum 170. alias *66*. & alteram, quæ latet, ad Terentianum: quæstiones 18. 37: 50. & *69*. inter LXXXIII. sermones 18. & *63*. de Verbis Domini, sive *63*. & 117. & homiliam 32. ex L. nunc sermonem 126. Tractatum I. in Joannem; aliaque opuscula, in quibus æterni Verbi divinitas asseritur, & propugnatur.

CAPUT LVII.

Hæreses quoque Joviniani, Tertullianistarum, Novatianorum, Apollinaristarum, atque Abeloitarum ab Augustino refutatæ.

ADversus alias omnes hæreses, quæ sua vigebant ætate, acerrime pugnavit gloriosissimus Pontifex Augustinus. De illarum nonnullis præstat modo instituere sermonem. *Joviniani* hæresis Augustino adhuc juvene exorta est, ut S. Doctor scribit hær. 82. Hujus hæreseos auctorem fuisse Monachum in Monasterio Mediolanensi sub Ambrosii disciplina & regimine, sed illinc discessisse circa annum 382. Romæ vero commorantem primum a Siricio Romano Pontifice, deinde ab Ambrosio in Synodo Mediolanensi anno 390. tum a Theodosio exilio damnatum, tradunt historica monumenta. Romæ tamen post Theodosii edictum Jovinianus latuit, donec anno 412. imperante Honorio iterum relegatus, exul miserrime interiit. Hæc vero Jovinianus dogmatizavit. Docuit cum Stoicis omnia peccata ejusdem esse malitiæ, jejunia & pœnitentiæ opera nihil prodesse, baptismo regeneratos peccare ulterius non posse, continentiam, & Sanctimonialium virginitatem non esse præstantioris meriti, ac sint fidelium conjugia. Deiparæ quoque intemeratam virginitatem negavit, asserens ore blasphemo illam fuisse pariendo corruptam. At lege adversus Jovinianum scripta sanctissimi, doctissimique Hieronymi. Jovinianæ hæreseos causa scripsit quoque Augustinus anno 401. unum librum

De Bono conjugali, & alterum *De Sancta Virginitate*. In primo explicatis variis opinionibus circa hominum propagationem, si homo primus non peccasset, enumerat multiplex conjugii bonum, filiorum procreationem, naturalem in diverso sexu societatem, juvenilis incontinentiæ conversionem in honestatem propagandæ sobolis, & mutuam fidem, quam sibi conjuges debent. Plura etiam docet de nuptiali fœdere, de divortiis, ac de repudio. Respondet Jovinistarum percontationi, num cælibes nostri meliores sint Abraham, & Sara, non faciendam hic esse comparationem personarum, sed virtutum; ac sane meliorem esse castitatem cælibum, quam nuptarum. S. Joannis Apostoli, qui perpetuo virginitatem coluit, ut etiam lib. 1. contra Jovinianum docet Hieronymus, continentiam commendat. Monet demum, ne continentes nostri temporis judicare audeant de antiquis Patribus conjugatis, neve illos parvipendant; quum neque in concubitu, nisi prolem, neque in ipsa prole aliud requirerent, nisi quod in carne venturo Christo proficeret. In altero *de Sancta Virginitate* libro, ait Christum esse Virginis filium, & Virginum sponsum; & Ecclesiam illius matri, quæ mater simul, & virgo est, comparat: Mariam ante annuntiationem virginitatem vovisse, nec ullam aliam inter mulieres inveniri, quæ sit mater & virgo corpore, & spiritu, Virgines honore maximo dignas esse, quoniam Domino consecrantur, virginitatis bonum præstantius esse bono conjugii, ac etiam in cœlis majorem futuram fore gloriam virginum, quam nuptarum, aliaque plura demonstrat, laudatis tamen rursus connubiis, ne hinc ansulam arriperent nuptiarum vituperatores Manichæi, & Virginibus humilitate exemplo Christi, multisque rationibus proposita. Oppugnavit insuper Augustinus *Tertullianistarum* hæresim, *Novatianos*, *Apollinaristas*, & *Abeloitas*. Tertullianistæ a Tertulliano dicti sunt, cujus multa circumferuntur opera eloquentissime scripta. Is Carthaginensis fuit, filius viri Proconsularis, eloquentiæ, philosophiæ, legumque Romanarum peritissimus. Floruit sub Imperatore Severo, ejusque filio Antonino Caracalla, obiitque ætate decrepitus circa annum 215. Paucis ante obitum annis ad Montanistas, seu Cataphrygas defecit, cæpitque secundas nuptias contra Apostolicam doctrinam tanquam stupra damnare. Tertullianistæ itaque in urbe Carthaginensi usque ad Augustini tempora in extremis reli-

reliquiis perdurarunt, atque eo tandem temporis consumptos affirmat hæresi LXXXVI. ipsemet Augustinus. Carthagine autem eo commorante, atque Catholicæ doctrinæ veritatem eloquio & calamo suadente, Tertullianistæ basilicam suam Catholicis tradiderunt, ad Ecclesiæ gremium ab hæresi redeuntes. Perstrinxit eamdem hæresim S. Pater præcitata hæresi 86. necnon hæresi 26. quæ est Cataphrygum, atque hæresi 38. Catharorum: in libro item 16. de Civit. Dei cap. 34. exemplo Abraham, qui post mortem Saræ uxorem duxit Cethuram, ut in ipso patre multarum gentium refutarentur futuri secundarum nuptiarum adversarii. In damnandis secundis nuptiis idem, ac Tertullianistæ, senserunt Novatiani, *Cathari*, idest mundi, alias dicti. Horum auctor Novatus, Afer & ipse, atque Carthaginensis, de quo S. Cyprianus narrat ep. 52. pede prægnantis utero percusso abortivum abegisse; quod contigit circa annum 249. Venit deinde Romam an. 251. fovitque adversus S. Cornelium Papam schisma Novatiani, a schismate in hæresim prolapsus, quæ Catharorum est dicta. Denegat hæc, præter secundas nuptias, etiam remissionem peccatorum, quæ post baptismum patrantur, atque efficacitatem Pœnitentiæ. Impugnatur ab Augustino Novatiana hæresis epistola 265. alias 108. ad Seleucianam, ubi agitur *de baptismo & pœnitentia Petri*. Aperitur in hac epistola Petrum, sicuti & alios Apostolos, baptizatum fuisse: pœnitentiam post baptismum perutilem esse, si quis peccaverit: homines non solum ante baptismum agere pœnitentiam, sed etiam post baptismum, ut reconciliari mereantur; venialia demum, & quotidiana peccata etiam jejuniis, eleemosynis & orationibus expiari. Confutavit quoque Augustinus quæst. 80. ex Qq. LXXXIII. hæresim Apollinaristarum, qui commenti sunt Verbum carnem sine anima suscepisse, ita, ut rationalis animæ vices ipsum Dei Verbum suppleret, ac præterea carnem illam ac Verbum ejusdem esse substantiæ contentiose affirmarunt, dicentes Verbum fuisse conversum in carnem, non autem carnem de Mariæ carne fuisse susceptam. Atque hæc de Apollinaristis narrat ipse Augustinus hæresi LV. At plura de Apollinari S. Gregorius Nazianzenus ad Nectarium. Addimus tantummodo, Apollinarem hujus hæreseos auctorem fuisse Episcopum Laodicenum, tam in arte dicendi cum soluta oratione, tum carmine exercitatum, ut illi datum sit palam

palam docere Rhetoricem, quamquam id Christianis vetitum foret edicto Juliani Apostatæ an. 362. Damnavit Apollinaristas anno 368. Synodus Alexandrina sub Athanasio. Refelluntur præterea Apollinaristæ, quemadmodum & Eutichiani, quorum errores sunt cognatione quadam conjuncti, ubicunque Augustinus demonstrat Filium Dei in substantia divinitatis permanentem assumpsisse integram naturam humanam. Augustini loca invenies simul collecta cap. 4. Confess. Aug. § 2. Extinxisse denique Augustinum hæresim dictam Punica declinatione *Abeloniorum*, a filio Adæ Abel, animadvertunt Patres S. Mauri in Vita Aug. lib. IV. cap. 9. num. 6. Revera S. Pater de h. num. 87. narrat prædictam hæresim in agro Hypponensi paulo antea extitisse; sed cum librum de hæresibus scriberet, idest, circa annum 428. fuisse penitus eliminatam atque oppressam. Quod sane, cum in diecæsi sua, & eo vivente factum sit, nonnisi ejus opera creditur evenisse. *Abelonii, sive Abeloitæ* (inquit S. P. hær. 87.) *non miscebantur uxoribus, & eis tamen sine uxoribus vivere secte ipsius dogmate non licebat. Mas ergo & femina sub continentiæ professione simul habitantes, puerum & puellam sibi adoptabant in ejusdem conjunctionis pacto successores suos futuros.* Idem post utriusque adoptantis obitum, adoptati ipsi faciebant, alium puerum, & aliam puellam ex conterraneis, vicinisque gignentibus seligentes. Sed hæc breviter dicta sunto, ad aliam hæresim, in qua profliganda Augustinus majorem operam contulit, narratione hac properante.

CAPUT LVIII.

Pelagianæ hæreseos præcipui Propugnatores, & dogmata.

PElagianam hæresim a Norisio, qui illius historiam conscribens immortalem sui nominis famam adeptus est, primus auctor dicitur Origenes; a Joanne autem Garnerio Paulus Samosatenus, aliique Verbi divinitatem, aut Incarnationis mysterium denegantes. Ac de Origene quidem invicta, & plana sunt argumenta ab eodem Norisio producta: de Paulo autem Samosateno levis tantummodo adducitur conjectura, quod scilicet tradiderit Christum profectu virtutum promeruisse ut Deus diceretur. Verum an ad proficiendum in virtutibus Christus

prætor-

præordinatione divina, & adjutorio aliquo superno indiguerit, non videtur Samosatensis differuisse. Sane vinculo aliquo, si omnia expendantur adamussim, hæreses omnes ad instar anguium colligantur: ac necessum est, ut Pelagiani, qui Christi gratiam, & originale peccatum, ad quod delendum Christus advenit, pervicacissime denegarunt, pessime quoque de Incarnatione Verbi sentirent. Sed aliud est errorum connexio, aliud damnatorum expressio dogmatum. Origenes quidem, quæ Pelagius evomuit, præludendo eructavit; nisi ut accidit in aliis multis, in Pelagianis quoque assertionibus reprehendendi sint Origenianorum Operum corruptores. Ex scriptis Origenis Rufinus, ex ore Rufini Pelagius venenum hausit. Persuasum nobis Rufinum illum esse Aquilejensem, adversarium Hieronymi, non vero ut post Garnerium putant quidam recentiorum, Rufinum alium, aut Palestinum, aut Syrum. Nam Aquilejensis ille est, quem sæpenumero, ac præsertim præfat. lib. I. ac libro 3. & 4. in Hieremiam S. Hieronymus Pelagianæ *impeccantiæ* assertorem appellat, eum exagitans nomine *Grunnii*, quod Rufino imposuit alludens ad Grunnii Corocottæ Porcelli testamentum, exceptum olim in scholis cachinnis multoque risu a cirratis adolescentulis. Verum a Pelagio Scoto, seu Britone, Pelagiana hæresis nomen sumpsit. Pelagium fuisse monachum scribit Marius Mercator in Commonitorio. Fertur venisse Romam circa annum 384. ubi auditor fuit Rufini, qui anno *396.* ut inquiunt Norisius, & Vossius, aut potius an. *398.* cum Melania ex Ægypto redierat. Roma discedens in Siciliam Pelagius transmisit, & una cum Cœlestio aliquandiu moratus est Syracusis: Syracusis vero in Africam transfretavit, atque anno 412. Carthagine in Synodali congressu damnatus est Cœlestius quod negaret originale peccatum. Hinc Pelagius & Cœlestius abeuntes adierunt Palestinam, ubi fretus Joannis Hierosolymitani patrocinio Pelagius errores suos latius cæpit disseminare: quo tempore, anno vertente 413. S. Hieronymus rogatus a Ctesiphonte adversus Pelagianos stylum movit. Anno 415. accusatus in Synodo Diospolitana, & nonnulla accusationis capita damnans, ad alia callide respondens, anathema evasit. At Africani Episcopi sequenti anno *416.* audito exitu Synodi Palestinæ, & causa penitius cognita, duobus Conciliis, quorum unum Carthagine, alterum Milevi in Numidia cele-

bra-

bratum fuit, Pelagium damnarunt, datisque epistolis ad Innocentium Romanum Pontificem, ei Synodale judicium significarunt: qui pariter Africanorum Patrum judicium firmavit, & Pelagianam hæresim proscripsit.. Eamdem anno 418. Zosimus Innocentii successor, & anno 214. plenaria Synodus CCXIV. Præsulum Africanorum iterum condemnaverunt. His adde reliqua in hæresim Pelagianam judicia, quæ lib. 14. Theolog. discipl. cap. 4. singillatim enumeravi. In pluribus Voluminibus Pelagius errores disseminavit. Scripsit autem Romæ ante adventum Rufini libros *de Trinitate*, in quibus denegavit originale peccatum, affirmans ad posteros illud transire dumtaxat imitatione, dedit quoque epistolas ad Paulinum, & ad Constantium, in quibus nullum aliud gratiæ adjutorium agnovit, præter voluntatis arbitrium, atque rationalis animæ facultatem. Librum etiam edidit consolatorium, & hortatorium *ad Viduam*; alium *de natura* librum, a Timaso & Jacobo delatum ad Africanos Episcopos: quatuor itidem libros *de libero arbitrio*, non semel ab Augustino commemoratos, quatuordecim libros *Expositionum* in Paulinas epistolas, opus εὐλογιῶν, sive *bonestorum sermonum* pro actuali conversatione, de quibus Gennadius & Honorius Augustodunensis in Catalogo Scriptorum Eccl. præterea epistolam ad virginem *Demetriadem*, aliam ab iis, quæ Hieronymum, ac Prosperum habent auctores, tametsi & epistola illa Pelagii locum aliquando inter Hieronymianas obtinuit: demum Pelagius litteras cum *libello fidei* conscripsit ad S. Innocentium Romanæ Urbis Episcopum, ut colligimus ex Augustino libro *de Gratia Christi* cap. 30. Adhæserunt autem Pelagio Cœlestius & Julianus, de quibus alibi diximus. Cœlestius vero, cujus nomen aliquando confunditur cum nomine Cœlestini Romani Pontificis, tam splendide laudatur a Gennadio, ut illius libelli necessarii dicantur omnibus Deum desiderantibus. Apellatur etiam ab Augustino libro 2. contra duas epist. Pelag. *vir acerrimi ingenii*, a Hieronymo autem epist. ad Ctesiph. *magister*, *& ductor exercitus*. Quare Pelagiana hæresis etiam *Cœlestiana* dicta est. Julianum Baronius Atellæ natum putavit, Norisius autem Eclani: Vossius, & Hieronymus Vegnier Celanensem dixerunt, ducti testimonio Gelasii in cap. *S. Romana*, & Bedæ Præfat. in Cantica. A Prospero, & a Gennadio, a Provincia origine sumpta dicitur Campanus, atque

que ab Augustino genitus in Apulia. Parentem habuisse dicitur Memorium Episcopum Capuanum, cujus causa fuerat Augustino quoque acceptissimus, antequam Pelagianam hæresim summa pervicacia profiteretur. Habuit & Julianus uxorem *Jam* nomine, filiam Æmilii Episcopi Beneventani, ac viri Consularis, quamquam id revocent in dubium recentiorum Criticorum nonnulli; cecinitque in eorum nuptiis epithalamium Sanctus Nolensis Episcopus Paulinus. Fuit vero Julianus vir adeo excellentis facundiæ, ut vulgo alter Demosthenes haberetur, atque ob doctrinæ famam ad Episcopalem Eclani sedem promotus fuerit. Scripsit, ut Gennadius inquit, libros *quatuor* adversus Augustini primum *de Nuptiis & Concupisc.* & iterum libros *octo*, necnon epistolas duas, unam ad Zosimum, aliam ad Thessalonicensium Episcopum, atque librum *de amore*, & commentarium in Cantica, sese ostentans ut peritissimum rhetorem, ita gratiæ Dei, post Pelagium, acerrimum impugnatorem. Edidit Julianus librum etiam *de Constantia*, cujus fragmenta quædam recitat, refutatque in Cantica Venerabilis Beda. Episcopatu ob hæresim Pelagianam dejectus contulit se ad Nestorianos, egitque profugus vitam ærumnis & dedecore plenam. Vide quæ de Juliano, aliisque Pelagianis scripsimus libro XIV. Operis Theolog. Disciplin. Silentio enim missis rebus ab iisdem gestis, quænam fuerit Pelagii hæresis, quambrevissime attingam. Augustinus, quo nemo melius Pelagianorum errores novit atque oppugnavit, in libro de Hæres. hær. 88. ait Pelagianos credere, quod possit homo facere omnia divina mandata absque ea gratia, qua prædestinati sumus in adoptionem filiorum Dei, qua eruimur de potestate tenebrarum, & quæ diffunditur caritas in cordibus nostris, ut fides per dilectionem operetur. Ait deinde Augustinus, Pelagium a fratribus increpatum, quod nihil tribueret gratiæ Dei ad ejus mandata facienda, ne ipsam gratiam libero arbitrio præponeret, infida calliditate tradidisse, eam ideo conferri hominibus, ut quæ per liberum arbitrium jubentur facere, facilius per gratiam valeant implere. Addidit S. Pater eosdem Pelagianos gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus, constituisse in solo libero arbitrio, nobis naturaliter indito absque ullis præcedentibus meritis: adjuvari dumtaxat ipsum liberum arbitrium, in Pelagianorum sententia, per legem atque doctrinam, ut discamus quæ facere

Digitized by Google

debeamus, non vero per donum Spiritus Sancti, ut faciamus quæ facienda esse didicimus; ac idcirco divinitus nobis dari scientiam, quæ sine caritate inflat, non autem caritatem, qua pie vivitur: destrui ab iisdem Pelagianis orationes Ecclesiæ, quas fundimus, sive pro infidelibus ut convertantur, sive pro fidelibus, ut in his fides adaugeatur, sive pro justis ut iis perseverantia donetur: affirmari quod in hoc peregrinationis loco vita justorum nullum habeat peccatum, atque Christi Ecclesiam, quæ in hac mortali vita militat, ita in hoc sæculo perfici, ut sit omnino sine macula, & sine ruga: tradere, quod parvuli secundum Adam carnaliter nati contagium mortis antiquæ prima nativitate non contrahant, nec peccatum habeant aliquod, quod oporteat secunda nativitate dimitti: quod propterea baptizentur, ut regeneratione adoptati admittantur in regnum, non ut ista renovatione ab aliquo reatu solvantur: quod, etsi non baptizentur, adepturi sint æternam quamdam, beatamque vitam, a regno tamen cœlorum distinctam; & quod Adam quoque, etiamsi non peccasset, non merito culpæ, sed conditione naturæ fuisset corpore moriturus. Atque hæc sunt præcipua dogmata Pelagianorum citato in loco narrata, quamvis nonnulla alia sint, quæ ab istis promanant, & facile his intellectis ab unoquoque discerni possunt. Porro articuli, de quibus Pelagius accusatus fuit in Synodo Palestina, sunt numero duodecim, & enumerantur ab ipsomet Augustino epistola 186. alias 106. ad Paulinum; iisdemque articulis S. Pater duodecim alios opponit Catholica fide tenendos, quos in Canones redegit Cresconius. Verum duodecim illi articuli Pelagianorum nil comprehendunt, quod nequeat ad errores paulo antea recensitos facillime revocari. Postquam ergo de Pelagianæ hæresis auctoribus & dogmatis attigimus, quæ sufficere possunt huic historicæ narrationi; operæ pretium est, ut de libris Augustini contra eamdem hæresim editis dicere instituamus.

CAPUT LIX.

Recensentur S. P. Augustini scripta adversus hæreticos Pelagianos.

PRiusquam itaque Pelagianorum errores divulgarentur, plura libris a se conscriptis Sanctissimus, atque invictissimus Gra-

Gratiæ Propugnator Augustinus inseruerat, quibus iidem errores præfocarentur, ut in libris de libero arbitrio, de duabus animabus, in Quæstionibus ad Simplicianum, & in quibusdam sermonibus, in quibus supernaturalis Gratiæ auxilium frequentissime commendatur. Sunt autem hi sermones in postremis editionibus 174. 175. & 176. Irrumpente autem pestilentissima Pelagianorum hæresi, anno reparatæ salutis 412. scripsit Augustinus ad Fl. Marcellinum V. Cl. libros tres *de Peccatorum meritis & remissione*, qui commemorantur in 2. Retract. cap. 28. atque inter Opera adversus Pelagianos edita principem tenent locum. Ad hoc opus edendum Augustinus inquit se fuisse necessitate coactum; nam cum primum studuisset novorum dogmatum assertores collocutionibus ac sermonibus ad frugem revocare; Marcellinus, qui jussu Honorii transacto anno præfuerat Collationi Carthaginensi Catholicorum & Donatistarum, ægre ferens molestissimas disputationes nuper a Pelagianis motas circa Adami prævaricationem, & consecutam inde mortem damnationemque hominum universorum, atque circa parvulorum baptisma, quæstiones huc pertinentes ad Augustinum solvendas direxit, cujus doctrinam ingeniumque prope divinum & noverat, & in collatione illa, quam paulo antea commemoravi, magnopere miratus fuerat. Diluuntur itaque eædem quæstiones in his tribus libris, quorum primus capita 39. alter 36. ac tertius 13. tantum complectitur. In primo demonstrat Adamum, nisi peccasset, minime futurum fuisse morti obnoxium, quamvis haberet animale & mortale corpus; huic ante peccatum inhæsisse putans habitudinem quamdam, ne senectute marcesceret, quali nunc affecta creduntur corpora Eliæ, & Henoch in Paradisum translata. Mortem in mundum ingressam ait propter peccatum, quod propagatione naturæ, non autem sola imitatione pertransit in Adæ posteros; quum illo inficiantur & parvuli, nunquam prævaricationem protoparentis actuali transgressione imitati. Declarat quomodo omnes homines constituantur peccatores per Adam, & quomodo justificentur per Christum: ac refellit eos, qui negant baptizari infantes, ut in eis deleatur originale peccatum. Refutat commentitium Pelagianorum discrimen inter Regnum Cælorum, & Vitam æternam; pluribusque argumentis demonstrat, puerulos nondum baptismate regeneratos, non æternam vi-

vitam consecuturos, sed futuros in tenebris, atque in eadem damnatione cum diabolo; in cujus familia eosdem parvulos non baptizatos comprehendi evincit etiam ex baptismo, hujusque ritu, ac præsertim ex præmittendo exorcismo. Secundus liber pertractat de concupiscentia ad peccatum alliciente, quæ licet in baptismo a reatu solvatur, ad agonem tamen relinquitur: unde ne in peccata labamur, neque avertamur a Deo, implorandum nobis est illius gratiæ adjutorium. Absque eo neminem posse vivere sine peccato demonstrat; imo ait, nec justos in hac vita carere omni peccato, atque adoptionem plenam filiorum futuram in redemptione corporis nostri: nec Jobum, Zachariam, Elisabeth, aliosque justos omni caruisse peccato, nec Paulum accepisse in hac vita plenitudinem illam justitiæ, quam adipisci desiderabat. Reddit ad hæc rationem, cur homo nullus in hac vita sit prorsus absque peccato; atque id ex duplici causa repetit, nimirum ex ignorantia, & infirmitate, propterea quod nolint homines facere quod justum est, vel quia latet an justum sit, vel quia non delectat. Hinc progreditur ad ostendendum, per gratiam Salvatoris nobis cognitionem, ac delectationem boni, & quidem cognitionem certam, & delectationem victricem inspirari, & utrumque a nobis peti, quando adjutorium Dei deprecamur ad faciendam perficiendamque justitiam. Attingit post alia complura etiam quæstionem illam, an anima sit ex traduce, nil tamen definiendo, neque in partem alteram declinando. Tertius liber versatur in solvendis objectionibus Pelagii, hujusque fallacibus epistolarum Paulinarum interpretamentis: demonstrat etiam consensione veterum Patrum, inter quos laudat singillatim, producitque verba Cypriani & Hieronymi, originale peccatum infantium: explicat quomodo hoc peccatum sit illis proprium, quia in natura Adæ omnes fuimus unus homo, & quidquid erat in futura propagine vita unius hominis continebat; & quomodo dici possit alienum, quatenus gignendi posteri nondum vitam propriam agebant: declarat quo pacto filii baptizatorum peccatum contrahant, adhibita quoque præputii circumcisorum, & paleæ frumenti comparatione: impetit argumento, quod dicunt *ad Hominem*, Pelagianos ex quo cum anima non sit, ut illi opponebant, ex traduce, recens creata, & ab omni delicto in sententia Pelagianorum immunis, pœnas

luat,

luat, & subjiciatur diversis cruciatibus, & quod est horribilius, etiam dæmonum incursionibus. Hortatur demum adultos, ut parvulis, qui Christi gratiam per seipsos flagitare non possunt, hanc baptismo collato sollicite dare non negligant. Atque hinc vides, in hoc uno Opere omnia Pelagiana dogmata radicitus evelli, atque exstirpari, tametsi Augustinus eadem aliis plurimis, & loculentissimis Scriptis, quæ mox enumerabo, convulserit, & contriverit. In eodem autem Opere S. Pater reticet blasphemiarum, quas refellit, auctores; ac Pelagium, quoniam ejus vita a multis prædicabatur, honorifice nominat, quasi ab aliis dicerentur, quæ idem Pelagius tunc nimia calliditate tradiderat, ac postea pertinacissima animositate defendit. Sub finem ejusdem anni 412. scripsit Augustinus librum *de Spiritu & littera* ad eumdem Marcellinum Tribunum, ut legitur 2. Retract. cap. 37. Marcellino quippe, cum in præcedenti Opere legisset hominem divina gratia adjuvante posse in hac mortali vita esse sine peccato, quamvis nemo, si Christum Dominum excipiamus, ad hanc perfectionem pertigerit, mirum id videbatur, cujus deesset exemplum. Quamobrem S. Pater hoc libro in 36. capita distributo arripuit occasionem disputandi adversus Pelagianos de Gratiæ necessitate. Postquam ergo ait errorem negantium eamdem necessitatem acerrime ac toto nisu esse confutandum, docet Christi gratiam non esse liberum arbitrium, nec legis doctrinam, sed donum Spiritus Sancti, quo fit in animo delectatio summi & incommutabilis boni; & absque eadem gratia per legem abundare delictum, ipsam vero gratiam in omnes gentes diffundi, ne Judæi de lege sibi data supra homines reliquos extollantur. Demonstrat subinde homines non per legem, sed gratis justificari, de novæ veterisque legis discrimine fuse pertractans. Existimat Apostolo nomen *Pauli* congruere, quod parvum se ac minimum, contra ac faciant superbi, humillime nuncupaverit, eumdemque Apostolum non semel appellat constantissimum Gratiæ prædicatorem. Putat Spiritum Sanctum dici in Evangelio Lucæ 11. 20. *digitum Dei*, quia per ipsum sanctificamur, atque in tabulis cordis recipimus novam legem, propterea quod & tabulæ legis antiquæ digito Dei fuerint conscriptæ, idemque spatium quinquaginta dierum, quod fluxit a mactatione agni typici ad legis conscriptionem, computetur

ab

Digitized by Google

ab occisione & resurrectione Christi usque ad Spiritus Sancti adventum. Ostendit gratiam novi Testamenti a Jeremia prænuntiatam fuisse, atque ab eadem gratia voluntatem credendi, fidem, bona opera, omnemque justitiam manare. Exponit denique, cur in hac vita non inveniatur plena, ac perfecta justitia. Spirat totum hoc Opus doctrinam Apostoli, hujusque verba quamplurima interpretatur. Eodem anno 412. dedit Augustinus epistolam 149. alias 120. *ad Honoratum*, quam in 2. Retract. cap. 36. appellat librum. Revera epistolæ excedit limites, atque in solvendis quæstionibus quinque ab Honorato propositis exspatiatur. Adversus tamen Pelagianos faciunt, quæ habentur in quæstione sexta, illis quinque ab Augustino superaddita, in qua de Gratia novi Testamenti differitur, ad inflammandum, ut arbitror, animum Honorati adhuc Catechumeni, ut vehementius amplecteretur baptismi gratiam: id, quod Honoratus præstitit, ad presbyteri munus postea evectus; unde opus istud a Cassiodoro lib. de div. lect. cap. 16. scriptum dicitur *ad Honoratum Presbyterum*, nempe ad Honoratum, qui postmodum factus est presbyter. Sequenti anno 413. habuit Augustinus Carthagine in festo Præcursoris sermonem 293. seu 14. *de Verbis Apostoli*, in quo egit adversus Pelagianos de Baptismo parvulorum; quumque uno illo sermone ob ejus prolixitatem non omnia explicata fuissent, quæ opportuna videbantur ad revincendos nonnullos, qui passi fuerant persuaderi sibi Pelagianum dogma, circa peccatum originale; hortante Aurelio Episcopo Carthaginensi rursus concionatus est in festo S. Martyris Guddentis, quod celebrabatur quinto Kalendas Julias, in Basilica, quam alii Majorem, alii Majorini dictam voluerunt. In hoc itaque sermone, qui nunc est 294. tractandam rursus suscepit quæstionem de parvulorum baptismo, refutavitque Pelagianum commentum de vita æterna infantium, qui non regenerati decedunt, distincta a Pelagianis, ut supra diximus, a regno cœlorum, quod baptizati tantummodo consequuntur. Scripsit quoque eodem anno 413. epistolam 145. alias 144. ad *Anastasium*, atque Epistolam 149. olim 59. *ad Paulinum*: in quarum prima de justitia per gratiam obtinenda, & in altera de Prædestinatione electorum disputavit, refutatis Pelagianorum dogmatibus. Subortis circa annum 414. in Sicilia nonnullis circa Pelagianam doctrinam quæstioni-

nibus, atque de his ab Hilario Siracusis commorante certior factus, edidit Augustinus librum, sive epistolam 89. nunc 157. qua demonstrat non sufficere ad implenda divina præcepta liberum voluntatis arbitrium, nec solam legis doctrinam, plura subjiciens de terrenis facultatibus abdicandis, quas & a se, juxta monitum Evangelicum Mat. 19. 21. dimissas fuisse testatur. Ipsam vero *ad Hilarium* Epistolam, seu potius librum, perlectam anno 415. in Synodo Palestina, & Orosius in Apologetico, & ipse Augustiuus de Gestis Pelagii cap. 11. asseruerunt. Quare ad præcedentem annum 414. memoratum Opusculum referendum esse videtur. Atque hoc ipso anno 414. exaratum librum *de Perfectione justitiæ*, quem tamen multi editum censent labente anno sequenti, putat vir insigniter eruditus Garnerius. Hic liber commemoratur a Prospero adversus Collat. cap. 43. sub hoc titulo, *Ad Paulum & Eutropium Sacerdotes contra Pelagii & Cælestii quæstiones*; sed nulla de eo habetur mentio in libris Retractationum, eo quod pertineat ad seriem epistolarum. Eliduntur hoc in libro ratiocinationes, quibus Pelagiani suadere nitebantur posse hominem esse sine peccato; ac demonstratur illos inani opera Scripturas eludere, quibus contrarium evidentissime afferitur. Deinde Augustinus scripsit eodem anno epistolas 156. & 157. *ad Hieronymum*, quibus agit de animarum origine, de propagatione peccati, atque de Perfectione virtutis. Interea temporis Timasius & Jacobus honestissimi adolescentes, qui exhortatione Pelagii relinquentes spem omnem, quam habebant in sæculo, Deo serviebant, miserunt ad Augustinum librum Pelagii *de Natura*, quem statim S. Pater refutavit altero, quem inscripsit, *de Natura & Gratia*, circa eumdem annum 415. conscripto. Quemadmodum vero Pelagius adversus Gratiam Christi extollere, quantum potuit, argumentationibus studuit naturæ vires; ita Augustinus sedulam navavit operam in demonstrando naturam, quæ sana condita fuit, peccato corruptam indigere gratiæ subministratione, quomodo accepto vulnere indiget medico: cujus rei causa advenit Christus, non tantum ut illius doctrina discamus quemadmodum vivere debeamus, sed etiam ut ejus gratia adjuvemur ad bene sancteque vivendum. Perlecto autem hoc libro, optimi illi adolescentes Jacobus ac Timasius calliditatem Pelagii in gratia supprimenda agnoverunt, atque se

se Catholica veritate ab Augustino imbutos esse magnopere gaudentes, eidem per litteras gratias maximas reddidere. Legito Epistolam inter Augustinianas 168. Scripsit S. Pater anno proxime sequenti 416. epistolas 179. 193. & 178. *ad Joannem Hierosolymitanum*, *ad Mercatorem*, & *ad Hilarium Narbonensem*. Eæ sunt in Veteribus editionibus 252. (secunda desideratur) & 94. Dedit quoque eodem anno cum aliis Episcopis *ad Innocentium Pontificem Maximum* epistolas 175. & 176. alias 90. & 92. quibus gesta narrantur in duabus Synodis Carthaginensi, & Milevitana, celebratis adversus hæresim Pelagianam. Edidit Augustinus ineunte anno 417. librum *de Gestis Pelagii*, in quo pertractat de Synodo Palestina, de calliditate, qua Pelagius evasit anathema, & de quadam defensionis *Chartula*, quam idem hæreticus miserat ad Augustinum. Eodem anno cum ad ejus aures pervenisset, quosdam Pelagianis addictos Nolæ in Campania morari, litteras dedit *ad Paulinum* ipsius urbis Episcopum, quæ sunt n 186. olim 106. Harum meminit S. Pater in libro *de Dono perseverantiæ* cap. 21. ac S. Prosper adversus Collatorem cap. 43. Illas tamen ad Paulinum litteras Jo: Garnerius rejiciendas putat ad annum proximum 418. quo itidem Pelagianos Sanctus Doctor pluribus exagitavit. Enimvero, ut brevitatis causa prætermittam Augustini epistolas ad *Julianam* matrem Demetriadis, *ad Dardanum*, ad *Optatum*, ad *Sixtum*, vertente prædicto anno 418. edidit duos libros unum *de Gratia Christi*, alterum *de Peccato Originali*: in quibus fuse pertractat de adjutorio possibilitatis & operationis, de peccato Adæ, ejusque in posteros transfusione, de concupiscentia, de nuptiis, atque de effectu baptismatis. Utrumque autem librum misit Jerosolymam ad Albinam, ejus generum Pinianum, hujusque conjungem Melaniam, ad quam Pelagium quoque scripsisse arbiratur in *Apparatu* suo Possevinus. Duorum vero librorum, quos laudavimus, meminit Sanctus Pater 2. Retract. cap. 50. Fætus est ejusdem anni labentis liber primus *de Nuptiis*, & *Concupiscentia* ad perillustrem virum Valerium Comitem: in cujus manus pervenerant quædam Pelagianorum Opuscula quibus docebatur, Catholicos asserendo peccatum originale damnare nuptias: ideoque Augustinus studuit calumniam istam contundere edito hoc libro, in quo luculenter pertractat de bono nuptiarum & de con-

concupiscentia, ac pudore. Damnata jam hæresi Pelagiana Concilio Africæ universali: litteras Zosimi Papæ, atque Honorii Imperatoris edicto, Julianus *Cui erat ingenium rapido ferventius amne*, haud æquo animo ferens sic jacere Pelagianorum miserrimam deterrimamque causam, in hujus defensionem sese audacter armavit. Scripsit itaque duas epistolas, quibus per ora hominum traducebat Zosimum, & Clerum Romanum, atque omni malitiæ conatu aggressus est prælaudatum Augustini librum *De Nuptiis & concupiscentia*. Augustinus vero, posteaquam sub finem anni 419. ediderat libros quatuor *de Anima & ejus origine*, quibus Manichæi & Pelagiani pariter refutantur, applicuit animum ad refellenda excerpta quædam ex quatuor libris Juliani ad se delata ab Alipio, cui decerpta illa miserat Ravenna Valerius Comes, necnon ad oppugnandas duas Pelagianorum epistolas, sibi itidem per Alipium missas a Bonifacio Zosimi successore. Itaque anno 420. S. Augustinus conscripsit secundum librum *de Nuptiis & concupiscentia*, confirmans adversus cavillationes Juliani quæ in priori libro docuerat de peccato originali, de pœnis, quæ illud consequuntur, de bono nuptiarum, & de gratia regenerationis per baptismum collata. Scripsit etiam libros quatuor *ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianorum*, horumque calumnias omnes, & criminationes in Catholicos, contortas Scripturarum interpretationes, miserrima effugia, omniaque momenta refellit. Dedit eodem anno epistolam 217. alias 117. *ad Vitalem Carthaginensem*, in qua ostendit initium fidei esse donum gratiæ; statuitque duodecim regulas pertinentes ad Fidem, adversus totidem errorum capita a Pelagianis propugnata. Anno autem 421. non tantum S. Pater edidit *Enchiridium ad Laurentium*, ac Responsa *ad Quæstiones Dulcitii*, sed etiam elaborato Opere refutavit Julianum, quum eo temporis ad ejus manus quatuor pervenissent Juliani libri, quorum antea *excerpta* sola acceperat ab Alipio. Dividitur præclarum illud *contra Julianum* Opus in sex libros: in quorum tribus prioribus Augustinus expendit ac dirimit quidquid in primo suo libro posuerat Julianus: quartus autem, quintus, & sextus Augustini, secundo, tertio, & quarto Juliani libris respondent. Horum *contra Julianum* librorum hæc summa est. In primo libro retundit notam Manichæismi, quam Julianus impingebat Catholicis affe-

rentibus originale peccatum, quod neque a S. Joanne Chrysostomo, neque ab Ambrosio, neque a Hieronymo negatum fuisse demonstrat. Prosequitur idem argumentum liber secundus, quo auctoritate ac sententiis aliorum Sanctorum subvertuntur Pelagianorum machinamenta. Demonstratur in tertio nuptias bonas esse, & recte institutas; at malam esse libidinem sive concupiscentiam, non ex substantia aliqua mala, sed ex Adæ prævaricatione traductam. Agitur in quarto de virtutibus infidelium, quas veras non esse definit; pluraque de Gratia, atque de voluntate divina salvandi omnes eodem in libro traduntur. De peccato originali, propter quod imagines Dei, si intereant absque regenerationis lavacro, a regno cælorum excluduntur, differitur in quinto libro; ibique de pudore nuditatis, de peccato quod est pœna peccati, de massa perditionis, ex qua alii per Dei misericordiam fiunt vasa honoris, alii autem vasa iræ, atque de conjugio, quod etiam sine concubitu esse potest, ut fuit matrimonium Beatissimæ Virginis cum Joseph, accurate diligenterque tractatur. In sexto tandem libro evincitur hominem nasci cum peccato ex parvulorum baptismo: exemplo oleastri pullulantis ex oliva explicatur quomodo filii peccatores nascantur ex parentibus regeneratis: declaratur quomodo originale peccatum dicendum sit voluntarium in primis parentibus, nostrum vero propriumque contagione propaginis: docetur quommodo concupiscentia maneat actu, prætereatque reatu: atque Apostoli & Ezechielis quædam sententiæ, quibus Pelagiani abutebantur, juxta fidem Catholicam exponuntur. Hæc autem præcipua sunt eorum, quæ continentur in sex libris contra Julianum editis, ut diximus paulo supra, anno 421. tametsi Joannes Fabricius in Biblioth. aliique nonnulli scriptos putent anno 424. Novimus utique conscriptos fuisse post libros quatuor *ad Bonifacium*, & post mortem S. Hieronymi, quem certum est excessisse anno 420. pridie Kalendas Octobris; sed cur ad annum 424. sint distrahendi, nondum invenimus. Sequuti itaque sumus in anno consignando recentiorum Criticorum judicia. Ceterum, ut ad Julianum revertatur oratio, is contra sex Augustini libros, intentis omnibus facundiæ ac pervicaciæ suæ nervis, octo alios composuit, quos ad gloriosissimum invictissimumque Adversarium suum pervenisse, cum jam iste ad vitæ exi-

exitum appropinquaret, inde colligimus, quod ſanctiſſimus Doctor obiit necdum tota librorum Juliani refutatione perfecta. Hujus enim poſtremi contra Julianum Operis ſex tantum habentur libri, duo autem deſiderantur: quare & *Opus imperfectum* ſex horum librorum volumen inſcribi ſolet. Subjiciuntur in iiſdem libris Juliani dicteriis & cavillationibus reſponſa Auguſtini graviſſima: argumentum vero, de quo controvertitur, idem eſt ac præcedentium librorum, ſpectans ſcilicet ad propagationem originalis peccati, hujuſque effectus, atque ad gratiam Reparatoris. Hæc tam multa, ac tam varia demonſtrant quantum pro Gratia Chriſti adverſus Pelagianos fortiſſimus Fidei athleta certaverit; & quantum adlaboraverit, ut callidus hoſtis quocunque gradum converteret, nullum aditum reperiret. Atque ut de Gratiæ hoſtibus Augnſtinus omnimode triumpharet, etiam adverſus Semipelagianos ſtylum exercuit: de quorum erroribus nonnulla inpræſentiarum narrabimus.

CAPUT LX.

Semipelagianæ hæreſis breviſſima deſcriptio.

ITaque Semipelagianorum hæreſia in hoc ſita eſt, quod a nobis abſque ullo gratiæ adjutorio per ſolam liberi arbitrii facultatem, ac tantum legis doctrina, ſive revelatione, ſive prædicatione Evangelii præmiſſa, ſtatuat aliquod juſtitiæ ac ſalutis initium, bonam ſcilicet voluntatem credendi; ex hujus autem bonæ voluntatis merito afferat gratiam primum, deinde gratia bene utentibus gloriam conferri. Hinc Semipelagiani nullam aliam prædeſtinationem deprædicarunt, niſi ex operum præſcientia, in parvulis quoque regeneratis & immatura morte abreptis: in quibus, quum nulla bona opera adinvenirent, præelectos illos eſſe autumabant ex præſcientia operum, quæ facturi eſſent ſi perveniſſent ad ætatem adultam, uſumque rationis. Quare prædeſtinationem ſecundum Dei propoſitum, nec pendentem a meritorum prænotione, tanquam humanæ libertati exitioſam, acriter oppugnabant. Negabant quoque perſeverantiam hominum lapſorum eſſe ſpecialem Dei gratiam; atque ægre ferebant gratiarum auxilia ita dividi, ut an-

Digitized by Google

Angelis & primo homini collatum fuerit adjutorium, quo daretur tantummodo *posse*, nunc vero per Christum tribuatur adjutorium aliud robustius, quod in nobis perficiat posse, & *velle* operetur. Rejiciebant expositiones Augustini circa textus Apostolicos de gratia & prædestinatione, tanquam doctrinæ antiquorum Patrum adversantes; objiciebantque Augustinianæ sententiæ propugnatoribus absurdissima consectaria, & prodigiosa quædam mendacia; quasi hi docerent periisse post Adæ lapsum libertatem humanam, impios ad peccandum compelli, nolle Deum salutem hominum universorum, nec Christum pro omnibus & singulis redimendis lytrum solvisse. Quidam tamen Semipelagianorum ab istiusmodi criminationibus abstinentes, sese in præmissis tantum capitibus de bonæ voluntatis initio, & de prædefinitionibus & præscientia continebant; aliis etiam in parte humani generis primam bonæ voluntatis inspirationem fatentibus, in parte alia negantibus; & quibusdam afferentibus, Augustinianam de Prædestinatione ac de dono perseverantiæ sententiam, ut ut vera esse posset, non esse in ore vulgi prædicandam, ne inde infirmiores occasionem desperandi & indulgendi vitiis desumant. Atque hæc fuisse Semipelagianorum afferta, ex epistolis Hilarii & Prosperi ad Augustinum, ex ejusdem Prosperi opere adversus Collatorem, aliisque opusculis, apertissimum manifestissimumque esse credo. Quinam vero fuerint Semipelagianorum errorum primi assertores, dicturus sum modo. Theologi quidam illis prælusisse dixerunt S. Joannem Chrysostomum, aliosque Patres; quorum in suis ad Populum exhortationibus solet esse frequentissimum illud monitum, affuturum nobis Deum ope gratiæ suæ, si quod nostrum est, exequamur. Verum quum ista ad redarguendum torporem & negligentiam hominum, non ad tollendam prævenientem gratiam dicta sint; videtur nobis judicium illud levi ex causa, ac temere pronuntiatum. Ante exortam nihilominus Pelagianam hæresim fuisse aliquos haud satis accurate gratiam illam explicantes, aut occasione oppugnandi Manichæos, ceterosque ineluctabilis fati assertores, libertatem voluntatis humanæ absque latentis consilii Dei commendatione extollentes, facile mihimet persuadeo. Nam & Augustinum nondum Episcopum in eo, quod spectat ad salutis initium, declinasse ad Semipelagianorum sententiam, ipse fatetur tertio capi-

capite libri de Prædestinatione Sanctorum. Quare iidem Semipelagiani scripta S. Patris ante Episcopatum edita magnopere commendabant, neglectis, contemptisque posterioribus. Dissidia circa annum 426. exorta apud Monachos Adrumetinos, quorum aliqui ita defendebant liberum arbitrium, ut negarent Dei gratiam, & asserebant impios non esse corripiendos, si verum sit a gratia, non omnibus communi, præveniri hominum voluntatem, fuerunt velut primi rumores Semipelagianæ factionis; etsi motus illos a Prædestinatianis excitatos scribant nonnulli. Verum cœpit in sectam coalescere Semipelagianismus circa annum 428. quando in Gallias delato S. P. Augustini libro *de Correptione, & gratia* ad prælaudatos Monachos Adrumeti, ausi sunt: Massilienses Presbyteri, & Monachi quidam Lirinenses, inter quos aliqui scientia & sanctitate conspicui, Augustinianam doctrinam falsitatis arguere, & scita Semipelagiana, quæ superius recensuimus, evomere. Horum principes fuisse dicuntur Cassianus, Faustus Rejensis, Gennadius, & plurium sententia, sancti quoque Viri Vincentius Lirinensis, & Hilarius Arelatensis: quod nullatenus horum sanctitatem evertit; quum nondum Pelagianorum asserta essent expresse damnata; quemadmodum damnata fuerunt anno 529. sedente Felice IV. in secunda Synodo Arauxicana, quam sequenti anno 430. confirmavit Bonifacius Secundus. Jam vero commemoranda sunt quæ contra Semipelagianos edidit Augustinus.

CAPUT LXI.

Quæ S. P. Augustinus contra Semipelagianorum errores elucubravit.

AD refellendos itaque Semipelagianorum errores faciunt primo universa Augustini scripta adversus Pelagianos, superiori num. 59. recensita. Quum enim in iis demonstretur nil boni a corrupta voluntate procedere, nisi auxiliante omnipotenti Bono, & ne quis glorietur, secundum Dei propositum statuatur electio; eliminatur necessaria consecutione opinio constituens in naturali facultate semina illa, ac primordia virtutum, quibus divina gratia se ingerat, ut ea perducat ad incre-

crementum. Sed peculiaribus quoque scriptis Gratiæ Pugil Semipelagianismum confixit. Nam audita dissensione Monachorum Adrumetinorum, quam duo ex illa congregatione retulerunt, Cresconius, & Felix, dedit S. Pater epistolam 46. nunc 214. ad Valentinum, ceterosque monasterii illius fratres in qua explicat litteras suas prolixiores ad Sixtum num. 105. nunc 194. eosque hortatur, ut neque liberum arbitrium negent, neque huic tantum virium attribuant, ut sine prævenientia gratiæ adjutorio valeat aliquid boni agere. Urget vero potissimum in hac epistola verba Domini Joan. 15. 5. *Sine me nihil potestis facere*, & Apostoli 1. ad Corint. 47. *Quis enim te discernit?* necnon Psalmi 58. 11. *Deus meus, misericordia ejus præveniet me*. Ex num. 5. ejusdem epistolæ colligimus fuisse scriptam ante Pascha, cum Felix & Cresconius reditum festinare cogitarent, ut Pascha agerent in monasterio. De anno autem num 426. num 427. sit data, incertum prorsus. Paulo post laudatam epistolam edidit S. Pater librum *de Gratia, & libero arbitrio*, quem librum ad Valentinum, ejusque Monachos item direxit, sollicitus ut omnes præciderentur errores, zizaniis, quæ ibidem germinabant, evulsis. Probat eo in libro Augustinus a 2. ad. 4. caput dari in nobis libertatem arbitrii, veritus ne quidam ita Dei gratiam defenderent, ut everterent libertatem; duo quippe Monachi, qui ad ipsum venerant, juvenes, atque imperiti, confuse dissidiorum caussam narraverant; & Florum etiam confratrem suum catholicum gratiæ assertorem, tanquam libertatis hostem falso, atque immerito, sive ignari, sive invidi apud Augustinum traduxerant. At a 4. capite ad 24. & ultimum, totus est in defendenda gratia, & Pelagianam sententiam oppugnat: ait Pelagianos asserere solam gratiam *remissionis peccatorum* non dari secundum merita: ostendit fidem esse gratiæ donum: explicat quomodo vita æterna sit gratia simul & merces; agit de gratia operante, & cooperante: docet Deum inclinare voluntates hominum quocumque voluerit: evincit gratiam non pendere a meritis, parvulorum exemplo; atque ad occulta Dei judicia revocat quod unus adsumatur, alter derelinquatur. Huic libro addidit S. P. epistolam 47. nunc 215. qua Valentino significat, detinuisse aliquandiu apud se Felicem & Cresconium, & Monachum alium Felicem pariter dictum, *ut instructiores redirent*

dirent adversus novos hereticos Pelagianos, atque hac de causa Hyppone-regio secum egisse Pascha, ac serius, quam putabant, rediisse Adrumetum. Quoniam vero Augustinus acceperat, quemdam in eodem monasterio Adrumeti dixisse, *neminem corripiendum si Dei praecepta non facit, sed pro illo, ut faciat, tantummodo orandum*; scripsit eodem anno, Paschate jam transacto, ad Valentinum ejusque Monachos librum *De Correptione & Gratia*, ultimum omnium, qui in libris Retractationum commemorantur. Praemissa hoc in libro, & in compendium redacta doctrina Gratiae, agitur de correptionis utilitate; eamque salubrem esse dicit, quando respicit supernus Medicus. Deinde ostendit, quomodo juste corripiamur, etsi perseverandi donum nobis negetur; quoniam qui non acceperunt perseverantiam, non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam; propter quod serviendum est Domino cum timore, & in iis, qui liberantur, misericordia, in iis autem, qui deseruntur, judicium est agnoscendum. Pertransit deinde ad explicandum descrimen inter gratiam collatam Adamo, & inter illam, quam implorant in hoc certamine laborantes, traditque varias interpretationes Apostolici textus 1. ad Tim. 2. 4. *Deus vult omnes homines salvos fieri*. Per idem tempus data quoque est epist. 107. nunc. 217. *ad Vitalem*, in qua, ut diximus n. 59. comprehenduntur cap. 5. num. 16. duodecim definitiones certa fide tenendae, & Pelagianis assertis oppositae: sed praeter definitiones illas, demonstrat S. P. Augustinus initium fidei esse donum Dei ex precibus Ecclesiae, atque ex testimoniis Scripturae, de libero arbitrio, & de Gratiae Natura atque energia plura subjiciens. Ab Hilario demum & a Prospero commonefactus de Massiliensium erroribus, edidit S. Pater anno 428. aut 429. duos libros *de Praedestinatione Sanctorum*, quorum secundus proprio quoque nomine inscribitur, *De dono perseverantiae*. In libro de Praedest. SS. producto Massiliensium a Pelagianis discrimine, demonstrat etiam fidei initium esse donum Dei: fidem ipsam perspicue delineat: suum olim circa illam errorem fatetur: quaerit cur fidei donum non omnibus detur: animadvertit se in epistola 102. sive in Opusculo, *De tempore Christianae religionis* n. 14. ubi ait, *Tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat & ubi sciebat es-*

se

se qui in eum fuerant credituri, locutum fuisse sine præjudicio latentis consilii Dei, aliarumque causarum: explicat prædestinationis & præscientiæ discrimen: prædestinationem & gratiam in parvulis apparere demonstrat, ejusque præclarissimum lumen esse docet ipsum Salvatorem, & Mediatorem Dei & hominum hominem Christum Jesum: duplicem Dei vocationem secernit; refutatque Pelagianorum pariter & Semipelagianorum de prædestinatione sententiam. In libro autem *de dono perseverantiæ* hanc peti a Deo in omnibus petitionibus orationis Dominicæ commonstrat, in primis quinque capitibus etiam auctoritate beatissimi Martyris Cypriani. Agit in quatuor proximis de ipsa perseverantia; & inquirit cur in hac vita prædestinati ac reprobi inveniantur permixti. In eo, quod consequitur, capite explicat versiculum Lucæ, 10. 13. *Væ tibi Chorozaim, &c.* De quo garrire solent nonnulli Scholastici. Reliqua spectant ad intelligentiam verborum Apostoli Rom. *9. 16. Non volentis, neque currentis, &c.* ad causam parvulorum, atque ad quæstionem illam, quam præced. num. diximus motam a Semipelagianorum nonnullis, an prædestinationis doctrina sit populis prædicanda; qua in re adhibendæ cautelæ, omnino concionatoribus servandæ, absque ullo veritatis præjudicio afferuntur. Ex his autem adversus Pelagianos, & Semipelagianos Operibus, in commodum eorum, qui Theologicis studiis navant operam, quædam separatim in minoribus voluminibus procusa fuerunt cum titulo, Opuscula contra Pelagianos. In publicam vero lucem prodierunt Venetiis an. 1543. an. 1545. anno 1547. & anno 1585. Lovanii anno *1647.* Romæ *1652.* & Bruxellis *1656.* Eadem Opuscula in Gallicam linguam translata typis Parisiensibus edita sunt anno *1683.* necnon in linguam Italicam typis Venetis anno 1547. Liber de Gestis Pelagii a ceteris segregatus adinvenitur in lucem emissus (annus e memoriola nostra evanuit) Augustæ Vindelicorum. Horum operum narratione constat, quanta æquitate S. Possidius in Vita Augustini cap. 18. S. Prosper adversus Collatorem, & in Carmine *de Ingratis*, & qui subsecuti sunt Patres, atque Scriptores tradiderint, ab Augustino ceterisque Africanis Præsulibus, quorum ille *dux ingeniumque erat*, accedente Apostolicæ Sedis vigore, hæresim Pelagianorum fuisse extinctam & profligatam, ejusdemque hæresis præcisa germina, ac Reliquias dispersas.

ſperſas. Interim Auguſtinianis libris adverſus hæreſes editis coronidem ponat liber ad Quodvultdeum, in quo de iiſdem *hæreſibus* agitur. Hunc librum S. Pater rogatus a Quodvultdeo Diacono edidit anno 428. in eoque deſcribuntur hæreſes LXXXVIII. quarum ultima eſt Pelagianorum, de eujus hæreſeos reliquiis hactenus diximus. Verum librum hunc *de hæreſibus* non ſemel ſupra commemoravimus; nec aliud addendum ſupereſt, niſi illius commentaria edidiſſe Genevæ an. 1595. Lambertum Danæum, & Romæ anno 1707. Laurentium Cozzam, poſtea S. R. E. Cardinalem.

CAPUT LXII.

Contra Judæorum perfidiam Sanctum Parentem Auguſtinum pugnaſſe.

AD frangendam quoque Judæorum pervicaciam, ſplendidiſſimum Catholicæ Eccleſiæ lumen Auguſtinus ſtilum convertit. S. Poſſidius in *Indiculo* ait Auguſtinum contra Judæos edidiſſe Quæſtionem, cui titulus *De Judæis*, Quæſtionem aliam *de annis 46. ædificati templi*, Epiſtolam *ad Aſellicum*, atque *Tractatus duos*. Quantum attinet ad 1. quæſtionem, ſunt qui putant auctorem Judiculi lapſum eſſe vocabulorum ſimilitudine, ac pro quæſtione *de Ideis*, quæ eſt 46. inter LXXXIII. poſuiſſe quæſtionem *de Judæis*, propterea quod inter Auguſtini Opera hæc quæſtio non extet. Sed cum alia plura, quæ recenſentur in eodem *Indiculo*, deſiderentur; conjecturam hanc non amplectimur. Primo enim Poſſidii Indiculus enumerat Auguſtini ſcripta ordine argumentorum ſervato; & videtur inveriſimile auctorem præſtantiſſimum, atque Auguſtini diſcipulum, & in pervolutandis ipſius libri aſſiduum adeo oſcitanter Sancti Patris libros in ſuas claſſes diſtribuiſſe, ut quæ de ideis agunt, inter ea quæ Judæos refellunt, inconſiderate rejecerit. Deinde poſt primam quæſtionem ita aliam locat, ut non obſcure innuat utramque ad Judæos pertinere. Quæſtio autem ſecunda ea eſt, quæ in prælaudato libro Quæſt. LXXXIII. locatur num. 56. Epiſtola ad *Aſellicum* Epiſcopum, 196. olim 200. ſcripta exeunte anno 418. dividitur in quatuor capita. Demonſtrat in primo, non oportere ut Chriſtiani,

ni, maxime ex gentibus venientes, judaizent, idest, servent ceremonias Mosaicæ Legis: in altero explicat quænam sit legis utilitas: in tertio ostendit omnem verum germanumque Christianum esse spiritu *Israelitam*: in postremo animadvertit, non debere vocabula misceri, nec eos, qui Christiani sunt, appellandos esse Judæos. Quinam sit primus Augustini *Tractatus contra Judæos*, non consentiunt viri eruditi: nam Vindingus noster arbitratur esse sermonem 234. de Tempore, nunc num. 91. Lovanienses autem Concionem ad Catechumenos, *contra Judæos*, *Paganos*, *& Arianos*. Verum hanc spuriam esse, communiter nunc viri docti opinantur: unde rejecta est in appendicem tomi VIII. ante opusculum aliud apocryphum, cui titulus, *De altercatione Ecclesiæ & Synagogæ Dialogus*. Tractatus autem alter proculdubio est, qui in octavo volumine posteriorum editionum sequitur immediate librum *de hæresibus*, & inscribitur, *Tractatus adversus Judæos*, alibi *Oratio*, vel, *sermo contra Judæos*, & in quibusdam MSS. *Liber B. Augustini de Incarnatione Domini contra Judæos*. Tractatus istiusmodi decem sunt capita: quibus Dei justitia in Judæorum reprobatione, & Dei misericordia in electione Gentium commendantur: deinde vero arguitur cæcitas Judæorum; proferuntur vaticinia de Christo ex libro Psalmorum, ex Genesi (non tamen celeberrimum oraculum Jacobæum cap. 49.) ex Isaia, & Jeremia, necnon ex Malachia, qui ceteris clarius prænuntiavit veterum Sacrificiorum abolitionem. Demonstratur demum Sacrificium Christianorum offerri ubique terrarum, ut idem Malachias vaticinatus est cap. 1. 11. & ad lucem Evangelicam iidem Judæi magna dilectione invitantur verbis Prophetarum Domini, Isaiæ, Davidis, Danielis, & Sophoniæ. Sunt utique in Augustini libris alia permulta, ac fere innumera, ad Judæorum pervicacitatem arguendam aptissima; sed aliis Tractatibus inserta inveniuntur, nec peculiarem contra recutitos Judæos titulum præseferunt: quam ob rem ea singula omittimus, ad ea, quæ ad Paganos ethnicosque spectant, progrediendo.

Digitized by Google

CAPUT LXIII.

Res ab Augustino gestæ, ejusque Scripta, ut Paganos ad Christi fidem converteret.

POsteaquam de Judæis egimus, dicendum est de Paganis, idolorumque cultoribus: pro quorum conversione S. Pater plurimum, diuque insudavit. Enumerantur a Possidio quadraginta adversus Paganos Augustini Opuscula, nonnullis tamen comprehensis, quorum supra mentionem fecimus: cujusmodi sunt libri *adversus Academicos*, *de Ordine*, *de immortalitate animæ*, *de utilitate credendi*, *de vera Religione*, & quæstiones plures ex LXXXIII. Peculiariter videntur nobis commemoranda quæ sequuntur. Primo dedit operam, ut ex Madaurensium templis, civiumque cordibus expellerentur idola: quod maximo studio nixus est primo episcopatus sui tempore, anno scilicet 395. Madaura fuit olim Numidiæ civitas inter Hipponem-regium & Carthaginem, ubi celebre erat litterarum gymnasium, in quo & Augustinus adolescentulus imbutus grammatica & poesi fuit; nunc tenuis pagus regni Tunitani *Madara* dictus. Ubi ergo accepit a Florentino, quem Hipponem cum officiosissimis litteris iidem Madaurenses miserant, vigere adhuc Madauræ gentium superstitionem, cultumque idolorum, dedit ad illos epistolam 42. nunc 232. quæ prima est IV. classis, earum nempe, quas conscripsit Episcopus. Arripiens autem Augustinus occasionem a litterarum Madaurensium salutatione, *Patri Augustino in Domino æternam salutem*, illos ab idolorum cultu deterret, describens Judaici populi dispersionem, prænuntiatam in Scripturis divinis eversionem simulacrorum, unumque creatorem omnium, summum, æternum, incommutabilem. Egit eodem anno cum Longiniano idololatrarum Sacerdote, ut amplecteretur religionem Christianam, atque ad illum scripsit epistolam 233. alias 20. qua ipsum provocavit ad scribendum quomodo crederet Deum esse colendum, & quid sentiendum de Christo. Cum vero Longinianus respondisset, se in ea Platonicorum opinione versari, quæ docet ad supremum Deum per minores esse adscendendum, adhibitis sacrificiis purificatoriis, ac de Christo, ejusque Spiritu nil ex-

preffiffet, faffus fe nefcire quid diceret; fcripfit Auguftinus epiftolam alteram 22. modo 235. in qua de facris illis purgatoriis cum Longiniano pertractat. Atque hoc pacto inter Auguftinum & Longinianum colloquium inftitutum eft, cum fuperftitiofi cultus refutatione. Num vero Longinianus Chrifto nomen dederit, ignoramus. Suftulit anno 398. pravam Afrorum Chriftianorum confuetudinem; qua ne magnatum idola colentium incurrerent indignationem, illos ad fana comitabantur, & una cum iis in idolio recumbebant. Ad hanc confuetudinem extirpandam habuit Carthagine graviffimam doctiffimamque concionem, inter fermones fecundam ac fexagefimam. Creditur eodem anno habitus fermo 24. in illud Pfal. *Deus quis fimilis tibi*. occafione ludibrii, quo nonnulli Chriftianorum affecerant fimulacrum Herculis, illi barbam auro perfufam evellendo. Auguftinus vero illorum, qui id egerant, pietatem ftudiumque commendat; demonftratque non effe in urbe Carthagine colendos Deos, quorum fimulacra Roma confregerat. Ineunte anno 400. intermiffo ad tempus opere *de Trinitate*, fcripfit *de Concordia quatuor Evangeliftarum*, quum Paganorum nonnulli ftuderent calumniofis difputationibus a fide retrahere, quafi palmare vanitatis fuæ argumentum abjicientes, quod ipfi Evangeliftæ pugnantia narrent, ac inter fe aperte diffentiant. *Opus de Concordia Evangeliftarum* in libros quatuor diftributum eft: in quorum primo illos revincit, qui Evangelio fidem haberi nolunt, quum non fit a Chrifto, fed a difcipulis ejus confcriptum, in aliis autem tribus libris, in quibus infumptum a fe multum operis ac laboris teftatur Tract. 112. in Joannem, oftendit quatuor Evangeliftas ubique convenire, neque ullam in illorum Codicibus antilogiam adinveniri. De hoc opere ita in ejus Vita PP. Benedictini lib. 5. cap. 1. *Deftitutus erat iis adjumentis, quibus inftructi fuere quotquot poftea idem illud argumentum tractarunt: qui tamen ipfi veftigiis ejus infiftentes, vix quidquam alicujus momenti invenere, quod ille non docuiffet*. Anno, ut ajunt eruditi viri, 406. fcripfit S. Pater librum, five refponfionem *ad fex quæftiones* a quodam Pagano propofitas, de quibus in 2. Retract. cap. 31. Locum hic liber tenet inter epiftolas: ac eft epift. 49. nunc 102. *ad Deogratias*. Prima eft quæftio de *Corporum refurrectione*: objiciebant enim Pagani nullam futuram

fore

fore resurrectionem, quam Christiani expectant, quoniam resurrectio nostra neque resurrectioni Christi, neque resurrectioni Lazari potest similis esse; non Christi, quia a nobis creditur absque virili semine genitus; non Lazari, quia hujus resurrectio facta est in carne nondum tabescente. Respondet vero S. Pater promissam resurrectionem potius resurrectioni Christi, quam Lazari congruere: solvitque oppositionem Paganorum, ostendendo esse generatum absque virili semine, in conceptione atque in nativitate; non autem vel in morte, vel in resurrectione diversitatem arguere. Secunda quæstio est *de tempore Christianæ religionis;* quum enim nos credamus Christum esse salutis viam, quærebant post Porphyrium alii Pagani, quid egerint tot sæculorum homines ante Christum. Sed respondet Augustinus, nec semper fuisse cultum idolorum; imo aliter colendos Deos juxta Numæ Pompilii institutionem, aliter ante præcedentium Italorum morem, aliter ante inductam Pythagoricam disciplinam: ab exordio autem generis humani salutem consecutos qui crediderunt in Christum, & secundum ejus præcepta vixerunt: atque ita semper fuisse Christum viam salutis omnibus justis. Quæstio tertia est *de Sacrificiorum distinctione*. Quærentibus enim Paganis, cur a nobis accusentur ritus sacrorum, & hostiæ Diis immolatæ, quando cultus hujusmodi exorsus est temporibus priscis, & a nobis colitur Deus, qui primitiis indiguit; Augustinus respondet, hinc potius intelligendum quam sit res antiqua sacrificium, & quod nonnisi uni Deo vero sit offerendum: atque veterum sacrificiorum, quæ erunt umbræ & figuræ futurorum, explicata natura, demonstrat neque corporeis, neque incorporeis creaturis fas esse sacrificium offerre, ac tandem docet quomodo in sacrificiorum mutatione nunquam sit immutata religio. Quæstio IV. *est de mensura peccati ac supplicii:* ajebant quippe Pagani Christum ridicule minari pœnam æternam, cum Mat. 7. 2. dixerit. *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis;* qualibet autem mensura circumscripta est fine temporis. Respondet Augustinus, inepte dici omnem mensuram circumscribi tempore, quum ipsi Pagani Solem dicant esse sempiternum, qui tamen quantus sit mensuris geometricis scrutari audent. Deinde ait necessum non esse, ut in prædicta sententia, *Quod mensi fueritis, hoc metietur vobis*, habea-

habeatur æqualitas ex omni parte : ut in his consimilibus ; Quod feceris, patieris ; quod plantaveris, hoc decerpes : *In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini*. Addit ex qualitate voluntatis, non ex spatio temporis nos debere metiri peccata : quandoquidem & homicidium, quod brevi tempore, & uno ictu patratur, carcere, exilio, suppliciisque extremis punitur. Quæstio quinta est, num Salomon revera dixerit, *Filium Deus non habet* : quod nusquam ab illo dictum, sed oppositum ex libro Sapientiæ, & Proverbiorum constare S. Pater demonstrat. Postrema quæstio est *de Jona* : multo enim cachinno Pagani irridebant, quod de ipso Jona legitur cap. 2. triduo fuisse in ventre ceti, & quod narratur cap. 4. de nata super illum cucurbita. Ad hanc quæstionem respondet S. Pater, nullam esse causam, cur divina miracula non credantur : Paganos ipsos fidem adhibituros, si talia narrata forent de Apollonio Tyaneo, aut de Apulejo Madaurensi, quorum multa mira nullo fideli auctore jactabant : in iis, quæ dicuntur de Jona, significationem esse attendendam, & quemadmodum homines loquuntur verbis, ita divinam potentiam loqui factis. Cucurbitæ etiam, quæ rodente vermiculo exaruit, Augustinus significationem exponit. De hac concubita etiam agit epistola ad Hieronymum 81. num. 35. Ex his autem locis, lectionis, quæ habebat Jon. 4. 6. 7. *cucurbitam*, non *hederam*, apparet antiquitas. Anno 412. S. P. *Volusianum* ab idolorum cultu revocare studuit data ad illum epistola 137. jam 3. in qua ipsius Volusiani quæstionibus sibi per Marcellinum propositis fecit satis. Rationem autem Augustinus ea in epistola reddit, cur Deus regendæ universitatis curam non amittens infusus sit carni, qua ex Virgine nasceretur : explicat quomodo Deus ita homini permixtus sit, ut una fieret persona Christi : agit de adjutorio gratiæ Salvatoris, eidem aptans verba Maronis Ecl. 4.

Quo duce si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.

Docet in Christi vita, dictis, factisque completa fuisse omnia præconia Prophetarum : de præceptis demum, in quibus ait Dominus totam legem pendere, & de secreta Scripturarum veritate pertractat. Anno autem 428. cum Augustinus Cæsa-

ream

ream Mauritaniæ urbem pro Ecclesiæ rebus profectus esset., ibidem gravissimam habuit ad plebem concionem, qua cohibuit vetustam, atque ex ethnicorum moribus derivatam consuetudinem, qua cives, & propinqui etiam ac fratres, per aliquot solemnes dies inter se crudelissime, cum maxima hominum cæde dimicabant. Exitum, fructumque illius orationis narrat ipsemet Augustinus lib. 4. de Doctr. Christiana cap. 24. Edidit quoque S. Pater adversus præsumptionem Paganorum librum *de divinatione dæmonum:* in quo ostendit dæmonum divinationes ex tribus potissimum causis procedere, idest, acrimonia sensus, celeritate motus, & rerum experientia. Hinc infert dæmonum oracula, & mira quæ ab iis fiunt, contemnenda esse, illorumque vaticinationes longe distare ab altitudine divinæ prophetiæ. Videtur hic Augustinus in dæmonibus agnoscere corpus aliquod aereum, scribens num. 7. *Dæmonum est natura, ut aerei corporis sensu terrenorum corporum sensum facile præcedant:* sed eadem ratione explicavit S. Antonius, quomodo dæmones futura prænuntient, *levioribus usi corporibus*, apud S. Athanasium in ejus Vita num. 31. tom. 1. p. 2. pag. 820. novæ Parisiensis editionis. Denique adversus Paganos edidit Augustinus præclarissimum Opus *de Civitate Dei:* cujus singulare eximiumque pretium postulat, ut de illo specialiter, ac distincte dicamus.

CAPUT LXIV.

De libris, quos Augustinus inscripsit de Civitate Dei, atque de ipsorum librorum pretio, editionibus, & commentariis.

LIbri itaque *de Civitate Dei* sunt numero XXII. quorum singuli in plura capita dividuntur. Rationem hujus Operis conscribendi tradit ipsemet Augustinus in lib. 2. Retract. cap. 43. Cum enim anno 410. Roma a Gothis sub Alarico Rege capta & vastata fuisset; cultores inanium Deorum in Christianos causam hujus cladis, & eversionis referre cœperunt, summum unum, verumque Deum blasphemando. Augustinus igitur exquisitissimo hoc Opere, quo universa Gentilium philosophia, Deorum inanium fabulæ, & profana mysteria

ſteria denudantur, querimonias & criminationes illas refellit. Admovit itaque magno huic operi manus anno 413. ſed graviſſimis aliis occupationibus diſtentus, & in debellandis hæreticis occupatus illud non abſolvit ante annum 426. Primi quinque libri verſantur in confutandis Paganis, qui multorum Deorum cultum neceſſarium eſſe putabant ad rerum humanarum proſperitatem, ideoque urbis everſionem, omnemque calamitatum congeriem Chriſtianæ religionis cultoribus adſcribebant. In quinque autem conſequentibus libris inviĉtiſſime demonſtratur magnopere decipi qui opinantur plurium Deorum cultum fore perutilem ad felicitatem illam comparandam, quæ poſt mortem corporis expectatur. Reliqui duodecim libri duarum civitatum, terrenæ ſcilicet, & cœleſtis, exordium, progreſſum, ac finem deſcribunt, a conditione mundi, uſque ad ejus interitum, & uſque ad ſempiternam bonorum felicitatem, ac æternum malorum ſupplicium progrediendo. Quidquid autem diſputari ſolet de Scripturarum Sanctarum auctoritate, de Angelorum productione, merito, & lapſu, de hominum conditione & propagatione filiorum Dei, de rebus geſtis Patriarcharum, de inſtitutione, dilatatione, & duratione religionis Chriſtianæ, de futura reſurrectione corporum, de igne quo cruciandi ſunt reprobi, atque de æterna Sanctorum felicitate, id totum in hoc egregio Opere Auguſtinus dilucide proponit, diſerte explicat, & invicte demonſtrat. Summum eſt itaque, & ſupra quam dici poſſit inæſtimabile hujus Operis pretium. Ajebat Macedonius Præfectus Africæ in epiſtola ad Auguſtinum 154. in prioribus tribus libris, quos tantum pervolutaverat, *tantum haberi acuminis, ſcientiæ, & ſanctitatis, ut nihil ſupra ſit*. Commendatur ab Oroſio in præfatione Hiſtoriarum, & vocantur *radii e ſpecula Eccleſiaſticæ claritatis elati*, ac toto in orbe fulgentes. Caſſiodorus in libro Inſtit. cap. 16. unumquemque monet, ut Opus iſtud percurrat *infaſtidibili ſedulitate*. In hiſce libris Auguſtinum non modo ſacrarum litterarum & Chriſtianæ doctrinæ facile principem, verum etiam profanarum literarum, & omnigenæ eruditionis fuiſſe coriphæum & anteſignanum teſtatur lib. 1. Miſcell. cap. 8. Hieronymus Magius. Multi alii magnæ eruditionis viri (ut inquiunt in præfat. Comment. ſuorum Ludovicus Vives, & Leonardus Coquæus) hoc Auguſtini Opus nobis

his suppeditare docent omnia illa adjumenta, quæ haberi possent ex doctissimis Varronis libris summopere commendatis a Cicerone, aliisque egregiis scriptis Salustii, & Livii, quæ perierunt, vel in latebris jacent. Istud propterea Augustini Opus in deliciis fuit summis Viris: nam Carolus Magnus ejusdem Operis lectione summopere delectabatur, teste Eghinardo, & Poeta Saxonico lib. v. Annalium, unde versus quosdam exscripserunt in præf. ad tom. VII. Patres Sancti Mauri. Idem afferendum de Carolo V. Henricus quoque VIII. Anglorum Rex, cui Vives Commentarios suos dedicavit, idem Opus Augustini maximo habuit in pretio. Demum & ii, qui in Augustinum fuerunt inofficiosi rigidique censores, ut Joannes Clericus aliique, eo in opere Augustinum sese, ingeniumque suum vicisse testati sunt. Haud ergo mirum hos *de Civitate Dei* libros sæpe fuisse in lucem editos, ab aliis etiam Augustini operibus divulsos ac separatos. Nam ubi primum ars typographica magno rei litterariæ commodo inventa fuit, primi omnium libri Augustini *de Civitate Dei* cum divinis Institutionibus Lactantii Firmiani, ut quidam narrant, fuerunt procusi. Verum hæ sunt, quas hactenus vidimus, præstantissimi hujus Operis Latinæ editiones. Prodierunt in lucem Romæ in ædibus Petri de Maximis elegantissimis typis an. 1468. deinde Venetiis 1475. & Friburgi 1494. Cum Commentariis Thomæ Valois, & Nicolai Triveth typis Gothicis Basileæ anno 1504. & rursus Lugduni cum iisdem commentariis, & additionibus Jacobi Passavantii, & Theologicis *veritatibus* Francisci Maronis an. 1520. Editi in lucem fuerunt cum Commentariis Ludovici Vives Basileæ anno 1522. & rursus 1570. ac iterum duobus Voluminibus 1580. necnon Lugduni an. 1563 Parisiis 1555 & Hamburgii 1661. Cum commentariis autem Ludovici Vives, & Leonardi Coquæi Parisiis anno 1613. & in duobus Voluminibus Francofurti anno 1661. Latinas autem editiones, quibus una cum aliis Augustini libris hoc *de Civitate Dei* Opus editum fuit, enumeraturus sum alibi. Præter Latinas editiones prodiit quoque idem Opus in alias linguas translatum, idest, anno 1675. duobus Voluminibus in 8. typis Parisiensibus, *Citè de Dieu de S. Augustin Traduction Nouvelle*: typis Hispanicis anno 1676. *Ciudad de Dios de S. Augustin traducida por Antonio de Royas*,

Digitized by Google

ac lingua Italica habetur antiqua & pulcherrima Editio anni 1475. cui in Codice Angelicæ Bibliothecæ præfigitur MS. nomen Jacobi Paſſavantii Ordinis Prædicatorum; necnon editio Romana an. 1743. Verſionis, quam exornavit Cæſar Benvenuti Canonicorum Regularium Abbas Generalis. Extat & liber Lugduni impreſſus anno 1580. cui titulus, *Flores D. Auguſtini ex ſuis libris de Civitate Dei excerpti*. Jam vero commemoravi viros doctiſſimos, qui in eoſdem libros commentarios elucubrarunt. Thomas de Valois, & Nicolaus Triveth fuerunt uterque ex Sacra Fratrum Prædicatorum Familia, atque de iiſdem agit ejuſdem Ordinis Bibliotheca. Ipſius Prædicatorum Ordinis fuit & Jacobus Paſſavantius, qui materna lingua edidit inſignem librum, quem inſcripſit, *Speculum veræ Pœnitentiæ*. De hoc viro Michael Poccianțius in Catalogo Scriptorum Florentinorum. Ludovicus Vives Latinas, Græcaſque litteras doctus, Valentiæ in Hiſpania natus ob doctrinam æque ac pietatem commendatur; nam & cuſtodiæ ab Henrico VIII. mancipatus fuit ob improbatum illius divortium. Hujus tamen viri Commentaria graviſſimas ob cauſas caſtigata fuerunt atque expurgata, ac primum emendata prodierunt in editione Operum S. Patris, quam curarunt Lovanienſes. Eraſmus & Frobenius mirabantur hujus Operis Ludovici Vives vix reperiri emptores, atque hinc inferebant, etiam in muſarum rebus regnare fortunam. Sed de Ludovico Vives legendi Sixtus Senenſis Bibl. S lib.4. pag. 334. & Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hiſpanica. Fertur conſcripſiſſe in eoſdem Auguſtini libros commentaria ſatis prolixa atque erudita Gaſpar Barthius, ſed nondum illa adſpexiſſe lucem ſcribunt Zeiſoldus ad Biblioth. Schraderi, & Joannes Fabricius in Hiſtoria Bibliothecæ Fabricianæ. Pervulgata & notiſſima ſunt Commentaria Leonardi Coquæi, de quo, cum fuerit Familiæ Auguſtinienſis alumnus, alio in loco ſi Deus dederit pertractabimus. Richardus quoque Olzenengus Vercellenſis Canonicus Regularis, atque in Tridentino Concilio Theologus dicitur commentarios elucubraſſe in libros 22. de Civitate Dei. Vide Syllabum Scriptorum Pedemontii pag. 509. Hæc de laudato & excellentiſſimo Opere viſa ſunt mihi adnotanda: ſed legendæ ulterius Præfationes Fratris Conradi Leontorii, Coquæi, & PP. Benedictinorum. In editionibus nonnullis extat Præfatio, quæ abſolvitur hiſce verſibus:

Hic

*Hic Augustini * prostrati fulmine linguæ*
Juppiter, & falsi deperiere Dei.

* *constrati*

CAPUT LXV.

Dogmatica Augustini Opera, ac primum Exegetica in vetus, & in novum Testamentum.

Reliquum est, ut recensitis libris, quos Augustinus adversus Manichæos Hæreticos, Paganosque conscripsit, dogmatica etiam & didactica opera enumeremus, ea nempe, quæ ad institutionem & eruditionem attinent Catholicorum, necnon insignia duo ad ipsum Augustinum specialiter pertinentia, *Confessionum* nimirum, atque *Retractationum*. Sunt autem libri prioris generis alii ad Scripturarum divinarum intelligentiam, alii vero ad fidelium formationem instructionemque spectantes. Occurrunt autem primo *Exegetica* in vetus Testamentum, quibus tanquam generalis quædam Regula præmittuntur quatuor libri *de Doctrina Christiana*. Inchoati fuerunt hi libri circa annum Christi 397. & absoluti circiter annum 426. Recensentur in 2. Retract. cap. 4. ac tales ab Eruditis existimantur, qui una cum Præfationibus Hieronymianis in Sacrorum Bibliorum limine locum obtineant. Continent enim documenta, ac præcepta ad sacras litteras intelligendas necessaria, atque utilissima. In his de rebus, earumque partitione, fruitione & usu: de rerum signis verbisque: de ambigua & figurata oratione, certisque regulis ad sensum improprium & translatum a proprio & litterali secernendum; atque de munere & officio Christiani Oratoris, hujusque eloquentia, imitatione, & honestate vitæ, luculenter, ornateque differitur. Hos propterea libros singillatim describi curavit in usum Ludovici Francorum Regis, fratrisque Carolomanni Angilbertus Abbas Corbejensis, ut indicant versus novis editionibus Tomi 3. præmissi. Separatim quoque fuerunt editi typis Lugdunensibus a Martino Beaugrand, Lovanii item anno 1562. & rursus Romæ 1735. Sequuntur *liber imperfectus*, & libri 12. *de Genesi* ad litteram, quos supra commemoravi, quoniam in his multa continentur adversus Manichæos. Accedunt *libri septem Locutionum* conscripti circa annum 419. quibus explicantur certæ

quædam & peculiares locutiones septem priorum librorum Sacræ Scripturæ, idest, Genesis, Exodi, Levitici, Numerorum, Deuteronomii, Josue, & Judicum. Horum librorum fit mentio 2. Retract. cap. 54. Hoc opus proxime consequuntur libri septem *Quæstionum in Heptateuchum*, scilicet, in prædictos septem libros conscriptarum circa memoratum an. 419. Sunt autem in Genesim q. 173. in Exodum q. 177. (quarum postrema est Tabernaculi ampla & accurata descriptio, quæ tamen in veteribus editionibus erat q. 174.) in Leviticum sunt q. 94. in librum Numerorum q. 65. in Deuteronomium q. 57. in Josue q. 30. & in Judices q. 56. Anno 400. edidit Augustinus librum *Adnotationum in Job*, de quo 2. Retract. cap. 13. & anno 427. librum, quem inscripsit *Speculum*: in quo comprehenduntur præceptiones Scripturarum intellectu faciliores, & ad captum vulgi magis accomodatæ. Est autem hoc *Speculum* diversum ab illo, quod sub Augustini nomine edidit in lucem Hieronymus Vignerius, in quo Scripturarum sententiæ ad certa quædam capita revocantur; & quod ab eruditis spurium & supposititium censetur. Pertinent ad seriem Exegeticorum *Enarrationes in Psalmos*, quæ in vetustioribus editionibus occupant octavum Volumen, in recentioribus autem quartum, & istud in partes duas bipartitum. Non semel & hoc in Psalmos Opus separatim procusum fuit, ac præsertim Basileæ 1477. & Antuerpiæ 1662. Nequit assignari determinatum istarum enarrationum tempus; nam quosdam Psalmos Presbyter, quosdam autem Episcopus, eosque vario modo, nec servato ordine, Augustinus exposuit, eo quod ab initio ejus consilium non fuerit totum Psalterium commentari. Quasdam itaque in Psalmos enarrationes e sacro suggestu prædicavit, experientia doctus hoc interpretationis genere vehementius fidelium corda inflammari: nonnullas vero expositiones dictavit; ac triginta duo sermones in Psalmum 118. lucubrati quidem ab eo fuerunt, sed nunquam in populo pronunciati. Me non latet aliquibus displicere, quod S. Pater hisce in commentariis mysticam dumtaxat, & moralem expositionem tradiderit, & Sanctum quoque Hieronymum, ut prænotavit libro IV. Bibl. S. n. 257. Sixtus Senensis, desiderasse in iisdem enarrationibus expositionem juxta textum Hebraicum, & juxta interpretationem Patrum Græcorum, suamque propriam. Sed

vias

Digitized by Google

vias mire ingeniosas, quibus Christum in Psalmis præsignatum, & doctrinæ evangelicæ mysteria ac præcepta detegeret, Augustino Christi caritatem suggessisse, recte monent in Præfatione ad IV. Tomum Patres S. Mauri. Imo nec Hieronymus redarguit, ut visum Sixto Senensi, adhibitam ab Augustino expositionis methodum; sed ostendit tantummodo post Septuaginta Interpretum Versionem, illam, quam ipse ex Hebraico fonte exornavit, non esse censendam tanquam inutilem. Videsis Hieronymi epistolam 75. inter Augustinianas. Silentio prætereundum non est, S. Fulgentium amplexum fuisse institutum monasticum, quod legisset enarrationem Augustini in Psalmum 36. cujus exordium sumitur a consideratione extremi judicii. Nauci itaque faciendum erit circa fætum hunc Augustini, judicium illorum, quibus nil sapit, quod non versatur in litterali discussione, nec habet Hebraicæ, aliarumque exoticarum linguarum sonum asperrimum ac peregrinum: quum in mysticis quoque interpretationibus, etsi litteralis una cum linguarum peritia sit summopere laudanda, eluceat ingenii acumen, ac spiritus multiplicis gratiæ Dei. Connumerantur inter *Exegetica* novi Testamenti libri quatuor *de Consensu Evangelistarum*; de quibus, cum faciant ad refellendas Paganorum oppositiones, scripsi paulo supra num. 63. Quare nihil addam aliud, nisi Augustinum opus illud suscepisse *inspirante atque adjuvante Domino* adversus nonnullos, qui calumniosis disputationibus suis vel retardabant homines ne crederent, vel jam credentes agitando, quantum poterant, perturbabant. Præter libros de consensu Evangelistarum, edidit S. Pater an. 393. libros duos de sermone Domini in monte, de quibus in libro Retract. cap. 19. qui etiam Gallico idiomate prodierunt in lucem Parisiis an. 1683. cum eruditis commentariis. Hoc in Opere explicat S. Pater Domini verba, quæ habentur cap. 5. 6. & 7. Sancti Matthæi. Difficultates quasdam circa uxorem, quæ discessisset a viro, offendit in hoc Opere Pollentius, sed eas Augustinus enodavit in 1. libro *de adulterinis Conjugiis*. Sequuntur duo libri quæstionum Evangelicarum scripti anno 400. 2. libro Retractat. cap. 12. quorum librorum primus comprehendit quæst. 47. in Matthæum; alter quæst. 51. in Lucam. Non rerum ordine, sed pro opportunitate difficultatum, quæ sibi discutiendæ occurrerunt,

S. Pa-

Digitized by Google

S. Pater lucubravit harum quæstionum tractationem. In Joannem vero scripsit anno, ut fertur, 412. tractatus centum viginti quatuor, qui in vetustis codicibus aliquando Tractatus, aliquando Sermones, aliquando autem Homiliæ in Joannem inscribuntur: iisque subjiciuntur Tractatus decem in epistolam Joannis ad Parthos, conscripti circa annum Domini 416. itemque sermonum titulo prænotati in Indice Possidii cap. 9. Ex iisdem Tractatibus plura decerpserunt Beda, Alcuinus, Florus, Cassianus, S. Leo Magnus, aliique posteriores interpretes: nec immerito dicuntur a Cassiodoro lib. Div. Instit. cap. 7. Joannis copiosa, & insignis expositio: nam sicut Joannes Aquilæ comparatus altius multoque sublimus aliis tribus Evangelistis erexit prædicationem suam, ut loquar verbis ipsius Augustini Tract. 36. num. 1. ita Sanctissimus Doctor inter alios Doctores Aquila ob ingenii accumen mentisque perspicacitatem appellatus, in exponendo Evangelio Joannis videtur aliorum Scriptorum, qui de rebus divinis pertractarunt, ordinem transcendisse. Quamobrem Ecclesia, quando legit partem aliquam Evangelii Joannis, addit ut plurimum Homiliam ex hisce Tractatibus depromptam, quod observatum arbitror ab his omnibus, qui Horas Canonicas persolvunt. In reliquos Novi Testamenti libros habemus perpauca S. Patris opuscula: nimirum in epistolam *ad Romanos* librum unum scriptum ab Augustino adhuc Presbytero, idest, circa annum 394. in quo exponuntur 84. propositiones ex eadem epistola excerptæ: *Incboatam expositionem* ejusdem ad Romanos epistolæ, scriptam circa eumdem annum 394. in qua expositione differitur *de salutatione*, seu exordio epistolæ usque ad num. 14. hinc vero usque ad num. 23. & ultimum disputatur de peccato in Spiritum Sanctum; & denique librum unum expositionis in Paulinam epistolam *ad Galatas* scriptum ipsomet anno 394. atque hoc in libro tota epistola dilucide exponitur atque explicatur. De tribus hisce operibus agitur in 1. Retract. cap. 23 24. & 25. Itaque hæc sunt, quæ ad interpretationem sacrorum librorum Veteris ac Novi Testamenti Magnus Augustinus elucubravit; quamquam in ceteris omnibus libris Scripturarum Sanctarum verba tam copiose, & accurate explicavit, ut ex unius Augustini libris exquisitam absolutamque omnium divinarum Scripturarum expositionem mutuari possimus: prout ostendam proximo numero 68.

C A-

Digitized by Google

CAPUT LXVI.

Reliqua Augustini Opera, quæ spectant ad fidelium institutionem, moresque formandos.

CEtera vero, & *Didactica* Augustini Opera sunt primum prægrande spissumque volumen *Epistolarum*, & alterum *Homiliarum* seu *sermonum* ad populum; deinde varii quidam libri de aliquo peculiari argumento conscripti. Augustinianæ epistolæ sunt num. 272. additis duobus *de natura & origine animæ*, & *de pœnis parvulorum*, quæ habentur initio postremi voluminis edit. Ven. anni 1729. & commemoratæ sunt num. 54. ubi egimus de Origenistis, & Priscillianistis. In harum tamen numero comprehenduntur epistolæ quædam Hieronymi, Paulini, Severi, aliorumque ad Augustinum datæ: quæ necessario interpositæ sunt, ut illæ, quæ ipsis respondent, facilius intelligantur. In recentioribus editionibus, Maurina, & quæ ad hujus exemplar factæ sunt, præmittitur harum epistolarum distributio, juxta quam percipitur quænam spectent ad Theologicam disciplinam, quænam ad refutationem hæreticorum, quænam vel ad doctrinam morum, vel ad ecclesiastica dogmata, vel ad facta quædam historica, vel ad philosophicam eruditionem. Sunt vero eædem epistolæ in quatuor classes distinctæ: in quarum prima locantur illæ, quas S. Pater scripsit nondum Episcopus, idest, usque ad annum 395. in secunda quas edidit ab Episcopatu suscepto usque ad hæresim Pelagianam detectam in Africa, hoc est, usque ad annum 470. in tertia quas exaravit usque ad obitus sui tempus, annum nempe 430. in quarta demum classe illæ Augustini comprehenduntur epistolæ, quarum tempus aut ignoratur, aut nequit definiri. Harum epistolarum selectæ a Rolando Ogerio collectæ fuerunt, atque in lucem editæ Flexiæ an. 1638. quamvis collectiones aliæ inveniantur MSS. inter quas duo in Angelica Bibliotheca exemplaria diversa. Genuini sermones, quos omnes recipiunt, sunt ex 64. *de Verbis Domini* num. 51. ex 36. *de Verbis Apostoli* num. 30. ex *Homiliis quinquaginta*, n. 27. ex 256. *de Tempore* num. 60. ex 51. *de Sanctis* num. 9. ex septemdecim additis a Parisiensibus num. 13. ex sermonibus

123. *de*

123 *de diversis* num. 116. Fragmenta 37. ex sermonibus *ad fratres in eremo*, consensu omnium, saltim duo; adjecti a Jacobo Sirmondo num. 40. ex 51. additis a Hieronymo Vignerio in utraque parte *Supplementi*, num 22. superadditi a PP. Maurinis, 34. omnes, seclusis fragmentis, 394. Ita nunc inveniuntur distributi, ut primum locum teneant sermones, quibus Scripturæ novi, ac veteris testamenti exponuntur, a primo sermone usque ad 183. proximum locum habeant sermones *de Tempore* a 184. ad 272. tertium sermones *de Sanctis* a 273. usque ad 340. postremo loco veniant sermones *de diversis* a sermone 341. usque ad 394. Prodierunt Augustiniani sermones in lucem Basileæ in editione Amerbachii anno 1495. & Lugduni anno 1520. sed postmodum additiones variæ accesserunt ex Joanne Ulimmerio ex MSS Pithœanis, ex Hieronymo Vignerio, ex Jacobo Sirmondo, aliisque, ut constat ex tom. x. antiquarum editionum, & ex tom. v. editionum recentiorum. Sermones quidam Augustino adscripti vulgati sunt Romæ an. 1644. opera Joannis Baptistæ Mari juxta exemplaria Bibliothecarum Vaticanæ, & Barberinæ. Plures ex iisdem Augustini sermonibus in Italicam linguam inveniuntur translati opera Galeacii Florimontii Episcopi Suessani viri adeo morum honestate, & civilis vitæ decore conspicui, ut ex ejus consuetudine Joannes Casa Florentinus, Archiepiscopus Beneventanus, Italorum Scriptorum disertissimus componendum duxerit librum magno pretio æstimandum, quem inscripsit, *Il Galateo*, sitque, ut communis fert opinio Galatei nomine idem Suessæ Antistes designatus. De Sermonibus autem *ad Fratres* patria lingua ab Augustino Scarpariensi elegantissime scriptis dicam, ubi ipsius Viri mentionem faciam. Nunc enim commemoranda mihi sunt reliqua S. Patris *didactica* Opera, & ad informandos mores conscripta. Sunt vero hæc Opera *Quæstiones* LXXXIII. quas alibi commemoravimus: *Quæstionum ad Simplicianum* libri duo; in quorum primo quæstiones duæ ad originale peccatum, & ad electionem justorum, & reproborum reprobationem pertinentes enodantur; ac in alio libro discutiuntur quæstiones sex; quarum prima est de spiritu Domini, qui insiluit in Saul: secunda quomodo dicatur de Deo, quod eum pœnituerit constituisse Saulem Regem Israelitici populi: tertia, qua ratione Pythonissa potuerit Samuelis animam evocare:

re : quarta quo ſenſu dicatur David ſediſſe ante Dominum : quinta de filio viduæ Sareptanæ ; ac ſexta de Spiritu mendacii miſſo ad decipiendum Acab . Sunt hi duo libri , qui omnium primi recenſentur in ſecundo Retractationum, & dicuntur ſcripti circa annum 397. Extat & liber *de octo Dulcitii quæſtionibus* editus anno 425. aut paulo ante , de quo 2. Retract. cap. 65. In hoc libro diſcutitur num ſempiternæ futuræ ſint in gehenna pænæ fidelium reprobatorum ; num oblationes factæ pro mortuis, iiſdem proſint ; num omnes ſint morituri ; quomodo benedicatur generatio juſtorum , dum eorum filii rejiciuntur ac reprobantur : excitaverit ne de inferno pythoniſſa Spiritum Samuelis ; cur David, qui ſcelera multa patravit , dicatur vir a Deo electus juxta cor ſuum ; effugerit ne Sara cum Abimelech ſtupri crimen ; & quinam fuerit Spiritus Domini , qui initio mundi ferebatur ſuper aquas ? Sequuntur quidam Auguſtini libri *de fide*, nimirum, liber *de fide rerum quæ non videntur* , in quo demonſtratur prudenter , non temere a nobis credi quæ non videntur, ſcriptus poſt annum 399. *liber de Fide & Symbolo*, de quo in 1. Retract. cap. 17. ſtudioſe explicans ſingula ſymboli capita: liber *de fide & operibus* ſcriptus anno 413. & commemoratus in 2. Retract. cap. 38. in quo oſtenditur non ſolum baptiſmum, ſed etiam vitæ Chriſtianæ regulas tradendas eſſe initiandis , & utrumque neceſſarium eſſe ad æternæ ſalutis conſecutionem ; & liber *de Fide , Spe , & Charitate ad Laurentium* , editus poſt mortem Hieronymi , ideoque ante Calendas Octobris anno 420. de quo in 2. Retract. cap. 63. Hunc librum Auguſtinus Græco vocabulo appellavit, *Enchiridion*, quaſi manibus continuo geſtandum , quemadmodum inſcriptus eſt aureus liber Epicteti philoſophi Stoici, ab Angelo Politiano, & a Hieronymo Wolfio Latinitate donatus , & poſtremo Italice , & hiſpanice cum doctis , eruditiſque adnotationibus a Marco Antonio Citarella Neapolitano Patricio &c. editus typis Piſtorii unico Volumine An. 1727. poſt nitidiſſimam Græco-Latinam editionem Trajecti Batavorum An. 1711. Marci Meibomii cum ejuſdem notis, Salmaſii emendationibus &c. cura Hadriani Relandi adjecta Cebetis Tabula &c. liber alter Ariani in Gallicam linguam tranſlatus a quodam Monacho Fulienſi , aliique libri complures , terendi manibus , ac mole parvi , utilitate vero maximi . In

Augustini *Enchiridio* explicatur quomodo colendus sit Deus exercitamento Theologalium virtutum. Præter hæc instituit Augustinus fideles ad pugnandum cum diabolo, ac triumphum reportandum victis cupiditatibus, & corpore in servitutem redacto, in hanc rem edito libro *de Agone Christiano* circa annum 396. Pertractavit insuper *de catechizandis rudibus*, rogatus a quodam Diacono Carthaginensi, libro circa annum 400. elucubrato. Egit libro uno *de Continentia*, ut constat ex Indiculo Possidii cap. 10. atque ex epistola 262. ipsius Augustini ad Darium Comitem. Itidem *de Bono conjugali*, & *de Sancta Virginitate*, ut prænotavimus n. 57. agentes de Hæresi Joviniani, quorum librorum rursus mentionem facimus, quum utilissimi sint iis, qui vel sese Deo consecrant, vel conjugium ineunt. Quare liber *de S. Virginitate* inter Opuscula SS. Joannis Chrysostomi, Gregorii Nysseni, aliorumque de hac virtute pertractantium, editus adinvenitur. Ostendit fas non esse conjugem dimittere, nisi ob fornicationem, & adulterio nuptiarum vinculum non dissolvi, scriptis circa annum 419. ad Pollentium duobus libris *de Conjugiis adulterinis*. Hi libri in lucem editi sunt Jenæ anno 1698. cum notis celeberrimi Jureconsulti, qui latere voluit, tametsi nonnulli fuisse credant Joannem Schilterum. Vide Joan. Fabricium in Hist. Bibl. p. 4. pag. 119. Acuit Augustinus, ut alibi diximus, calamum adversus *Mendacium* duobus in libris. Impulsu Aurelii Episcopi Carthaginensis scripsit librum aliis in locis laudatum, *de Opere Monachorum*, circa annum 400. Hunc librum & Gallice alicubi vidimus cum hoc titulo: *S. Augustin del Ouvrage des Moynes par du Belley*, *Rouen* 1633. Paulo ante annum 418. edidit S. Pater librum *de Patientia:* in quo distinguens patientiam veram a falsa, ad illam, quam divinæ gratiæ adjutorio ait esse tribuendam, vehementer hortatur, atque anno 421. rogatus a Paulino scripsit librum *de cura gerenda pro mortuis*, plura de memoriis martyrum, de sepulturæ utilitate, de mortuorum apparitionibus, & de istarum modo, erudite ac docte pertractatis. Est in hoc Opere adnotatione dignum, quod narratur cap. XI. num. 13. ipsum Augustinum, dum adhuc Mediolani consisteret, apparuisse Eulogio rethori Carthaginensi, eique explanasse obscurum quemdam locum Ciceronis.

CA-

CAPUT LXVII.

De XIII. Confessionum, & II. Retractationum libris.

CUm de Augustini libris post Episcopatum elucubratis non ordine chronologico, sed pro argumentorum diversitate agendum existimaverim, quod ad legendum utilius, ac minus tædiosum esse videtur; postremo loco recensenda sunt insignia duo Opera ad ipsum Augustinum spectantia, quorum primum *Confessionum* titulum præfert, alterum autem *Retractationum*. Confessionum Opus in libros 13. distributum, scriptum est anno Christi 400. Commemorantur ab ipsomet Augustino 2. Retract. cap. Epistola 265. & de Dono Persev. cap. 20. Atque hisce in libris S. Pater Vitam suam describit, crimina in quæ prolapsus fuit, & collata sibi a Domino beneficia humillime patefaciens, adeo, ut non tam dicendæ sint Confessiones peccatorum, quam laudis. Priori in libro narrat vitæ suæ primordia usque ad annum decimumquintum: in 2. adolescentiam paterna in domo anno 17. transactam: in 3. quæ sibi usque ad annum 19. contigerunt Carthagine: in 4. errores, studiaque sua ad annum 29. in 5. suum ex Africa discessum, & cur Romanum, ac Mediolanum advenerit: in 6. Matris ad se itinera, Alipii mores, animique sui ipsius fluctuationem: in 7. juventutem suam, & tenebras, quibus circa annum 31. obvolvebatur: in 8. anni 32. eventus, suamque cum Simpliciano consuetudinem, luctam carnis ac spiritus, & conversionem admirandam: in 9. Cathedræ abdicationem, secessum, baptismum, ac piissimæ Matris obitum, & virtutes: in 10. stupendam memoriæ suæ vim, actus, sensus, affectus, gratumque animum erga Deum: in 11. productionem mundi, temporisque naturam: in 12. materiam, ex qua corpora omnia coalescunt, & Scripturarum Sanctarum sensum multiplicem; in 13. & ultimo incommutabilem Dei bonitatem, Trinitatis arcanum, Spiritus Sancti proprietates, & allegoricam in Hexameron expositionem. Difficillimum foret enumerare editiones omnes Operis hujus præstantissimi. In lucem ab aliis Operibus separatum emissum fuit latina lingua Antuerpiæ anno 1650. Lugduni 1646. Turnoni 1588. Venetiis an. 1691. ac deinceps sæpissime: Italica

autem lingua Romæ anno 1595. Gallica per Arnaldum d'Andillis Parisiis an. 1649. & 1665. in quarum editionum prima Versioni Gallicæ adhæret quoque textus latinus; ac rursus ex traductione PP. Benedictinorum an. 1685. In lingua item Castellæ prodiit Matriti anno 1628. & rursus *Amberes*, idest, Antuerpiæ, anno 1655. demum Venetiis Anno 1722. cum piis, & eruditis notis P. Henrici Wangnereck e Societate Jesu post editionem Dilingæ 1630. & Coloniæ, Libri denique *Retractationum* seu, *Recognitionum* duo scripti fuerunt ab Augustino an. 426. & 427. In priori recensentur libri editi ante episcopatum; in posteriori autem libri suscepto episcopatu conscripti. Epistolas in Retractationibus S. Pater nequaquam recensuit, quod facere cogitaverat; quoniam ad refellendos posteriores octo libros Juliani compulsus fuit, in quibus refutandis absolvit postremam vitæ periodum. Sed hoc Retractationum Opus sæpenumero laudavimus de libris ceteris differentes. Profecto hæc duo, *Confessionum*, ac *Retractationum* opera aliis præmitti solent, quod illud Auctoris excellentissimi specimen exhibeat; istud vero sit universorum librorum, quos egregius Doctor lucubravit, synopsis quædam, vel censu s.

CAPUT LXVIII.

Operum Augustini recensentur Epitoma, & Collectiones nonnullæ a viris doctissimis pro variis scientiarum generibus elucubratæ.

IGitur hæc sunt Augustini *Opera* sententia fere omnium Scriptorum recepta: nam spuria, & gravi ex causa in dubium revocata, ex indice inferius producendo dignosci poterunt. Horum autem Operum epitomen ediderunt Joannes Piscator, & Matthias Hauxer Ordinis Minorum, qui & librum inscriptum, *Anatomia* Augustinianæ doctrinæ summa diligentia elaboravit. Prodiit vero *Epitome* Piscatoris Coloniæ anno 1539. *Epitome* Hauxerii anno 1646. Parisiis, & *Anatomia* Leodii anno 1648. Ex iisdem Augustini libris collegit S. Prosper *sententias* n. 390. illustriores, quæ habentur in fine tomi X. Operum Augustinensium. Earumdem sententiarum plures idem

Pro-

Digitized by Google

Prosper redegit in *epigrammata*, quæ non tantum locum habent inter Opera Prosperi seorsim edita, & tomo VIII. Bibliothecæ Patrum editionis Lugduni, verum etiam inter carmina Aurelii Prudentii in eleganti editione Aldi Romani. Abbas quoque Eugipius *Thesaurum* ex Augustinianis libris collegit, anno 1542. impressum Basileæ, & rursus Venetiis anno 1543. Bonizo Placentinus Episcopus, qui floruit circa annum 1080. conscripsit opus, cui titulus, *Excerptum sententiarum Mirifici Doctoris Augustini*, nondum editum. Guillelmus Abbas S. Theodorici, qui claruit circa annum 1160. composuit *Collectaneorum opus* ex libris Augustini, quod Oudinus tomo I. pag. 992. ait a se transcriptum ex autographo. Singularum verò scientiarum Studiosi ex solius Augustini libris possunt multum adjumenti capessere. Nam ut silentio præt, ream, quæ supra diximus de artibus liberalibus Augustini diligentia illustratis, librosque aut Grammaticæ, aut Rhetorices, quorum ille extat quoque inter veteres Grammaticos Putschii, & iste inter Rhetores Pithœi, imo ut omnia Augustini scripta, sive germana sint, sive dubia rursus legentium oculis non subjiciam; non defuerunt viri doctissimi, qui ex unius Augustini Operibus omnium fere scientiarum rudimenta collegerunt. Nam Philosophicæ Institutiones in usum præsertim eorum, qui Theologicis sacrisque disciplinis dant operam, sub titulo *Philosophiæ Christianæ*, excusæ fuerunt Parisiensibus typis anno 1664. ac disputatrix illa Philosophia, quæ in Scholis obtinuit, Augustini præsertim testimoniis ac munimentis firmata, sex comprehensa parvis voluminibus studio Benedicti a S. Jacobo Augustiniani excalceati in lucem prodiit Mediolani anno 1662. Theses quoque singulas Philosophicas Augustini auctoritate adnixus est communire Fridericus Gavardi in sua *Philosophia vindicata* edita Romæ anno 1701. Verum quidquid sit de Philosophicis præceptionibus; qui navant operam Scholasticæ Theologiæ, ut in Breviario Romano die 28. testatur Ecclesia, Augustinum ducem, ac præceptorem sequuntur. Etenim libri IV. *Sententiarum* a Petro Lombardo magna diligentia conscripti, ex libris præsertim Augustini, ut legentibus constat, collecti fuerunt. S. Thomas Scholasticorum princeps, & Ægidius Romanus nunquam ab Augustino discesserunt, ejusque verbis afferta qualibet sua com-

Digitized by Google

comprobarunt: Scotus ob ingenii acumen *Subtilis* Doctor cognominatus in disputationibus suis Augustinum laudavit 815. vicibus, & omnium fere conclusionum suarum fundamenta in Augustini auctoritate constituit, ut ex Historia Ordinis scripta a Petro de Campo lib. 3. cap. 3. atque ex Concentu Euchologico P. Macedi pag. 439. potest unusquisque percipere. Eo loci demonstratur, quali studio omnes alii Scholastici Augustinum prosequantur. Cumprimis vero ejus doctrinam propugnant qui de Christi gratia differunt, nec majorum præjudiciis abripiuntur. In hoc enim Sacræ doctrinæ genere inveniuntur diligenter collectæ ex Augustini libris contra Pelagianos sententiæ tomo 2. Operum Agobardi, ac tomo item 2. Operum Jacobi Sirmondi. Clemens VIII. Pontifex Maximus in Congregationibus *de Auxiliis* præcipua Augustini de Gratia Christi dogmata solerter collegit, jussitque ut ad ea, tanquam ad Lydium lapidem, dirimerentur singulæ controversiæ. Scriptum autem Clementis VIII. propria ipsius manu firmatum apud nos custoditur in Archivo Angelicæ Bibliothecæ, nec differt ab eo, quod in lucem emisit auctor Operis, *Tradition de l'Eglise Romaine sur la Predestination des Saints, & sur la Grace efficace*, Coloniæ anno 1687. tom. 2. pag. 107. & Hyacinthus Serry Ordinis Prædicatorum in Historiæ *de Auxiliis* Appendice. Collegit quoque consimiles Augustini sententias, vulgavitque Parisiis anno 1644. Illustrissimus Archiepiscopus Senonensis Octavius de Bellegarde, præfixo titulo, *Augustinus per seipsum docens Catholicos & vincens Pelagianos*. Quoniam vero heterodoxi ob maximam Augustini auctoritatem illius testimoniis abuti solent, edidit *Confessionem Augustinianam*, in qua verbis Augustini refelluntur placita omnium novatorum, Hieronymus Torrensis S. J. præclarum utique Opus, impressum Dilingæ anno 1569. ac Parisiis anno 1572. & 1580. Quamtum itidem Augustino deferant sacrorum Canonum periti, ne tempus teram commemorando Arausicani, aliorumque Conciliorum definitiones, Augustini verbis contextas, colligi potest ex uno Compilatore *Decreti* Gratiano. Rursus pro instituendis formandisque Christianis moribus saluberrima Augustini documenta in unum Corpus diligentissime collecta, & per singulos anni dies distributa fuerunt cura, & studio Felicis Mayr Instituti nostri pii, doctissimique scriptoris,

Digitized by Google

ptoris, qui Monachii anno 1727. edidit in lucem Opus inscriptum, *Divus Augustinus Vitæ Spiritualis Magister*, recusum Romæ anno 1732. & rursus Venetiis cum Italica interpretatione. Insuper pro religiosis viris Augustini *Regula* cum separatim, tum adjunctis expositionibus Simonis Werlini, Hugonis a S. Victore, & Venerabilis Alphonsi de Orosco, in lucem producta fuerunt nec tantum Latine, sed & Italice Florentinis typis anno 1630. Bononiensibus 1671. ac Romanis una cum institutione Monialium S. Catharinæ, anno 1638. Hispanice cum Ordinis Constitutionibus per Franciscum de Aviles, Barcinonæ anno 1619. necnon Gallice cum Chronologia Ordinum eamdem Regulam profitentium, opera Athanasii a S. Agnete, Lugduni ann. 1643. Ipsam Augustini *Regulam* Sanctum Cæsarium, Sanctum Franciscum Salesium, aliosque vel monachorum, vel sanctimonialium institutores inseruisse Præceptionibus suis, eamdemque amplexos fuisse supra triginta Religiosorum virorum Familias, omnes Augustiniani Historici litteris tradiderunt. Præterea sese in orandi consuetudine exercentibus nullus Auctor proponi potest utilior, quandoquidem quidquid suis in precibus petit S. Mater Ecclesia, vel ab ipsa Augustini verbis exprimitur, vel Augustinus eidem mirabili conformitate semper adhæsit: prout ostendit vir in Augustiniana lectione exercitatissimus Franciscus Macedo in Opere inscripto, *Concentus Euchologicus*, impresso Venetiis anno 1668. Præterea nullum fere in sacrorum librorum volumine locum adinveniri, quem S. Augustinus expositione luculentissima non complanaverit, apparet ex *Commentariis in universa Biblia*, quos ex libris Augustini collegit Joannes Gastius, editis Basileæ anno 1542. necnon ex Opere, cui titulus, *Biblia Augustina*, quod labore improbo exornavit David Lenfant sacri Ordinis Prædicatorum, & duobus prægrandibus voluminibus in lucem emisit Lutetiæ Parisiorum anno 1662. Narrat Cassiodorus Petrum Abbatem Tripolitanum ex solius Augustini scriptis commentaria in Pauli epistolas tanto artificio edidisse, ut illorum Commentariorum auctor videatur ipsemet Augustinus: idemque postea factum a Beda, atque a Floro Lugdunensis Ecclesiæ Diacono, ait in Tractatu de studiis Monasticis pag. 2. cap. 3. doctissimus Joannes Mabillon; Quid vero dicendum de Evangelicis, sacrisque concionibus?

Sane

Sane Augustinum sonant libri omnes de his pertractantes : sed ex unius Augustini scriptis amplissimam pro Concionantibus Bibliothecam aperuit Joannes Baptista Masculi Societatis Jesu , in Opere cui titulus , *Ponderationes Concionales* , quod in lucem prodiit Neapoli anno 1652. Denique nulla fere res est, de qua S. Pater non egerit, ut constat ex ipsius *Milleloquio* , librorumque suorum *Concordantiis* . Milleloquium lucubravit Bartholomæus Urbinas , auxitque Joannes Collierius, formam proinde nactum ab Augustiniano Eremita , & a Theologo presbytero locupletatum . In lucem prodiit typis Parisiensibus anno 1645. & 1649. post editionem Lugdunensem anni 1555. *Concordantias* elaboravit , ediditque in lucem Lutetiæ anno 1656. duobus tomis David Lenfant , quem paulo antea laudavimus . Jure autem , meritoque Opere hujus generis , quo sacrorum librorum thesauri nobis aperiuntur , patefiunt universis uberrima S. Patris eloquia, qui post Prophetas, & Apostolos , primus dispensandi verbi Dei gratia refulsit , ut legitur in Breviario Ordinis die 28. mensis Augusti , qua solemnis Augustini memoria celebratur, & colitur.

CAPUT LXIX.

Non tantum conscribendis libris, sed etiam virtutibus exercendis Augustinus sese totum applicuit .

POst librorum Augustini enumerationem agendum est de variis illorum editionibus: sed cum id statuere debeat finem iis , quæ de Viro sanctissimo ac sapientissimo dicenda occurrunt, opportunum videtur nonnulla præmittere de illius virtutibus , obitu , translationibus , laudibus, ac postremo de memoratis editionibus , librorumque omnium prædictorum Indice , ac partitione. Neque enim Augustinus sapientiæ tantum , non vero virtutum laude , & splendore coruscat . Nam humilitatem, quæ fundamentum est ceterarum , commendant primum quæ gessit , ut Præsbyteri , & Episcopi dignitatem sibi delatam effugeret . Ægre tulit scribi nomen suum ante Episcopos alios ; sigillo in signandis epistolis usus est exhibente in annulo faciem hominis attendentis ad latus, signo quocunque alio neglecto; Deum exoravit , ut nullam ei unquam revela-

velationem nullumque signum impertiretur; optabat potius veritatem cum omnium vituperatione, quam errorem cum omnium hominum plausu; cogitavit abscedere ab officio gerendi Episcopatus, quoniam suffragatus fuerat cuidam Episcopo, qui postmodum male Episcopatum exercebat; peccata erroresque suos præsentium oculis, & posterorum memoriæ scriptis voluminibus patefecit; detractiones improborum, hæreticorum insidias, ægritudines, injurias, aliaque vitæ hujus incommoda invicte, & absque ulla prorsus querela perpessus est; ac extremo morbo decumbens accedenti ad se ægroto, ut sibi manus imponeret, respondit, si aliquid in his posset, sibi hoc primitus præstiturum. Paupertatem adeo coluit, ut jam ab anno ætatis suæ undevicesimo, lecto Ciceronis Hortensio, divitiarum contemptum induerit, quod postea ardentius fecit exemplo Christi; vestem, byrrhum, & quodcumque aliud indumenti genus, quod fratribus non esset commune, abjecit atque contempsit; aspernatus est opum affluentiam, nec Leporium nobilem ac divitem inter suos excepit, nisi post bona omnia in pauperes erogata effectum inopem atque egenum; recusavit Januarii hæreditatem, tabulas donationum libenter reddidit, ac morti proximus testamentum nullum fecit, quia unde faceret, Christi pauper non habuit. Moderatio autem Augustini prorsus mirabilis. Ejus vestes nec nitidæ, nec abjectæ plurimum; vasa, quibus mensæ cibi inferuntur, aut lignea, aut testea, aut lapidea, & cochlearia tantum argentea; mensa frugalis, & parca, positis inter olera & legumina carnibus propter hospites: numerus præfixus poculorum; inter edendum lectiones, sive disputationes, procul autem detractiones omnes, ad quas cohibendas adscripti in triclinio versus alibi laudati: fœminæ, quantalibet sibi consanguinitate propinquæ, nunquam in domum receptæ; adhibiti, quotiescunque rogatus illas inviseret, aut admitteret salutaturas, adstantes arbitri: illarum per litteras optima institutio, quam exhibent ad Julianam, Aniciam, Probam, Italicam, Seleucianam, Sapidam, Ecdiciam, & Florentinam epistolæ. Qualis in Deum fuerit, demonstrat flagrantissima ipsius charitas, hanc vero perpetuus ignis in ejus verbis ardescens, suspiria vehementia quod Deum sero amaverit, petita ex omnium rerum contemplatione sanctæ caritatis argumenta, propositum agendi,

Bb

Digitized by Google

di, & dicendi omnia *amore amoris*, cunctorum operum in summum bonum relatio, mira in omni de Deo sermone jucunditas & suavitas, divini honoris contra paganorum calumnias vindicatio, indefessus pro fide Catholica labor, meditata, ne Deum offenderet, in solitudinem fuga, secura ac certa supernæ dilectionis conscientia. Ejus præterea in omnes homines singularem benevolentiam testatur amor in suos; quibuscum ita se gessit, ut omnia ageret pia intentione simul in Christo vivendi: omnes ad beatitudinem adducere studuit, solitus asserere hoc unum sibi desiderium inesse: exultabat de bonorum profectu, pie ac sancte indisciplinatos tolerabat, ingemiscebat super malorum iniquitatibus, *Dominicis lucris*, ut utar verbis Possidii cap. 18. *semper gaudens*, *& damnis mærens*. Confirmat eamdem benevolentiam magna in pauperes liberalitas: consuetum quippe, & usitatum illi fuit eis erogare ex reditibus Ecclesiæ, & oblationibus fidelium; dum non erat quid indigentibus distribueret, id Christiano populo denuntiare, propter captivos, & indigentes frangere sacra vasa, & in pecunias conflare, admonere in concionibus populum de neglecto a fidelibus gazophylacio, unde altari & egentibus inferebantur necessaria; conqueri demum verbis, & epistolis pristinam charitatem refriguisse, ac fideles devestiendis alendisque pauperibus minus esse sollicitos. Superat quoque hominum fidem Augustini in adhortationibus & correctionibus adhibendis incredibilis mansuetudo, in Sanctos, inter quos coluit singulari veneratione Protomartyrem Stephanum, religio, in prædicatione verbi Dei tum Hippone regio, tum Carthagine, quotiescunque in eam urbem se conferebat, studium assiduum, in scribendo, & in docendo labor incomparabilis: quæ omnia nec satis mirari, nec digne possumus celebrare. Dum ergo in libris edendis, cum in exercendis virtutibus Augustinus supra quam dici possit, excelluit, ac bene de illo summus Pontifex Pius II. apud Torellium ad annum 430. num. 23.

Barbaricæ gentis Decus, Augustine, perenne
Horrida quem nobis Africa terra tulit.
Qui scripturarum profers arcana sacrarum,
Eloquiis referens abdita cuncta tuis,
Doctior, ingenuaque omni cultissimus arte,

Et

Et studio præstans, ingenioque nitens;
Quem nihil obscurum latuit, sed & omnia florent
Atque humana simul dogmata, & alta patent.
Cujus & instruimur doctrinis, atque monemur
Exemplis, probitas cujus in orbe micat.
Millia librorum per te, Pater alme, leguntur
Edita, quæ promunt quidquid ubique latet.
Sis cunctis fautor pius, o Sanctissime Præsul,
Atque Dei summas offer ad alta preces.

CAPUT LXX.

De Augustini morte, & quando, & quomodo evenerit,

TAlibus exercitamentis litterarum pietatisque ad extremum usque spiritum, Augustinus deditus miserrimam hanc vitam in sempiternam beatitudinem commutavit. Barbaros in Africam erupisse anno 427. scripsimus num. 55. Ex Hispania in Africam a Bonifacio primum Tribuno, deinde Comite vocati fuerunt, cui publico nomine bellum illatum fuerat, quod ejus potentia & gloria intra Africam nimis augeretur, Ætii simultate, & invidia, quemadmodum libro primo de Bello Vandalico scribit Procopius. Idem Bonifacius amicorum officiis Imperio, & Placidiæ Augustæ restitutus, quum ex Africa Vandalos tentaret expellere, id consequi nullatenus potuit. Quare S. P. Augustinus epistola 220. ad eumdem Bonifacium, alias 70. scripta circa exitum anni 427. ita illum alloquitur num. 7. *Quid autem dicam de vastatione Africæ, quam faciunt Afri barbari resistente nullo, dum tu talibus necessitatibus occuparis, nec aliquid ordinas, unde ista calamitas avertatur?* Conqueritur deinde Augustinus, quod ab ipso Bonifacio Comite constituto cum magno exercitu ac potestate tanta barbarorum vastatio non cohibeatur: ait forte Bonifacium responsurum, hoc non sibi imputandum esse, sed illis, qui virum læserunt, ejusque officiosis virtutibus non paria, sed contraria reddiderunt; sed causam aliam magnæ illius calamitatis Augustinus ipse producit, hominum nempe peccata. Intelligimus ex eadem epistola num. 3. Bonifacio fuisse ali-

 quan-

quando propositum serviendi Deo in monachatu: atque hinc erudimur, plurimum de iis timendum, qui Deum vocantem non audiunt. In gratiam tamen a Placidia receptus, & Augustini litteris commonefactus nihil reliquit intentatum, ut hostes, cum quibus societatem inierat, ad discedendum ex Africa precibus, ac promissis impelleret: quod cum negarent, ac de violato fœdere quererentur, illos ferro aggredi coactus est. At prælio lacessitus, ac victus Hipponemregium, tunc urbem Africæ munitissimam confugere ibique se defendere deliberavit. Contigit id anno Christi 430. Hipponem Vandali sub Genserico Rege eodem anno obsederunt ineunte mense Junio, aut Majo exeunte. Augustinus ut refert cap. 29. Possidius Deum enixe rogabat, ut civitatem ab hostibus circumdatam liberaret, aut si aliud ei videretur, servos suos ad tolerantiam armaret, aut certe seipsum ex hoc seculo eriperet. Hoc a Deo consecutus tertio illius obsidionis mense decubuit febribus: hujusque ægritudinis tempore Psalmos, quos Pœnitentiales vocant, in quaternionibus scriptos, & e regione ad parietem appensos, jacens in lecto intuebatur, & legebat, jugiter ac ubertim collacrymans. Ita membris omnibus incolumis, integro adspectu atque auditu, adstantibus & videntibus, ac pariter cum eo orantibus fratribus, v. Kalendas Septembris, Theodosio XIII. & Valentiniano III. Coss., anno Dominicæ Incarnationis 430. ætatis autem suæ 76. obdormivit in Domino. De hoc Augustini obitu ita Victor Vitensis lib. I. Persecutionis Vandalicæ cap. 3. *Qua tempestate Hipporegium obsessa est civitas, quam omni laude dignus beatus Augustinus, librorum multorum confector, pontifex gubernabat. Tunc illud eloquentiæ, quod ubertim per omnes campos Ecclesiæ decurrebat, ipso metu siccatum est flumen, atque dulcedo suavitatis dulcius propinata in amaritudinem absynthii versa est, ut Davidicum præconium conveniret:* Dum consisteret peccator adversum me, obmutui & humiliatus sum, & silui a bonis: *Usque ad illud tempus ducentos jam & triginta duos confecerat libros, exceptis innumerabilibus epistolis, vel expositione totius Psalterii & Evangeliorum, atque Tractatibus popularibus, quos Græci homilias vocant, quorum numerum comprehendere satis impossibile est* Similia leguntur in *Chronico Brevi* addito prædictæ Historiæ a Cl. Ruinartio, pag. 113. Cetera, quæ narravimus, ex Possidio

ſidio cap. 29. & 31. fuerunt exſcripta. Annum vero Auguſtini emortualem ex *Chronico* Proſperi, aſſentientibus Noriſio, Pagio, Tillemontio, Maurinis Patribus, ceteriſque viris doctiſſimis, conſignavimus.

CAPUT LXXI.

Agitur de Oratione, quæ incipit, Ante oculos tuos, Domine.

FErtur obſidionis tempore, & paulo ante obitum edidiſſe Auguſtinus Orationem illam, quæ incipit, *Ante oculos tuos, Domine*, opus revera, quod S. Patris ſalivam habet, & ex anima in anguſtiis, & in tribulationibus poſita exiit, ad divinam indignationem avertendam directa. Sed quoniam *Urbani VIII.* in Breviariis, quibus additur, & ad ipſam Apoſtolorum Confeſſionem in Vaticana Baſilica, nomen præfert, arbitror quædam breviter adnotare. Eamdem ergo orationem Auguſtino adſcribunt Scriptores Ordinis, Ludovicus de Angelis libro *6* cap. 2. Joannes Rivius libro 4. cap. 11. §. 2. Bartholomæus Urbinas in Milleloquio V. *Tribulatio*, Angelus Rocca tom. 1. pag. 503. aliique omnes. Lovanienſes itidem tanquam Anguſtini fœtum agnoverunt, eamque edi curarunt in fine ejus Vitæ hac admonitione præfixa, *Oratio S. Auguſtini paulo ante obitum in obſidione compoſita, ſuis operibus non contenta, a Cardinali Seripando Patribus Concilii Tridentini data*. Eamdem Auguſtino tribuunt Franciſcus Macedo in Concentu Euchologico pag. 471. atque in adnotationibu ſuis ad Poſſidium in Vita Auguſtini cap. 28. Joannes Salinas Canonicus Regularis. Quoniam vero hi omnes aſſerunt eamdem orationem primo traditam, & vulgatam a Cardinali Seripando; ſciendum eſt, a viro hoc præſtantiſſimo non ſolum in Tridentino Concilio publicatam, ſed antea quoque miſſam ad Salernitanos ſuos, ut illa in hujus vitæ adverſitatibus uterentur; quod Seripandus ipſe narrat in Concione duodecima ſupra Symbolum pag. 243. Romanæ editionis anni 1585. Laudatæ concioni Seripandus attexuit expoſitionem ipſius Orationis eloquentiſſimam & pulcherrimam, præfixo eidem hoc titulo: *Diſcorſo ſopra un' Orazione, la quale fece Santo Agoſtino, eſſendo*

aſſe-

assediato col suo popolo nella Città d'Hippona da insedeli, ibidem pag. 244. Quum hæc scripserit Seripandus longe ante Urbanum VIII., evectum ad Petri Cathedram anno 1623. VIII. idus Augusti; imo ante Pontificatum Urbani, idest, anno 1614. in lucem emiserit Vitam S. Patris Conimbricæ Ludovicus de Angelis; evidentissimum est, orationem, de qua est sermo, non fuisse ab eodem Urbano compositam. Adde illam reperiri inter Opuscula Augustini MSS. in Angelica Bibliotheca, cum aliqua etiam quarumdam vocum variatione: ea vero MSS., ut ut posteriorum temporum reputentur, certe & Urbani, & Seripandi ætatem superant alicujus sæculi intervallo. Nec vereor, quin Seripandus cum doctissimus & eruditissimus foret, alia MSS. vetustiora perlegerit, quorum ductus auctoritate, Augustino prædictam orationem adjudicaverit. Felix quoque Milensius vir instituti nostri Eremitici doctus, piusque, in Opusculo de hac oratione conscripto, ac primum in lucem edito Romæ anno 1598. deinde Neapoli anno 1635. de illa accurate agit, collatis cum unoquoque hujus orationis versiculo verbis, sententiisque Augustini aliunde depromptis: unde apparet ipsam orationem Augustino tribuendam fore, tanquam ex ejus libris collectam, tametsi non haberet ad hunc modum dispositi auctorem ipsummet Augustinum. In secunda item editione memorati Opusculi Milensius Orationem hanc dicavit *Urbano VIII.* ei præmissis litteris grati animi sui significationem exprimens, quod summus Pontifex commendaret plurimum orationem illam, quam S. Pater Augustinus, animi oppressus amaritudine, composuit in Obsidione Hipponensi: quod nunquam Milensius scripsisset, si auctor Orationis fuisset Urbanus. Denique in Breviariis titulum hunc præferebat, *Oratio S. Augustini jussu Urbani VIII. edita*, non ut habetur modo *Oratio ab Urbano VIII. edita*. De hac Oratione, quam Auctori suo vindicavimus, ait præcitato in loco Franciscus Macedo, illam *rite concipi, & recitari in Perusino Cœnobio Augustiniano singulis sextis feriis per annum*. Eam quoque Fratres nostri ante Crucifixi imaginem iisdem sextis feriis devote recitant Veronæ, Bononiæ, Florentiæ, aliisque in locis compluribus, Romæ autem in Choro singulis Sabbatis. Illam ad hymnorum metrum redegit Taddæus Caputus Laurinensis, & in carmen hexametrum Scriptor a Gandulpho commemoratus

pag. 381.

pag. 381. Italico etiam carmine illam expresserunt prælaudatus Milensius, Ludovicus *de Casa*, & Franciscus Maria *Battaglia*, primus octenis, alter ternis, ultimus binis pro qualibet periodo versibus. Milensii carmina hoc rithmo constant:

Questi, nati fra l'ozio, odiosi al Sole
Loschi mostri, o Signor, di vita indegni,
D'empio cuor, di ria carne, infetta prole,
E d'amare dolcezze, effetti, e pegni:
Queste colpe iterate, e queste sole,
Che t'han sospinto a i tralasciati sdegni,
Chi fia, che più ritegna, a fra quai ruote,
S'egli Inferno non è, chiuder le puote.

Alterius versio hujus est generis:

A Te, del Mondo afflitto unica speme,
Presentiamo, o Signor, mesti e dolenti
Le nostre colpe, ed i gastighi insieme.

Versio demum tertia istius est rythmi:

Ecco, o Signor, che avanti agli occhi vostri
Mettiam le piaghe tutte, e i falli nostri.

Sunt & aliæ orationes permultæ, quæ sub Augustini nomine circumferuntur, ut de Passione Domini, quæ incipit, *Deus, qui pro redemptione mundi*: de qua, & de indulgentiis a Bonifacio VIII. concessis eam recitantibus legendi Lovanienses in fine Appendicis tom. x. Operum Augustini, & Ludovicus de Angelis lib. 6. cap. 2. pag. 160. a. editionis Parisiensis: nam de his omnibus singillatim differere inutile, ac tædiosum opus videretur.

CAPUT LXXII.

De litteris Theodosii Augustinum ad Ephesinam Synodum invitantis.

VIx ad superos emigraverat Augustinus, quando Theodosius Imperator mortem ejus igorans ipsum ad Generale Concilium Ephesinum anno 431. contra Nestorianam hæresim celebratum, peculiari Sacra invitavit. De hac Imperatoris Di-

Divali (a) ita Liberatus Diaconus Carthaginensis in Breviario cap. 5. *Scripsit Imperator Sacram & Beato Augustino Hipponensi Episcopo per Ebagnium Magistrianum, ut ipse Concilio præstaret suam præsentiam. Qui Ebagnius veniens Carthaginem magnam audivit a Capreolo ipsius urbis Antistitem B. Augustinum ex hoc mundo migrasse ad Dominum: acceptisque ab eo ad Imperatorem litteris loquentibus de obitu Augustini, Constantinopolim, unde venerat rediit. Porro Capreolus Archiepiscopus propter impetus Vandalorum Africanas regiones obsidentium, universale non valens congregare Concilium, Vessulam Diaconum suum misit Ephesum ad Concilium legatum.* Animadvertit Eminentissimus Baronius ad annum 430. num. 74. in vetustis Liberati Codicibus pro *Capreolo* mendose legi *Campulum*: sed apertum satis est, *Capreolum* esse legendum, ut habet revera Breviarium Liberati Tom. V. Conciliorum Labbæi pag. 744. atque ita legerunt ex nostratibus Joannes Rivius lib. 4. cap. 9. §. 10. Cardinalis Norisius lib. 2. Hist. Pelagianæ cap. 9. aliique. Servantur adhuc Capreoli litteræ, non quidem ad Theodosium, sed ad omnes Episcopos, qui ad Concilium Ephesinum convenerant, atque habentur eædem litteræ tom. 3. Conciliorum prædictæ collectionis Labbeanæ pag. 529. ibique hæc inter alia leguntur. *Primum enim Domini, & filii nostri religiosissimi Theodosii Imperatoris litteræ ad manus nostras perlatæ, ejusmodi erant, quæ beatæ memoriæ fratris & coepiscopi nostri Augustini præsentiam peculiari ratione efflagitabant. Verum cum eæ litteræ illum jam tum e vivis excessisse comperissent, ego regiam illam significationem, licet ad prædictum Augustinum præcipue destinata videretur, excipiens, missis ad universas Africæ provincias congruis litteris, consuetisque sermonibus, synodum cogere volui convenientem; quo nimirum ex fratrum & Episcoporum nostrorum numero seligerentur nonnulli, qui ad venerabilem Beatitudinis vestræ synodum destinarentur. At omnis hac tempestate viæ aditus præclusus est. Etenim effusa hostium multitudo, & ingens ubique provinciarum vastatio, quæ incolis partim extinctis, partim in fugam actis, miseram desolationis speciem, quoquo versum longe late-*

(a) *V. Magrium, in V. Divalis.*

laleque porrigitur, oculis offert, promptam illam veniendi facultatem reprimit. His itaque impedimentis episcopi, quibus propositum id erat, prohibiti, ex Africa ambitu simul convenire nequiverunt. Hisce incommodis accedebat litteras imperatoris in diebus Paschæ ad nos perlatas esse; quando jam inde usque ad universalem venerandam synodum vix duorum mensium spatium supererat. Quod sane temporis intervallum etsi nulla impræsentiarum ab hostibus difficultas fuisset objecta, vel ad Africanam synodum cogendam vix satis erat. Hinc factum est, ut licet solemnem aliquam legationem mittere nequaquam voluerimus; attamen propter reverentiam & observantiam, quæ Ecclesiasticæ disciplinæ debetur, filium meum Vesulam Diaconum una cum his excusationis litteris ad vos, Venerabiles Fratres, destinaverimus. Hæc Liberati & Capreoli verba satis superque demonstrant S. Patrem Augustinum Divali epistola & peculiari legatione ad œcumenicam synodum fuisse vocatum; simulque ostendunt obitum Augustini contigisse ante hanc synodum; ad quam celebrandam in Sanctæ Pentecostes solemnitis prædicto anno 431. sacra Imperatoria ad Cyrillum scripta XIII. Kalendas Decembris Consulibus Theodosio XIII. & Valentiniano III.; idest præcedenti anno 430., Episcopos hortabatur. Atque id annum Augustini emortualem, quem signavi præcedenti num. 70., manifestissime indicat, & confirmat. Theodosii ad Augustinum litteras a se adinventas in celebri Bibliotheca S. Justinæ Patavii, scribit Hieronymus Romanus lib. II. Hist. Aug. cap. 43. qui ulterius easdem litteras a Græca in Hispanicam linguam translatas Chronicis a se lucubratis inseruit. Deinde ex idiomate Hispanico Latine eas reddidit Ludovicus de Angelis, illasque produxit libro V. Vitæ S. Augustini cap. 16. Insuper latinitate donatas a Ludovico de Angelis exscripserunt ceteri Ordinis Historiographi, & Gallorum lingua vulgavit Simplicianus a S. Martino in Vita S. Patris pag. 76. Facile itaque eædem litteræ ipsas perquirentibus occurrent, Latine, Hispanice, Gallice. Verum non levis est controversia, num genuinæ sint, num apocryphæ: censentque prorsus apocryphas Joannes Rivius, & Cardinalis Norisius in locis paulo supra laudatis; atque Rivio, ac Norisio subscribunt num. 691. Bollandiani. Sunt vero suppositionis harum litterarum notæ, quæ sequuntur. Primo Sacra Imperatoria ad Augustinum scri-

pta dicitur *IV. Idus Augusti Coss. Basso & Antiocho*, idest, anno 431. quando Synodus indicta fuerat pro initio mensis Junii, seu pro festo Pentecostes ipsius anni; & Sacra ad Cyrillum conscripta fuit, ut constat ex dictis, anno superiori 430. die 19. Novembris. Deinde illarum litterarum stylus est humilis, abjectus, nec redolens Theodosianam epistolam. Insuper in his litteris S. Cœlestinus Romanus Pontifex *Sanctissimus*, & *Dominus* appellatur contra illorum temporum consuetudinem; tunc enim Imperatores *Sanctissimum Dominum nostrum* nunquam Pontificem appellabant; sed potius Pontifices appellabant *Dominos* Imperatores, ut passim legitur in epistolis Zosimi, & aliorum. Præterea legitur in iisdem litteris indictam Synodum *a Pontifice*, quando non Cœlestinus, sed Imperator sacra Divali Synodum ipsam indixit, ut constat ex epistola 23. S. Leonis ad Theodosium, ex epistola Cœlestini ad eumdem Imperatorem, atque ex epistola ejusdem Ephesinæ Synodi ad Cœlestinum: & demum ex epistolis Cyrilli ad Synodum; quas omnes epistolas libro 2. H. Pelag. cap. 9. producit Norisius ad demonstrandum Ephesinam Synodum fuisse indictam a Theodosio, ideoque Divalem ad Augustinum scriptam, in qua legitur Concilium coactum a Cœlestino, esse prorsus apocrypham. Ego tamen anceps auto, & litterarum Theodosii traductionem imperite a Viro parum Græcæ linguæ gnaro factam puto, eas autem omnino suppositas nequaquam credo. Nam Augustino missam Theodosianam epistolam, ut præsentia sua Synodo Ephesinæ interesset, Liberatus, & Capreolus diserte affirmant: cur autem impostor aliquis ausus esset Græcas Theodosii litteras fingere, confictasque in pluteis Bibliothecarum recondere, cum nil commodi hæc impostura auctori suo posset afferre, ego quidem divinare non valeo, Hieronymum item Romanum hanc cudisse fabulam, cum ingenuus esset, & nil novum, aut incompertum in his litteris contineatur, nec suspicari fas est. Quid demum in ea Theodosii epistola continetur? Augustinus ad Synodum Ephesinam ab Imperatore invitatur: quod factum fuisse nemo ambigit. Asseritur ad Augustinum jussu Imperatoris missum, & profectum fuisse in Africam Ebagnium Magistrianum; atque id scribit Liberatus in Breviario. Commendatur Augustinus ob doctrinæ excellentiam, & ob devictos hæreticos Pelagianos; quod

quod cum esset toto orbi notissimum, Theodosius non poterat ignorare. Neque enim S. Augustinum speciali legatione condecorasset, & ad synodum arcessisset, nisi celeberrima ejus fama ad aures usque Augustorum pervasisset. Ob hæc itaque Theodosianam epistolam esse omnino confictam, mihi persuadere nequeo. Videamus nunc, quid habeant ponderis allatæ suppositionis notæ. In prima oportet distinguere diem at mensem a Consulum adnotatione. Quod ad Consules spectat, dico Theodosium indixisse quidem Synodum Ephesinam Sacra ad Cyrillum data prope finem anni 430. Coss. Theodosio XIII. & Valentiniano III. sed divalem ad Augustinum scriptam fuisse initio anni 431. Coss. Basso & Antiocho, inde constat, quod Ebagnius Magistrianus Carthaginem cum ea divali pervenit duobus tantum mensibus ante Synodum, & circa Paschæ solemnitatem. Quare Sacra, qua universim episcopi invitabantur ad Synodum, data est labente anno 430. Coss. Theodosio XIII. & Valentiniano III. Sacra autem, qua peculiari ratione invitabatur S. P. Augustinus data est ineunte anno 431. Coss. Basso & Antiocho. Non ergo in divali, de qua agimus, falso appositæ sunt Consulum nomina. Mensis vero & dies male, & imperite notantur; idque etiam Cornelius Curtius in Elogiis, & Aloysius Torelli ad annum 431. num. 3. prænotarunt. Verum id amanuensis inscitiæ, aut interpretis oscitantiæ tribuendum est; ac fortasse is primam Græci Alphabeti litteram A quæ nota est numeralis, tanquam mensis indicium accepit. Nec mirum amanuenses, ac interpretes aliquando halucinari, & mensem pro mense, diem pro die consignare: cum & ipse Norisius eodem in loco, in quo Divalem hanc exagitat & oppugnat, idest, lib. 2. H. P. cap. 9 tom. 1. pag. 358. scribat litteras pro Synodo cogenda ad Cyrillum datas XIII. Kal. Novembris, quum datæ fuerint XIII. Kal. Decembris, ut constat ex Tom. 3. Concil. Collect. Lab. pag. 440. Ad secundam suppositionis notam respondeo nil mirum, stylum Theodosianarum litterarum esse abjectum ac demissum, quum ex Græco in Hispanicam linguam, ex Hispanica in Latinam translatæ fuerint, atque in hujusmodi versionibus pristinum florem amiserint: unde & Norisius citato in loco de styli objectione loquens, *Vitia*, inquit, *interpretis deputetur*. Ad tertiam notam reponimus, nil mirum, S. Cælestinum dici a

Theodosio *Sanctissimum*, cum Theodosius suis in Epistolis Sanctum quoque Cyrillum, immo & hæresiarcham Nestorium, *Sanctissimum*, *ac piissimum* appellaverit. *Domini* autem Vocabulum ab interprete additum non inficior. Ad notam suppositionis postremam primo dicimus falsum esse, quod Ephesina Synodus non fuerit indicta a Cælestino, & Thoedosii Divales non fuisse dumtaxat executorias mandati Apostolici. Oppositum enim demonstrat Christianus Lupus Dissert. de Synodo Ephesina cap. 2. & Bellarminus lib. 1. de Conciliis cap. 13. Deinde in epistola Theodosii ad Augustinum non tantum asseritur spectasse ad Cælestinum cogere concilium, & ingruenti Ecclesiæ malo afferre remedium; sed ulterius asseritur, ad ipsum Theodosium pertinuisse omnia agere, quæ conferunt ad Catholicæ fidei defensionem: hinc pendere incolumitatem imperii: eam ob rem imperatoria Divali Augustinum ad Synodum invitari; hujusmodi convocatorias epistolas conscribendo agere Theodosium, quod Constantinus, avusque suus pro viribus præstiterunt; quæ sane conformia sunt iis, quæ habentur in litteris Theodosii ad Cyrillum. Hæc de epistola religiosissimi Imperatoris ad Augustinum; quam sive recipias, sive explodas, parum interest, cum honor Sancto Parenti a Theodosio collatus non in ea tantum epistola, sed in monumentis aliis indubiæ fidei, scilicet in Breviario Liberati, & in litteris Capreoli commemoretur, ac describatur.

CAPUT LXXIII.

De Corporis S. P. Augustini duplici Translatione.

Revertatur oportet ad Augustinum oratio nostra; enimvero illius commemorato obitu, nil ulterius de exanimi illius corpore narratum est. Ejus morte descripta Possidius cap. 31. ita paucis verbis sepulturam commemoravit: *Nobis coram pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est.* Locus sepulturæ eo loci a Possidio non significatur; at in Opusculo de illius Translationibus edito a Petro Oldrado Archiepiscopo Mediolanensi legitur: *Deo animam reddens honorifice a fidelibus sepultus est in Civitate Hipponensi in episcopatu suo in Ecclesia S. Stephani,*

ni, *currente anno Incarnationis* 430. Opusculum istud Bollandistæ Tom. *6.* Augusti pag. 441. Post Pagium censent supposititium: Secus Rivius pag. *634.* & Joannes Salinas in notis ad Possidium pag. 127. imo & Baronius ad annum Christ. 725. Justus Fontanini potiorem partem veram esse contendit, alicubi tamen a quopiam semidocto interpolatam fatetur. Vide Disquisitionem de Corp. S. Augustini Ticini reperto cap. 11. & 12. Non video, cur hic sepulturæ locus revocari possit in dubium: quum revera Cathedralis Hipponensis, quæ olim dicebatur *Basilica Pacis*, a Memoria Protomartyris appellata etiam fuerit *Ecclesia S. Stephani*. Vide Augustinum lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. & libro de cura gerenda pro mortuis, cap. 4. Apud Ruinartium in Notis ad Victorem Vitensem de Persec. Vand. pag. 147. describitur epitaphium, quod vir doctissimus putat esse Augustini, & ait se non existimare quod sit Victoris: illud exscripsit quoque pag. 100. Joannes Salinas, idem de ipsomet epitaphio pronuntians; ac est hujus initium,

Hic posuit cineres genitrix castissima prolis.

At arbitror utrumque virum doctissimum decipi, & epitaphium non esse Augustini, sed Matris; ut dicam infra differens de illa; & epitaphii auctorem indigitans. Quanto tempore Augustini Corpus in Hipponensi Templo tumulatum jacuerit, investigandum est modo. Variæ primum distinguendæ sunt Vandalorum Persecutiones adversus Catholicos Africanos: Persecutio Genserici ab anno 437. usque ad annum 477. persecutio Hunnerici ab anno 481. usque ad annum 485. & persecutio Trasimundi ab anno *396.* usque ad annum 522. In hac postrema persecutione Episcopi omnes Africani in Sardiniæ insulam relegati fuerunt: ibique exules detenti sunt ad annum usque 523. quando Trasamundo defuncto Hildericus ejus successor Ecclesiæ Africanæ pacem restituit, atque ab exilio Episcopos revocavit. Causa istius exilii fuit, quia adversus edictum regium, quo vetitum erat, ne in locum demortui episcopi alius ordinaretur, circa annum 507. Antistites Catholici cœperunt Episcopos ordinare, atque anno 508. annuente Victore Primate Byzacenæ Provinciæ electus, & consecratus est

in

Digitized by Google

in Ruspensem Episcopum S. Fulgentius. Vide Norisium Hist. Pelag. lib. 2. cap. ult. & Theodericum Ruinart in Hist. Persecut. Vandal. cap. xt. Episcopi a Trasimundo in Sardiniam relegati ab auctore Synchrono Vitæ S. Fulgentii dicuntur fuisse *sexaginta & amplius*, a Victore Tunnonensi in Chronico, ab Auctore Historiæ Miscellæ, atque ab Isidoro in Brevi Historia Vandalorum, 220. sed nulla in his scriptoribus adinvenitur contradictio: nam primus loquitur de Episcopis *Byzacenæ Provinciæ*, alii vero de Episcopis in exilium deportatis *ex tota Africa*. Itaque S. Fulgentius cum ceteris Coepiscopis in exilium pulsus, una cum Phrygio, & Pastorali Baculo Sanctissimi P. Augustini, in Sardiniam transtulit venerandum ejusdem corpus: quo anno discrepant eruditi. Nam Baronius putat hanc Translationem contigisse anno 504. Tillemontius in persecutione Hunnerici anno 484. & Justus Fontanini Archiepiscopus Ancyranus an. 497. initio persecutionis Trasimundi. Verum ex præmissis Chronologicis adnotationibus, atque ex anno Ordinationis S. Fulgentii, de quo nullus eruditorum dubitat, manifestissimum est, eamdem Translationem factam fuisse post annum 508. In Breviario tamen Ordinis die 11. Octobris habetur Corpus Sancti Patris in Hipponensi S. Stephani templo tumulatum mansisse annis circiter *septuaginta quatuor*. Idem tradit laudatus Episcopus Mediolanensis, aut quisquis illius Opusculi, sive epistolæ ad Carolum Magnum *de Translatione* Augustiniani Corporis, dicatur auctor; non enim de hujus auctoritate ducam cum aliquo funem contentionis. Si ergo 74. anni addantur anno, quo S. Pater decessit, 430. resultabit annus Christi 504. quo cum Baronio Historiographi Ordinis hanc primam Translationem consignarunt. His ita adhæreo, ut si quis contenderet adscribendam alteri anno inter 504. & 508., pertinaciter non repugnarem. At de prima Translatione dictum satis. Secunda contigit opera Luithprandi Longobardorum Regis, qui Sardinia a Barbaris expugnata legatos proceresque suos cum magno auri pondere illuc misit, ut Corpus S. Doctoris pretio redimerent, atque ad civitatem Papiæ quam primum transferrent. Quod factum est, piissimo Rege cum universo Clero, & Episcopis civitatum ditionis suæ, obviam sacris exuviis procedente usque ad fines agri Derthonensis, pluribusque miraculis Deo translationem hanc illustrante. Tra-

dide-

Digitized by Google

diderunt litteris eadem miracula prælaudatus auctor opusculi, seu epistolæ ad Carolum Magnum, Rivius libro IV. cap. 12. aliique omnes Augustinenses Historici, eaque recitantur in Breviario Ordinis pridie Nonas Martias. Eadem translatio facta est secundum rationem, quam iniit Baronius, anno XII. Gregorii II. Romani Pontificis & Christi 725. juxta Erycium Puteanum lib. 3. Hist. Insubricæ anno 721. Fontaninus in disquisitione de Corpore S. Patris Ticini reperto cap. 10. factam contendit anno 722. Hanc vero Epocham doctissimus Præsul comprobat auctoritate Chronici Germanensis, Elnonensis, Herbipolensis, Saxonici, aliorumque. Quum autem in hanc sententiam abierint Joannes quoque Mabillonius in Musæo Italico, Claudius Castellanus in Martyrologio Romano Gallice edito, necnon Continuatores Bollandi num. 744. & 745., nobis ab ea recedendum non est, maxime quod satis constet inter annum 718. & 726. fere omnium Historicorum consensu evenisse. Augustinianos autem Historicos, qui prædictam Translationem consignant anno 725. aperte falsitatis revinci nequeunt, tum quia eorumdem opinionem probat Cæsar Baronius ad citatum annum num. 1. illamque confirmat haud levi conjectura petita ex Bedæ commentario de sex mundi ætatibus producto usque ad annum 9. Leonis Isaurici, atque narratione hujus Translationis absoluto; tum quia nec Tillemontius, nec Pagius, nec Criticorum quispiam invictum aliquod argumentum invenerunt ad sententiam illam dispungendam, ac satius duxerunt rem indecisam, incertamque relinquere. Hoc unum affero, cubare mendum in Breviario Ordinis XI. Octob. & in Epistola adscripta Petro Archiepiscopo Mediolanensi, ubi affirmatur Corpus S. Patris jacuisse in Sardinia *annos circiter ducentos viginti & unum*: nam si prima translatio dicatur facta anno 514. secunda autem anno 725., debuit corpus S. Patris in Sardinia servari per annos dumtaxat 211. Chronotaxis tamen Baronii sibi constat; quoniam priorem Translationem consignavit anno, ut diximus, 504. & secundam anno 725. Hanc supputandi rationem sequutus est Aloysius Torelli: sed ea, quæ supra diximus de episcopatu S. Fulgentii cogunt nos ab utroque recedere. Corpus itaque S. Patris paulo post annum 720. Ticinum translatum in Templo S. Petri in Cœlo aureo magnificentia Luithprandi constructo reconditum

est:

est: ibique ipsius regis ossa quiescunt cum epitaphio, quod incipit:

Flavius hoc tumulo Luithprandus conditur, olim
Longobardorum rex inclytus, acer in armis.

Cetera vide apud Rivium pag. *640*. Ibidem servantur cineres Severini Boethii, quem Theodoricus Arianus Ticinum relegavit, & jussit interfici. Legitur eo loci etiamnum hæc sepulcralis inscriptio:

Mæonia & Latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, heic perii missus in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras;
Et nunc fama viget maxima, vivit opus.

Latuit Augustini Corpus in Confessione ejusdem templi ad annum usque *1695*. quo tempore, quum fabri murarii Aram maximam instaurarent, casu diruentes partem mausolei lateritii Aræ proximam, sarcophagum, quo S. Patris cineres servabantur, detexere. Ab eo anno usque ad annum 1728. controversia de Corporis hujus *identitate* inter nos & Canonicos Regulares viguit, & aliquando etiam magna contentione fuit agitata. Pugnarunt pro nobis viri doctissimi, quorum scripta ac suffragia in unum collecta prodierunt anno 172*9*. typis Venetis. Tandem die 1*6*. Julii prædicti anni 1728. Franciscus Pertusati Ticinensis Episcopus pro nobis *identitatem* illam propugnantibus solemni ritu sententiam tulit, quam eodem anno, die 22. Septembris Brevi Apostolico ratam habuit, confirmavitque summus Pontifex Benedictus XIII., imposito contradicentibus perpetuo silentio. Sed hæc ex prædicta collectione Veneta poterunt plenius intelligi: nos enim quod muneris erat nostri, contracte, & summatim explevimus.

CA-

CAPUT LXXIV.

Quibus laudibus S. Patrem Augustinum Pontifices, Conciliorum Episcopi, Sancti Patres, ac Theologi prosequantur.

HÆc nobis de Augustino narranda erant: cujus laudes nemo satis poterit celebrare. Quisquis vero scire cupit, quanta existimatione Augustinum prosequuti fuerint Summi Pontifices, Concilia, Patres, universique Theologi, adire poterit Fulgentium Fosseum tom. 1. Theologiæ, Ludovicum de Angelis in Vita Augustini, Carolum Moreau, & Cardinalem Norisium in ejus Vindiciis, Bartholomæum Urbinatem initio Milleloquii, Macedum in Concentu Euchologico, atque ut alios innumeros prætermittam, Bollandistas in Commentario tom. 6. Augusti pag. 359. & seqq. S. Innocentius I. in pluribus epistolis ad PP. Conciliorum Milevitani, & Carthaginensium aperte testatus est nil ab eis in causa Pelagiana prætermissum, illos ad plenum Scripturas omnes callere divinas, & ipsorum scripta plena esse toto Catholicæ religionis vigore: quæ omnia in Augustini laudem cedunt, quum ipse fuerit, ut verbis utar Beati Prosperi, *dux ingeniumque* Conciliorum illorum. Idem de Zosimo, ac de Bonifacio I. dicendum est. S. Cælestinus in epistola ad Galliarum Episcopos testatur inter magistros optimos Augustinum habendum esse, nec unquam aspersum fuisse alicujus sinistræ opinionis rumore. S. Leo Magnus in epistola ad Leonem Augustum enumerat quarto loco inter Patres celebriores Augustinum, atque in epistola ad Nicetam inseruit tanquam sua duo capita ex *Enchiridio* ad Laurentium, idest, 45. & 46. ut non immerito Franciscus Macedo pag. 398. Conc. Euch. scripserit, si *Petrus per os Leonis locutus est*, ut ajebant Patres Concilii Chalcedonensis, per os Leonis itidem locutum esse Augustinum. Gelasius I in epistola contra Pelagianos appellavit Hieronymum & Augustinum Ecclesiasticorum lumina Magistrorum. Hormisdas scribens ad Possessorem testatus est in Ecclesiasticis scriniis contineri capitula libris Augustini conformia. Felix II. approbavit Arausicanam II. Synodum, quæ ex Augustinianis verbis

Digitized by Google

canones edidit. Meminerunt præterea Augustini summa cum laude Bonifacius II. in Epist. ad Cæsarium Arelatensem, Joannes II. scribens ad Avienum & Senatores, Pelagius I. differens contra Schismaticos; S. Gregorius Magnus in epistolis ad Innocentium, & ad Marinum episcopos, Martinus I. in epist. ad Ecclesiam Carthaginensem; Agatho in epist. ad Augustos. Nicolaus I. in epist. ad Carolum Regem. Gregorius VII. cap. 4. Decretorum, Urbanus II. in epist. 53. Innocentius III. in Serm. I. dedicat. Eccl. Joannes XXII. in Bulla pro Ordine nostro emanata anno 1316. Martinus V. in Serm. in Translatione S. M. Monicæ, Pius II. in Bulla retractationis pro Concilio Basileensi, Sixtus V. in Bulla adversus Genethliacos, Clemens VIII. in Exhortatione ad Congregationem de Auxiliis, Alexander VII. in diplomate misso ad Lovaniensem Academiam, Clemens XI. in Bulla adversus Launojum, Benedictus XIII. in Litteris in forma Brevis ad FF. Prædicatores. Horum autem Romanorum Pontificum nomina tantummodo recitavimus, quoniam nimis tædiosum fores recitare singulorum de Augustino testimonia, quæ prælaudati quoque Scriptores produxerunt. Quo item loco Augustinum habuerint sacrosancta Concilia, puto neminem ignorare. Nam Ephesinos Patres ipsumque Imperatorem Theodosium summopere expetiisse S. Augustini præsentiam, ostendimus num. 72. ex Breviario Liberati, & ex litteris Capreoli Episcopi Carthaginensis. Chalcedonense Concilium ex epistola Augustini ad Volusianum, ex Tract. 79. in Joannem, aliisque ex libris testimonia produxit. Synodus V. se per omnia Augustinum sequi testata est. Sexta illum omni sapientia clarum, Septima Doctorem maximum, Florentina Latinorum Doctorum præclarissimum, appellavit. Tridentina autem, etsi Patres nominatim citare non soleat, sessionem quintam de Originali peccato, ac de Baptismo, ac præcipuam partem canonum sessionis sextæ verbis sententiisque Augustini composuit. Quid vero Patres? Hieronymus Augustinum vocat conditorem antiquæ rursum fidei; Paulinus sal terræ, Ecclesiæ candelabrum; fistulam aquæ vivæ, & venam fontis æterni; Victor Vitensis flumen eloquentiæ, Sacerdotum gloriam, lucem mundi, doctorum gemmam; Fulgentius indutum virtute ex alto, & qui omnibus Græcis scilicet Latinisque Scriptoribus, plus laboravit; Cassiodorus fontem purissimum

mum nulla fæce pollutum, debellatorem hæreticorum, defensorem fidelium, & famosorum palmam certaminum; Ven. Beda strenuissimum Gratiæ propugnatorem; Paulus Aquilejensis fulgentissimum totius Ecclesiæ magistrum; Lugdunensis Ecclesia sincerissimæ, lucidissimæ, & in omni Ecclesia receptissimæ doctrinæ auctorem; Prudentius Tricassinus talem doctorem, ut nemo eo melius Scripturarum abstrusa diligentius exquisierit, verius invenerit, veracius protulerit, luculentius enodaverit, effusius disseminaverit; Bernardus Ecclesiæ columnam, a qua difficile se avelli testatur; S. Antoninus Patrem Theologorum, lumenque suavi eloquio materias omnes dilucidans; Carolus Borromæus doctorem magnum, qui omnia venena a Diabolo contra Sanctæ religionis puritatem subministrata sustulit; Thomas de Villanova similem soli, a quo omnes, qui post ipsum fuerunt doctores, sapientiæ lumen accipiunt. Quid de Augustino senserint Scholasticorum Theologorum Duces, Magister, S. Thomas, Scotus, Ægidius, Gregorius Ariminensis, Bacconius, Bellarminus, & qui istorum vestigia calcarunt, vide apud Maceduin in Concentu Euchologico a pag. 434. usque ad paginam 452. Sed hæc tenuisse sufficiat; nam ubi studio doctissimorum virorum inveniantur collecta, paulo antea monuimus.

CAPUT LXXVI.

Qua ratione ii, qui in Augustinum acuere stylum, compressi fuerint, & refutati.

FUerunt quidem nonnulli, qui adversus Augustinum maledico ore, & impudenti stylo insurrexerunt, sed statim coerciti fuerunt ac refutati. Mitto Manichæos, ac Pelagianos, quos ipsemet Augustinus in se irritatos fregit & oppugnavit. Donatistæ, qui, ut inquit Possidius cap. 9., causa diffidentiæ, nihil unquam rescribere voluerunt, sed irati furiose loquebantur, atque seductorem, deceptoremque animarum Augustinum esse, & privatim, & publice inclamabant, & tanquam lupum occidendum; Donatistæ, inquam, ipsius Augustini calamo; Synodorum auctoritate, legibusque Augustorum, devicti sunt, ac prostrati. Defuncto autem Augustino, adversus Massilien-

pta dicitur *IV. Idus Augusti Coss. Basso & Antiocho*, idest, anno 431. quando Synodus indicta fuerat pro initio mensis Junii, seu pro festo Pentecostes ipsius anni; & Sacra ad Cyrillum conscripta fuit, ut constat ex dictis, anno superiori 430. die 19. Novembris. Deinde illarum litterarum stylus est humilis, abjectus, nec redolens Theodosianam epistolam. Insuper in his litteris S. Cœlestinus Romanus Pontifex *Sanctissimus*, & *Dominus* appellatur contra illorum temporum consuetudinem; tunc enim Imperatores *Sanctissimum Dominum nostrum* nunquam Pontificem appellabant; sed potius Pontifices appellabant *Dominos* Imperatores, ut passim legitur in epistolis Zosimi, & aliorum. Præterea legitur in iisdem litteris indictam Synodum *a Pontifice*, quando non Cœlestinus, sed Imperator sacra Divali Synodum ipsam indixit, ut constat ex epistola 23. S. Leonis ad Theodosium, ex epistola Cœlestini ad eumdem Imperatorem, atque ex epistola ejusdem Ephesinæ Synodi ad Cœlestinum: & demum ex epistolis Cyrilli ad Synodum; quas omnes epistolas libro 2. H. Pelag. cap. 9. producit Norisius ad demonstrandum Ephesinam Synodum fuisse indictam a Theodosio, ideoque Divalem ad Augustinum scriptam, in qua legitur Concilium coactum a Cœlestino, esse prorsus apocrypham. Ego tamen anceps auto, & litterarum Theodosii traductionem imperite a Viro parum Græcæ linguæ gnaro factam puto, eas autem omnino suppositas nequaquam credo. Nam Augustino missam Theodosianam epistolam, ut præsentia sua Synodo Ephesinæ interesset, Liberatus, & Capreolus diserte affirmant: cur autem impostor aliquis ausus esset Græcas Theodosii litteras fingere, confictasque in pluteis Bibliothecarum recondere, cum nil commodi hæc impostura auctori suo posset afferre, ego quidem divinare non valeo, Hieronymum item Romanum hanc cudisse fabulam, cum ingenuus esset, & nil novum, aut incompertum in his litteris contineatur, nec suspicari fas est. Quid demum in ea Theodosii epistola continetur? Augustinus ad Synodum Ephesinam ab Imperatore invitatur: quod factum fuisse nemo ambigit. Asseritur ad Augustinum jussu Imperatoris missum, & profectum fuisse in Africam Ebagnium Magistrianum; atque id scribit Liberatus in Breviario. Commendatur Augustinus ob doctrinæ excellentiam, & ob devictos hæreticos Pelagianos;

quod

quod cum esset toto orbi notissimum, Theodosius non poterat ignorare. Neque enim S. Augustinum speciali legatione condecorasset, & ad synodum arcessisset, nisi celeberrima ejus fama ad aures usque Augustorum pervasisset. Ob hæc itaque Theodosianam epistolam esse omnino confictam, mihi persuadere nequeo. Videamus nunc, quid habeant ponderis allatæ suppositionis notæ. In prima oportet distinguere diem ac mensem a Consulum adnotatione. Quod ad Consules spectat, dico Theodosium indixisse quidem Synodum Ephesinam Sacra ad Cyrillum data prope finem anni 430. Coss. Theodosio XIII. & Valentiniano III. sed divalem ad Augustinum scriptam fuisse initio anni 431. Coss. Basso & Antiocho, inde constat, quod Ebagnius Magistrianus Carthaginem cum ea divali pervenit duobus tantum mensibus ante Synodum, & circa Paschæ solemnitatem. Quare Sacra, qua universim episcopi invitabantur ad Synodum, data est labente anno 430. Coss. Theodosio XIII. & Valentiniano III. Sacra autem, qua peculiari ratione invitabatur S. P. Augustinus data est ineunte anno 431. Coss. Basso & Antiocho. Non ergo in divali, de qua agimus, falso apposita sunt Consulum nomina. Mensis vero & dies male, & imperite notantur; idque etiam Cornelius Curtius in Elogiis, & Aloysius Torelli ad annum 431. num. 3. prænotarunt. Verum id amanuensis inscitiæ, aut interpretis oscitantiæ tribuendum est: ac fortasse is primam Græci Alphabeti litteram A quæ nota est numeralis, tanquam mensis indicium accepit. Nec mirum amanuenses, ac interpretes aliquando halucinari, & mensem pro mense, diem pro die consignare: cum & ipse Norisius eodem in loco, in quo Divalem hanc exagitat & oppugnat, idest, lib. 2. H. P. cap. 9 tom. 1. pag. 358. scribat litteras pro Synodo cogenda ad Cyrillum datas XIII. Kal. Novembris, quum datæ fuerint XIII. Kal. Decembris, ut constat ex Tom. 3. Concil. Collect. Lab. pag. 440. Ad secundam suppositionis notam respondeo nil mirum, stylum Theodosianarum litterarum esse abjectum ac demissum, quum ex Græco in Hispanicam linguam, ex Hispanica in Latinam translatæ fuerint, atque in hujusmodi versionibus pristinum florem amiserint: unde & Norisius citato in loco de styli objectione loquens, *Vitio*, inquit, *interpretis deputetur*. Ad tertiam notam reponimus, nil mirum, S. Cælestinum dici a

Theodosio *Sanctissimum*, cum Theodosius suis in Epistolis Sanctum quoque Cyrillum, immo & hæresiarcham Nestorium, *Sanctissimum*, *ac piissimum* appellaverit. *Domini* autem Vocabulum ab interprete additum non inficior. Ad notam suppositionis postremam primo dicimus falsum esse, quod Ephesina Synodus non fuerit indicta a Cælestino, & Thoedosii Divales non fuisse dumtaxat executorias mandati Apostolici. Oppositum enim demonstrat Christianus Lupus Dissert. de Synodo Ephesina cap. 2. & Bellarminus lib. 1. de Conciliis cap. 13. Deinde in epistola Theodosii ad Augustinum non tantum afferitur spectasse ad Cælestinum cogere concilium, & ingruenti Ecclesiæ malo afferre remedium; sed ulterius asseritur, ad ipsum Theodosium pertinuisse omnia agere, quæ conferunt ad Catholicæ fidei defensionem: hinc pendere incolumitatem imperii: eam ob rem imperatoria Divali Augustinum ad Synodum invitari; hujusmodi convocatorias epistolas conscribendo agere Theodosium, quod Constantinus, avusque suus pro viribus præstiterunt; quæ sane conformia sunt iis, quæ habentur in litteris Theodosii ad Cyrillum. Hæc de epistola religiosissimi Imperatoris ad Augustinum; quam sive recipias, sive explodas, parum interest, cum honor Sancto Parenti a Theodosio collatus non in ea tantum epistola, sed in monumentis aliis indubiæ fidei, scilicet in Breviario Liberati, & in litteris Capreoli commemoretur, ac describatur.

CAPUT LXXIII.

De Corporis S. P. Augustini duplici Translatione.

Revertatur oportet ad Augustinum oratio nostra; enimvero illius commemorato obitu, nil ulterius de exanimi illius corpore narratum est. Ejus morte descripta Possidius cap. 31. ita paucis verbis sepulturam comemmoravit: *Nobis coram pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est*, & *sepultus est*. Locus sepulturæ eo loci a Possidio non significatur; at in Opusculo de illius Translationibus edito a Petro Oldrado Archiepiscopo Mediolanensi legitur: *Deo animam reddens honorifice a fidelibus sepultus est in Civitate Hipponensi in episcopatu suo in Ecclesia S. Stephani*,

ni, *currente anno Incarnationis* 430. Opusculum istud Bollandistæ Tom. *6*. Augusti pag. 441. Post Pagium censent suppositititium: Secus Rivius pag. *6*34. & Joannes Salinas in notis ad Possidium pag. 127. imo & Baronius ad annum Christ. 725. Justus Fontanini potiorem partem veram esse contendit, alicubi tamen a quopiam semidocto interpolatam fatetur. Vide Disquisitionem de Corp. S. Augustini Ticini reperto cap. 11. & 12. Non video, cur hic sepulturæ locus revocari possit in dubium: quum revera Cathedralis Hipponensis, quæ olim dicebatur *Basilica Pacis*, a Memoria Protomartyris appellata etiam fuerit *Ecclesia S. Stephani*. Vide Augustinum lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. & libro de cura gerenda pro mortuis, cap. 4. Apud Ruinartium in Notis ad Victorem Vitensem de Persec. Vand. pag. 147. describitur epitaphium, quod vir doctissimus putat esse Augustini, & ait se non existimare quod sit Victoris: illud exscripsit quoque pag. 100. Joannes Salinas, idem de ipsomet epitaphio pronuntians; ac est hujus initium,

Hic posuit cineres genitrix castissima prolis.

At arbitror utrumque virum doctissimum decipi, & epitaphium non esse Augustini, sed Matris; ut dicam infra disserens de illa, & epitaphii auctorem indigitans. Quanto tempore Augustini Corpus in Hipponensi Templo tumulatum jacuerit, investigandum est modo. Variæ primum distinguendæ sunt Vandalorum Persecutiones adversus Catholicos Africanos: Persecutio Genserici ab anno 437. usque ad annum 477. persecutio Hunnerici ab anno 481. usque ad annum 485. & persecutio Trasimundi ab anno 39*6*. usque ad annum 522. In hac postrema persecutione Episcopi omnes Africani in Sardiniæ insulam relegati fuerunt: ibique exules detenti sunt ad annum usque 523. quando Trasamundo defuncto Hildericus ejus successor Ecclesiæ Africanæ pacem restituit, atque ab exilio Episcopos revocavit. Causa istius exilii fuit, quia adversus edictum regium, quo vetitum erat, ne in locum demortui episcopi alius ordinaretur, circa annum 507. Antistites Catholici cœperunt Episcopos ordinare, atque anno 508. annuente Victore Primate Byzacenæ Provinciæ electus, & consecratus est in

in Rufpenfem Epifcopum S. Fulgentius. Vide Norifium Hift. Pelag. lib. 2. cap. ult. & Theodericum Ruinart in Hift. Perfecut. Vandal. cap. xt. Epifcopi a Trafimundo in Sardiniam relegati ab auctore Synchrono Vitæ S. Fulgentii dicuntur fuiffe *fexaginta & amplius*, a Victore Tunnonenfi in Chronico, ab Auctore Hiftoriæ Mifcellæ, atque ab Ifidoro in Brevi Hiftoria Vandalorum, 220. fed nulla in his fcriptoribus adinvenitur contradictio: nam primus loquitur de Epifcopis *Byzacenæ Provinciæ*, alii vero de Epifcopis in exilium deportatis *ex tota Africa*. Itaque S. Fulgentius cum ceteris Coepifcopis in exilium pulfus, una cum Phrygio, & Paftorali Baculo Sanctiffimi P. Auguftini, in Sardiniam tranftulit venerandum ejufdem corpus: quo anno difcrepant eruditi. Nam Baronius putat hanc Translationem contigiffe anno 504. Tillemontius in perfecutione Hunnerici anno 484. & Juftus Fontanini Archiepifcopus Ancyranus an. 497. initio perfecutionis Trafimundi. Verum ex præmiffis Chronologicis adnotationibus, atque ex anno Ordinationis S. Fulgentii, de quo nullus eruditorum dubitat, manifeftiffimum eft, eamdem Translationem factam fuiffe poft annum 508. In Breviario tamen Ordinis die 11. Octobris habetur Corpus Sancti Patris in Hipponenfi S. Stephani templo tumulatum manfiffe annis circiter *feptuaginta quatuor*. Idem tradit laudatus Epifcopus Mediolanenfis, aut quifquis illius Opufculi, five epiftolæ ad Carolum Magnum *de Translatione* Auguftiniani Corporis, dicatur auctor; non enim de hujus auctoritate ducam cum aliquo funem contentionis. Si ergo 74. anni addantur anno, quo S. Pater deceffit, 430. refultabit annus Chrifti 504. quo cum Baronio Hiftoriographi Ordinis hanc primam Translationem confignarunt. His ita adhæreo, ut fi quis contenderet adfcribendam alteri anno inter 504. & 508., pertinaciter non repugnarem. At de prima Translatione dictum fatis. Secunda contigit opera Luithprandi Longobardorum Regis, qui Sardinia a Barbaris expugnata legatos procerefque fuos cum magno auri pondere illuc mifit, ut Corpus S. Doctoris pretio redimerent, atque ad civitatem Papiæ quam primum transferrent. Quod factum eft, piiffimo Rege cum univerfo Clero, & Epifcopis civitatum ditionis fuæ, obviam facris exuviis procedente ufque ad fines agri Derthonenfis, pluribufque miraculis Deo translationem hanc illuftrante. Tradide-

diderunt litteris eadem miracula prælaudatus auctor opusculi, seu epistolæ ad Carolum Magnum, Rivius libro IV. cap. 12. aliique omnes Augustinenses Historici, eaque recitantur in Breviario Ordinis pridie Nonas Martias. Eadem translatio facta est secundum rationem, quam iniit Baronius, anno XII. Gregorii II. Romani Pontificis & Christi 725. juxta Erycium Puteanum lib. 3. Hist. Insubricæ anno 721. Fontaninus in disquisitione de Corpore S. Patris Ticini reperto cap. 10. factam contendit anno 722. Hanc vero Epocham doctissimus Præsul comprobat auctoritate Chronici Germanensis, Elnonensis, Herbipolensis, Saxonici, aliorumque. Quum autem in hanc sententiam abierint Joannes quoque Mabillonius in Musæo Italico, Claudius Castellanus in Martyrologio Romano Gallice edito, necnon Continuatores Bollandi num. 744. & 745., nobis ab ea recedendum non est, maxime quod satis constet inter annum 718. & 726. fere omnium Historicorum consensu evenisse. Augustinianos autem Historicos, qui prædictam Translationem consignant anno 725. aperte falsitatis revinci nequeunt, tum quia eorumdem opinionem probat Cæsar Baronius ad citatum annum num. 1. illamque confirmat haud levi conjectura petita ex Bedæ commentario de sex mundi ætatibus producto usque ad annum 9. Leonis Isaurici, atque narratione hujus Translationis absoluto; tum quia nec Tillemontius, nec Pagius, nec Criticorum quispiam invictum aliquod argumentum invenerunt ad sententiam illam dispungendam, ac satius duxerunt rem indecisam, incertamque relinquere. Hoc unum affero, cubare mendum in Breviario Ordinis XI. Octob. & in Epistola adscripta Petro Archiepiscopo Mediolanensi; ubi affirmatur Corpus S. Patris jacuisse in Sardinia *annos circiter ducentos viginti & unum*: nam si prima translatio dicatur facta anno 514. secunda autem anno 725., debuit corpus S. Patris in Sardinia servari per annos dumtaxat 211. Chronotaxis tamen Baronii sibi constat; quoniam priorem Translationem consignavit anno, ut diximus, 504. & secundam anno 725. Hanc supputandi rationem sequutus est Aloysius Torelli: sed ea, quæ supra diximus de episcopatu S. Fulgentii cogunt nos ab utroque recedere. Corpus itaque S. Patris paulo post annum 720. Ticinum translatum in Templo S. Petri in Cœlo aureo magnificentia Luithprandi constructo reconditum

 est:

est: ibique ipsius regis ossa quiescunt cum epitaphio, quod incipit:

Flavius hoc tumulo Luithprandus conditur, olim
Longobardorum rex inclytus, acer in armis.

Cetera vide apud Rivium pag. 640. Ibidem servantur cineres Severini Boethii, quem Theodoricus Arianus Ticinum relegavit, & jussit interfici. Legitur eo loci etiamnum hæc sepulcralis inscriptio:

Mœonia & Latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, heic perii missus in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras;
Et nunc fama viget maxima, vivit opus.

Latuit Augustini Corpus in Confessione ejusdem templi ad annum usque 1695. quo tempore, quum fabri murarii Aram maximam instaurarent, casu diruentes partem mausolei latericii Aræ proximam, sarcophagum, quo S. Patris cineres servabantur, detexere. Ab eo anno usque ad annum 1728. controversia de Corporis hujus *identitate* inter nos & Canonicos Regulares viguit, & aliquando etiam magna contentione fuit agitata. Pugnarunt pro nobis viri doctissimi, quorum scripta ac suffragia in unum collecta prodierunt anno 1729. typis Venetis. Tandem die 16. Julii prædicti anni 1728. Franciscus Pertusati Ticinensis Episcopus pro nobis *identitatem* illam propugnantibus solemni ritu sententiam tulit, quam eodem anno, die 22. Septembris Brevi Apostolico ratam habuit, confirmavitque summus Pontifex Benedictus XIII., imposito contradicentibus perpetuo silentio. Sed hæc ex prædicta collectione Veneta poterunt plenius intelligi: nos enim quod muneris erat nostri, contracte, & summatim explevimus.

CA-

CAPUT LXXIV.

Quibus laudibus S. Patrem Augustinum Pontifices, Conciliorum Episcopi, Sancti Patres, ac Theologi prosequantur.

HÆc nobis de Augustino narranda erant: cujus laudes nemo satis poterit celebrare. Quisquis vero scire cupit, quanta existimatione Augustinum prosequuti fuerint Summi Pontifices, Concilia, Patres, universique Theologi, adire poterit Fulgentium Folleum tom. 1. Theologiæ, Ludovicum de Angelis in Vita Augustini, Carolum Moreau, & Cardinalem Norisium in ejus Vindiciis, Bartholomæum Urbinatem initio Milleloquii, Macedum in Concentu Euchologico, atque ut alios innumeros prætermittam, Bollandistas in Commentario tom. 6. Augusti pag. 359. & seqq. S. Innocentius I. in pluribus epistolis ad PP. Conciliorum Milevitani, & Carthaginensium aperte testatus est nil ab eis in causa Pelagiana prætermissum, illos ad plenum Scripturas omnes callere divinas, & ipsorum scripta plena esse toto Catholicæ religionis vigore: quæ omnia in Augustini laudem cedunt, quum ipse fuerit, ut verbis utar Beati Prosperi, *dux ingeniumque* Conciliorum illorum. Idem de Zosimo, ac de Bonifacio 1. dicendum est. S. Cælestinus in epistola ad Galliarum Episcopos testatur inter magistros optimos Augustinum habendum esse, nec unquam aspersum fuisse alicujus sinistræ opinionis rumore. S. Leo Magnus in epistola ad Leonem Augustum enumerat quarto loco inter Patres celebriores Augustinum, atque in epistola ad Nicetam inseruit tanquam sua duo capita ex *Enchiridio* ad Laurentium, idest, 45. & 46. ut non immerito Franciscus Macedo pag. 398. Conc. Euch. scripserit, si *Petrus per os Leonis locutus est*, ut ajebant Patres Concilii Chalcedonensis, per os Leonis itidem locutum esse Augustinum. Gelasius I in epistola contra Pelagianos appellavit Hieronymum & Augustinum Ecclesiasticorum lumina Magistrorum. Hormisdas scribens ad Possessorem testatus est in Ecclesiasticis scriniis contineri capitula libris Augustini conformia. Felix II. approbavit Arausicanam II. Synodum, quæ ex Augustinianis verbis

canones edidit. Meminerunt præterea Augustini summa cum laude Bonifacius II. in Epist. ad Cæsarium Arelatensem, Joannes II. scribens ad Avienum & Senatores, Pelagius I. differens contra Schismaticos; S. Gregorius Magnus in epistolis ad Innocentium, & ad Marianum episcopos; Martinus I. in epist. ad Ecclesiam Carthaginensem; Agatho in epist. ad Augustos. Nicolaus I. in epist. ad Carolum Regem. Gregorius VII. cap. 4. Decretorum, Urbanus II. in epist. 53. Innocentius III. in Serm. I. dedicat. Eccl. Joannes XXII. in Bulla pro Ordine nostro emanata anno 1316. Martinus V. in Serm. in Translatione S. M. Monicæ, Pius II. in Bulla retractationis pro Concilio Basileensi, Sixtus V. in Bulla adversus Genethliacos, Clemens VIII. in Exhortatione ad Congregationem de Auxiliis; Alexander VII. in diplomate misso ad Lovaniensem Academiam, Clemens XI. in Bulla adversus Launojum, Benedictus XIII. in Litteris in forma Brevis ad FF. Prædicatores. Horum autem Romanorum Pontificum nomina tantummodo recitavimus, quoniam nimis tædiosum fores recitare singulorum de Augustino testimonia, quæ prælaudati quoque Scriptores produxerunt. Quo item loco Augustinum habuerint sacrosancta Concilia, puto neminem ignorare. Nam Ephesinos Patres ipsumque Imperatorem Theodosium summopere expetiisse S. Augustini præsentiam, ostendimus num. 72. ex Breviario Liberati, & ex litteria Capreoli Episcopi Carthaginensis. Chalcedonense Concilium ex epistola Augustini ad Volusianum, ex Tract. 79. in Joannem, aliisque ex libris testimonia produxit. Synodus V. se per omnia Augustinum sequi testata est. Sexta illum omni sapientia clarum, Septima Doctorem maximum, Florentina Latinorum Doctorum præclarissimum, appellavit. Tridentina autem, etsi Patres nominatim citare non soleat, sessionem quintam de Originali peccato, ac de Baptismo, ac præcipuam partem canonum sessionis sextæ. verbis sententiisque Augustini composuit. Quid vero Patres? Hieronymus Augustinum vocat conditorem antiquæ rursum fidei; Paulinus sal terræ, Ecclesiæ candelabrum, fistulam aquæ vivæ, & venam fontis æterni; Victor Vitensis flumen eloquentiæ, Sacerdotum gloriam, lucem mundi, doctorum gemmam; Fulgentius indutum virtute ex alto, & qui omnibus Græcis scilicet Latinisque Scriptoribus, plus laboravit; Cassiodorus fontem purissimum

mum nulla fæce pollutum, debellatorem hæreticorum, defensorem fidelium, & famosorum palmam certaminum; Ven. Beda strenuissimum Gratiæ propugnatorem; Paulus Aquilejensis fulgentissimum totius Ecclesiæ magistrum; Lugdunensis Ecclesia sincerissimæ, lucidissimæ, & in omni Ecclesia receptissimæ doctrinæ auctorem; Prudentius Tricassinus talem doctorem, ut nemo eo melius Scripturarum abstrusa diligentius exquisierit, verius invenerit, veracius protulerit, luculentius enodaverit, effusius disseminaverit; Bernardus Ecclesiæ columnam, a qua difficile se avelli testatur; S. Antoninus Patrem Theologorum, lumenque suavi eloquio materias omnes dilucidans; Carolus Borromæus doctorem magnum, qui omnia venena a Diabolo contra Sanctæ religionis puritatem subministrata sustulit; Thomas de Villanova similem soli, a quo omnes, qui post ipsum fuerunt doctores, sapientiæ lumen accipiunt. Quid de Augustino senserint Scholasticorum Theologorum Duces, Magister, S. Thomas, Scotus, Ægidius, Gregorius Ariminensis, Bacconius, Bellarminus, & qui istorum vestigia calcarunt, vide apud Macedum in Concentu Euchologico a pag. 434. usque ad paginam 452. Sed hæc tenuisse sufficiat; nam ubi studio doctissimorum virorum inveniantur collecta, paulo antea monuimus.

CAPUT LXXVI.

Qua ratione ii, qui in Augustinum acuere stylum, compressi fuerint, & refutati.

FUerunt quidem nonnulli, qui adversus Augustinum maledico ore, & impudenti stylo insurrexerunt, sed statim coerciti fuerunt ac refutati. Mitto Manichæos, ac Pelagianos, quos ipsemet Augustinus in se irritatos fregit & oppugnavit. Donatistæ, qui, ut inquit Possidius cap. 9., causa diffidentiæ, nihil unquam rescribere voluerunt, sed irati furiose loquebantur, atque seductorem, deceptoremque animarum Augustinum esse, & privatim, & publice inclamabant, & tanquam lupum occidendum; Donatistæ, inquam, ipsius Augustini calamo, Synodorum auctoritate, legibusque Augustorum, devicti sunt, ac prostrati. Defuncto autem Augustino, adversus Massilien-

ſes, qui ejus de Gratia, & prædeſtinatione doctrinam carpebant, pugnavit acerrime tum Carmine, tum ſoluta oratione S. Proſper, occurritque obtrectatoribus beatiſſimus Pontifex Cæleſtinus. Ubi ſexto ſæculo Motianus Scholaſticus Auguſtini doctrinam atro dente momordit, ſtetit pro Auguſtino Facundus Epiſcopus Hermianenſis. Nonnullis Auguſtinianam doctrinam nono ſeculo tanquam Prædeſtinatianam diffamantibus, obſtruerunt os putidum S. Tricaſſinus Antiſtes, & Lugdunenſis Eccleſia. Quibuſdam Scholaſticis nova quædam placita circa gratiam inducentibus obſtiterunt Lovanienſis & Duacenſis Academia, plures Hiſpaniarum Antiſtites, coactique ad Congregationes de Auxiliis Theologi; & quanquam in difficilioribus quæſtionibus etiamnum Scholæ inter ſe digladientur, in eo tamen puncto, quod aliqui Auguſtino obloquebantur, eo cauſa proceſſit, ut ad ipſius mentem ſubortæ controverſiæ juſſu Apoſtolicæ Sedis diſcuti, atque expendi deberent, ita, ut ii etiam, qui aliam ab Auguſtino viam ſe iniiſſe gloriabantur, poſtmodum ſe veſtigia ejuſdem Auguſtini premere jactitent. Ubi vero proſcriptis Baji; Janſenii, & Queſnellii propoſitionibus, nonnulli clanculum ſpargere cæperunt, naufragium rurſus pati inconcuſſa Auguſtini dogmata, hæc firmiſſima perſiſtere declararunt Innocentius x. Benedictus xiii. Clementes duo, xi. & xii. Adnitente Joanne Launojo demonſtrare Auguſtinianam doctrinam traditioni veterum adverſari, compreſſit hominis temeritatem laudatus Clemens xi. lucubravitque Auguſtini vindicias Theologus dominicanæ Familiæ percelebris. Quæcumque ex ore quorumdam Scholaſticorum incaute exciderunt, collegit, diſpunxit, & diſſipavit in Auguſtinianis Vindiciis illuſtris Noriſius. Adverſus denique Animadverſiones Joannis Clerici, qui ſub nomine Phereponi, in Auguſtini Opera inſiluit, edidere doctiſſimas lucubrationes Ludovicus Muratorius, ſub nomine Lamindi Pritanni in libro de ingeniorum moderatione. Robertus Senckinus Anglus in Opere inſcripto, defenſio S. Auguſtini contra cenſuras Joannis Phereponi, necnon Sylveſter Merani Epiſcopus Porphyrienſis, & Sacrarii Apoſtolici præfectus, atque Anonymus Auguſtinenſis excalceatus: quorum duorum Scripta nondum publicam in lucem prodierunt, ſed illius jam matura prelo anno 1733. ut ſcribit ſecunda parte Italicorum Carminum pag. 14.

Edit.

Edit. Fulginei Joannes Baptiſta Cotta; alterius autem in lucem propediem exitura ſunt in nova editione Neapolitana Operum Auguſtini. Ita S. Patris oblocutores calamo ac ſtudio eorum, qui ſuam illi auctoritatem vindicarunt, compreſſi ſunt; ac de ipſorum oblocutorum quolibet intelligi poſſunt, quæ adverſus Collatorem Auguſtiniana ſcripta ſuggillantem cecinit S. Proſper:

Quidam doctiloqui libros ſenis Auguſtini.
Carpere, & adverſum condere fertur opus.
Uſque adeo ne bonum ingenium, & facundia dives
Oſtentare artem non aliter potuit?
In nova proſtratas acies niſi bella cieret,
Impiaque extinctis hoſtibus arma daret?
Hæc pugna, incentor, mors eſt tua, te ſtylus iſte
Conficit, & verbis perderis ipſe tuis.
Dumque doces quantum valeat mens libera, monſtrans
Velle tuum tibimet ſufficere, ut pereas;
Verte gradum, fuge perniciem, ſtratoſque rebelles
Oris Apoſtolici fulmine ubique vide.
Nec te mutato defendi nomine credas,
Si Paſtorem ovium lædere vis, lupus es.

Hæc licet in omnes Auguſtini obtrectatores quadrent, ac potiſſimum adverſus Semipelagianorum oblocutiones ſcripta ſint; æque tamen feriunt Phereponi temeritatem, ut pote qui Auguſtino, ceteriſque Patribus infenſus fuit, quod hi Arianiſmum & Pelagianiſmum oppugnaverint, ideoque Phereponum ipſum prædamnaverint Socinianis addictum, & Pelagianorum hæreſi infectum. Id vidit quoque, oſtenditque Guilielmus Caveus in epiſtola Apologetica Londini anno 1700. adverſus Joannis Clerici criminationes impreſſa.

C A.

in Ruſpenſem Epiſcopum S. Fulgentius. Vide Noriſium Hiſt. Pelag. lib. 2. cap. ult. & Theodericum Ruinart in Hiſt. Perſecut. Vandal. cap. XI. Epiſcopi a Traſimundo in Sardiniam relegati ab auctore Synchrono Vitæ S. Fulgentii dicuntur fuiſſe *ſexaginta & amplius*, a Victore Tunnonenſi in Chronico, ab Auctore Hiſtoriæ Miſcellæ, atque ab Iſidoro in Brevi Hiſtoria Vandalorum, 220. ſed nulla in his ſcriptoribus adinvenitur contradictio: nam primus loquitur de Epiſcopis *Byzacenæ Provinciæ*, alii vero de Epiſcopis in exilium deportatis *ex tota Africa*. Itaque S. Fulgentius cum ceteris Coepiſcopis in exilium pulſus, una cum Phrygio, & Paſtorali Baculo Sanctiſſimi P. Auguſtini, in Sardiniam tranſtulit venerandum ejuſdem corpus: quo anno diſcrepant eruditi. Nam Baronius putat hanc Tranſlationem contigiſſe anno 504. Tillemontius in perſecutione Hunnerici anno 484. & Juſtus Fontanini Archiepiſcopus Ancyranus an. 497. initio perſecutionis Traſimundi. Verum ex præmiſſis Chronologicis adnotationibus, atque ex anno Ordinationis S. Fulgentii, de quo nullus eruditorum dubitat, manifeſtiſſimum eſt, eamdem Tranſlationem factam fuiſſe poſt annum 508. In Breviario tamen Ordinis die 11. Octobris habetur Corpus Sancti Patris in Hipponenſi S. Stephani templo tumulatum manſiſſe annis circiter *ſeptuaginta quatuor*. Idem tradit laudatus Epiſcopus Mediolanenſis, aut quiſquis illius Opuſculi, ſive epiſtolæ ad Carolum Magnum *de Tranſlatione* Auguſtiniani Corporis, dicatur auctor; non enim de hujus auctoritate ducam cum aliquo funem contentionis. Si ergo 74. anni addantur anno, quo S. Pater deceſſit, 430. reſultabit annus Chriſti 504. quo cum Baronio Hiſtoriographi Ordinis hanc primam Tranſlationem conſignarunt. His ita adhæreo, ut ſi quis contenderet adſcribendam alteri anno inter 504. & 508., pertinaciter non repugnarem. At de prima Tranſlatione dictum ſatis. Secunda contigit opera Luithprandi Longobardorum Regis, qui Sardinia a Barbaris expugnata legatos proceresſque ſuos cum magno auri pondere illuc miſit, ut Corpus S. Doctoris pretio redimerent, atque ad civitatem Papiæ quam primum transferrent. Quod factum eſt, piiſſimo Rege cum univerſo Clero, & Epiſcopis civitatum ditionis ſuæ, obviam ſacris exuviis procedente uſque ad fines agri Derthonenſis, pluribuſque miraculis Deo tranſlationem hanc illuſtrante. Tra-

dide-

Digitized by Google

diderunt litteris eadem miracula prælaudatus auctor opusculi, seu epistolæ ad Carolum Magnum, Rivius libro IV. cap. 12. aliique omnes Augustinenses Historici, eaque recitantur in Breviario Ordinis pridie Nonas Martias. Eadem translatio facta est secundum rationem, quam iniit Baronius, anno XII. Gregorii II. Romani Pontificis & Christi 725. juxta Erycium Puteanum lib. 3. Hist. Insubricæ anno 721. Fontaninus in disquisitione de Corpore S. Patris Ticini reperta cap. 10. factam contendit anno 722. Hanc vero Epocham doctissimus Præsul comprobat auctoritate Chronici Germanensis, Elnonensis, Herbipolensis, Saxonici, aliorumque. Quum autem in hanc sententiam abierint Joannes quoque Mabillonius in Musæo Italico, Claudius Castellanus in Martyrologio Romano Gallice edito, necnon Continuatores Bollandi num. 744. & 745., nobis ab ea recedendum non est, maxime quod satis constet inter annum 718. & 726. fere omnium Historicorum consensu evenisse. Augustinianos autem Historicos, qui prædictam Translationem consignant anno 725. aperte falsitatis revinci nequeunt, tum quia eorumdem opinionem probat Cæsar Baronius ad citatum annum num. 1. illamque confirmat haud levi conjectura petita ex Bedæ commentario de sex mundi ætatibus producto usque ad annum 9. Leonis Isaurici, atque narratione hujus Translationis absoluto; tum quia nec Tillemontius, nec Pagius, nec Criticorum quispiam invictum aliquod argumentum invenerunt ad sententiam illam dispungendam, ac satius duxerunt rem indecisam, incertamque relinquere. Hoc unum affero, cubare mendum in Breviario Ordinis XI. Octob. & in Epistola adscripta Petro Archiepiscopo Mediolanensi, ubi affirmatur Corpus S. Patris jacuisse in Sardinia *annos circiter ducentos viginti & unum*: nam si prima translatio dicatur facta anno 514. secunda autem anno 725., debuit corpus S. Patris in Sardinia servari per annos dumtaxat 211. Chronotaxis tamen Baronii sibi constat; quoniam priorem Translationem consignavit anno, ut diximus, 504. & secundam anno 725. Hanc supputandi rationem sequutus est Aloysius Torelli: sed ea, quæ supra diximus de episcopatu S. Fulgentii cogunt nos ab utroque recedere. Corpus itaque S. Patris paulo post annum 720. Ticinum translatum in Templo S. Petri in Cœlo aureo magnificentia Luithprandi constructo reconditum

est:

est: ibique ipsius regis ossa quiescunt cum epitaphio, quod incipit:

Flavius hoc tumulo Luithprandus conditur, olim
Longobardorum rex inclytus, acer in armis.

Cetera vide apud Rivium pag. 640. Ibidem servantur cineres Severini Boethii, quem Theodoricus Arianus Ticinum relegavit, & jussit interfici. Legitur eo loci etiamnum hæc sepulcralis inscriptio:

Mæonia & Latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, heic perii missus in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras;
Et nunc fama viget maxima, vivit opus.

Latuit Augustini Corpus in Confessione ejusdem templi ad annum usque 1695. quo tempore, quum fabri murarii Aram maximam instaurarent, casu diruentes partem mausolei lateritii Aræ proximam, sarcophagum, quo S. Patris cineres servabantur, detexere. Ab eo anno usque ad annum 1728. controversia de Corporis hujus *identitate* inter nos & Canonicos Regulares viguit, & aliquando etiam magna contentione fuit agitata. Pugnarunt pro nobis viri doctissimi, quorum scripta ac suffragia in unum collecta prodierunt anno 1729. typis Venetis. Tandem die 16. Julii prædicti anni 1728. Franciscus Pertusati Ticinensis Episcopus pro nobis *identitatem* illam propugnantibus solemni ritu sententiam tulit, quam eodem anno, die 22. Septembris Brevi Apostolico ratam habuit, confirmavitque summus Pontifex Benedictus XIII., imposito contradicentibus perpetuo silentio. Sed hæc ex prædicta collectione Veneta poterunt plenius intelligi: nos enim quod muneris erat nostri, contracte, & summatim explevimus.

CA-

CAPUT LXXIV.

Quibus laudibus S. Patrem Augustinum Pontifices, Conciliorum Episcopi, Sancti Patres, ac Theologi prosequantur.

HÆc nobis de Augustino narranda erant: cujus laudes nemo satis poterit celebrare. Quisquis vero scire cupit, quanta existimatione Augustinum prosequuti fuerint Summi Pontifices, Concilia, Patres, universique Theologi, adire poterit Fulgentium Fosseum tom. 1. Theologiæ, Ludovicum de Angelis in Vita Augustini, Carolum Moreau, & Cardinalem Norisium in ejus Vindiciis, Bartholomæum Urbinatem initio Milleloquii, Macedum in Concentu Euchologico, atque ut alios innumeros prætermittam, Bollandistas in Commentario tom. 6. Augusti pag. 359. & seqq. S. Innocentius I. in pluribus epistolis ad PP. Conciliorum Milevitani, & Carthaginensium aperte testatus est nil ab eis in causa Pelagiana prætermissum, illos ad plenum Scripturas omnes callere divinas, & ipsorum scripta plena esse toto Catholicæ religionis vigore: quæ omnia in Augustini laudem cedunt, quum ipse fuerit, ut verbis utar Beati Prosperi, *dux ingeniumque* Conciliorum illorum. Idem de Zosimo, ac de Bonifacio 1. dicendum est. S. Cælestinus in epistola ad Galliarum Episcopos testatur inter magistros optimos Augustinum habendum esse, nec unquam aspersum fuisse alicujus sinistræ opinionis rumore. S. Leo Magnus in epistola ad Leonem Augustum enumerat quarto loco inter Patres celebriores Augustinum, atque in epistola ad Nicetam inseruit tanquam sua duo capita ex *Enchiridio* ad Laurentium, idest, 45. & 46. ut non immerito Franciscus Macedo pag. 398. Conc. Euch. scripserit, si *Petrus per os Leonis locutus est*, ut ajebant Patres Concilii Chalcedonensis, per os Leonis itidem locutum esse Augustinum. Gelasius I in epistola contra Pelagianos appellavit Hieronymum & Augustinum Ecclesiasticorum lumina Magistrorum. Hormisdas scribens ad Possessorem testatus est in Ecclesiasticis scriniis contineri capitula libris Augustini conformia. Felix II. approbavit Arausicanam II. Synodum, quæ ex Augustinianis verbis

Digitized by Google

canones edidit. Meminerunt præterea Augustini summa cum laude Bonifacius II. in Epist. ad Cæsarium Arelatensem, Joannes II. scribens ad Avienum & Senatores, Pelagius I. differens contra Schismaticos, S. Gregorius Magnus in epistolis ad Innocentium, & ad Marianum episcopos, Martinus I. in epist. ad Ecclesiam Carthaginensem, Agatho in epist. ad Augustos. Nicolaus I. in epist. ad Carolum Regem. Gregorius VII. cap. 4. Decretorum, Urbanus II. in epist. 53. Innocentius III. in Serm. I. dedicat. Eccl. Joannes XXII. in Bulla pro Ordine nostro emanata anno 1316. Martinus V. in Serm. in Translatione S. M. Monicæ, Pius II. in Bulla retractationis pro Concilio Basileensi, Sixtus V. in Bulla adversus Genethliacos, Clemens VIII. in Exhortatione ad Congregationem de Auxiliis, Alexander VII. in diplomate misso ad Lovaniensem Academiam, Clemens XI. in Bulla adversus Launojum, Benedictus XIII. in Litteris in forma Brevis ad FF. Prædicatores. Horum autem Romanorum Pontificum nomina tantummodo recitavimus, quoniam nimis tædiosum fores recitare singulorum de Augustino testimonia, quæ prælaudati quoque Scriptores produxerunt. Quo item loco Augustinum habuerint sacrosancta Concilia, puto neminem ignorare. Nam Ephesinos Patres ipsumque Imperatorem Theodosium summopere expetiisse S. Augustini præsentiam, ostendimus num. 72. ex Breviario Liberati, & ex litteris Capreoli Episcopi Carthaginensis. Chalcedonense Concilium ex epistola Augustini ad Volusianum, ex Tract. 79. in Joannem, aliisque ex libris testimonia produxit. Synodus V. se per omnia Augustinum sequi testata est. Sexta illum omni sapientia clarum, Septima Doctorem maximum, Florentina Latinorum Doctorum præclarissimum, appellavit. Tridentina autem, etsi Patres nominatim citare non soleat, sessionem quintam de Originali peccato, ac de Baptismo, ac præcipuam partem canonum sessionis sextæ verbis sententiisque Augustini composuit. Quid vero Patres? Hieronymus Augustinum vocat conditorem antiquæ rursum fidei; Paulinus sal terræ, Ecclesiæ candelabrum, fistulam aquæ vivæ, & venam fontis æterni; Victor Vitensis flumen eloquentiæ, Sacerdotum gloriam, lucem mundi, doctorum gemmam; Fulgentius indutum virtute ex alto, & qui omnibus Græcis scilicet Latinisque Scriptoribus, plus laboravit; Cassiodorus fontem purissi-

mum

mum nulla fæce pollutum, debellatorem hæreticorum, defensorem fidelium, & famosorum palmam certaminum; Ven. Beda strenuissimum Gratiæ propugnatorem; Paulus Aquilejensis fulgentissimum totius Ecclesiæ magistrum; Lugdunensis Ecclesia sincerissimæ, lucidissimæ, & in omni Ecclesia receptissimæ doctrinæ auctorem; Prudentius Tricassinus talem doctorem, ut nemo eo melius Scripturarum abstrusa diligentius exquisierit, verius invenerit, veracius protulerit, luculentius enodaverit, effusius disseminaverit; Bernardus Ecclesiæ columnam, a qua difficile se avelli testatur; S. Antoninus Patrem Theologorum, lumenque suavi eloquio materias omnes dilucidans; Carolus Borromæus doctorem magnum, qui omnia venena a Diabolo contra Sanctæ religionis puritatem subministrata sustulit; Thomas de Villanova similem soli, a quo omnes, qui post ipsum fuerunt doctores, sapientiæ lumen accipiunt. Quid de Augustino senserint Scholasticorum Theologorum Duces, Magister, S. Thomas, Scotus, Ægidius, Gregorius Ariminensis, Bacconius, Bellarminus, & qui istorum vestigia calcarunt, vide apud Macedum in Concentu Euchologico a pag. 434. usque ad paginam 452. Sed hæc tenuisse sufficiat; nam ubi studio doctissimorum virorum inveniantur collecta, paulo antea monuimus.

C A P U T LXXVI.

Qua ratione ii, qui in Augustinum acuere stylum, compressi fuerint, & refutati.

FUerunt quidem nonnulli, qui adversus Augustinum maledico ore, & impudenti stylo insurrexerunt, sed statim coerciti fuerunt ac refutati. Mitto Manichæos, ac Pelagianos, quos ipsemet Augustinus in se irritatos fregit & oppugnavit. Donatistæ, qui, ut inquit Possidius cap. *9.*, causa diffidentiæ, nihil unquam rescribere voluerunt, sed irati furiose loquebantur, atque seductorem, deceptoremque animarum Augustinum esse, & privatim, & publice inclamabant, & tanquam lupum occidendum; Donatistæ, inquam, ipsius Augustini calamo, Synodorum auctoritate, legibusque Augustorum, devicti sunt, ac prostrati. Defuncto autem Augustino, adversus Massilien-

ses, qui ejus de Gratia, & prædestinatione doctrinam carpebant, pugnavit acerrime tum Carmine, tum soluta oratione S. Prosper, occurritque obtrectatoribus beatissimus Pontifex Cælestinus. Ubi sexto sæculo Motianus Scholasticus Augustini doctrinam atro dente momordit, stetit pro Augustino Facundus Episcopus Hermianensis. Nonnullis Augustinianam doctrinam nono sæculo tanquam Prædestinatianam diffamantibus, obstruerunt os putidum S. Tricassinus Antistes, & Lugdunensis Ecclesia. Quibusdam Scholasticis nova quædam placita circa gratiam inducentibus obstiterunt Lovaniensis & Duacensis Academia, plures Hispaniarum Antistites, coactique ad Congregationes de Auxiliis Theologi; & quanquam in difficilioribus quæstionibus etiamnum Scholæ inter se digladientur, in eo tamen puncto, quod aliqui Augustino obloquebantur, eo causa processit, ut ad ipsius mentem subortæ controversiæ jussu Apostolicæ Sedis discuti, atque expendi deberent, ita, ut ii etiam, qui aliam ab Augustino viam se iniisse glorientur, postmodum se vestigia ejusdem Augustini premere jactitent. Ubi vero proscriptis Baji; Jansenii, & Quesnellii propositionibus, nonnulli clanculum spargere cæperunt, naufragium rursus pati inconcussa Augustini dogmata, hæc firmissima persistere declararunt Innocentius x. Benedictus xiii. Clementes duo, xi. & xii. Annitente Joanne Launojo demonstrare Augustinianam doctrinam traditioni veterum adversari, compressit hominis temeritatem laudatus Clemens xi. lucubravitque Augustini vindicias Theologus dominicanæ Familiæ percelebris. Quæcumque ex ore quorumdam Scholasticorum incaute exciderunt, collegit, dispunxit, & dissipavit in Augustinianis Vindiciis illustris Norisius. Adversus denique Animadversiones Joannis Clerici, qui sub nomine Phereponi, in Augustini Opera insiluit, edidere doctissimas lucubrationes Ludovicus Muratorius, sub nomine Lamindi Pritanni in libro de ingeniorum moderatione. Robertus Senckinus Anglus in Opere inscripto, defensio S. Augustini contra censuras Joannis Phereponi, necnon Sylvester Merani Episcopus Porphyriensis, & Sacrarii Apostolici præfectus, atque Anonymus Augustinensis excalceatus: quorum duorum Scripta nondum publicam in lucem prodierunt, sed illius jam matura prelo anno 1733. ut scribit secunda parte Italicorum Carminum pag. 14. Edit.

Edit. Fulginei Joannes Baptista Cotta; alterius autem in lucem propediem exitura sunt in nova editione Neapolitana Operum Augustini. Ita S. Patris oblocutores calamo ac studio eorum, qui suam illi auctoritatem vindicarunt, compressi sunt; ac de ipsorum oblocutorum quolibet intelligi possunt, quæ adversus Collatorem Augustiniana scripta sugillantem cecinit S. Prosper:

Quidam doctiloqui libros senis Augustini.
Carpere, & adversum condere fertur opus.
Usque adeo ne bonum ingenium, & facundia dives
Ostentare artem non aliter potuit?
In nova prostratas acies nisi bella cieret,
Impiaque extinctis hostibus arma daret?
Hac pugna, incentor, mors est tua, te stylus iste
Conficit, & verbis perderis ipse tuis.
Dumque doces quantum valeat mens libera, monstrans
Velle tuum tibimet sufficere, ut pereas;
Verte gradum, fuge perniciem, stratosque rebelles
Oris Apostolici fulmine ubique vide.
Nec te mutato defendi nomine credas,
Si Pastorem ovium lædere vis, lupus es.

Hæc licet in omnes Augustini obtrectatores quadrent, ac potissimum adversus Semipelagianorum oblocutiones scripta sint; æque tamen feriunt Phereponi temeritatem, ut pote qui Augustino, ceterisque Patribus infensus fuit, quod hi Arianismum & Pelagianismum oppugnaverint, ideoque Phereponum ipsum prædamnaverint Socinianis addictum, & Pelagianorum hæresi infectum. Id vidit quoque, ostenditque Guilielmus Caveus in epistola Apologetica Londini anno 1700. adversus Joannis Clerici criminationes impressa.

C A.

CAPUT LXXVI.

Recensentur variæ Operum S. P. Augustini editiones, & agitur de pretio quo illarum præcipuæ habendæ sunt.

IIs, quæ nobis de Augustino dicenda videbantur, præmissis, reliquum est, ut de variis Operum ejus editionibus pertractemus. Eas enumerat Dupinius in nova Bibliotheca tom. 3. pag. 496. edit. Paris. Casimirus Oudinus Tom. I. de Scrip. Eccl pag. 934. & Guilielmus Caveus in Seculo Ariano pag. 191. Primam Operum S. Patris editionem ex variis Codicibus undique diligenter collectis aggressus est anno 1495. Joannes Amerbachius typis Basileensibus: quam sequutus est editio altera in novem tomos divisa an. 1506. & Parisiensis 1515. & longa linea 1526. & 1528. Alteram editionem curavit Desiderius Erasmus Basileæ anno 1529. divisam in tomos decem, recusam Parisiis an. 1515. & 1555. Basileæ item 1547. 1566. 1569. Venetiis in 4. anno 1570. & 1571. Prodiit editio alia opera & studio Theologorum Lovaniensium Antuerpiæ typis Plantinianis anno 1577., juxta hanc vero elegantissima Parisiensis an. 1586. ac rursus Parisienses aliæ an. 1609. 1614. 1626. 1635. & 1652. Coloniensis an. 1616. Veneta an. 1584. Lugdunensis an. 1664. Postremam editionem procurarunt Monachi Benedictini S. Mauri, non clarissimus Mabillonius, ut inquit Guilielmus Cave cit. pag. 191. Sed Thomas Blancpain & Petrus Constant: hujusque editionis tom. 1. & 2. excusi sunt an. 1679. tertius 1680. quartus 1681. quintus 1683. sextus & septimus 1685. octavus & nonus 1688. decimus 1690. Advertendum est hanc editionem ob parvum exemplarium numerum fuisse iisdem typis an. 1689. iteratam; castigatissimam vero esse illam, quæ prima pagina tom. 1. epistolæ ad Ludovicum Magnum, quinque duntaxat habet lineas, cum in posteriori novem connumerentur. Addiderunt anno 1700. Benedictini tomum XI. comprehendentem Vitam S. Patris, librorum ejus distributionem, ac indicem generalem: auctor autem Vitæ Augustini dicitur D. Thomas Blancpain paulo supra laudatus. Eodem anno juxta hanc postremam editionem Opera

S. Au-

Digitized by Google

S. Augustini recudenda curarunt Amstelodami fratres Huguetani, ementita inscriptione *Editionis Parisiensis an. 1689.* ad decipiendos incautos, & tertio, quarto, quinto, & decimo Voluminibus divisis in duos tomos ad molem augendam, & tomos ipsos multiplicandos. Quare non x. Volumina sunt in hac editione, sed xiv. Tomus tamen undecimus, quo comprehenditur Vita S. Patris cum indice, in utraque editione, Parisiensi, & Amstelodamensi, similis omnino est. Postremæ editioni Joannes Clericus sub Phereponi larva addidit volumen, seu tomum xii. cum inscriptione, *Appendix Augustiniana:* in quo continentur Carmen S. Prosperi de Ingratis cum commentario cujusdam Doctoris Lovaniensis, Joannis Garnerii dissertationes spectantes ad hæresim Pelagiani, Præfationes quædam Erasmi, & Joannis Ulimmerii, Adventoria Cardinalis Norisii, & ipsius Phereponi in Augustinum animadversiones. Hæc Amstelodamensis editio Antuerpiæ nomine vulgata est. Sinceriori animo & absque fuco Parisiensem editionem imitati sunt typographi Veneti, in postrema quam aggressi sunt an. 1729. absolverunt autem an. 1735. Enumeratis modo Augustinianorum Operum editionibus, de illarum pretio addendum est aliquid. Caveus citato in loco affirmat inter varias Operum Augustini editiones præstare Basileenses 1529. 1543. 1566. 1569. Venetas 1571. 1584. Antuerpiensem 1577. Coloniensem 1616. Parisiensem 1555. 1586. 1635. ceteris tamen omnibus antecellere Parisiensem Monachorum S. Mauri. Fabricius num. 144. Historiæ Biblioth. Fabricianæ plurimum commendat Erasmianam Parisiensem an. 1555. de qua profert quoque Maresii, & Calixti Judicia; at Benedictinorum editioni nil detrahit, immo de illa hæc tom. I. pag. 203. pronuntiat: *Omnes autem priores editiones antecellit Parisiensis Monachorum Benedictinorum an. 1681. recusa Antuerpiæ an. 1700. cum Appendice, eaque recensetur in Actis eruditorum an. 1683. p. 3.* Non tantum eo in loco Acta eruditorum Lipsiæ editionem illam commendant, verum etiam ad annum 1688. aliisque in locis. Dupinius itidem de hac novissima editione inquit, *Præcedentes omnes immensum superat.* Oudinus cap. 5. tom. I. pag. 954. illam dicit *Operis sui, & hujus sæculi ornamentum*, ac tandem esse dicit, ut auctores tam laborioso diuturnoque Opere immortalem gloriam sibi, suisque sodalibus compararint.

Ca-

Caveus citato in loco afferit eamdem editionem *omnes*, *quæ hactenus prodierunt*, *chartæ puritate*, *summoque typorum nitore*, *atque elegantia longissime superare*. Eadem est de ipsa editione omnium non invidorum sententia. Nitori autem, quo oculos oblectat & allicit, præferendam ducimus maximam diligentiam in conferendis vetustioribus, ac melioris notæ codicibus, in admonitionibus ac præfationibus præmittendis, in revocandis dispersis libris in suum ordinem, in tempore quo editi sunt investigando, in spuriis dubiisque secernendis, in expendendis notis suppositionis, in mendis expurgandis, atque in rebus aliis hujusmodi, quæ non oculos illiciunt, sed mentem. In eam tamen (tanta est malignantium audacia) stylum morosi critici acuerunt, libellis pluribus, & epistolis in eam vulgatis, de quibus prolixe Petrus Bayle tomo I. edit. an. 1720. pag. 393. Doctissimi autem Patres Benedictini Censuras omnes refutarunt; ac missis aliis Responsionibus, sat erit pro editionis suæ Apologia perlegere Opus inscriptum, *Defense de l'Edition des Oevres de Saint Augustin par les PP. Benedictin*, aut latinum, cui titulus, *Vindiciæ editionis S. Augustini a PP. BB. adornatæ*, cujus Operis auctor est V. Cl. Bernardus *de Monsfaucon*. Prædictus Bayle Benedictinorum editionem, quamquam de Joanne Pherepono non absque laude loquatur, ita commendat: *Se dirai donc seulement qui la meilleure Edition des Ouvrages de ce Pere est cellequi a paru a Paris par les soins des Benedictins de Saint Maur*. Itaque dubitare non possumus, quin præstantissima hæc editio sit ceteris omnibus præferenda. Quid vero de Amstelodamensi, Antuerpiæ nomine divulgata, & adaucta Phereponi animadversionibus? Si quid in ea pretii est, totum a Parisiensi derivat. Amstelodami recusam, & lucri tantum causa in plures divisam tomos, ac minori quoque forma characterum impressam, fatetur ipsemet Petrus Bayle his verbis: *On va contrefaire a Amsterdam cette Edition* (nempe Monachorum S. Mauri) *on la donnera en plus petits caracteres, & on la vendra a beaucoup meilleur marche que celle de Paris*. Hæc Petrus Bayle scribebat an. 1699. cum Editio Phereponiana propediem in lucem esset exitura. *Appendix Augustiniana* sub titulo tomi XII, prodiit in lucem anno 1703. Falso & hæc *Appendix* præfert nomen Antuerpiæ, cum edita fuerit Amstelodami apud Fratres Huguetanos, &

Pe.

Digitized by Google

Petrum Mortier. Oudinus pag. 990. de hac Appendice ita scribit: *In hoc tomo a pagina 1. ad 470. nihil omnino est, quod ad laborem Joannis Clerici spectet, excepta Præfatione, quæ superbiam ejus orbi litterario detegit. A pag. 471. ad 622. qua Tomus concluditur, vix columnæ viginti ex labore Clericali procedunt, aliis omnibus, vel ad Desiderium Erasmum, Henricum de Noris, vel ad alios pertinentibus. Unde mirum est tanto fastu nomen suum Tomo huic præfixisse, in quo tam modica laboris pars ad ipsum spectat.* De ipsa Phereponi Appendice agunt Acta eruditorum Lipsiæ anni 1703. Kalendis Juliis pag. 289. & seqq. Advertunt in commentario ad Poema S. Prosperi deletum nomen Martini Steyarti, quod extabat in prima editione Lovaniensi, Phereponum studere ut talem de se mentem lectoribus ingerat, quod rectæ rationi, non fallaci lumini attenderit, magistros omnes quasi adjutores, non quasi dominos judiciorum suorum habuerit, Grammaticam, artem criticam, Græcas Hebraicasque litteras dialecticæ pro sua virili adjecerit: quæ omnia sunt hominis superbe de semetipso sentientis indicia. Inter alia observant, Phereponum scripsisse adversus ea, quæ Augustinus libro 18. de de Civitate Dei cap 43. ait de divino LXX. Interpretum afflatu; curasse etiam, ut pag. 492. recuderetur *analysis* libri de Corrept. & Gratia anno 1644. concinnata ab Antonio Arnaldo Doctore Sorbonico, quam Patres Benedictini inseruerant tom. x. editionis Parisiensis, & Franciscus Harlæus Parisiensis Archiepiscopus jusserat demi. De judicio Guilelmi Cave circa hanc Phereponi *Appendicem*, & de viris doctis, qui eam oppugnarunt, dixi præcedenti num. 75. De Veneta, quam postremo loco commemoravi, plura non dicam. Nil huic editioni accessit, præter duas epistolas *de Origine animæ, & de pœnis parvulorum, qui sine baptismo decedunt*, cum epistola & præfatione Abbatis Gottvvicensis. Sane hæc editio non est Parisiensi comparanda; tametsi Albrizius typographus dederit operam, ne de illa verificaretur prænuntiatum tom. 1. col. 987. a Casimiro Oudino, & exscriptum a Bollandistis tom. 6. Augusti pag. 214. num. 9. *Nec opinor Editio Veneta correctior erit Amstelodamensi.* Verum Oudinus taliter se gessit, ut simul editionem Phereponi deprimeret, & sibi apud hæreticos, ad quos defecit, benevolentiam conciliaret, quemadmodum eo loci iidem Bollandistæ adnotarunt.

runt. De editionibus autem Operum Augustini, illarumque præstantia, dictum est hactenus.

CAPUT LXXVII.

Librorum S. P. Augustini juxta postremam Parisiensem editionem recensio.

QUoniam Parisiensis Operum S. P. Augustini editio ceteris omnibus præferenda est, ut diximus numero præcedenti; congruum videtur, ut seriem eorumdem Operum traditur, hanc ex eadem editione exscribamus, maxime quod in ea legitimi a spuriis dubiisque libris acuratissime secernuntur, & cur in *Appendicem* rejecti fuerint, ratione multiplici demonstratur. In Catalogo igitur, quem subjicio, omnes ii libri, qui ad Appendicem cujusque Tomi amandantur, aut Augustino suppositi olim fuerunt, aut saltim sunt dubiæ, & penitus incertæ auctoritatis. Suppositionis vero hujusmodi rationes brevitatis causa prætermittam; quum in eadem editione, quam sequar, cuilibet libro præmittantur; easque inseruerint Commentariis suis de Scriptoribus Ecclesiasticis prælaudati auctores Dupinius, Casimirus Oudinus, Fabricius, Caveus. De hoc item argumento egit separato Opusculo Bernardus noster Vindingus, atque in Historia Eccles. sæc. v. cap. 4. artic. 3. Alexander Natalis. Verum quæ alibi inveniuntur dispersa, in Editione PP. S. Mauri invenies collecta, rerumque accessionibus lucupletata. Ipsam itaque editionem consulito: in qua omnes Augustini libri, qui extant, ad hunc modum inveniuntur dispositi.

TOMUS I.

Opera, quæ Augustinus nondum presbyter edidit.

REtractationum libri duo *an.* 427.
Confessionum libri XIII. *an.* 400.
Contra Academicos libri tres. *an.* 386. *exeunte.*
De beata vita liber unus *an.* 386. *exeunte.*
De Ordine libri II. *eodem tempore.*
Soliloquiorum libri II. *an.* 387.

De

De Immortalitate animæ liber unus *an.* 387.
De quantitate animæ liber unus *an.* 388.
De Musica libri VI. *an.* 387. *&* 389.
De Magistro liber unus *an.* 389.
De libero arbitrio, liber III. *an.* 388. *&* 389.
De moribus Eccl. Cath. & de moribus Manichæor. libri II. *an.* 388.
De vera Religione libri I. *an.* 390.
Regula ad Servos Dei.

IN APPENDICE.

DE Grammatica liber.
Principia Dialecticæ.
Categoriæ decem.
Principia Rhetorices.
Regulæ Clericis datæ fragmentum.
Regula secunda.
De Vita Eremitica ad Sororem.

TOMUS II.

Seu Volumen epistolarum, cui præmittuntur nomina eorum, ad quos fuerunt conscriptæ: unde hæc omittimus, infra tamen commemorabimus ex cap. 7. Indiculi Possidii, quæ etiamnum videntur latere.

EPistolæ CCLXX. dispositæ secundum temporum ordinem, & in quatuor classes digestæ.

IN APPENDICE.

AUgustini nomine ad Bonifacium, & contra, epistolæ breviores sexdecim.
Pelagii ad Demetriadem epistola.
Augustini nomine ad Cyrillum, & contra, de laudibus Hieronymi.
Altercatio Augustini cum Pascentio.

TOMUS III.

In I. parte.

Complectens exegetica in vetus ac novum Testamentum, sive in sacras litteras lucubrationes.

DE Doctrina Christiana libri IV. *an.* 426.
De Genesi ad litteram imperfectus. I. *an.* 393.

De Genesi ad litteram libri XII. *an.* 401. 415.
Locutionum libri VII. *an.* 419.
Quæstionum in Heptateuchum lib. VII. *an.* 419.
Annotationum in Job lib. I. *an.* 400.
Speculum. 427.

In II. Parte.

DE consensu Evangelistarum lib. IV. *an.* 400.
De sermone Domini in monte libri II. *an.* 393.
Quæstionum Evangelicarum lib. II.
Quæstionum XVII. in Evangelium secundum Matthæum lib. I. *an.* 393.
In Evangelium Joannis Tractatus 224. *an.* 416.
In epistolam Jo: ad Parthos Tract. X. *an.* 416.
Expositio quarumdam Propositionum ex Epistola ad Romanos liber unus. *an.* 394.
Epistolæ ad Romanos inchoata expositio. *an.* 394.
Expositio epistolæ ad Galatas. *an.* 394.

IN APPENDICE.

DE mirabilibus Sacræ Scripturæ libri III.
De Benedictionibus Jacob Patriarchæ.
Quæstiones veteris, & novi Testamenti.
Quæstiones veteris, & novi Testamenti post vulgata.
In B. Joannis Apocalypsim Expositio.

TOMUS IV.

In quo continentur expositiones Psalmorum juxta versionem LXX.

ENarrationes in Psalmos.

TOMUS V.

Seu Volumen Sermonum.

SErmones de Scripturis veteris & novi Testamenti.
Sermones de Tempore.
Sermones de Sanctis.
Sermones de diversis.
Sermones dubii.

Ser-

Sermonum quorumdam fragmenta.
Sermo Eraclii.

IN APPENDICE.

S*Ermones suppofititii* CCCXVII.

TOMUS VI.
Moralia continens.

DE diverfis quæftionibus 83. lib. I. *an.* 388.
Quæftionum ad Simplicianum libri II. *an.* 397.
De octo Dulcitii quæftionibus lib. I. *an.* 422.
De fide rerum quæ non videntur. *an.* 399.
De fide & Symbolo lib. I. *an.* 393.
De fide, & operibus lib. I. *an.* 413.
Enchiridion ad Laurentium. *an.* 421.
De Agone Chriftiano lib. unus, *an.* 396.
De catechizandis rudibus lib. I. *an.* 400.
De Continentia lib. I. *an.* 395.
De Bono conjugali lib. I. *an.* 401.
De Sancta Virginitate liber I. *an.* 401.
De Bono viduitatis. *an.* 414.
De Conjugiis adulterinis libri II. *an.* 419.
De mendacio lib. I. *an.* 395.
Contra mendacium ad Confentium lib. I. *an.* 420.
De Opere Monachorum lib. I. *an.* 400.
De Divinatione Dæmonum. *an.* 409. *circiter.*
De cura gerenda pro mortuis lib. I. *an.* 421.
De Patientia lib. I. *an.* 418.
De Symbolo ad Catechumenos Tractatus IV.
De difciplina Chriftiana Tractatus I.
De Cantico novo Tract. I.
De quarta feria Tract. I.
De Cataclyfmo Tractatus I.
De Tempore barbarico Tract. I.
De urbis excidio Tract. I.

IN APPENDICE.

L*Iber XXI. Sententiarum*, inepti compilatoris.
Dialogus 65. *Quæftionum*, quæ ex Auguftino defloratæ funt.

Liber

Liber de Fide ad Petrum, S. Fulgentii.
De Spiritu, & Anima, Alcherii Monachi.
De Amicitia, Ælredi Abbatis Angli.
De substantia dilectionis, Hugonis Victorini.
De diligendo Deo, ex Hugone, Bernardo, & Anselmo.
Soliloquia, incerti, & recentioris auctoris.
Meditationes, ex Anselmo, aliisque consarcinatæ.
De contritione cordis, similis consarcinatio.
Manuale, liber ex Augustino, & Anselmo excerptus.
Speculum, ex Alcuino desumptum.
Speculum peccatoris, ex Odone Cluniacensi, aliisque.
De Triplici habitaculo, incerti, sed eruditi.
De Scala Paradisi, Guigonis Carthusiensis.
De cognitione veræ Vitæ, Honorii Augustod.
De Vita Christiana, Fastidii Britanni.
De salutaribus Documentis, Paulini Forojuli.
De duodecim abusionum gradibus, Ebrardi.
De septem vitiis, & septem donis Sp. S. Hug. Vict.
De conflictu vitiorum, & virtutum, Amb. Autp.
De sobrietate & castitate, incerti auctoris.
De vera, & falsa pœnitentia, incerti.
De Antichristo, liber adtributus Alcuino.
Psalterium, quod Augustinus Matri suæ composuisse fertur.
Expositio Cantici Magnificat, ex Hugone.
De Assumptione B. M. V.
De Visitatione infirmorum libri II.
Sermones II. de Consolatione Mortuorum.
De rectitudine catholicæ conversationis.
De Symbolo, ex Rufino, Ivone, aliique.
De esu Agni, ex suppositiis S. Hieronymi.
Sermones ad Neophytos, incerti, ac junioris.
De creatione primi hominis.
De vanitate sæculi.
De contemptu mundi.
De bono disciplinæ.
De obedientia, & humilitate.
Sermones alii ad populum, seu Tractatus V.
Sermones ad fratres in eremo. LXXVI.

TO-

TOMUS VII.

Sive præstantissimum Opus de Civitate Dei.

DE Civitate Dei Libri XXII. 413. 426.

IN APPENDICE.

Aviti ad Palchonium epistola.
Luciani epistola de revelatione Corporis Stephani Protomartyris.
Anastasii ad Landuletum epistola de sequente Scriptura.
Scriptura de alia detectione, ac translatione S. Stephani in Urbem Byzantium.
Severi epistola ad omnem Ecclesiam de miraculis factis per reliquias S. Stephani in Minoricensi Insula.
Evodii Uzalensis de miraculis S. Stephani libri II.

TOMUS VIII.

Continens scripta Augustini contra Manichæos, Priscillianistas, & Arianos, & quædam alia Polemica.

LIber de hæresibus ad QuodvultDeum an. 428.
Tractatus contra Judæos.
De utilitate credendi ad Honoratum lib. I. an. 391.
De duabus animabus. lib. I. circa idem tempus.
Acta contra Fortunatum Manichæum an. 392.
Contra Adimantum liber I. an 394.
Contra epistolam Fundamenti lib. I.
Contra Faustum Manichæum libri XXXIII. an. 400.
De Actis cum Felice Manichæo libri II. an. 404.
De natura Boni lib. I. post annum 404.
Contra epistolam Secundini lib. I. 405.
Contra Adversarium legis & Prophetarum libri II. an. 420.
Contra Priscillianistas, & Origenistas liber I. an. 415.
Sermo Arianorum.
Contra Sermonem Arianorum lib. I. an. 418.
Collatio cum Maximino Arianorum Episcopo.
Contra eumdem Maximinum lib. 2. an. 428.
De Trinitate libri XV. an. 400. 416.

IN

IN APPENDICE.

Tractatus adversus quinque hæreses.
Sermo de Symbolo contra Judæos, Paganos, & Arianos.
Dialogus de altercatione Ecclesiæ, & Synagogæ.
De Fide contra Manichæos lib. I.
Commonitorium de modo admittendi Manichæos.
Contra Felicianum Arianum de Fide Trinitatis lib. I.
Quæstiones de Trinitate, & Genesi.
De Incarnatione Verbi ad Januarium, desumpti ex Origene, libri II.
Liber de Trinitate, & Unitate Dei.
De essentia divinitatis.
Dialogus de unitate S. Trinitatis ad Optatum.
Liber de Ecclesiasticis dogmatibus. Opus Gennadii Massiliensis.

TOMUS IX.

Complectens Polemica scripta adversus Donatistas.

Psalmus contra partem Donati, circa an. 393.
Libri III. contra Epistolam Parmeniani, anno circiter 400.
De Baptismo contra Donatistas libri VII.
Contra litteras Petiliani libri III. an. 402. circa idem tempus.
Epistola ad Catholicos adversus Donatistas, seu liber de Unitate Ecclesiæ.
Contra Cresconium libri IV. an. 406.
De unico Baptismo contra Petilianum liber I. circa annum 411.
Breviculus Collationis. libri III. an. 412.
Ad Donatistas post collationem lib. I. an. 413.
Sermo ad Cæsareenses Emerito præsente habitus.
De Gestis cum Emerito Donatista lib. I. an. 418.
Contra Gaudentium libri II. anno 420.
Sermo de Rusticiano subdiacono a Donatistis rebaptizato, ad spurios tamen relegandus.

IN APPENDICE.

Contra Fulgentium Donatistam liber I. incerti auctoris.
Excerpta, & scripta ad historiam Donatistarum pertinentia.

TO.

TOMUS X.

In quo continentur scripta Augustini adversus hæreticos Pelagianos.

De peccatorum meritis & remissione, & de baptismo parvulorum, ad Marcellinum libri III. an. 412.
De Spiritu & littera ad eumdem lib. I. an. 413.
De natura & gratia liber I. an. 410.
De perfectione justitiæ. an. 415.
De gestis Pelagii anno 416. aut 417.
De gratia Christi & de peccato originali lib. II. an. 418.
De nuptiis & concupiscentia libri II. an. 418.
De anima, & ejus origine libri IV. an. 419.
Contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium libri IV. circa annum 424.
Contra Julianum libri VI. an. 421.
De gratia & libero arbitrio liber I. an. 427.
De correptione, & Gratia lib. I. an. 427.
De prædestinatione Sanctorum lib. I. an. 429.
De dono perseverantiæ liber I. eodem anno.
Contra secundam responsionem Juliani opus imperfectum. libri VI. sub vitæ finem.

IN APPENDICE.

Hypomnesticon, *seu* Hypognosticon *libri IV.*
Liber de prædestinatione, & gratia, auctoris suspecti.
De prædestinatione Dei, auctoris ignoti.
Sequuntur in alia parte Appendicis varia scripta, & monumenta ad historiam Pelagianam spectantia; ac in tertia parte opuscula Apologetica S. Prosperi adversus Augustinianæ doctrinæ obtrectatores.

CAPUT LXXVIII.

Augustini Opera, quæ adbuc desiderantur.

Libri, & opuscula alia, quæ desiderantur, & certum est fuisse ab Augustino conscripta.

Ex libris Confess. & contra Petilianum.

Libri de Pulcrho & Apto ad Hierium Oratorem Romanum lib. 4. Conf. cap. 14.

Oratio de argumento sibi proposito habita coram Symmacho Præfecto Urbis. lib. 5. Conf. cap. 13.
Alia de laudibus Imperatoris Valentiniani Junioris. lib. *6.* Conf. cap. *9.*
Panegyris Bautoni Consuli dicta. lib. 3. contra Petilianum cap. 254.

Ex libris Retractationum.

DE Grammatica, *lib.* 1. *Retr. cap. 6.*
De Dialectica. *ibid.*
De Rhetorica. *ibid.*
De Geometria. *ibid.*
De Arithmetica. *ibid.*
De Philosophia. *ibid.*
Liber contra epistolam Donati. *cap.* 21.
Contra partem Donati libri II. *lib.* 2. *Retr. cap.* 2.
Adversus Gilarum liber 1. *cap.* 11.
Contra quod attulit Centurius a Donatistis lib. 1. *cap.* 19.
Probationum, & testimoniorum contra Donatistas liber 1. *cap.* 27.
Contra nescio quem Donatistam. lib 1. *cap.* 28.
Admonitio Donatistarum de Maximianistis. *cap.* 29.
Expositio epistolæ Jacobi. *cap.* 32.
De Maximianistis contra Donatistas. *cap.* 35.
Ad Emeritum Donatistam. *cap.* 46.

Ex Indiculo Possidii.

Ex Cap. 1.

Quæ supra adnotata sunt ex libris Retract. omittuntur, ne repetantur. In indice Possidii cap. 1. recensentur libri contra Paganos, Mathematicos, & Judæos. Cap. 2. contra Manichæos. Cap. 3. contra Donatistas. Cap. 4. adversus Pelagianos; cap. 5. contra Arianos; cap. *6.* libri scripti ad omnium studiosorum utilitatem; cap. 7. Epistolæ; cap. 8. Tractatus diversi; & cap. *9.* ac 10. Sermones.

EPistola ad Fratres Carthaginenses
Exhortatio ad fidem Tractatus.
De Parentalibus.

De defectu solis.
Adversus Judæos Tractatus duo.

Ex Cap. II.

De Sacrificiis spiritualibus.

Ex Cap. III.

Commonitorium Primiano.
Ad Proculejanum epistolæ tres.
Ad Emeritum epistola I.
Ad Crispinum epistolæ duæ.
Thiavensibus duæ.
Cresconio Grammatico epistola.
Tractatus tres de Traditione in persecutionibus, & falso baptismate.
De Bono unitatis Ecclesiæ.
De testimoniis Scripturarum contra Donatistas, & idola.
Contra Suprascriptos per natalem S. Salvii M.
Tractatus, quia non homines baptizant, sed Christus.
De Baptismo Tractatus brevissimus.

Ex Cap. V.

Omnia, quæ a Possidio cap. 4. recensentur, edita sunt; immo Possidius prætermittit librum *de præd. SS. & de dono perseverantiæ*.
Epistola ad Terentianum, seu Terentium.

Ex Cap. VI.

Quaternio, quem propria manu S. Episcopus Augustinus initiavit.
Liber contra Hilarium de Canticis ad altare. Fortassis, *contra Hilarum*, supra ex lib. 2. Retract. cap. II.

Ex Cap. VII.

Ad Nebridium epistola I. ex decem.
Ad Firminum, seu Firmianum.
Thalasio, & Valentino.
Eumatio, aut Rumaclio, vel Hermatio.

Cratoni, & aliis Carthaginensibus.
Maximino episcopo,
Victori presbytero de Campo Bullensi.
Ad Romanianum altera.
Ad Probam altera.
Flactiano.
Ad Nectarium duæ aliæ.
Paulo episcopo ex duabus una.
Ex quinque ad Severum episcopum duæ.
Ad Novatum episcopum altera.
Adeodato.
Catulino, sive Catulliano.
Ad Eusebium alia.
Fausto & Pelagiæ.
Ad Severum alium, ab episcopo Milevitano.
Ad Æmilium.
Theodoro, & Felicissimo.
Aproniano, & Avitæ, seu Avitatæ.
Imperatoribus.
Stiliconi.
Præfectis Italiæ.
Crescenti episcopo.
Ad Restitutum episcopum.
Macario.
Domnioni.
Viventio Presbytero.
Delphino.
Ad Agrippinum.
Ad plebem Cataquensem.
Gerontio.
Burnio, seu Burnioni.
Presbyteris propriis.
Macario.
Theodolo.
Concordio.
Cratoni.
Severo episcopo alia.
Novato.
Mercurio Diacono.

Ro-

Digitized by Google

Ex Cap. VIII.

&c, Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, &c.
De versu Psalmi LII. in Natali Martyrum.
Tractatus de obedientia.
De eo, quod scriptum est in Genesi fecisse Deum tertio die.
De die quarto.
De die quinto.
Alius de die sexto.
Alius de die septimo.
De ebrietate Noe, & nudatione femorum ejus.
Ex Evangelio, *Agite pœnitentiam.*
De Regnorum libro, ex quo David intravit ad Bersabee, & maritum ejus occidendum curavit.
De versu Psalmi XXXIII. *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos, & de* muliere in adulterio deprehensa, quæ Domino oblata est.
Sermo habitus, cum pagani ingrederentur.
De Apostolo, *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei!* & de versu Psalmi LIX. *Deus repulisti nos*, & de versu Psalmi CXVIII. *Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas.*
De versu Psalmi XXX. *In te Domine speravi.*
De operibus misericordiæ.
Ex Evangelio Joannis, ubi Regulum increpavit.
De charitate inquieta.
De responsorio Psalmi CIII. *Benedic anima mea Domino.*
De responsorio Psalmi LI. *Speravi in misericordia Dei.*
De thesauro in agro, & pretiosa margarita, & de reti misso in mare.
De responsorio Psalmi LVI. *Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.*
De die Pentecostes, ex eo quod scriptum est in Tobia, *A die Pentecostes, qui est sancta septimanarum.*
Ex Apostolo, de homine vetere exuendo, & novo induendo, & de versu Psalmi XXV.
In verba Evangelii, *Videbo vos iterum, & gaudebit cor vestrum.*

Ex Cap. IX.

Per jejunium Quadragesimæ de versu Psalmi CXV. *Ego dixi in pavore meo, omnis homo mendax.*
Ex epistola ad Galatas, ubi Paulus Petrum reprehendit.

Digitized by Google

Ex Evangelio, ubi Pharisæi Dominum interrogant. *Si licet uxorem quacumque ex causa dimittere.*

Per natalem Catullini.

Per natalem SS. MM. Scyllitanorum Tractatus duo.

Ex Evangelio, ubi ait Jesus, *Impleta sunt tempora, & appropinquabit regnum Dei, pœnitemini, & credite Evangelio.*

De muliere, quæ decem & octo annos curvata est, & de his, supra quos turris ceciderat.

In natali Martyris Quadrati.

Ex Evangelio, *Ego sum panis, qui de Cælo descendi, & operamini escam, non quæ perit, sed quæ permanet in æternum.*

De versu Psalmi XVII. *Disciplina tua me direxit in finem.*

De versu Psalmi XIX. *Mittat tibi auxilium de Sancto.*

De versu Psalmi XLIII. *Quoniam propter te morte afficimur.*

Per natalem S. Agilæi, seu Achillæi.

Per natalem Carthæriensium.

De ordinatione diei, & depositione episcopi Florentii.

De episcopo eligendo, & ordinando in locum memorati.

De versu Psalmi VII. *Justum adjutorium meum a Domino.*

De versu Psalmi LXXIII. *Exurge Domine, judica causam meam.*

De versu Psalmi C. *Misericordiam, & judium cantabo tibi, Domine.*

De versu Psalmi LXX. *Libera me, Domine.*

De versu Psalmi LXXIV. *Confitebimur tibi, Deus, confitebimur tibi.*

De versu Psalmi CXVII. *Confitemini Domino, quoniam bonus est.*

De retenta unitate ad senem Maximum, seu, Maximinum.

Ex Cap. X.

Per vigilias Paschæ Tractatus, seu Sermones viginti tres, ex quibus tantum quinque sunt editi.

De natali S. Salvii Tractatus unus.

De versu Psalmi CXXXVIII. *Imperfectum meum viderunt oculi tui.*

De eleemosynis rerum spiritualium.

De ministerio rerum carnalium, quod fit in Sanctos.

De eleemosynis, quæ fiunt in omnes.

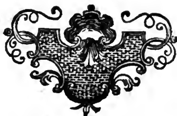
De natali S. Victoris, & de versu Psalmi CXV. *Pretiosa in conspectu Domini, &c.*

De versu Psalmi CXXXI. *Sacerdotes tui induantur justitiam.*

Cz.

Digitized by Google

Cætera, quæ ſunt in *Indiculo* Poſſidii, videntur edita; ſed variato interdum titulo. In hoc tamen Indice non ſunt omnes libri, de quibus in Collectionibus Operum S. Patris; ſed deſiderantur ſermones permulti, epiſtolæ plures, immo & libri *de Prædeſtinatione Sanctorum*, & *de Dono perſeverantiæ*; ideoque non eſt invictum argumentum ad librum, aut opuſculum aliquod Auguſtino abjudicandum quod in *Indiculo* Poſſidii non comprehendatur.



A P-

APPENDIX
DE BEATISSIMA S. P.
AUGUSTINI PARENTE,

Aliisque nonnullis amicitia aut necessitudine illi conjunctis.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE MONICA
AUGUSTINI PARENTE

CAPUT I.

Cur de Monica hoc in Opere dicere instituerimus.



Mirabitur fortasse aliquis, me de iis verba facientem, qui Augustinianam Familiam sapientia, scriptisque illustrarunt, de Beatissima Monica S. P. Augustini matre instituere sermonem. Verum mirari desinet quisquis animadverterit me ad hoc pluribus caussis impelli: quarum prima est, ab illa quidquid in Familia nostra virtutis ac doctrinæ splendet, post Deum Optimum Maximum, fluxisse, quum non pepererit solum, verum etiam monitis, studio, ceterisque adjumentis omnem contulerit operam, ut filius litteris ac disciplinis imbueretur: altera huic affinis, quod lacrymis gemitibusque promeruit, ut ipse filius inter Dei servos adscriptus nos charitatis spiritu gigneret, & doctrinæ pabulo enutriret: tertia, quod propositam spem habeamus, ut nos, idest, nepotes suos, studiaque, ac lucubrationes nostras altissimo patrocinio foveat, servet, adaugeat; postrema tandem, ac præsenti argumento accommodatissima, quod ipsamet Monica prædita fuit acerrimo ingenio, pluraque ejus circumferuntur eloquia sapientissimorum virorum lectione & admiratione dignissima.

CAPUT II.

Vitæ S. Matris Synopsis Chronologica.

Itaque Monica, cujus Vitam Augustinus libro 9. Confessionum scriptam reliquit, in Africa nata est, patria, opinor, oppido Tagastensi, ubi viro nupsit: id enim conjectura dumtaxat asseritur. Natalis sui annum ex tempore mor-

tis possumus adinvenire. Ad superos evolasse anno ætatis suæ quinquagesimo sexto, & Augustini tricesimo tertio, legitur citato Confessionum libro cap. 11. illum autem annum concurrere cum anno Christi supra trecentesimum octogesimo septimo evincunt quæ diximus in *Augustino*, hujusque vitæ Chronotaxi. Si ergo ab anno 387. demas annos 56., residua erit summa annorum 331. quæ commonstrat annum Monicæ natalitium. Nupsit Patritio, si fides habenda sit epistolæ Augustini ad sororem, quam arbitramur esse suppositam, *cum esset annorum tredecim*; Augustinum vero peperit viginti tres annos nata. Mortuo ejus viro Patritio, cujus obitus contigit anno ætatis Augustini decimo septimo, ac reparatæ salutis trecentesimo septuagesimo primo, cum Monica annum ageret quadragesimum, dedit operam ne praeclarum filii ingenium torpesceret; & licet re familiari multum angusta, redditibusque mariti morte cessantibus destituta, Carthagine tamen natum alere studuit, sumptuum partem suppeditante Romaniano. Quare Augustinus eloquentiam suam emptam *maternis mercedibus* ait lib. 3. Confessionum cap. 4. num. 7. Filii lapsum inconsolabilibus deflevit lacrymis, eumque in Italiam profectum, virili animo terra marique secuta est. Pervenit itaque Mediolanum, ubi Augustinus publice tradebat artis Oratoriæ præcepta, anno, ut opinor, 384. quo Symmachus præfecturam urbis gerebat, aut certe sub initia sequentis anni. Illic commorata est toto eo tempore, quo Augustinus ibidem permansit, nempe usque ad susceptum ab ipso baptismum, quem accepisse anno 387. in Paschæ vigilia alibi diximus. Discessit autem post Paschalia solemnia Mediolano in Africam cum filio reversura: sed cum esset apud Ostia Tiberina, animadvertens post Augustini sui conversionem, initumque propositum serviendi Deo, nihil ultra sibi in hac mortali vita sperandum esse, decubuit febribus; ac nono ægritudinis suæ die, ætatis anno quinquagesimo sexto, dum Augustinus natus esset annorum XXXIII. quievit in Domino. Nequit consignari Monicæ obitus die 4. Maji ejusdem anni, ut demonstravimus in Vita S. P. Augustini: sed si ad hanc diem, quo ab Ecclesia memoria S. Matris recolitur, sit referendus, contigisse dicendus est anno 388. quo revera Monicam demortuam scribunt cum Aloysio Torellio ad prædictum annum nonnulli Ordinis Historiographi. Immo Baro-

Baronius putat Sanctissimam Augustini matrem corpore solutam anno 389. & quod inquit S. Pater lib. 9. Confess. cap. 11. mortuam *anno trigesimo tertio* ætatis suæ, emendandum censet, *anno trigesimo quinto*. Vide Baronium ad cit. an. 389. num. 4. Extant inter carmina Venantii Fortunati sequentes versus, cum hac inscriptione:

Epitaphium B. Monicæ Matris S. Augustini, quæ apud Ostia Tiberina decessit, Timasio atque Promoto Coss. sub annum Christi CCCLXXXIX.

Hic posuit cineres Genitrix castissima Prolis,
Augustine, tuis altera lux meritis.
Qui servans pacis cœlestia jura Sacerdos,
Commissos populos moribus instituis.
Gloria te major gestarum laude coronat
Virtutum Mater fertilis hac sobole.

Vide Venantii Opera edit. Moguntinæ anni 1617. pag. 265. Dixi autem in Vita Augustini hoc epitaphium produci a Theodorico Ruinartio not. 13 in Victoris Vitensis Opus de Persecutione Vandalica, atque a Joanne Salinas ad caput 28. Vitæ S. Patris conscriptæ a Possidio, atque ab utroque censeri *Epitaphium S. Augustini*, & abjudicari memorato Victori. Habes unde ego illud exscripserim, & cum titulo ei præfixo, qui nec a Ruinartio, nec a Salinas profertur, ex quo titulo apparet epitaphium non Augustini esse, sed Monicæ. Idem demonstrant verba, quæ etsi utrumque, Augustinum, Matremque commemorant, sunt tamen hominis Augustinum quasi adhue viveret alloquentis, & Monicæ obitum, tumulum, & gloriam celebrantis. Ut ut sit, præfigitur annus 389. Nostratium quidam cum Aloysio Torelli ad an. 388. num. 72. ajunt idem epitaphium fuisse repertum apud Ostia Tiberina in arca, in qua Corpus S. M. jacebat, cum nomine *Bassi Consulis*, & Baronii sententia quodammodo communitur. Verum ut ab hac discedamus nos cogit perpetua constansque lectio in libris Confessionum, quarum locum Baronius emendandum putat nullius exemplaris subsidio; necnon annorum Augustini series & supputatio, quæ jam videtur a viris doctissimis optimo in lumine collocata.

CA-

CAPUT III.

S. Matris Monicæ virtutes, ac merita commemorantur.

DE Monicæ virtutibus pauca dicturus, illud tantum affirmo Christianis omnibus feminis, quocumque in statu reperiantur, Monicam tanquam singulare exemplum proponendam esse, puellis, nuptis, ac viduis. Cum enim virgo esset, vixit pudice ac sobrie, ac subdita parentibus plenissimam illis obedientiam exhibuit. Eruditam a Domino virga timoris, scribit ipsemet Augustinus. Decrepitæ famulæ, cujus curæ commissa fuerat, tanquam matri obtemperabat, sanctam ejus severitatem sobriamque prudentiam reverita. Moderatissime ad mensam parentum alebatur; extra mensam ad prædictæ ancillæ monita nec frigidam aquam bibere audebat. Tam humiliter increpationes excepit, ut quum aliquando a famula cum amarissima insimulatione vocaretur meribibula, eo quod jussa a parentibus de cuppa vinum depromere, primo labris exiguum sorbere, deinde plenos mero caliculos haurire cæperat; tanquam aliquo percussa stimulo, consuetudinem, quam superessfluentibus ætatis excessibus sensim induebat, confestim damnavit, atque exuit. Habent ergo adolescentulæ in Monica, quomodo oporteat puellas in timore Domini virga Christi erudiri, subditas esse parentibus, obtemperare ancillis ætate majoribus, & si qui ludicri motus ebulliant, & vitiosum aliquem actum exerant, statim illos reprimere & cohibere, atque ex aliorum quantumvis amarulentis increpationibus proficere atque sanari. Nuptæ quoque ex Monica qualiter in virum, in socrum, in domesticos, & in filios sese gerant, facile possunt addiscere. Erga virum ita se Monica exercuit: studuit, ut ei moribus redderetur reverenter amabilis ac mirabilis: cubilis injurias ita toleravit, ut nullam de hac re cum marito habuerit unquam simultatem: novit ei, qui sicut benevolentia præcipuus, ita fervidus ira erat, nunquam irato resistere, non tantum facto, sed ne verbo quidem. Si forte ille inconsideratius fuisset commotus, refracto jam & quieto, cum opportunum videret, facti sui reddebat rationem. Mirabantur aliæ matronæ scientes quam ferocem virum Monica sustineret, nunquam fuisse auditum,

tum,

tum, aut indicio aliquo innotuisse, quod Patricius uxorem ceciderit, aut quod a se invicem vel unum diem domestica lite dissenserint. Illas quoque arguentes inter amica colloquia maritorum vitam, veluti per jocum graviter admonebat, dicere solita matrimoniales tabulas tanquam instrumenta, quibus ancillæ factæ essent, ab eis deputandas, easque superbire adversus dominos non oportere. Ipsum denique virum in extrema ejus temporali vita Deo precibus lacrymisque lucrata est: Ita Monica viri sui amorem promeruit, dilexit honorem, æternam salutem obtinuit. Socrum suam susurris malarum ancillarum adversus se irritatam ita devicit obsequiis, ut ipsamet socrus filio proderet famularum loquacitatem, expeteretque vindictam. Hac ratione socrus nurusque nulla ancillarum obloqui audente, memorabili inter se benevolentiæ suavitate vixerunt. Erga alios ita Monica fuit comparata, ut inter diffidentes atque discordes semper se præberet pacificam; & nihil alteri de altera unquam significaret, nisi quod ad illas reconciliandas valeret. Qualis fuerit in filios, brevi attingam. Enutrivit illos, toties eos parturiens, quoties a lege Dei deviare cernebat. Augustinum vero, quem acriori ingenio præditum cernebat, atque ad sublimiora Deus prælegerat, peculiari solicitudine rexit, A primis annis illum in numero Catechumenorum constituit, eique puero, dum in mortis periculo versaretur, curabat festinabunda, ut administraretur sacramentum baptismatis, etsi id periculo admoto, atque ita domino disponente, dilatum fuerit. Tam assiduis precibus pro illo orabat, ut in prologo libri de Beata vita ita de Matre Augustini scripserit, *cujus meriti credo esse omne, quod vivo:* atque libro 2. de Ordine cap. 20. *Cujus precibus indubitanter credo, atque confirmo, mihi istam mentem Deum dedisse, ut inveniendæ veritati nihil omnino præponam, nihil aliud velim, nihil cogitem, nihil amem.* Quid vero egit viro suo viduata? Principio repetens animo sibi uni filiorum curam commtti, sumptus, ut dixi, quibus studia prosequeretur, Augustino adolescentulo procuravit. Hunc in Manichæorum hæresim prolapsum uberrimis lacrymis flevit, ejus convictum generose aversata. Conscensa navi, & nautis de fausto & felici itinere præmonitis, fugientem natum per maris discrimina prosequuta est: ejusque conversione tandem obtenta, gavisa est summopere,

pere, exultavit, triumphavit, Deo benedixit. Hæc vero erant viduæ hujus religionis opera, & exercitamenta pietatis. Eleemosynas frequentabat, obsequens erat Sanctis, nullum diem prætermittebat ad altare oblationem; bis in die, mane & vespere ad Ecclesiam sine ulla intermissione veniebat, non ad vanas fabulas & aniles loquacitates, sed ad orandum, & audiendum verbum Dei. Hæc quotidiana Monicæ consuetudo, quum adhuc in Africa moraretur. Mediolanum cum pervenisset, se, filiumque humillime commendavit Ambrosio, quem tanquam Angelum diligebat. Memorias Martyrum religiosissime adiit, patriamque consuetudinem deferendi ad illas canistrum cum solemnibus epulis prægustandis & largiendis, admonita ab ostiario statim correxit, potius accusatrix consuetudinis suæ, quem disceptatrix illius prohibitionis effecta. Dum persequente Justina matre Valentiniani adhuc pueri Ambrosium, & Arianis patrocinante, plebs in Ecclesia excubaret parata mori cum episcopo suo, Monica solicitudinis & vigiliarum primas tenens orationibus vivebat. In agrum Cassiciacum cum Augustino secessit, colloquiorum omnium, ac disputationum particeps, scientiarum quoque, ac præsertim divinarum Scripturarum studiosissima. Servorum Dei, quibuscum Augustinus contubernium inierat, ita curam gessit, quasi omnes genuisset, ita omnibus servivit, quasi ab omnibus genita fuisset. Die tandem impendente, qua migratura erat ex hac vita, una cum filio rapta est in contemplationem æternæ vitæ Sanctorum, & quantum fieri potest in hac mortali peregrinatione, attigit æternam sapientiam super omnia manentem; atque paucos post dies, illud tantum rogans, ut ad Domini altare ipsius qui aderant meminissent, sanctissimo fine quievit, Virginum, Nuptarum Viduarumque exemplar præclarissimum, feminеique sexus gloria, decusque immortale. Verum cum beatissimi Ambrosii, qui Augustinum videns semper in laudes Sanctissimæ Matris effundebatur, ejusdemque Augustini præconiis Monica celebretur, necessum non est de illius virtutibus plura dicere.

CA-

CAPUT IV.

De Corporis S. M. Monicæ Translatione.

CORpus S. Matris apud Ostia Tiberina in Templo S. Aureæ conditum usque ad annum 1430. delituit. Eo autem anno die nona Aprilis, quæ fuit Dominica Palmarum, Romam delatum est, atque in sacram S. Tryphonis ædem translatum opera Petri Assalbitii Electensis episcopi, & Apostolico Sacrario Præfecti, Antonii Oratoris a Rege Aragonensi ad Apostolicam Sedem missi, Augustini Romani tunc Generalis, ac paulo post Nazianzeni, deinde Cæsenatensis episcopi aliorumque Augustinianæ familiæ antistitum & sodalium, facultate sibi facta a Martino V. qui eodem anno 1430. quinto Kal. Maji eamdem Translationem Brevi Apostolico confirmavit. Plura in ea Translatione miracula contigerunt; nam plebejus, qui ingenti concursu viso, marcido laborans corpore, imploravit B. Monicæ opem, a lepra mundatus est; Romano civi, cujus oculi penitus caligaverant, oranti dies illuxit; puerulus altero oculo captus utrumque lumen recepit; alter gravi & implicito morbo correptus, in arcam, ubi venerandum corpus Ostiis servatum fuerat, impositus statim convaluit; mulier Silvia nomine ex intolerabili ae diuturno dolore capitis liberata; altera extrema febri ac tumore laborans, ut loculum tetigit, valetudinem recuperavit; puer, qui sumpto toxico moriebatur, non prius commendatus Monicæ, quam sanatus: nobili feminæ paralysi, & morbo comitiali vexatæ sanitas mox ad integrum restituta: puella lethali pestilentiæ morbo gravata, continuo ex præsentissimo periculo erepta; uxor fabri, qui sepulcri ferramenta confecerat, ex sterili donata fecunditate; idem faber pœne cæeus splendidum lumen obtinuit. Hæc, aliaque in oculis omnium gesta, ipse Martinus V. in Sermone *ad Fratres Augustinianos de Translatione Corporis S. Monicæ Ostia Romam*, ibidem typis edito an. 1586. recensuit. Ita S. M. Monicæ corpus in. Eeelesia S. Tryphonis prædicto anno in marmoreo sepulcro, & mira arte elaborato collocatum est, dante operam Maphæo Vegio Laudensi Martini Papæ V. Datario, qui & de eadem Translatione, & de laudibus S. Matris librum

Hh scri-

scripsit impressum Romæ anno 1479. Idem Maphæus Vegius anno 1440. curavit, ut propriis sumptibus extrueretur atque ornaretur Sacellum Ecclesiæ S. Tryphonis proximum, ubi decentiori cultu servatum est sacrum illud depositum ad annum usque 1480. quo tempore transvectum fuit in novam Ecclesiam S. P. Augustini a fundamentis excitatam a Guilelmo S. R. E. Cardinali Estoteville Archiepiscopo Rotomagensi nostræque Familiæ munificentissimo Protectore. In hanc vero novam Ecclesiam sacrum Corpus illatum est una cum prædicta marmorea arca sumptibus Maphæi Vegii constructa, cui & versus incisi sunt ab eodem Vegio compositi:

Hic Augustini sanctam venerare parentem,
Votaque fer tumulo, quo jacet illa, sacro.
Quæ quondam gnato, toti nunc Monica mundo
Succurrit precibus, præstat opemque sibi.

CAPUT V.

Translatio Corporis S. Monicæ ad Monasterium Aroasiæ a Vualtero Canonico Regulari descripta narratur, unde adversus dicta num. praecedenti oritur oppositio.

AD hanc *Translationem* in dubium revocandam urgeri solet Translatio alia vetustior, facta, ut prætenditur, anno 1162. a Waltero Canonico Regulari Aroasiensi, qui cum ad Alexandrum III. a Fulberto Abbate S. Nicolai de Aridagamantia in Belgio, ubi conditum est Aroasiæ monasterium, missus fuisset, reversurus in patriam dicitur Ostiis corpus S. Matris subripuisse, & clam Aroasiam adsportasse. Ad veritatem hujus Translationis comprobandam adducitur primum scriptum ejusdem Walteri ab Henschenio & Papebrochio in lucem editum Tom. 1. SS. Maji pag. 481. Doctissimi hi viri narrationi Walteri fidem habendam esse arbitrantur, quod sine fuco videatur conscripta, ac fruatur plusquam quinque sæculorum prærogativa: quibus accedit quoque Reliquiarum præsentia apud Belgas a prædicto tempore indubitata. Narrationis Walterianæ summa est: Abbatem Phaleræ, qui cum Waltero Ostiis tempus navigationis expectabat, quadam die in porticu epi-

Digitized by Google

episcopalis Ecclesiæ S. Aureæ Virginis inter colloquendum Ostiensibus Canonicis dixisse, num illic Mater S. Augustini sepulta esset? Eorum unum respondisse non ibi, sed *in antiqua Ostia*, quæ olim mari propinquior erat, sed eo temporis jam penitus destructa; Augustini parentem fuisse sepulcro conditam. Eam appellari ab illis *Primam*, quoniam etsi in libris Confessionum S Augustinus nominaverit eam *Monicam* Græca lingua, ab ipsis tamen Ostiensibus Latine *Prima* appellabatur; quod Latinum vocabulum idem sonat, ac Græcum, *Monica*: tanquam sanctissimam illam haberi, ac sæpe itinerantibus in religioso habitu apparuisse, illos familiariter allocutam: visam in habitu Monachæ cuidam juveni pertranseunti, eique dixisse se Monicam esse, nuntiaretque Clericis S. Aureæ ut in locum honestiorem illam transferrent: contigisse hanc apparitionem *præterito anno*; aliis visionem hanc repetitam cum eadem jussione: de hujusmodi apparitionibus serio animo cogitasse Andream quemdam presbyterum, in tibia, Monicæ intercessione, sanitatem consecutum, atque ita factum de illarum apparitionum veritate certiorem: eumdem Andream cum instrumentis ad terram effodiendam necessariis cum ipsis Canonicis Ostiensibus, qui hæc narrabant, ad locum, ubi Monica sepulcro latebat, perrexisse: effodientes terram primo marmoream pilam, deinde guttam aquæ stillantem, postremo sepulcrum lateribus bituminatis paratum, quemadmodum Monica ipsa prædixerat, fuisse reperta: effracto hoc sepulcro singulos mira odoris suavitate, ac si omnia aromatum & pigmentorum genera ibi servarentur, fuisse respersos: Tum ossa reverenter collecta, atque a parte capitis simul posita, iisdemque lateribus cooperta: significatam inventionem hanc Episcopo Ostiensi, ut quam citius posset illuc adiret, eoque præsente Reliquiæ solemniter translatæ in Ecclesia honorifice conderentur: mortuo interim Adriano Papa, & statim schismatis tempestate suborta, non licuisse episcopo illuc accedere, atque ita ossa S. Monicæ remansisse, sicuti fuerant inventa, simulque composita: Abbatem Phaleræ ac Walterum desiderio videndi locum arsisse; ad illum non procul, sed quasi duobus stadiis distantem ab oppido, Canonico illo comitante profectos, oculis quæ narrata erant intuitos, atque Ostiam nil fraudis molientes fuisse reversos: post aliquot dies Walterum, suadente Clerico quodam nomine Ulrico,

rico, attenta competenti hora, accessisse ad sepulcrum, & caute abstulisse caput, illudque minimis officulis implevisse: visum ei capite sublato unum adhuc os tollere, & rursus aliud, atque hoc modo ossa omnia singulatim collegisse: post varia discrimina Walterum cum sacro Monicæ corpore pannis involuto pervenisse Aroasiam, honorifice illic exceptum, & miraculis visibusque cælestibus comprobatum. Hæc narrationis Walteri summa est. Fidem ei amplius conciliare Bollandistæ opinantur, quod revera priscorum Christianorum cæmeteria fuerint extra urbem. Addunt satis credibile esse, Augustinum funera matris curantem lateritio conditorio fuisse contentum, quod res peregre ageretur inter ignotos hospites, nec matrem exquisitioris monumenti cura tetigerit. Concludunt nil mirum, si post tria secula creditum sit, corpus S. Monicæ inveniri apud Ostia Tiberina, furtum iis occultantibus, quorum incuria contigerat. His adde, hujus Translationis meminisse Joannem Molanum in Natalibus SS. Belgii ad diem IV. Maji.

CAPUT VI.

Asseritur Translatio corporis S. Monicæ Romam, ejusdemque corporis identitas *ex Historia Maphæi Vegii Laudensis.*

NOn abs re factum puto, si hanc Translationum Araosianam breviter oppugnavero, quum ea Canonici quidam Regulares usi fuerint tanquam re certa, ut de corpore quoque Augustini Papiæ adinvento dubitationem ingererent, uti quodam Scripto Italice edito, cui titulus, *Motivi di dubitare, ec.* molitus est eorum unus, idest D. Marius Callini §. 3. num. 24. & §. 4. num. 7. cui tamen præivit Pennottus libro I. Historiæ Tripartitæ cap. 50. Id vero facile consecuturi sumus, si momenta, quibus demonstratur veritas Translationis Romanæ, proponamus, eaque, quibus innixa est Araosiana, ad trutinam revocemus. Itaque adducimus priori in loco historicam narrationem Maphæi Vegii ex editione superius memorata; ex qua percipitur, quam levi conjectura Bollandistæ asseruerint (nam & id pronuntiant) ignorantiam Translationis factæ in Aroasiam fuisse in causa, ut aliud corpus, for-

Digitized by Google

fortassis S. Primæ, absque accurato rerum examine, loco corporis S. Monicæ fuisse suppositum, illudque in Urbem translatum. Narrat itaque Vegius Martino V. sedente Deum misisse in mentem *cujusdam Johannæ religiosissimæ feminæ, quæ nulli unquam nupta caste & sancte per omnem ætatem suam ad longos jam annos perducta ex proposito semper ita vixerat*, ut persuaderet Fratribus Augustinensibus, qui Romæ habitabant, ut receptum translatumque in Urbem irent corpus beatissimæ Monicæ: *quod certo apud Ostia Tiberina sub altari sanctæ Aureæ conditum esse a multis grandioribus natu, majoribusque sæpe audierat*. Unde liquet perpetuam de corpore S. Matris apud Ostia permanente ad tempora usque Martini v. traditionem perseverasse. Prosequitur deinde Vegius narrare, quomodo prædicti Augustinenses Pontificem adierint, is vero illos suscipiens plene honestissimis illorum votis annuerit. Tum Vegius ita pergit: *Unde læti ocius illi eo proficiscentes, templumque S. Aureæ introeuntes, quæ magna ibi cum incolarum & navigantium devotione colitur, primum altare, quod memoriæ ejus dedicatum, in interiori fornice secretius latum aperire usque ad extrema fundamenta magna vi diu aggressi sunt; nihilque prorsus invenientes frustrati omni spe, infectoque negotio omnes abierunt. Unus tantum remansit, qui rem animo altius fixam habebat, perseveranter cæpto operi instans, cupiensque, si Deus annueret, quod tamtopere attentaverant, perficere*. Huic senior incola, qui primum veritus ne corpus Sanctæ cogitaret auferre, id ægerrime patiebatur, audiens non S. Aureæ, sed Monicæ matris Augustini exuvias quæri, nec nisi summi Pontificis jussu id agi, *Age ergo, inquit, si tantum B. Monicæ corpus optas, fac quod libet, sed scito hic frustra tempus conterere, nisi me fallit, quod a majoribus nostris indubitata fide semper accepi: hic subtus alium formicem extructum esse, ubi multorum Sanctorum suis quæque tumulis posita corpora requiescunt, atque inter cætera sanctæ etiam Monicæ, cujus causa nunc tu tantum insudas*. Ostendit quoque senex qua parte paries esset perfodiendus ad sacrum conditorium inveniendum, certis hujus indiciis patefactis. Hæc cum ille audisset, magna affectus lætitia, statim socios advocari jussit, qui ad tria jam millia passuum abscedentes iter confecerant. Ostia reversis omnia, quæ senex narraverat, nunciata, omnesque ad opus rursus sese applicuerunt. *Accensis autem*

tem subito cereis (verba sunt Vegii) *fornicem ipsum subterraneum ingredientes quinque ibi tumulos marmoreos ordine dispositos intuentur, quorum quilibet, apposita plumbea lamina, quid contineret, indicabat. Primus quidem corpus S. Lini Papæ, secundus S. Austerii Martyris, tertius S. Constantiæ, quartus S. Auræ Virginis, quintus vero S. Monicæ matris Augustini. Porro qui continebant corpora Austerii & Constantiæ tumuli, ambo aqua limpidissima pleni erant: ubi vero corpus sanctæ Aureæ jacebat tumulus instar auri renitentem aquam servabat; reliqui nihil liquoris omnino habebant. Nec mora exultantes illi, meritasque Deo laudes decantantes, dimissis reliquis corporibus, eduxerunt tumulum, in quo jacebat corpus beatæ Monicæ, ac per Tiberim usque ad Basilicam Sancti Pauli summa cum veneratione detulerunt*. Cetera brevitatis gratia prætermitto. Hinc vero satis constat translationem corporis S. Matris factam sedente Martino V., peractam fuisse jussu & auctoritate Apostolicæ Sedis: corpus S. Matris eo loci adinventum, ubi conditum esse ferebat perpetua patrum traditio: huic traditioni eventum respondisse; singulos Sanctorum tumulos habuisse laminas, quibus distinguerentur; nec ignotum aliquod corpus, sed recognitum probatumque Romam fuisse translatum. Atque hi omnes characteres & notæ quemadmodum commonstrant neminem de hac translatione, & de veritate corporis Sanctæ Matris posse prudenti aliqua ratione dubitare, ita evincunt fictitiam esse translationem illam Walteri, & corpus nullo charactere, nulla nota distinctum imprudenter existimari corpus Beatæ Monicæ. Nec est cur dubitemus de Maphæi Vegii auctoritate: quum ille fuerit tunc temporis Datarius Summi Pontificis, vir maximæ pietatis, probatæ fidei, ac doctrinæ, & qui ab ipsis Bollandistis magnopere laudatur, non tantum in Vita S. Matris Monicæ tom. 1. Maji pag. 491. verum etiam Tom. 4. pag. 420. in Commentario prævio ad Vitam S. Petri Cœlestini, & tom. 5. pag 256. ad Vitam S. Bernardini Senensis. Adde Vegium hujus translationis, & patratorum in ea signorum occasione, tali erga Monicæ venerandas Reliquias devotione fuisse inflammatum, ut illis sepulcrum extruxerit, sacellum ornaverit, carmen postea producendum conscripserit, epitaphium superius laudatum ediderit, ac post mortem, quæ contigit anno 1458. in eodem sacello mandari terræ voluerit.

Augu-

Augustiniana Religio in commemoratione S. M. Monicæ, quam celebrat singulis mensibus, legit in Martio tanti viri Homiliam cum hoc titulo: *Homilia Venerabilis Maphæi Vegii Laudensis*. Verum de historia, ac pietate hujus Scriptoris hæc tantum.

CAPUT VII.

Superius dicta Martini V. Pontificis Maximi comprobantur auctoritate.

TRanslationem namque, de qua differitur, & corporis S. Monicæ *identitatem* confirmat Martinus V. Pontifex Maximus in Bulla emanata Romæ apud SS. Apostolos præcitato anno 1430. quinto Kalendas Majas, atque in sermone, quem eodem anno habuit recurrente Sanctæ Matris festivo die. Illius enim Bullæ hæc sunt verba. Nuper siquidem Venerabili Fratri nostro Episcopo Electensi Apostolicæ Cappellæ Sacristæ, & Confessori nostro pro parte dilectorum filiorum Augustini de Roma Prioris Generalis, & universorum Fratrum Ordinis Eremitarum S. Augustini, cujus ipse Episcopus etiam professor existit, Nobis supplicante, corpus B. Monicæ S. Augustini Matris ex certis piis respectibus & causis, præsertim quia corpus dicti Sancti ipsius Ordinis Fundatoris, in quadam Ecclesia Papiensi dicti Ordinis, venerabiliter (prout decet) reconditum existit, a loco Civitatis nostræ Ostiensis, ubi sepultum & reconditum fuerat, ad Ecclesiam domus Fratrum dicti Ordinis de Urbe transferendi, & in dicta Ecclesia recondendi, & sepeliendi, licentiam concessimus. Cujus concessionis auctoritate prædictum corpus in dicta Ecclesia debitis cæremoniis, & condigna reverentia die nona Aprilis, quæ fuit Dominica Palmarum, translatum, & reconditum extitit. Nos itaque Episcopi, Prioris, & Fratrum prædictorum devotionem hujusmodi religiosis personis convenientem approbantes, atque considerantes quod ob translationem prædictam major apud Christi fideles notitia haberi potest, quam si in quovis loco reconditum fuisset, translationem, & repositionem hujusmodi ratas habentes, & gratas, eas ex certa scientia, Apostolica auctoritate tenore præsentium

tium confirmamus, ut erga dictam S. Monicam magis inflammetur fidelium ipsorum devotio, quasi patulo præconio ad omnium notitiam deduci volumus per *presentes &c.* Me non latet Joannem Baptistam Melegarium Canonicum Regularem Lateranensem, quem citat, refutatque lib. 3. Vindiciarum §. 14. Joseph Sabbatinus Ravennas, aliosque illius Instituti viros reposuisse Pontificis Bullam fætum fuisse Maphæi Vegii, non autem Martini V. atque in ea falsa quædam contineri, cujusmodi sunt S. Augustinum fuisse nostri Ordinis Fundatorem, ejusque venerandum corpus in nostro Ticinensis civitatis templo asservari. At sinamus Religiosos viros, qui nobis hanc institutionis gloriam invident, suam vero aut ab Apostolis, aut a Marco Evangelista, aut ab ipso Augustino originem nulla alia ratione suadent, nisi quod olim Canonici communem duxerint vitam, quæ ratio omnibus Religiosorum virorum institutis quadrat; quique tam infelici exitu adversus sacras Augustini exuvias pertinacissima contentione pugnarunt; sinamus illos, inquam, tam inepta ac futilia verba effutire. Nam si ob productam rationem, quod Bullæ Pontificum ab aliis conscriptæ sint, suam amitterent, aut minuerent auctoritatem; nil profecto esset, quantumvis Apostolicis decretis suffultum, quod eo titulo rejici non posset & exsuflari: qua re nil certe fingi potest audacius & impudentius. Verum a quocumque Martini Bulla existimetur conscripta, quando Pontificio sigillo munita, & consueta Curiæ Apostolicæ praxi, non dolose, aut furtim prodiit in lucem; eadem potitur, quam aliæ quæcumque Bullæ habent, auctoritate. Quibus illud addendum est, Maphæum Vegium, de quo diximus paulo supra, virum fuisse tali doctrina, ac tali probitate exornatum; ut, etiamsi fuisset Bullæ illius fabricator, non tamen id Pontifice non jubente attentasset, nec sensus alios, quam ejusdem Pontificis expressisset.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VIII.

De Sermone ejusdem Martini V. ad Fratres Augustinenses.

NEc in ea tantum Bulla, sed etiam in præcitato Sermone Martinus V. S. M. Monicæ Translationem splendidissimis laudibus celebravit. Sermonem vero ipsum Romanis typis procusum anno 1586. cum etiam ab Aloysio Torelli ad annum 1430. & a Bollandistis ad diem IV. Maji proferatur, necessum non est hoc in loco producere. Dicam tantum in eo S. Matris translationem, & quæ in ea contigerunt miracula, fuse narrare, Monicæ laudes complecti, ac de nobis Pontificem Maximum honorificentissime loqui. Inter cetera hæc habet: *Sicut enim audivimus, Tiaram Augustini, lituumque illius Pastoralem non ante multos dies reperta, magnoque pretio redempta in Sardinia, Valentiam translata esse: ita omnibus locis & rebus bene successit, definiente Deo, ut qui rite præter ceteros Augustinum colitis, soli omnem illius suppellectilem possideatis. Quid enim magis congruit, quam eosdem rerum & corporum custodes esse, qui nominis sint hæredes? Igitur jam omnem Augustinum habetis: jam universam illius rem & familiam possidetis.* Hæc leguntur pag. 22. memoratæ editionis. Fieri non potuit, ut hæc, tanto erga nos amore prolata, tranquillo animo ab adversariis nostris exciperentur. Scripsere propterea cum Gabriele Pennoto sermonem illum cujusdam Augustiniani Eremitæ censendum esse figmentum; neque enim ex ore Pontificis mendacia hæc excidissent. Mendacia autem dicunt, quod nos soli Augustinum colamus, quod hæredes simus illius corporis, quod Monicam tanquam matrem habeamus, & quod Augustinus (nam & id pag. 15. legitur) Romam Mediolano redux adierit commorantes in Thuscia Eremitas. Arrisere nugæ istæ etiam Bollandianis, qui sæpe laudato Volumine I. Maji pag. 491. inquiunt elucere in eo sermone *affectum erga Eremitas, non qualemcunque, sed usque ad invidiam Canonicorum Regularium exaggeratum, quando horum nulla fit mentio, eamdem regulam profitentium, & pari jure, aut potiori obtinentium Ecclesiam Papiensem, uti constat ex Pennotto lib. 1. cap. 63. n. 6. proferente conventiones anno* 1331.

legitime signatas. inter Abbatem suosque Canonicos, & Priorem Generalem suosque Eremitas, &c. Merito *nugas* objecta hæc appellavi. Nam quod ait Pontifex, nos *præter ceteros* cultum Augustino exhibere, non demonstrat nullos esse alios, qui ipsum venerentur ut patrem: atque est *abominanda insolentia* (inquit pag. 26. in eodem sermone Summus Pontifex) *religiosis religionem invidere*. Neque asserit nos solos possidere Augustini corpus, id, quod adeo Bollandistæ mirantur; sed commemorata translatione Mitræ, & Pastoralis ad Valentinum Ordinis nostri monasterium, ait solos nos possidere Augustini *supellectilem*; illam scilicet tiaram, & illum baculum pastoralem Valentiam translata. De Ecclesia itaque Papiensi, & de Augustini corpore in illa asservato, inepte Martini V. verba viri, alioquin doctissimi, interpretantur; circa quæ nec aliena invasimus jura, nec nostra neglеximus vindicare. De Thusciæ vero Eremitis, ad quos S. P. Augustinus accessit, quoniam alio in loco prolixe egimus, eadem repetendo tempus terere non debemus. Nos potius illam Augustini profectionem comprobari verbis hujus sermonis arbitramur. Eumdem vero sermonem, rejectis adversantium cavillulis, satis vindicatum esse censemus. Enimvero constare illum verbis Martini Quinti, & huic esse adscribendum, asseruit quoque in notis ad Martyrologium Romanum Cæsar Cardinalis Baronius. Et revera fraudem in producendo eodem sermone suspicari non potest, quisquis non ignorat quomodo in lucem prodierit. Ut typis ederetur, dedit operam F. Augustinus Molarius Fivizzanensis Præfectus Apostolici Sacrarii, vir doctrina & integritate conspicuus, & qui non sine sanctitatis opinione decessit. Nec id egit levi causa permotus, sed Thaddæi Perusini nostri Ordinis Generalis Vicarii, aliorumque piorum & eruditorum virorum consilio, & hortatu, ut ipse testatur in epistola ad Cardinalem Sabellum Episcopum Portuensem. At de Augustino Fivizzanensi dicam alibi. Nunc satis constat Martini V. celeberrimo testimonio, ejusque Pontificis Bulla, Sanctissimæ Matris Monicæ corpus apud nos asservari. Verum utique est in jis, quæ ad historias & ad facta pertinent, non esse Romanorum Pontificum definitiones ac verba illius invictissimi roboris, cujus sunt in rebus ad fidem moresque spectantibus:

sed

Digitized by Google

ſed tamen in factis quoque, maxime quæ ab illorum judicio pendent, & quæ illorum juſſu, & auctoritate, omni humana diligentia adhibita, peraguntur, cujuſmodi ſunt ſolemnes ſacrarum Reliquiarum translationes, omnem illam moralem certitudinem habeat, quam habere poſſunt quæcumque illuſtriora hiſtorica monumenta.

CAPO IX.

Confirmant prædictam Translationem Martyrologium, ac Breviarium Romanum.

ADeo celebris, & miraculis comprobata fuit corporis S. Matris Monicæ translatio, ut etiam in Martyrologio Romano fuerit enarranda. Quare in eodem Martyrologio V. Idus Aprilis hæc leguntur: *Romæ translatio corporis S. Monicæ Matris B. Auguſtini Epiſcopi, quod ex Oſtiis Tiberinis Martino V. Summo Pontifice in urbem delatum, in Eccleſia ejuſdem beati Auguſtini honorifice reconditum fuit*. Addidit huic loco ſequentem adnotationem Cl. Eccleſiaſticorum Annalium Parens Cardinalis Baronius: *Translatio S. Monicæ. Facta eſt ſub Martino Papa Quinto, extatque diploma in regiſtro anno* XIII. *ſui Pontificatus. Legimus & ſermonem ejuſdem Pontificis ad fratres Auguſtinianos, quo etiam hiſtoria texitur de eadem tum facta translatione, inſuper & de miraculis, quæ tunc etiam contigerunt. Eſt ejus exordium: Gaudeo mihi quoque, fratres religioſiſſimi, &c. Facta eſt hæc translatio anno Domini* 1430. Nec eſt quod reponat aliquis, Baronium dum hæc ſcriberet, ignoraſſe quæ de translatione Aroaſiam facta leguntur in Codice Walteri; nam etſi Baronius Codicem illum non viderit, qui anno tantum 1680. in actis SS. publicam lucem adſpexit; non tamen vir eruditiſſimus ac præſtantiſſimus ignorabat quæ paucis annis ante recuſum cum adnotationibus ſuis Martyrologium ſcripſerat Joannes Molanus in natalibus Sanctorum Belgii. Illud enim Molani Opus, in quo pag. 86. translatio Araoſienſis & Codex Walteri commemorantur, Lovanii anno 1595. opera Henrici Cuyckii, cum paulo ante Molanus naturæ conceſſiſſet, excuſum fuit; Martyrologium vero Romanum cum Baronii ad-

 nota-

Digitized by Google

notationibus prodiit rursus in lucem emendatum anno 1598. Vaticanis typis procusum. Quanta autem existimatione Baronius prosequeretur Joannem Molanum, & quanta solicitudine egerit cum Henrico Gravio Theologo Lovaniensi, ut posthuma Molani opera procuderentur, dignosci facile potest ex iis, quæ habentur cap. *9.* Præfationis Romano Martyrologio præmissis, ubi Baronius de Molano ita loquitur: *Equidem tanti Viri de Ecclesia Dei, & veritate Catholica optime meriti, nec brevem schedulam deperire æquanimiter patior: cui (dicam ingenue) isthæc omnia hac ex parte accepta refero, quod in densissimam sylvam primus ipse ingressus, mihi aliisque aditum patefecit: quo etiam nomine cum ego, tum eruditi omnes plurimum ei debere libenter agnoscimus, & profitemur.* Itaque Baronius hoc loco Molanum habens, hujus scripta avidissime perlegens, illorum editionem procurans, atque ad exornandas Martyrologii Romani adnotationes assiduo studio, & infinita lectione se comparans, non legisse memoratum Molani Opus, nulla ratione credendus est. Quare Araosianæ translationis non meminit, non quia illam ignoravit, sed quia fabulosam Walteri narrationem Bullæ & Sermonis a se laudati auctoritate satis explodi cognosceret, nec illam dignam existimaret, quæ selectis brevibusque illis adnotationibus insereretur. Ad Martyrologium vero accedit Breviarium Romanum, in quo de S. Monica die 4. Maji hæc leguntur: *Ejus corpus ibi* (scilicet apud Ostia Tiberina) *in Ecclesia S. Aureæ sepultum est: quod postea Martino V. Summo Pontifice in Ecclesia Sancti Augustini honorifice conditum est.* Hæc, quæ in Breviario Romano continentur, inserta illi fuerunt, postequam sedente Clemente VIII. lectiones ejusdem Breviarii, quæ comprehendunt historias Sanctorum, a viris doctissimis, ac præsertim ab eodem Baronio, & a Roberto Bellarmino S. R. E. Cardinalibus castigatæ fuerunt, rejectis iis omnibus, *quæ jure merito revocari poterant in dubium*, ut narrat Bartholomæus Gavanti Comment. in Rubricas Breviar. Rom. sect. v. cap. 12. num. *16.* & dum quæ ad historiam pertinent, majori quam antea factum sit, diligentia a viris sapientissimis ad trutinam revocarentur: nec ii, qui postmodum de Breviario rursus emendando jussu Romanorum Pontificum scripserunt lucubrationes, quarum permultas diligenter pervolutavi, de iisdem

era-

Google

eradendis excogitarunt : quod facrilegum duxerint folemni translationi orbi universo notissimæ, & Apostolicis litteris confirmatæ furtum præferre a privato scriptore confictum.

CAPUT X.

Enarratur eadem Translatio in Martyrologio, & in Breviario Augustiniani Ordinis.

SUperfluum fortasse videbitur, commemoratis Breviario & Martyrologio Romano, alia ejusdem generis proferre momenta. At nonnulla producere rursus fas est e domestica penu, quæ non sunt penitus contemnenda. Legitur in Martyrologio ordinis quinto Idus Aprilis : *Romæ Translatio corporis S. Monicæ Matris beati Patris nostri Augustini, quod ex Ostiis Tiberinis, Martino V. Summo Pontifice, in Urbem delatum, primo in Ecclesia S. Tryphonis, deinde in templo ejusdem beati P. Augustini honorifice reconditum fuit, ubi pie colitur*. In Breviario autem habetur eodem die Officium hujus translationis, quæ iisdem verbis Maphæi Vegii, & Martini V. describitur. Extat & ibidem haud vulgaris Poetæ hymnus, in quo eleganter exprimitur, cur congrum fuerit Sanctæ Matris exuvias in urbe Roma tandem recondi. Strophas ejusdem hymni duas tantummodo exscribam:

Perge Mater quo vocaris:
Ad triumphos quæreris.
Serta nectit, & coronas
Roma plaudens præparat.
Æmulata flendo Petrum,
Urbe Petri conside.
Perge ad arcem sanctitatis,
Gloriæque regiam:
Vade, ibidem gloriosis
Sepienda collibus,
Ipsa sedes caritatis,
Ipsa amoris regia.

Illud autem translationis Officium, in quo hæc habentur, regen-

Digitized by Google

regentibus Augustinianam Familiam viris religiosissimis ac sapientissimis, Nicolao Oliva Senensi, & Hieronymo Valvasorio Mediolanensi, una cum Ordinis nostri Officiis aliis, sedulo expensum, libratum, & a viris sacrarum historiarum peritissimis emendatum diligentissime fuit, & auctoritate Clementis X. Pontificis Maximi approbatum; prout constat ex Apostolicis ejusdem Pontificis litteris datis die 28. Aprilis anno 1673. & Augustiniano Breviario præfixis. Sunt ergo quæ de translatione S. M. Monicæ superius diximus, a Romanis Pontificibus sæpenumero confirmata.

CAPUT XI.

Discutiuntur quæ num. 5. præmissa sunt de Translatione altera, a Waltero descripta.

JAm vero exsufflanda sunt quæ supra num. 5. narrata fuerunt de translatione Araosiana. Ipse Walterus, cujus furtum suum enarrantis unicum testimonium producitur, inquit num. 8. interroganti Abbati Phaleræ Canonicos Ostienses, num apud eos Mater S. Augustini sepulta fuerit, respondisse Canonicorum unum, non illic, sed in antiqua Ostia, quæ mari proximior erat, tumulo fuisse reconditam. At falsum est, aut saltem incertum, Ostiam urbem antiquitus ab Anco Marcio in ore Tiberis ædificatam, & quam mare Tyrrhenum abluit, & in littore sita erat, fuisse diversam ab illa Ostia, cujus etiamnum videntur rudera, & ubi habitum fertur præcitatum colloquium. Antiquitus enim urbs Ostia cum suburbiis & navalibus, aliisque ædificiis occupabat totum illud spatium, quod a sinistro ore Tiberis, ad locum, ubi nunc Ostiæ visuntur reliquiæ, extenditur: si enim civitas tota constitisset in ea parte littoris, quo flumen in mare se exonerat, falsum esset quod permulti veterum tradiderunt, Ostiam ab Anco Marcio fuisse conditam tertiodecimo ab Urbe Roma milliario. Igitur in loco ubi Tibris dividitur in duo alveos, quorum uterque defluit in mare, Ostia olim fuit, ab exitu utriusque sortita nomen, ut non obscure innuit Ovidius Fastorum lib. 4.

Ostia

Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
Dividit, & campo liberiore natat.

Atque paulo post:

Fluminis ad flexum veniunt, Tiberina priores
Atria dixerunt: unde sinister abit.

Qua itaque præcise Ostiensis urbis parte corpus S. Monicæ mandatum sit terræ, imo & quo loco præcise obierit Parens Sanctissima, ex situ antiquæ Ostiæ difficillimum est divinare. Verum hæc obiter dicta sint, quum parum ad causam, quam actitamus, conducant. Asseruit Ostiensis Canonicus, posteaquam antiquam Ostiam illinc distantem descripserat, Matrem Augustini lingua illius Gentis dici *Primam*. Quis vero audivit unquam, Monicam a Latinis *Primam* fuisse appellatam? At inquiunt, Monica Græcum nomen est, quod *Primam* interpretantur Latini; idque teste Canonico illo Ostiensi. Iidem Bollandistæ pag. 489. animadverterunt hanc nominis significationem esse a veri etymi ratione alienissimam; quoniam a μόνα, unde Monica, *Unica*, vel *Solitaria* sanctissima Augustini Genitrix dicenda erat, non *Prima*. Sed licet nominis interpretatio, quam Canonicus ille attulit, congrua fuisset; non tamen Latinorum quispiam pro Monica *Primam* pronuntiasset; quemadmodum nemo Basilium, Eusebium, Stephanum, Agatham, dixerit proprio vocabulo *Regium*, *Pium*, *Coronam*, *Bonam*: tametsi hæc nomina idem exprimant, ac præcedentia. Oportet ergo, ut quam Ostienses *Primam* vocitabant, alia ab Augustini parente mulier esset: idque verisimile putant etiam Bollandistæ, ajentes quod sublato per Walterum corpore S. Matris, translatæ fortasse fuerunt in templum S. Aureæ cineres & ossa *Primæ*, quæ ab ignorantibus translationem Walterianam credita fuerint cineres, & ossa Monicæ. Verum, præterquam quod nullo hæc momento afferuntur; si absque fraude descripta credantur, manifestissime evincunt corpus S. *Primæ*, non corpus S. Monicæ, translatum a Waltero Aroasiam. Enimvero *Prima*, Waltero ipso authore, ab Ostiensibus Mater Augustini appellabatur: *Prima* igitur peregrinantibus apparebat: *Prima* loculum suum prodidit: *Prima* in lateritio tumulo fuit adinventa; & quemadmodum decepti sunt cives Ostienses dum existima-

ſtimabant *Primam* eſſe Monicam ; ita deceptus eſt Walterus , dum putans ſe Aroaſiam transferre corpus S. Monicæ , illuc adſportavit corpus *S. Primæ*. Quare ſi concedamus quoque narrationem Walteri nullo dolo fuiſſe confictam ; non tamen corpus Monicæ , ſed aliud omnino diverſum obtinuiſſent Aroaſienſes. Ceterum narratio illa aliis etiam indiciis commentitia deprehenditur. Numero enim 21. narratur illius Sanctæ, quæcunque tandem fuerit , corpus perveniſſe Aroaſiam anno 1162. & ibi in ſacrario honorifice fuiſſe reconditum eodem anno , die 20. Aprilis. At Canonicus Oſtienſis num. 9. narrans S. Primæ, aut Monicæ apparitiones ajebat contigiſſe illas *præterito anno* , ideſt , anno 1161. Deſcriptis deinde iiſdem apparitionibus , pergit narrare quomodo venerandum corpus fuerit inventum in lateritio ſepulcro , ac coopertum iiſdem lateribus , re poſtmodum nuntiata Epiſcopo , ut ad ſolemnem translationem celebrandam , quamcitius poſſet , veniret. *Sed non multo poſt* (inquit Canonicus Oſtienſis apud Walterum) *Dominus Papa Adrianus obiit, & ſtatim tempeſtas iſtius ſchiſmatis, ſicut videtis, emerſit*. Adrianus ergo, ſi fides huic ſcriptori habenda ſit , e vivis deceſſit anno 1161. quum tamen conſentientibus Hiſtoricis omnibus vita functus ſit Anagniæ Kalendis Septembris anno 1159. eodemque anno die ſeptima Septembris in Summum Pontificem ſit electus Alexander III. Canonicus Piſanus, ac patria Senenſis. Quamobrem inſulſa ac fabuloſa deprehenditur narratio illa Walteriana , tam inepte ludens circa nomen Monicæ, ejuſdemque nominis ſignificationem, & ſcatens maniſeſtiſſimo anachroniſmo. Hæc vero quum ita ſint , haud ſatis mirari poſſumus confidentiam Walteri , qui numero 21. Hiſtoriolæ ſuæ ait, certiſſime ſe ſcire ſublatum a ſe corpus eſſe corpus S. Monicæ : quando, etſi credatur bonæ fidei auctor, nil aliud ex ejus narratione niſi hoc unum concluditur, perveniſſe ad ſe notitiam ejuſdem corporis ex colloquio aliquorum Monicam confundentium cum Prima, ac ſe perductum ad ſacrarum Reliquiarum conditorium ab uno, cujus & nomen, & ingenium ignorat. Ex hactenus autem dictis ſatis conſtat vel fuiſſe inſigniter ſtolidum & Sanctorum nomina permiſcuiſſe , vel eximie verſutum & callidum , ac voluiſſe Belgis, boniſque viris, qualis profecto fuit Walterus iſte, fucum facere.

C A-

Digitized by Google

CAPUT XII.

Responsio ad conjecturas Bollandistarum, & ad testimonium Molani.

AT enim, inquis, navantes operam colligendis illustrandisque Sanctorum Actis censuerunt Walterianum scriptum habere *notas omnes fidelis, & coævi Scriptoris*. Ita quidem est, sed quemadmodum est in proverbio, aliquando etiam bonus dormitat Homerus. Atque notas, quibus discerni potest Walteri Codex, satis expendimus: modo superadditas conjecturas eventilabimus. Inquiunt primo in more olim positum, ut cadavera mortuorum extra urbes reconderentur. Verum Ostiensis ille Canonicus, cujus narrationi tota Walteriana fabula innixa est, S. Monicæ corpus in Ostia antiqua, non extra mænia fuisse reconditum affirmavit. Deinde sicuti SS. Lini, Aureæ, aliorumque corpora in Ostiensi templo latebant, ita eo loci asservari potuit corpus S. Monicæ, aut ex cæmeterio, ubi reconditum fuerat, translato; aut Ecclesia, ubi olim cœmeterium erat, ædificata. Præterea in more utique apud veteres positum fuit extra urbes sepelire cadavera, idque per aliquod tempus, ac sævientibus præsertim persecutionibus, & Christianorum rebus necdum firmatis obtinuit apud fideles: sed ab ætate Constantini, & proximo sæculo, quo Sanctissima Mater migravit in cœlum, defunctorum corpora in templis quoque sepeliebantur. Ut enim præteream Gregorium Nazianzenum, qui Oratione 2. in Julianum Imperatorem describit solemnem pompam, cum qua demortui Constantii corpus in templum Apostolorum ad sepeliendum perductum fuit, & Hieronymum, qui in Epitaphio Paulæ narrat, quomodo translata episcoporum manibus, iisque cervicem feretro subjicientibus, posita fuit in media Ecclesia speluncæ Salvatoris, & in eadem Ecclesia sepulcro recondita: ut, inquam, hos prætercam, S. P. Augustinus libro de Cura gerenda pro mortuis cap. 4. num. 6. ait, provisum ætate sua locum sepeliendis corporibus *apud Memorias Sanctorum*. Jam vero quod ajunt Augustinum curantem funus maternum contentum fuisse lateritio sepulcro, tanti filii pietate, ac tantæ

matris merito indignum est, quamquam undulatum illud conditorium cum S. Monicæ ossibus repertum in Ecclesia S. Aureæ, licet marmoreum, non est tanta arte elaboratum, nec tanto æstimandum pretio, ut eidem Augustino, sociisque ejus videri posset nimis magnificum & sumptuosum, & honestius ac nobilius quam hospitibus conveniret. Potest unusquisque conditorium ipsum oculis propriis inspicere Romæ ad dextrum latus sacelli S. Matris, ubi parieti adhæret cum hac inscriptione

IC. XC.

Sepulcbrum ubi B. Monicæ corpus apud Ostia Tiberina annis MXL. jacuit ob in eo edita in ejus translatione miracula ex obscuro loco in illustriorem transponendum filii pientiss. curarunt. anno salutis.

M. DC. LXVI.

Illud quoque, quod Bollandistæ addunt translationem Walteri occultam fuisse tacentibus iis, quorum incuria contigerat, incredibile prorsus est. Nam primo, si fides habenda est codici Valteriano, inventio venerandi corporis nota erat Canonicis & Clericis omnibus S. Aureæ, atque, ut verisimilius est, universis civibus Ostiensibus. Impossibile est autem in re tam celebri, & eventu vulgatissimo tenere silentium. Secundo, adinvento eo corpore, & miræ illius suavitatis narrato miraculo, quisnam devotam plebem continere potuisset, ne ad sacrum monumentum conflueret, atque in tali frequentia quomodo celari potuisset illius thesauri rapina? Tertio Walterus scribit a Canonicis Ostiensibus certiorem factum episcopum, ut quamcito proficisceretur Ostiam, ut adinventum corpus ad Ecclesiam solemniter transferretur: ideoque, etsi Canonici furtum occultare voluissent, episcopus tamen eos de re quam illi nuntiaverant, interrogasset. Quarto non apparet, cur exorto schismate, saltim initio, quando nondum episcopi Itali vexabantur, non potuerit episcopus Ostiensis ad translationem illam celebrandam faciendamque brevissimum iter peragere. Quinto etsi detur non potuisse episcopum eo temporis adire Ostiam; non tamen permisisset venerandum corpus effossum, lateribusque coopertum deserto in loco manere, sed man-

Digitized by Google

mandasset Canonicis, ut ipsi in Ecclesiam illud adsportarent. Postremo tunc episcopus Ostiensis erat Humbaldus Allucingulus Lucensis Presbyter Cardinalis Sanctæ Praxedis, qui post Alexandrum III. creatus est summus Pontifex anno 1181. Kalendis Septembris, & Lucius III. appellatus: qui cum diffidentibus ab se Romanis diu, priusquam Veronam se conferret, Velitris, & in diœcesi Ostiensi moram duxerit, proculdubio sacri corporis, cujus inventionem noverat, ablationem furtumque deprehendisset. Non uno itaque ex capite falsum & commentitium esse convincitur, quod ad elevandam translationem corporis S. M. Monicæ factam sub Martino V. scripserunt Godefridus Henschenius & Daniel Papebrochius, præcessisse translationem aliam, sed quæ ad Romanorum notitiam nunquam pervenerit: acciditque Papebrochio, quod ei etiam evenit circa translationem Sanctorum Martyrum Gervasii & Protasii, quorum corpora ex documentis Walteriano simillimis Brisacum transvecta credidit; tam valide a Viro Cl. Joseph Antonio Saxio Ambrosianæ Bibliothecæ Præfecto refutatus, ut cecinerit Palinodiam. Unus nunc restat Joannes Molanus. Hunc ad diem Maji quartam commemorasse translationem Araosiensem, & in summam quoque redegisse quod continetur in MS. Walteri, verissimum est. Sed primo ait hanc esse Araosiensium opinionem; deinde inquit se non reluctari translationi factæ sub Martino V. confirmatæ Bulla ejusdem Pontificis, relinquere tamen Araosienses in sua opinione. *Putant vero Araosienses* (ait Molanus pag. 86.) *thesaurum hunc ad se delatum, quod testem habeant ejus rei in manuscriptis codicibus Walterum sui loci Priorem, qui sacras Reliquias se eo attulisse memorat*. Et fabula Walteri in compendium redacta, hæc subjicit proxima pagina: *Objicient fortassis* contra hæc Romani: Maphæum Vegium Laudensem, Martini V. Datarium suis impensis ex Ostia Monicam eo transtulisse, quodque apud Augustinenses in sacello Divæ Monicæ, cujus Officium scripsit, sepulturam acceperit. Extare insuper Apostolicam Martini Bullam. Quibus ego, quod nota & recepta sint, non reluctor: per me tamen licet Araosiensibus, salvo vinculo pacis, in suo *sensu abundare*. Hæc, licet a Belga Scriptore dicta, nobis nullatenus adversari, cum idem Molanus affirmet ea, quæ de translatione ad templum nostrum Roma-

num præmissa sunt, nota esse ac recepta, nec se iis reluctari, perspicuum est atque in propatulo positum. Atque hæc dicta sint de translatione corporis S. Monicæ: de qua translatione non abs re fuit plura dicere, quum nullus hactenus fabulas in scripto Walteri enarratas refutaverit alio argumento, quam petito ex monumentis adductis num. 7. 8. & 10. prædicto scripto nullatenus ad trutinam revocato, uti fecerunt ad annum 1430. num. 8. & sequentibus Aloysius Torelli, & in quadam Dissertatione MS. Italica lingua elegantissime conscripta Guilelmus Artegiani: de quo dicam, si Deus dederit, alio in loco.

C A P U T XIII.

De perspicaci S. Matris Monicæ ingenio, ejusque sapientia.

UT ad Monicam tandem revertatur oratio, illius sapientiam, ingeniumque præstantissimum dignosci potest ex libris Augustini de Beata Vita, ac de Ordine, necnon ex verbis, quæ morti proxima protulit. Primo enim in Opere numer. 10. Augustinus matris sententias admiratus, ait tenuisse illam sublimiorem cognitionem, atque ad *arcem philosophiæ* pervenisse: & lib. 1. de Ordine num. 31. Monicæ petenti, num disputationibus, quæ tunc agebantur, ipsa interesse deberet, respondit filius, non esse illam inde arcendam, quod & feminæ apud veteres philosophatæ dicantur, eidemque Augustino philosophia Matris plurimum placeret. Tum proximo num. 32. ita S. Pater matrem alloquitur: *Contemnerem te igitur in his litteris meis, si sapientiam non amares; non autem contemnerem, si eam mediocriter amares: multo minus, si tantum, quantum ego, amares sapientiam. Nunc vero cum eam multo plus quam meipsum diligas, & noverim quantum me diligas, cumque in ea tantum profeceris, ut jam nec cujusvis incommodi fortuiti, nec ipsius mortis, quod viris doctissimis difficillimum est, horrore terrearis, quam summam philosophiæ arcem omnes esse confitentur, ego ne me non libenter tibi etiam discipulum dabo?* Initio quoque libri 2. hæc Augustinus de Sanctissimæ Parentis ingenio: *Nobiscum erat etiam Mater nostra, cujus*

cujus ingenium, atque in res divinas inflammatum animum, cum antea convictu diuturno, & diligenti consideratione perspexeram, tum vero in quadam disputatione, quam die natali meo cum convivis habui, atque in libellum contuli, tanta mihi mens ejus apparuerat, ut nihil aptius veræ philosophiæ videretur. Disputatio, quam Augustinus commemorat, est quæ in libro de Beata Vita continetur: ubi beatissima Mater, dum quæreretur quisnam beatus dicendus sit: *Si bona*, inquit, *velit & habeat, beatus est: si autem mala velit, quamvis habeat, miser est.* Addidit Monica de amantibus ac possidentibus bona commutabilia præclaram hanc sententiam: *Etiamsi securus sit ea se omnia non esse amissurum, tamen talibus satiari non potest. Ergo & eo miser, quo semper est indigus.* Tum interrogata quid dicendum sit, si his omnibus abundans cupiendi modum sibi statuat, respondit sententia alia sublimiori: *Non ergo illis rebus, sed animi sui moderatione beatus est.* In eadem disputatione uno verbo sapienter expressit quales censendi sint Academici, dicens: *Isti homines Caducarii sunt*, iis nempe simillimi, quos comitialis morbus subvertit. In disputatione secundæ diei protulit sententias has alias: *Nemo potest pervenire ad Deum, nisi Deum quæsierit: Qui bene vivit, Deum habet propitium; qui male, infestum: Aliud est Deum habere, aliud non esse sine Deo: Qui bene vivit, habet Deum, sed propitium: qui male, habet Deum, sed adversum, qui autem adhuc quærit, nondumque invenit, neque propitium, neque adversum, sed non est sine Deo.* Tertia die, dum disceptaretur, An omnis, qui miser est, egeat? auditis Monica variis Licentii, & Augustini verbis: *Nescio*, inquit, *& nondum plene intelligo, quomodo ab egestate possit miseria, aut egestas a miseria separari. Nam & iste, qui dives, & locuples erat, & nihil, ut dicitis, amplius desiderabat, tamen quia metuebat ne amitteret, egebat sapientia. Ergo ne hunc egentem diceremus, si egeret argento & pecunia, cum egeret sapientia, non diceremus?* Quæ Monicæ verba omnes cum admiratione exceperunt, & Augustinus maxime, qui similia ex Philosophorum libris proferre animo cogitaverat. Eadem tertia die, recitato Ambrosii hymno, Monica ea sententia disputationem absolvit: *Hæc est nullo ambigente beata Vita, quæ vita perfecta est, ad quam nos festinantes posse perduci solida fide,*

fide, alacri spe, flagrante caritate præsumendum est. Ne singula persequar, duo addam quæ ex ore Sanctissimæ Matris paulo ante obitum processerunt, ex quorum uno docentur matres quid amare debeant in filiis, ex altero vero commonefiunt universi quam solicitudinem gerere debeant de corpore ab anima segregato. Primum expressit Monica ita Augustinum alloquens, post exstasim illam mirabilem, qua toto ictu cordis attigerunt ambo æternam sapientiam, & ad interiora gaudia rapti experti sunt quale sit gaudium Domini: *Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim nescio, jam consumpta spe hujus sæculi. Unum erat propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam, ut te Christianum Catholicum viderem priusquam morer. Cumulatius hoc mihi Deus meus præstitit, ut te etiam contempta felicitate terrena, servum ejus videam. Quid hic facio?* Quibus piissimæ Matris verbis docentur parentes, quomodo in filiis pietatem christianam præsertim amare debeant; quam si precibus exemplisque obtinuerint, nil eis aliud superest, quam ad sempiternam felicitatem adspirare. Alterum S. M. Monicæ monitum ad omnes pertinet, ut ajebam, & continetur verbis illis, quibus decumbens ait: *Ponetis hic matrem vestram*; & adstantium cuidam nonnihil submurmuranti, quasi Monica non peregre, sed in patria defungi tamquam felicius optaret; illa vultu anxio eum reverberans oculis, quod talia saperet, Augustinum intuita dixit: *Vide quid dicit*; tum utrique: *Ponite hoc corpus ubicumque, nihil vos ejus cura conturbet; tantum illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei ubi ubi fueritis*. Ac paulo post: *Nihil longe est Deo, neque timendum est, ne ille non agnoscat in fine seculi, unde me resuscitet*. His vero admonuit nos prudentissima Parens, non oportere ut de loco sepulturæ anxii, & solliciti simus, posterisque hoc maxime inculcandum, ut sacrificio pretii nostri animabus defunctorum opitulentur. At legito Confessionum Augustini librum IX. cap. 10. & 11. Nos modo, posteaquam nonnulla produximus, ex quibus erui potest quo ingenii acumine S. Mater polleret, & qua sapientia prædita esset, id, quod fuit in causa ut de illa quoque in hisce lucubrationibus ageremus; iis, quæ de ipsa dicere instituimus, finem imponere volumus Carmine in illius laudem edito ab erudito pioque Scriptore Maphæo

phæo Vegio Laudensi, cujus non semel mentionem fecimus.

CAPUT XIV.

Carmen Vegii, quod extat in fine illius Opusculi de Translatione S. Matris de quo supra num. 6. edito Romæ anno 1479. & rursus ab Augustino Fivizanensi anno 1586. post Sermonem Martini V.

SAlve lux matrum, Mater sanctissima salve:
Salve Augustini Monica digna Parens.
O, salve tanti Nati dignissima Mater,
O, salve sexus gloria feminei:
Quæ genuisti illud cunctis mirabile seclis
Ecclesiæ robur præsidiumque sacræ.
Eloquii flumen tantum, quo tota rigatur
Lex sacra, & uberrim Linguæ Latina fluit.
Ingenti, flumen tantum, quo tota coruscat
Sacra fides, omnis impietasque tremit.
Quæ longe errantem, longe Christoque rebellem
Vertisti ad veræ Religionis iter.
Vertisti sanctis precibus, quibus anxia semper
Pulsabas magnum flensque gemensque Deum.
Vertisti longo lacrymarum flumine; quo te
Spargebas largo semper & imbre madens.
Felices o! quæ tantum lacrymæ, gemitusque,
Felices tantum quæ potuere preces.
Quæ trahere ad sese summum potuere consantem,
Ferreque, qua certe mundus egebat, opem.
Ecclesiam tanto quæ firmavere labantem
Robore, felices o! lacrymæ atque preces.
O dulces lacrymæ, vincant quæ mella favosque;
Quæ vincant dulces nectar & omne, preces!
O fervens amor, o pietas incensa parentis,
O qui flagrabat sancta per ossa calor!
O flamma, o nulli facile enarrabilis ardor,
Maternæ o fervor mentis, & ignis edax!
O qui te vehemens æstus pia mater agebat,
Et quo scandebas impetus astra super!

Arden-

Ardentes tanquam longe volucresque sagittæ;
Sic ibant lacrymæ, vota, precesque tuæ;
Æthereique alte penetrabant pectora regis,
Cogebant illum nulla negare tibi.
Quid majora etiam, quam quòd sperare vel unquam
Auderes, ultro plura simulque dare.
O quantum tibi nos omnes debere fatemur,
Cujus ope est mundo reddita tanta salus.
Quippe nisi è tenebris ad lumina sacra redisset
Conversus meritis filius ipse tuis;
Altiloquas totum nisi diffudisset in orbem
Doctrinas, tantis totque voluminibus;
Errorum nisi tot pestes stravisset iniquas,
Ingenio nisi tot dogmata prava suo:
Quid mirum si nostra fides, cultusque perisset,
Si totus nostræ Religionis honos?
Nunc vero superi quando ad fastigia cœli
Evectam te nunc purior orbis habet;
Quando hac terrena de fece, & carcere tanto,
Eruta tu loca liberiora colis;
Nunc nostris melius rogitans tu consule rebus,
Pro nostra melius funde salute preces.
Affer opem miseris, mundo succurre labenti,
Succurre afflictis rebus, & affer opem.
Te cunctæ exorant gentes, tibi vota profundunt,
Succurre, & cunctis gentibus affer opem.
Omnis te sexus, omnisque te invocat ætas,
Te quicunque vocent, omnibus affer opem.
Præcipue matres, quarum tu experta labores,
Et natis, & tu matribus affer opem.
Te docti ante omnes, ne tu ne despice doctos,
Nemo tuo Nato doctior, affer opem.
Salve lux matrum, mater sanctissima salve.
O Salve æterna laude canenda *Parens*.

DE

DE ADEODATO

CAPUT I.

Concubitus, ex quo Adeodatus procreatus est, excusatur.



Augustino in urbe Carthagine studiorum causa commorante, atque ex ejus concubitu natus est præstantissimi ingenii, atque optimæ spei adolescentulus Adeodatus. Idem S. Pater in tertio Confessionum suarum libro narrat quomodo eum circumstrepebat undique sartago flagitiosorum amorum, & quomodo ruerit in eumdem noxium amorem, quo capi desiderabat. Eam quoque, cujus amore irretitus est, ad cubilis societatem adlegit. Id contigit circa exitum anni trecentesimi septuagesimi, agente Augustino decimum septimum ætatis annum; nam anno proximo illi, ut mox dicam, natus est puer. Me non fugit esse, qui Augustini damnent intemperantiam, & cum primis ipsemet, qui adolescentiæ flagitia amantissimo fletu expiavit. Sed tamen est, cur adolescentis lapsus excusemus. Nam cum nondum Christo esset regnaturus, unam adamavit, & habuit cum illa consuetudinem: quod civilibus legibus nequaquam prohibebatur. Illam quoque nunquam a se divelli passus est, nisi cum Mediolani de uxore ducenda cogitaret, ei servans fidem haud imparem conjugali; quod in homine Christianæ religioni nondum addicto non turpe atque indecorum, sed quodammodo honestum videri poterat. Hinc Vincentius Rogatistarum episcopus epistola 93. ad Augustinum cap. 13. testatur illum adhuc a fide Christiana alienum quietis & honestatis fuisse cultorem. Ipse tamen Augustinus in publica concione, quam episcopus habuit Carthagine, & quæ est tertia in Psalmum trigesimum sextum, ait se eadem in urbe scelerosam duxisse vitam, & fuisse unum ex iis, quos Apostolus appellat *stultos & incredulos, & ad omne opus bonum reprobos*. Mulier item parem Augustino servavit fidem; atque, ut narrat ipse in sexto Confessionum cap. 15. avvulsa ab ejus latere, tanquam impedimento conjugii, rediit in Africam, vovens Deo alium se virum nesciturum. Hæc vero dicta sint, ut appareat non

fuisse Augustini vitam adeo incestuosam ac turpem, ut illam suis animadversionibus, ac præsertim in libros de Civitate Dei, nititur delineare Joannes Phereponus.

CAPUT II.

Brevissima Adeodati vitæ dilucidatio.

ITaque, ut ajebam, ex illo concubitu natus est Augustino filius naturalis, Adeodatus nomine. Carthagine anno salutis trecentesimo septuagesimo secundo, Augustini autem decimo octavo, contigit ea nativitas. Nam quando Mediolano simul cum patre, & Alipio Adeodatus baptismum suscepit, puer ille *annorum erat ferme quindecim*, ut legimus Confessionum IX. capite sexto: quindecim vero annis ab anno 387. detractis, ad annum 372. descenditur. Venisse Adeodatum in Italiam, cum Mediolani, ut nuper dixi, fuerit sacro baptismate regeneratus, certissimum est: num vero ductum ab Augustino, quando matre decepta decessit ex Africa, an ab ipsa sanctissima Avia filium profugum insequente, divinare non ausim: sed credo cum matre sua nunquam ab Augustino divulsa Adeodatum iter Italicum peregisse. Ab ipso namque Augustino puerum illum fuisse enutritum scribit citato in loco Sanctus Pater his verbis: *Quod enim enutriebatur a nobis in disciplina tua, tu inspiraveras nobis, nullus alius: munera tua tibi confiteor*. Una cum Augustino, Monica, aliisque sanctæ illius societatis sodalibus Adeodatus in villam Cassiciacum secessit: eruditisque parentis sui, aliorumque colloquiis interfuit. Hujus rei argumentum est, quod in disputationibus de Beata Vita & ipse puer Adeodatus sententiam expressit suam, idque anno 386. quo liber *de Beata Vita*, ut alibi diximus, conscriptus fuit. Sequenti anno, octavo Kalendas Maji, sacro baptismatis, lavacro regeneratus nomen dedit Christo, cum Pascha anno illo celebratum sit septimo Kalendas, ut constat ex epistola Sancti Ambrosii ad Æmilium, atque nos in vita Augustini fuse explicavimus. Baptismi gratia percepta cum patre reversurus in Africam, una simul Thusciæ, & Tyrrheni litoris anachoretas invisit, idem Parentis, servorumque Dei institutum amplexus; ut non immerito dicatur a nostratibus primum Eremi nostræ,

& Au-

Digitized by Google

& Augustinianæ familiæ germen. Interfuit apud Ostia Tiberina Sanctissimæ Matris nostræ morti atque funeri: & ubi illa efflavit animam, exclamavit in planctum, sed ab aliis coercitus tacuit; arreptoque Psalterio ab Evodio cœpit & ipse Psalmos ex Christiana institutione cantare. Legatur Augustinus Confess. IX. cap. 12. Ubi Adeodatus pervenit in Africam, majus ingenii sui specimem præbuit, litterisque, ac disciplinis capessendis strenuam navavit operam. Cum Patre colloquium illud habuit, unde coaluit liber *de Magistro*, scriptus circa annum 389. Hoc proinde anno Adeodati memoriam consignavimus: nam paulo post raptus fuit, ne intellectum ejus mutaret malitia. Enim vero Pater sanctissimus præcitato capite sexto libri IX. Confessionum Adeodati baptismate, & libro qui inscribitur *de Magistro*, commemoratis, hæc de filio suo Adeodato subjecit: *Cito de terra abstulisti vitam ejus, & securior eum recordor, non timens quidquam pueritiæ, nec adolescentiæ, nec omnino homini illi*. Verba hæc Augustini, qui omnes librum Confessionum suarum legentes orabat, ut meminissent ad altare parentum suorum Monicæ & Patricii, uti constat ex fine libri IX. sæpe laudati, de filio autem Adeodato tanta loquitur securitate; hæc verba, inquam, aperte commonstrant maximam adolescentuli innocentiam atque integritatem, cujus merito illum cœlestis gloriæ beatitudine frui cum Gloriosissimo Parente Augustino, Aviaque sanctissima firmissime speramus, & credimus.

CAPUT III.

De acumine ingenii, ac præstanti doctrina, ad quam Adeodatus magnis gressibus properabat.

QUali ingenio puer Adeodatus esset præditus, & quo animi conatu, naturæ vi & paterno incitamento impellentibus ad sapientiæ fastigium tenderet, colligitur ex Augustino in eo capite sexto, quod paulo supra laudavimus de filio suo hæc scribente: *Est liber noster, qui inscribitur de Magistro: ipse ibi mecum loquitur. Tu scis illius esse sensa omnia quæ inseruntur ibi ex persona collocutoris mei, cum esset in annis sexdecim. Multa ejus alia mirabiliora expertus sum. Horrori mihi erat illud ingenium:*

 & quis

Digitized by Google

& quis præter te talium miraculorum opifex? Aliquot puerilis perspicacitatis ejus commemorabo argumenta. Agens quartumdecimum annum, ac præsens disputationi sæpius laudatæ de Vita Beata, dum prima die quæreretur quis Deum habeat, ac Licentius diceret Deum habere, qui bene vivit, Trygetius vero & Lastidianus Deum habere, qui facit quæ Deus vult fieri, *Puer ille minimus omnium* (verba sunt Augustini de Beata Vita num. 12.) *is habet Deum, ait, qui spiritum immundum non habet*. Quæ verba sanctissima mater Monica probavit maxime. Quum vero Augustinus postera die recogitans quam sereno purgatoque spiritu puer Adeodatus protulisset sententiam illam, petiit quid sibi videretur immundum spiritum non habere, ille ne, qui non habet dæmonem, quo homines evadunt aliquando vesani, an ille, qui animam suam a vitiis, & peccatis omnibus purgavit; respondit puer absque ulla hæsitatione: *Is mihi videtur immundum spiritum non habere, qui caste vivit*. Tum interrogatus Adeodatus, quem castum putaret, eum ne qui nihil peccat, an eum qui ab illicito concubitu tantum temperet; confestim inquit perspicacissimi ingenii puer: *Quomodo castus potest esse, qui ab illicito tantum concubitu abstinens sese ceteris peccatis non desinit inquinari? Ille est vere castus, qui Deum adtendit, & ad ipsum solum se tenet*. Quæ verba sicut a puero dicta sunt, ita Augustino placuit ut litteris traderentur: ideoque eodem in libro leguntur num. 18. Jure autem, meritoque conscripta fuere; nam si memoriæ mandanda forent ab aliquo Christiano sene prolata; majori admiratione sunt recolenda, quum prodierint ex ore pueri, nondum initiati Religionis nostræ mysteriis. Eos enim censendos esse immundos, qui abstinentes a venere, se flagitiis aliis commaculant, doctrina est omnium Patrum: unde ipsemet Augustinus de Mendacio cap. 20. num. 41. ita castitatem definit: *Est enim animi castitas amor inordinatus non subdens majora minoribus*. Quare ubicumque inordinatio amoris reperitur, quæ utique est in quolibet scelere, ibi castitas animorum esse nequit. Verum ut majori perspicuitate dignosceretur Adeodati ingenium, opus foret ejus sensa, quæ in libro de Magistro, ut Augustinus ait, continentur, diligenter colligere: quod cum necessarium non sit, ac possit unusquisque ipsum librum pervolutare, ad

ejus

ejus lectionem quemcunque tangat id sciendi cupido, remittimus. Illud tantum monemus, quæ ibidem Adeodato tribuuntur, dicta fuisse adolescentuli qui nondum excesserat decimum sextum ætatis annum. Hinc colligere fas est, stupenda propemodum a puero illo praditura fuisse, si ad senectutem, aut virilem saltim ætatem pervenisset, quem adhuc teneræ ætatis adeo verbis, & eloquio gravem comperimus; & in quo sapientiæ decus, ut phrasi utar Claudiani 1. in laudem Stiliconis,

A puero, tenerisque etiam fulgebat in annis.



DE

DE LICENTIO

CAPUT I.

De Licentii genere, & rebus ab eo gestis.



Ost Adeodatum naturalem Augustini filium, agendum mihi est de Licentio ejusdem Augustini discipulo præstantissimo; cujus ætatem nescio certis finibus circumscribere: sed cum puero Adeodato Licentius fuerit aliquantulum provectior, ut didicimus ex eruditis ejus colloquiis habitis in agro Cassiciaco, ac vixerit Sancto parente Augustino jam ad Episcopatum promoto, quod constat ex epistola Sancti Paulini ad Romanianum scripta anno 396., ejusdem Licentii elogium *Cassi* vulgari lingua, parum distans a Mediolano huic anno alligare decrevi. Licentius itaque filius fuit Romaniani Augustino familiariter amicissimi, & Alipio cognati; qua de causa S. Pater de illo honorifice scribit ad Paulinum Nolensem episcopum epistola 27. olim 32. De ipso Romaniano S. Augustinus plura in secundo libro contra Academicos; ubi cap. 2. num. 3. ita eumdem alloquitur: *Ergone tibi gratiam non repensabo? Tu me adolescentulum pauperem ad peregrina studia pergentem & domo, & sumptu, & quod plus est, animo excepisti. Tu patre orbatum amicitia consolatus es, hortatione animasti, ope adjuvisti. Tu in nostro ipso municipio, favore, familiaritate, communicatione domus tuæ pene tecum clarum, primatemque me fecisti. Tu Carthaginem illustrioris professionis gratia remeantem, cum tibi & meorum nulli consilium meum spemque aperuissem, quamvis aliquantum illo tibi insito, quia ibi jam docebam, amore patriæ cunctatus es, tamen ubi evincere adolescentis cupiditatem ad ea, quæ videbantur meliora, tendentis nequivisti, ex dehortatore in adjutorem mira benevolentiæ moderatione conversus es. Tu necessariis omnibus iter adminiculasti meum. Tu ibidem rursus, qui cunabula, & quasi nidum studiorum meorum foveras, jam volare audentis sustentasti rudimenta. Tu etiam cum te absente & ignorante navigassem,*

nihil

Digitized by Google

nihil succensens quod non tecum communicassem ut solerem, atque aliud quidvis quam contumaciam suspicans, mansisti inconcussus in amicitia; nec plus ante oculos tuos liberi deserti a magistro, quam nostrae mentis penetralia puritasque versata est. Placuit hæc exscribere, siquidem inde cognoscitur, quanta liberalitate divites debeant pauperum adolescentium studia fovere, quomodo ab hujusmodi Reipublicæ utilissimo opere non sit eis ob eorumdem adolescentium imprudentiam desistendum, & quantum illinc laudis decorisque consequi valeant. Licentius itaque tali patre natus Augustinum habuit institutorem, quod prædicta verba declarant, & apertius quæ leguntur in epistola 26. olim 39. & in epistola sequenti ad Paulinum: de quibus infra. In præceptorem suum Licentius obsequentissimus fuit, illum secutus Mediolanum usque. In disputationibus enim ibidem habitis *contra Academicos* Licentius inducitur tanquam interlocutorum unus: idemque evenit in triduana disputatione *de Beata Vita*, in duabus *de Ordine*, atque in prioribus dialogis *de Musica*; cujus operis complementum Licentius summopere desiderabat, ut diximus in vita Augustini, idemque Licentius significavit in suo carmine. Studiosa hæc exercitamenta contigere annis 386. & 387. Hoc postremo Licentius Augustino remeanti in Africam comitem se adjunxit: ut in laudato ad Augustinum Carmine perspicue narratur. Licentius tamen in Italia remansit, atque, ut apparet ex Licentii Carmine, atque ex præcitata Paulini epistola, Romæ, ubi forte Romanianus Licentii pater inter Aulicos cooptatus honesto aliquo munere fungebatur. Quum interim Licentius ad vitia declinasset, atque a priori proposito serviendi Deo desciscerer, aut id saltim Augustinus suspicaretur, incredibile est, quanta animi anxietate & sollicitudine illum S. Pater ad frugem revocare studuerit. Arrepta enim occasione Carminis a Licentio ad præceptorem suum Augustinum conscripti amantissimus Institutor litteris suis illum ad mundi contemptum vehementer hortatus est, anno, ut opinor, 394. paulo ante suam ad Episcopatum Hipponensem promotione. Commendavit quoque Augustinum eumdem juvenem Paulino litteris officiosissimis, quæ nunc num. 27. olim 32. tenent locum in Augustiniana epistolarum collectione. Evecto demum Augustino ad

ad Cathedram Hipponensem, Paulinus Romaniano scripsit gratulans Hipponensi Ecclesiæ, quod talem Antistitem promeruerit; atque ea occasione filium ejus Licentium Prosa, & Carmine hortatus est, ut se Christo addiceret, epistola inter Augustinianas 32. anteam 36., inter Opera autem Paulini editionis Rosvveydi 46. Diximus supra scriptam Paulini epistolam circa annum 396. Post hæc tempora quid de Licentio factum sit, ignoramus: sed quum fuerit optimæ indolis adolescens, tantisque exhortationibus ad terrenarum rerum contemptum invitatus, credendum est, ad monasticum institutum, cujus rudimenta perceperat, accessisse.

CAPUT II.

Sanctorum Augustini, ac Paulini erga Licentium singularis benevolentia.

Anxietatem, & sollicitudinem Augustini pro Licentii sempiterna salute satis commonstrat laudata epistola vigesima sexta. In ea S. Pater significat pectoris sui æstus de spe Licentii non transitoria, timoremque, ne formidans compedes sapientiæ rebus mortalibus perniciosissime præpediatur. Vincula hujus mundi asperrima, & timidæ quieti, labori duro, & incertæ voluptati conjuncta describit, suamque explicat admirationem, quod Licentius honores transitorios affectans, inserat iisdem vinculis & collum & manus & pedes. Recitato illius carmine, quo memorat libera otia, iter Italicum, & jura legesque servorum Dei, *Me miserum*, inquit Augustinus, *si ego non jubeo, si non cogo atque impero, si non rogo ac supplico. Sed si aures tuæ adversus meas voces clausæ sunt, ori tuo pateant, pateant carmini tuo, exaudi teipsum durissime, immanissime, surdissime. Quo mihi linguam auream, & cor ferreum!* Tum allicit illum blandis & dulcissimis verbis, ac ostendit quam suave sit jugum Domini. Sancti Paulini exemplum illi proponit: ac demum ut facilius discipuli flectat animum se talia scribere profitetur *pectore misero, ac miserando*. In altera ad Paulinum epistola ita de Licentio loquitur Magister charitate flagrantissimus: *Filium ejus* (scilicet Romaniani) *Filium nostrum, cujus etiam*

nomen

nomen in aliquibus nostris libris invenies, etsi ad tuae caritatis praesentiam ipse non pergeret, statueram litteris in manum tuam tradere, consolandum, exhortandum, instruendum, non tam oris sono, quam exemplo roboris tui. Ardeo quippe, ut dum adhuc aetas ejus in viridi foeno est, zizania convertat in lucem, & credat expertis quod experiri periculose desiderat. Nunc ergo ex ejus carmine & ex epistola, quam ad eum misi, intelligit benevolentissima, & mansuetissima prudentia tua, quid de illo doleam, quid timeam, quid cupiam. Nec despero adfuturum Dominum, ut per te ministrum ejus tantis curarum aestibus liberer. Puto neminem ex his non intellecturum, quanto Licentii sui Augustinus desiderio angeretur. Paulinus quoque in epistola ad Romanianum verba amoris plenissima ad Licentium convertit. Hortatur illum, ut Augustini consilia non spernat. Ei in benevolentiae argumentum *eulogias*, idest, panes aliquot benedictos dono mittit. In laudes Augustini, quo facilius ad ejus redeat sinum, totus diffunditur; & quia noverat adolescentem Poetices studiosissimum, ipsum elegiaco carmine ita demulcet:

Quare age rumpe moras, & vincla tenacia secli,
Nec metuas placidi mite jugum Domini.
Pulcra quidem, sed mira vagis praesentia rerum
Mentibus, at sapiens non stupet ista animus.
Nunc te sollicitat variis malesuada figuris,
Heu validos etiam vertere Roma potens.
Sed tibi Nate precor, semper pater Augustinus
Occurset cunctas Urbis ad illecebras.
Illum tanta inter fragilis discrimina vitae
Adspiciens, & habens pectore, tutus eris.
Hoc tamen & repetens iterumque iterumque monebo,
Ut fugias durae lubrica militiae.
Blandum nomen honos, mala servitus, exitus aeger,
Quem nunc velle juvat, mox voluisse piget.

Caetera vide in laudata S. Paulini epistola: nam haec Augustini verba in Licentium benevolentiam, solicitudinem, eumque ad frugem reducendi studium maximum & ardentissimum, necnon operam a Paulino in eumdem finem collatam, satis superque demonstrant.

Digitized by Google

CAPUT III.

Quem in finem descripta solicitudo protenderet.

ARbitror Augustinum tantam de Licentio curam gessisse, non tantum ut retraheret illum a proposito sectandæ militiæ, cui addictum fuisse versus sancti Paulini haud obscure significant; verum etiam ut ad institutum inflammaret vitæ monasticæ, cujus Mediolani, & in digressionibus ad *Servos Dei* per Italiam constitutos, vota conceperat, & quasi posuerat tyrocinia. Indubitatum quippe est, Licentium, quando S. Pater initio conversionis suæ meliora meditabatur, & flagrans desiderio imitandi Antonium civitate relicta in agro Mediolanensi solitariam vitam agebat, illi tanquam socium individuum adhæsisse; quemadmodum animadvertit Christianus Lupus cap. 1. de Origine Eremit. ubi ait: „ Ex illo tempore vita monastica ac eremitica est inchoata, ac quasi institutum primum Eremiticum monasterium, in rure Grammatici Verecundi, in quo degebant, ac philosophabantur Augustinus, Alipius, Evodius, Navigius, Trygetius, Licentius, Lastidianus, Rusticus, Adeodatus, necnon Sanctissima Mater, de cujus hac cohabitatione ita dicit ejus filius lib. 9. Confess. cap. 9. *erat serva servorum suorum*. „ Et quidem congressum illum habuisse quamdam monasticorum conventuum formam, colligitur ex eodem Augustino, qui præcedenti cap. 8. suum illud contubernium describens, *simul*, inquit, *eramus*, *simul habitaturi* (sive ut alii habent Codices, *habitabamus*) *placito sancto: quærebamus quisnam locus nos haberet servientes tibi*; quibus verbis Deum alloquitur, qui, ut Psalmista ajebat, unanimes habitare facit in domo. Præter hæc Licentium S. Patris in Africam remeantis vestigia calcasse, innuunt illi ejusdem Licentii versus,

O mihi transactos revocet si pristina soles
Lætificis aurora rotis, quos libera tecum
Otia tentantes, & candida jura bonorum
Duximus Italiæ medio, montesque per altos.

Num vero illud iter peragentes ad Eremitas diverterint, quoniam

niam differens de Augustino a num. 18. usque ad 22. revocavi ad examen, hoc in loco repetendum esse non censeo. Itaque probabilitate non caret, S. P. Augustinum eo fine epistolam illam vigesimam sextam scripsisse, ut lectissimum juvenem urbanæ vitæ jucunditate, & sæcularis militiæ honoribus captum reduceret ad pristinam, susceptam, aut saltim deliberatione animi propositam eremiticæ vitæ rationem. Quamobrem litteris illis Augustinus significat se Licentii præsentiam *esurire ac sitire*, eumque verbis istis percellit num. 4. *Revoca animum quo ista scripsisti, nunc mihi dic*, Hoc opus ut jubeas tantum. *Ecce jussum meum, da mihi te, si hoc opus est tantum: da Domino meo te, qui omnium nostrum dominus est, qui tibi illud donavit ingenium. Nam ego quid sum, nisi servus tuus per ipsum, & conservus sub ipso?* Huc spectat propositum Licentio exemplum Paulini, non Christianam vitam dumtaxat, sed & humillimam & religiosam profitentis: unde ita Augustinus num. 5. prosequitur. *Vade in Campaniam, disce Paulinum egregium & sanctum Dei servum, quam grandem fastum sæculi hujus, tanto generosiore, quanto humiliore cervice incunctanter excusserit, ut eam subderet Christi jugo, sicut subdidit, & nunc illo moderatore itineris sui quietus & modestus exultat.* Paulinus quoque tum carmine, tum soluta oratione significat, Licentium ad religiosam vitam, quam cum Augustino, & Alipio inchoaverat, fuisse invitatum. Prosa enim ita Licentium alloquitur: *Audi ergo fili legem patris tui, idest fidem Augustini, & noli repellere consilia matris tuæ, quod æque nomen in te Augustini pietas jure sibi vindicat, qui te tantillum gestavit sinu suo, & a parvulis primo lacte sapientiæ sæcularis imbutum, nunc etiam spiritalibus lactare & enutrire gestit uberibus.* Plura addit, quibus Licentium hortatur, ut Augustini *vestigiis propheticis & apostolicis disciplinis* adhæreat, quemadmodum Eliseus Eliæ, & Apostolo Paulo Timotheus adolescens: id, quod non est respicere tantum, sed etiam perfectionis viam arripere, & alienæ disciplinæ se totum committere. Luculentius id ostendunt sequentia ex elegiaco Paulini carmine:

Hæc tibi, care puer, fido compulsus amore
Scripsi; si recipis, suscipiere Deo.

 Cre-

Crede Augustinum tibi nunc in me geminatum,
Sume duos una cum pietate patres.
Spernimur, abstraberis majore dolore duobus:
Audimur? pignus dulce duobus eris.
In te læta patrum sudavit cura duorum,
Et tibi magnus bonos lætificasse duos.
Sed me Augustino cum copulo, non meritorum
Jacto parem, solo compare amore tui.
Nam quid ego effundam, rorans tibi paupere rivo?
Me præter, gemino flumine prolueris.
Frater Alipius est, Augustinusque magister,
Sanguinis hic consors, hic sator ingenii.
Tanto fratre vales, & præceptore, Licenti,
Et dubitas pennis talibus astra sequi?
Quidquid agas (nam te nec speret mundus amicum)
Non daberis terræ, debita Christo anima.
Tu thalamos licet, & celsos mediteris honores,
Nunc olim Domino restituere tuo.
Credo unum vincent justi duo peccatorem,
Et tua fraternæ votæ preces abigent.
Ergo redi qua voce parens, qua sanguine frater,
Ambo sacerdotes te remeare jubent.

Ad pristinam igitur serviendi Deo consuetudinem, atque ad se Augustini præceptionibus restituendum, sociandumque Alipio, hujusmodi incitamentis Licentium impelli nemo non videt. Nec vereor, quin tam vehementibus impulsibus acquieverit. Nam primum juvenis erat, ut diximus, monastico instituto addictissimus, ejusque rudimentis imbutus. Deinde tam efficacibus litteris, vix pervicacissimus, haud ignorans qua manu, quo spiritu, & quo affectu conscriptæ essent, fuisset obluctatus. Præterea idem Licentius obtemperandi Augustino, ac se illius magisterio rursus subjiciendi ardebat cupiditate; quum ita misso ad illum carmine significavit:

Non me dura gelu probiberent frigora cano,
Nec fera tempestas zephyrum, fremitusque Borini,
Quin tua solicito premerem vestigia passu:
Hoc opus ut jubeas tantum.

Qui-

Quibus verbis, ut vidimus, usus est in rem suam Augustinus commode atque opportune. Retineri tantummodo Licentius se ait spe, & cogitatione conjugii; quod tunc minime initum commonstrant posteriores epistolæ, quas laudavi. Hinc in eam adducor sententiam, quam Christianus Lupus citato cap. 1. ac etiam sexto induisse videtur, nec falsam putant Elsius in Encomiast. pag. 433. Crusenius in Monast. p. 1. cap. 11. Torellius ad annum 306. a num. 15. ad num. 21. aliique Nostratium, Licentium nempe talibus exhortationibus attractum ad aliquod Augustini monasterium convolasse. Verum non hoc tantum demonstrandi causa de Licentio plura dixi, quam necessitas postulabat, sed ulterius intentione lectorum animo quædam insinuandi, quæ horum narratio suadet. Sunt hæc erga præceptores obsequium & amor, quæ duo adolescentes addiscere possunt ex Licentii carmine ad Augustinum; solicitudo studiumque ad religionem pertrahendi adolescentulos, honestis connubiis progenitos, ingenioque præstantes, quod epistola Augustini ad ipsum Licentium commonstrat iis, qui in Ordine regendo illius vice funguntur; industria in seligendis viris optimis, quibus juniores aut emendandi, aut erudiendi traduntur, quod potest dignosci ex epistola S. Patris ad Paulinum: cooperatio demum, sanctumque artificium, quibus ad jugum Domini ineundum adolescentes invitandi sunt ac trahendi, quarum rerum specimen exhibent S. Paulini ad Romanianum officiosissimæ & gravissimæ litteræ. Vides qualem prudentiam doceant nos scripta veterum. At reliquum est, ut de Licentii ingenio, studiisque nonnulla attingam: quod proximo numero paucis exequar.

CAPUT IV.

Sublime Licentii ingenium, & in scientiis profectus.

LIcentii ingenium S. P. Augustinus *aureum* appellat, scribens prope finem epistolæ: *Accepisti a Deo ingenium spiritaliter aureum*, selectum scilicet, purgatum, ac rarum. Linguam itidem ob eloquentiam, nitoremque verborum, Licentium habuisse *auream*, Augustinus verbis, quæ paulo supra producta sunt, affirmavit. Paulinus quoque Licentium vocat,

Digitized by Google

vocat, *Jam a pueris ad studia veritatis & sapientiæ, quod utrumque vere est Christus, & omnis boni summum bonum, venerabilis Augustini spiritu & ore flammatum*. Fuit Lucentius Poesi deditus, in eaque multum profecit: nam jam ab anno 386. scripsit de eodem Augustinus ad Romanianum Licentii patrem: *Licentius tibi carmine suavius indicabit; poeta est enim pene perfectus;* ac rursus: *Licentius in Poeticæ studium sic inflammatus est, ut aliquantum mihi etiam reprimendus videretur:* itemque *Licentius fingendis versibus vacavit, quorum amore ita perculsus est, ut propter eum maxime mihi istum sermonem inferendum putarem, quo in ejus animo Philosophia (nunc enim tempus est) majorem partem, non modo quam Poetica, sed quævis alia disciplina, sibi usurpet ac vindicet*. Quandoque etiam excogitandis versibus inhians, clam Licentius de medio prandio surgebat, nil bibens. Legite Augustinum lib. 1. contra Academ. cap. 3. num. 7., lib. 2. cap. 1. num. 10. & lib. 3. c. 1. num. 1. & 7. Ad Philosophiam, ut sanctissimus Præceptor peroptabat, appulit animum. In ea quantum profecerit, ipsa philosophici studii initia aperte demonstrant. Expendantur ipsius Licentii cum Trygetio disputatio quæ continetur in citato libro 1. *contra Academicos*; item altera cum ipso Trygetio, aliisque, in libro *de Beata Vita*: alia itidem cum ipso interlocutore disceptatio in 1. libro *de Ordine*, necnon Dialogi *de Musica*: qui licet inscripti sint *Magistri ac discipuli* nomine, ex vetustioribus tamen MS. eruitur habitos fuisse inter Augustinum, eumdemque Licentium. Observarunt id eruditissimi Patres S. Mauri in *Admonitione* ad libros ipsos de Musica. Licentii verba, quibus desiderium suum significat Augustino, ut operi anno 387. secum inchoato adderet complementum, quæ quidem eo loci Patres Maurini producunt, etiam habentur supra in Vita Augustini cap. 46. Aurei itaque illius ingenii, quo pollebat Licentius etiam num hæc monumenta servantur, sententiæ scilicet laudatis Augustini libris insertæ, atque sæpe commemoratum ad Augustinum carmen, quod incipit,

Arcanum Varronis iter scrutando profundi
Mens hebet, adversamque fugit conterrita lucem.

DE

DE TRYGETIO

CAPUT I.

Quo tempore Trygetius vixerit, cujas fuerit, & quibus scientiis atque exercitiis addictus.



INter illustriores Augustini discipulos, suique instituti sectatores connumerandus est Trygetius, de quo pauca ob injuriam temporum ad nos pervenere. Quæ sequuntur, ex Augustini libris depromsimus. Habuit Trygetius eamdem cum Sanctissimo Protoparente patriam, municipium scilicet Tagastense: ac sub ejusdem disciplina a puero litteris impendit operam in suamet, ut opinor, civitate, ac etiam Carthagine, æmulatus Licentii nobilis, & ingeniosissimi pueri conatus ac diligentiam. Sanctus enim Pater in libro de B. Vita, utrumque, Trygetium ac Licentium num. 6. *cives, & discipulos* suos appellavit, Trygetio primum laudato, eique in disserendo priore loco concesso, quod forte alterum superaret ætate. Discedente tamen Augustino ex Africa, Trygetius Philosophiæ, ceterisque studiis nuncium misit, sola contentus Historia: cui summa cum jucunditate, & cum magno profectu sese applicuit, scribente eodem Augustino lib. 1. de Ordine num. 5. *Trygetium item nobis militia reddiderat, qui tanquam veteranus adamavit Historiam: & jam in libris nonnihil habebamus.* Ex his Augustini verbis, atque ex aliis mox producendis, intelligimus Trygetium militiæ pertæsum ad sanctissimi ac benevolentissimi præceptoris sinum rediisse. Illo autem instigante, ac docente, tam vehementi scientiarum exarsit amore, ut præcedentem diffidiam animique laxitatem insatiabili cura ac voluptate, & uberiori proventu compensaverit. Quare S. P. Augustinus lib. 1. contra Academicos num. 4. ita de Trygetio scribit: *Illum enim quoque adolescentem, quasi ad detergendum fastidium disciplinarum aliquantum sibi usurpasset militia; ita nobis magnarum, honestarumque artium ardentissimum, edacissimumque restituit.* Scripta hæc sunt in agro Mediolanensi, ubi

Digitized by Google

ubi Trygetius interfuit disputationibus *de Beata Vita*, *de Academicis*, & *de Ordine*. Quoniam hæ disputationes habitæ fuerunt anno 386. ad eumdem annum quæ de Trygetio dicenda erant, referenda esse putavi; nam quid postea ei contigerit, me prorsus latet. Arbitror tamen non adeo fuisse inconstantem, ut posteaquam expertus fuerat militiæ incommoda, atque ad Augustinum tanta animi alacritate redierat, eumdem ad sapientiæ ac sanctitatis fastigium properantem iterum deseruerit.

CAPUT II.

Ingenii, quo Trygetius pollebat, probabilia quædam, aliaque certa argumenta.

COmmemorat S. P. Augustinus quamdam Trygetii disputationem habitam cum Licentio, scribens ad Romanianum lib. 1. contra Academicos num. 4. *Disputationem, quam inter se Trygetius & Licentius habuerunt, relatam in litteras tibi misi.* Erit fortasse disputatio aliqua ex iis, quæ in libris de Beata Vita, ac de Ordine continentur: sed nihilominus probabilius crediderim ab illis esse diversam. Nam hæc duo opuscula inter libros de Academicis, iisdemque libris jam inchoatis fuerunt edita, ut constat ex 1. Retract. cap. 2. ac 3. de disputatione autem Trygetii loquitur, ut diximus, Augustinus initio 1. libri adversus Academicos. Ibi præterea testatur jam antea disputationem illam Romaniano a se missam, ut filii sui Licentii in Philosophia profectum deprehenderet, quod dignosci facile poterat ex singulari aliqua illorum duorum adolescentium concertatione. Dum præterea *de Beata Vita*, & *de Ordine* disceptaretur, non soli Trygetius & Licentius collocuti sunt, sed in priori congressu Navigius quoque, Lastidianus, Rusticus, ac puer Adeodatus; in altero idem Navigius & Alipius, quibus & Sancta mater Monica accessit. Haud ergo inverisimile est in 1. contra Academicos significari singularem aliquam Trygetii cum Licentio dissertationem, versantem circa argumentum quoddam philosophicum, ideo ad Romanianum missam, ut lætaretur de filii acumine, ac disputandi peritia. Ea quoque Augustini verba, *Et jam in libris*

bris nonnihil habebamus, quia proximæ sequuntur postquam laudatum est Trygetii erga Historias studium & inclinatio, fortasse innuunt collecta ab eodem Trygetio, litterisque tradita quædam Historiarum fragmenta; tametsi ea verba Augustini universalia sint, atque ad omnes illorum dialogorum personas accommodanda. At missis conjecturis ejusmodi, ex prælaudatis disceptationibus *de Academicis*, *de Beata Vita*, ac *de Ordine*, sufficienter præstantissimum Trygetii ingenium deprehenditur; nobisque non succensendum existimamus, propterea quod eumdem Trigetium in classe illustrium Augustini discipulorum collocaverimus.

CAPUT III.

Proloquia nonnulla a Trygetio adhuc adolescentulo inter disputandum prolata.

At silentio prætereundum non est ea ore Trygetii cum aliis disputantis proloquia quædam, sententiasque excidisse, quæ axiomatum loco haberi queant: ex quibus nonnulla ex præcitatis libris duxi expromenda, ut quisque percipiat qua mentis acie præditus esset adolescentulus, a quo inter colloquendum, eaque occasione, in qua non omnia solent esse librata, hujus generis eloquia prodierint. Recitabo autem ex multis viginti tantum, ne videar nimium verbosus, atque in Trygetii laudibus, quam in virorum doctissimorum celebratione prolixior. I. *Beatum volumus esse perfectum in omnibus sapientem*. II. *Perfectus non est, qui adhuc veritatem requirit*. III. *Non potest beatus esse, quisque id, quod magnopere concupiscit, assequi nequit*. IV. *Potest homo beate vivere, si vivat secundum eam animi partem, quam dominari in homine fas est*. V. *Nec secundum rationem vivere, nec beatus omnino esse videtur quisquis errat*. VI. *Ut non erret homo, quærit; sed errat cum minime invenit quod quærit*. VII. *Errantis est semper quærere, & nunquam invenire*. VIII. *Sapientia recta via vitæ est*. IX. *Nihil est fœdius risu irrisione dignissimo*. X. *Sapientia est via recta, quæ ad veritatem duxit*. XI. *Nullius verbi in animis nostris apertiorem notionem natura esse voluit, quam sapientiæ*. XII. *Quum res nota sit, non debemus de verbis calumnias aliquas commovere*. XIII. *Deum*

Digitized by Google

habet qui facit quæ Deus vult fieri. XIV. *Manifestum est nullius rei egentem beatum esse, omnem vero egentem esse miserum*. XV. *Nihil est medium inter miserum & beatum*. XVI. *Egere est sapientiam non habere*. XVII. *Maneat pœna nostra, ut ea ipsa, quæ nos illicit fama, flagello proprio a sui amore deterreat*. XVIII. *Omnis vita stultorum quamvis per eos ipsos minime constans, minimeque ordinata sit, per divinam tamen providentiam necessario rerum ordine includitur, & quasi quibusdam locis illa ineffabili, & sempiterna lege dispositis nullo modo esse sinitur, ubi esse non debet*. XIX. *Angusto animo ipsam solam stultorum vitam considerans, veluti magna repercussus feditate, avertatur*. XX. *Qui mentis oculos erigens atque diffundens, simul universa collustrat, nihil non ordinatum, suisque semper veluti sedibus distinctum dispositumque reperiet*. Ex his paucis, quæ ex prælaudatis disputationibus depromere mihi libuit, apparet qua verborum sententiarumque gravitate loqueretur, & quam sollicito ac festinante gressu ad Philosophiæ arcem tenderet praclarus ille adolescens: de quo dictum hactenus.



DE

Digitized by Google

DE PROFUTURO
EPISCOPO.
CAPUT I.

Profuturi cum Augustino amicitia, ætas, Episcopatus, & apparitio post mortem.



Religiosissimus vir Profuturus, quem nostratium quidam etiam Sancti titulo cohonestant, Augustino Parenti nostro singulari amicitia, ejusdemque instituti professione conjunctissimus fuit. Nam S. Pater epistola 38. alias 149. ei significans infirmitatem suam, quæ raghadis eruptione, fluoris scilicet, quem hæmorroides dicunt, ita laborabat, ut dolore ac tumore prominentium venarum, nec ambulare posset, nec sedere; id Profuturo hac familiari narratione scribens, *Nosti*, inquit, *hæc omnia; sed quia mihi es alter ego, quid libentius tecum loquar, nisi quod mecum loquor? Commendamus ergo sanctis orationibus tuis & dies & noctes nostras, ut oretis pro nobis, ne diebus intemperanter utamur, ut noctes æquo animo toleremus*. Commemorat eadem in epistola S. Pater mortem Megalii Calamensis Episcopi, ac Primatis Numidiæ, cui in episcopatu successit Possidius, in primatu autem Crescentianus; ut constat ex synodo Carthaginensi, anno 397. celebrata. Scribente hæc Augustino fluxerant a depositione corporis Megalii dies ferme vigintiquatuor; quare scire amat quis in eodem primatu successerit, haud ignorans in hujusmodi electione Profuturi consilium atque prudentiam plurimum valuisse. Hinc colligo Profuturum jam fuisse episcopum: cumque ea epistola data sit anno 397. episcopatum vero ille brevi tempore administraverit; arbitror anno 398. plus, minusve, non autem anno 396., ut visum Aloysio Torellio, Profuturi obitum consignandum. Cogitaverat Augustinus anno 395. Profuturum mittere ad Hieronymum in Palæstina commorantem, ac videtur in epistola 28. olim 8. scri-

Digitized by Google

pta eodem anno 395. paulo ante Augustini ordinationem, ipsum Profuturum fuisse jam accinctum itineri, immo & missum: nam in eadem epistola num. 1. Sanctus Pater ita Hieronymum alloquitur: *Nequaquam impudenter, quasi aliquis ignotus, commendo Germanitati tuae fratrem Profuturum, quem nostris conatibus, deinde adjutorio tuo vere profuturum speramus; nisi forte quod talis est, ut ipse tibi per eum fiam commendatior, quam ille per me*. At revera dum Profuturus ad Hieronymum proficisci disponit, creatur episcopus, nec laudatae Augustini litterae tunc ad Hieronymum delatae sunt, ut Sanctus Pater affirmat epistola altera 10. num. 71. quam misit per Cyprianum diaconum. In hac enim epistola serius conscripta, scilicet anno 403. ita num. 2. legitur: *Primas etiam quas ad te adhuc presbyter litteras praeparaveram mittendas per quemdam fratrem nostrum Profuturum, qui postea collega nobis factus, jam ex hac vita migravit, nec eas tunc ipse perferre potuit, quia continuo dum proficisci disponit, episcopali sarcina detentus, ac deinde in brevi defunctus est, etiam num mittere volui*. Eruitur hinc, Profuturum ad episcopatum fuisse evectum eodem anno 395. quo & Augustinus consecratus fuit collega Valerii. Ac sane anno 396. quo S. Paulinus scripsit ad Romanianum epistolam inter Augustinianas 32. alias 36., in Operibus autem Paulini 46. Profuturus vivebat, dignitate fulgens episcopali: Paulini namque epistola sic incipit: *Pridie, quam has daremus, reversis ex Africa fratribus nostris, quorum expectatione nos pendere vidisti, optatissime sanctorum, & carissimorum virorum, inde epistolas receperamus, idest, Aurelii, Alypii, Augustini, Profuturi, Severi, jam omnium pariter episcoporum*. Fuisse Profuturum episcopum Cirthensem videtur colligi ex libro Augustini de unico Baptismo contra Petilianum cap. 16. num. 29. At cum eo loci Profuturus dicatur *ante paucissimos annos defunctus*, ille autem de unico baptismo liber editus sit circa annum 410. oriri potest suspicio aliqua, de altero ejusdem nominis episcopo ibi sermonem fieri. Fuisse autem Profuturum episcopum Calamensem scribit Baronius ad annum 395. num. 43. Sed cum ille ad episcopatum promotus fuerit vivente adhuc Megalio ejusdem urbis episcopo, Baronio subscribere nequaquam possumus. Certe Profuturum nostrum brevi portasse se episcopalem sarcinam, testa-

testatur citata epistola 71. ad Hieronymum Augustinus. Idem Profuturus post obitum apparuit Evodio, qui petens ab Augustino solutionem quaestionum quarumdam spectantium ad animas a corporibus solutas, inquit: *Sic ergo & nostri, quos praemisimus, aliquando veniunt, ipsi apparent per somnium, & loquuntur. Nam memini me ego ipse & Profuturum, & Privatum & Servilium, quos memini sanctos viros de monasterio processisse, locutos mibi, & ita factum fuisse, ut dixerunt*. Videsis epistolam Evodii inter Augustinianas 158. olim 258. num. *9*.

CAPUT II.

De Monastico Profuturi Instituto.

MOnasticam vitam Profuturum duxisse affirmant omnes nostri Ordinis Historiographi, Marquez cap. 10. §. 2. Ludovicus de Angelis in schedis ab Elsio laudatis, Rivius lib. 1. Vit. Augustini cap. 2. §. *16*. & lib. 4. §. 1. c. *9*. Praecitatus Elsius in Encomiastico pag. *595*. Alexius de Meneses lib. MS. de Antiquitat. Ordinis cap. 5. & *6*. Herrera in Alphabeto pag. 257. Torelli ad annum *396*. num. 7. aliique omnes. Errant tamen, qui hunc Profuturum, de quo in praelaudatis Augustini epistolis, confundunt cum Profuturo altero, qui circa annum *398*. ex Africa in Lusitaniam profectus fundasse dicitur monasterium Bracarense, atque ad sedem illius urbis evectus ann. 400. decessisse. Fefellit enim istos nominis similitudo; nec fieri potest, ut qui paulo antea episcopus Cirthae seu Constantinae, vel alterius in Africa civitatis obierat, ad Bracarensem Archiepiscopatum promoveretur. Ita ratiocinatur doctissimus Pater Herrera in Alphabeto, & Cardinalis Norisius in Hist. Pelag. lib. 2 cap. 8. At dum ipse Herrera putat Profuturum Augustini discipulum non fuisse fundatorem praedicti monasterii Bracarensis, atque ob invictum momentum, quod nuper attigimus, Pennotto libro 1. Hist. Tripartitae cap. 55. num. 2. oppugnanti Marquesium ingenua sinceritate subscribit, potuit & ipse in errorem induci nominis similitudine. Enimvero a Profuturo ex Africa profecto in Lusitaniam provinciam, monasterium Bracarense fuisse fundatum, praeter nostrates affirmant Rodericus de Acunna in Hi-

storia

ſtoria Eccleſiaſtica Bracarenſi p. 1. cap. 55. num. 7. & 8. ac Julianus Toletanus in Chronico ad annum 398. quos idem Herrera producit. Diſtinctis autem duobus Profuturis, quos alio etiam ex capite diſtinguere neceſſum eſt, quum idem non potuerit ſimul in Africa & in Luſitania ſedere, evaneſcit ſpecies quælibet oppoſitionis. Ut ad Profuturum, de quo in præſentia agitur, revertatur oratio; hunc fuiſſe inſtituti monaſtici ſectatorem, atque profeſſione Auguſtinianum, dubitare non poſſumus. Commonſtrat id magna ipſum inter & Auguſtinum amoris neceſſitudo, ob quam illum, tanquam alterum ſe exiſtimabat, ut legimus in epiſtola 38 &, quod ibidem aſſeritur, ſecum itinera, quando e monaſterio diſcedere cogebatur, agebat; eique tanquam benevolentiſſimo fratri Severum, & qui cum eo ducebant communem vitam, familiariter commendabat. Accedit quod illum ad Hieronymum mittere cogitaverat; quod humillimus Pater nonniſi de fratre, filioque ſuo deliberaſſet. Ex epiſtola demum Evodii aperte conſtat eumdem Profuturum ex *monaſterio* fuiſſe profectum. Quum autem Profuturus cum Auguſtino vixerit, priuſquam ad epiſcopatum uterque promoveretur, ut conſtat ex dictis, ideoque monachus fuerit, priuſquam Clericis Hipponenſibus communis vita in Epiſcopio præſcriberetur; infertur ex iis, quæ in Vita Auguſtini diſputata fuerunt, Profuturum fuiſſe Monachum, non Canonicum, ejuſdemque Ordinis, quem nos profitemur.

CAPUT III.

De Profuturi ſapientia, ac doctrina.

QUoniam vero Profuturus erat unus ex iis epiſcopis, qui, ut inquit in Vita Auguſt. cap. 11. S. Poſſidius, ex monaſterio, quod per ipſummet Auguſtinum eſſe, & creſcere cœperat, magno deſiderio Eccleſiæ pax atque unitas popoſcerat & conſecuta eſt, unde per multos & in multis ſalubris Eccleſiæ doctrina, non ſolum per omnes Africæ partes, verum etiam in tranſmarinis, per libros editos, necnon in græcum ſermonem tranſlatos innotuit; haud dubitandum eſt, quin ipſe Profuturus, ex iiſdem primis epiſcopis unus, doctrinæ fama atque celebritate claruerit. In eam magis adducor ſententiam, quod S. Pater prælaudata epiſtola triceſima octava ſatis innuat

Digitized by Google

nuat se Profuturi consuetudine familiarissime usum; atque ab ejus prudentia attenderit optimam, primatis Numidiæ in locum Megalii nuper defuncti electionem, cujus caussa suborta erant scandala ac dissensiones: ipsi quoque Profuturo commendaverit negotia quædam Victoris, qui ex monasterio Hipponensi Constantinam, idest, Cirtham perrexerat. Ex epistola quoque S. Patris ad Hieronymum scripta, ut diximus, anno 395. ineunte, non unum, sed triplex sapientiæ ac prudentiæ Profuturi eruitur argumentum. Nam principio affirmans Augustinus Profuturum talem esse, ut potius Augustinus per illum, quam ille per Augustinum fieret apud sanctissimum, doctissimumque Bethleemitici specus cultorem commendatior, suam de Profuturi merito ac sapientia existimationem paucis quidem, sed manifestis verbis significat. Deinde cum Augustinus hanc ad Hieronymum legationem excogitasset, ut plura circa utriusque studia communicaret, & secum ageret omnium Ecclesiarum Africanarum nomine de interpretandis vertendisque in Latinum Græcis scripturis, de septuaginta Interpretum auctoritate, atque de reprehensione Petri facta a Paulo: cum, inquam, doctissimus ad doctissimum destinasset ex sua familia unum, ad pertractandum de iis, aliisque gravissimis ac difficillimis controversiis idoneum; censendum est, selectum præ ceteris ad hoc muneris haud vulgari doctrina fuisse exornatum. Verum non opus est uti conjecturis, quando S. Pater diserte Profuturi conditionem demonstrat, scribens num. 6. ejusdem epistolæ: *Multa alia cum sincerissimo corde tuo loqui cuperem, & de Christiano studio conferre: sed huic desiderio meo nulla epistola satis est. Uberius idipsum possum per fratrem, quem miscendum & alendum dulcibus atque utilibus sermocinationibus tuis misisse me gaudet. Et tamen, quantum vellem, nec ipse (quod pace ejus dixerim) fortissan capit: quamquam nihilo me illi prætulerim. Ego enim me fateor tui capaciorem: sed ipsum video fieri pleniorem, quo me sine dubitatione antecellit: & postea quam redierit, quod domino adjuvante prosperatum iri spero, cum ejus pectoris abs te cumulati particeps fuerit; non est impleturus, quod in me adhuc vacuum erit atque avidum sensuum tuorum. Ita fiet ut & ego etiam tunc egentior sim, ille copiosior.* Atque his Augustini verbis quæ de Profuturo dicenda mihi erant, absolvo.

DE

DE NEBRIDIO.

CAPUT I.



Ebridius, quem summopere Augustinus commendat, non debet a nobis præteriri silentio. Fuit is patria Carthaginensis, honesto loco natus, & facultatum, bonorumque non indigens; quæ tamen invicto ac generoso animo dereliquit, & ex Africa in Italiam paulo post Augustinum venit, non aliam ob causam, nisi ut Augustini consuetudine frueretur, & cum illo litterarum otio vacaret. Promeruit idcirco præstantissimus juvenis, ut S. Pater lib. 6. Confess. cap. 10. n. 17. hæc de illo scriberet: *Nebridius etiam, qui relicta patria vicina Carthagini, atque ipsa Carthagine, ubi frequentissimus erat, relicto rure paterno optimo, relicta domo & non secutura matre, nullam ob aliam caussam Mediolanum venerat, nisi ut mecum viveret in flagrantissimo studio veritatis, atque sapientiæ: pariter suspirabat pariterque fluctuabat, beatæ vitæ inquisitor ardens, & quæstionum difficillimarum scrutator acerrimus*. Alio in loco ejusdem operis S. Pater appellat Nebridium adolescentem *valde bonum & valde cautum*: atque ipse Nebridius irridens Astrologorum divinationes, ab illis consulendis Augustinum dehortabatur. Adisis lib. 4. cap. 6. num. 3. Tanto autem amore illum Augustinus prosequebatur, ut amicum carissimum, adolescentem mirabilis animæ, aliisque titulis amore & existimatione plenissimis eum appellaret. Docuit Mediolani Grammaticam una cum Verecundo, non alicujus commodi cupiditate, sed quia Verecundus aliquem Augustini sodalium petierat, qui ei subdoceret; Nebridius vero amicus dulcissimus ac mitissimus noluit officio benevolentiæ ipsius Augustini petitionem contemnere. Studuit omnibus secundum hoc sæculum majoribus latere, devitans omnem inquietudinem animi, ac volens hunc habere liberum, & quam multis posset horis feriatum ad legendum, vel audiendum aliquid de sapientia. Cum Augustinus in villa Verecundi statuisset abjicere professionem rhetori-

thori-

toricæ & Christianam fidem amplecti; Nebridius, tametsi nondum baptizatus, magnopere lætatus est : nam & ipse deposito errore, in quo aliquandiu versatus fuerat putans cum Manichæis Verbum divinum assumpsisse corpus phantasticum, tunc ab illa hæresi emergens, & nondum imbutus Ecclesiæ Sacramentis, inquirebat ardentissime veritatem. Non multo post conversionem & regenerationem Augustini & ipse Nebridius baptismum suscepit, eamdemque iniit vivendi rationem, Deoque serviendi propositum. Reversus in Africam non recepit se cum Augustino in monasterium Tagastense, quoniam necessum illi fuit paternam domum prope Carthaginem adire, ut sibi sanguine coniunctos a Christi fide alienos Domino lucrifaceret. Domi tamen eo fine moram agens ad Augustinum frequenter litteras conscribebat, nunc varias quæstiones proponens, nunc vero de solitudine monastica & communi vita sermonem faciens. Agam de iisdem litteris paulo infra. Sane Nebridius brevi domesticos omnes ad Christi fidem pertraxit, inter quos insignem fratrem Victorem nomine. Quamdiu domi permansit, in castitate & continentia perfecta Deo servivit, ut virum Augustini sodalem decebat. Verum dum flagrat desiderio revertendi ad patrem amicumque benevolentissimum, morte raptus est immatura. Audiamus Augustinum hæc de Nebridio scribentem lib. 9. Confess. cap. 3. num. 6. *Non multo post conversionem nostram, & regenerationem per baptismum tuum, ipsum etiam fidelem Catholicum castitate perfecta atque continentia tibi servientem in Africa apud suos, cum tota domus ejus per eum Christiana facta esset, carne solvisti, & nunc ille vivit in sinu Abraham. Quidquid illud est, quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus vivit, dulcis amicus meus, tuus autem Domine adoptivus ex liberto filius. Nam quis alius tali animæ locus? Ibi vivit, & unde multa interrogabat homuncionem inexpertum, jam non ponit aurem ad os meum; sed spiritale os ad fontem tuum, & bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua sine fine felix*. Consignant nostrates Nebridii obitum anno 391. ac certe habentur plures Augustini ad Nebridium epistolæ datæ circa ann. 389. Quoniam vero inverisimile est tanto fœdere conjunctos per biennium cessasse a litterarum consuetudine, arbitror Nebridii obitum ultra annum Domini 390. non esse protrahendum.

Oo CA-

CAPUT II.

De Nebridii ingenio, ac vehementi ejus in sapientiam amore.

QUanta animi alacritate Nebridius litteris daret operam, & quantum studii impenderet ut veritatem consequeretur, ceterosque ad illum perduceret, ex dictis manifestissimum esse puto. Egregii enim animi indicia sunt, patriam, parentes, charos, ac temporalia commoda deserere solius sapientiæ acquirendæ causa. Mari etiam se committere, exterasque regiones peragrare ut cum Augustino dies omnes humanarum, divinarumque rerum contemplatione insumeret, cum singularis amicitiæ, tum maximæ honestatis ac probitatis est argumentum. Præstantissimum autem Nebridii ingenium ostendit primo vis illa persuadendi, qua adhuc adolescentulus Augustino juveni ferventissimo ea quæ fugienda erant, facile reddebat odiosa. Quod etiam inter ceteros Augustini socios Nebridius selectus sit, qui cum Verecundo in urbe nobilissima Mediolani pueros formaret, idque ageret absque lucri cupiditate & in gratiam amici, manifestat in illo quamdam supra ætatem animi, ingeniique magnitudinem. Illius insuper in reducendis a Gentilium superstitione parentibus, fratribus ceterisque sibi sanguine conjunctis ardentissimum studium, atque ea in re impensus labor, & felicissimus exitus doctrinam cum pietate, sapientiam cum religione, gratiam cum eloquentia commonstrat. Quæstiones demum difficiles, non brevi aliqua consideratione agitabat, sed in iis diu multumque versatus expediebat omnes difficultates, ægerrime ferens si cum eo differentes de rebus obscurissimis, ac longa disquisitione tractandis, summarie breviterque fabularentur. Quamobrem S. P. Augustinus respondens Bonifacio episcopo, qui ab illo difficilium quarumdam quæstionum responsionem brevissimam flagitaverat epistola 98. alias 23. num. 8. inquit: *His litteris tuis relectis, & quantum temporis angustiæ sinebant consideratis, recordatus sum Nebridium amicum meum, qui cum esset rerum obscurarum ad doctrinam pietatis maxime pertinentium diligentissimus & acerrimus inquisitor, valde oderat de quæstione magna responsionem brevem: & quisquis hoc poposcisset, ægerrime ferebat, eumque, si ejus persona pateretur, vultu indignabundus, & voce cohibebat, in-*

dignum

dignum deputans qui talia quæreret, cum de re tanta quam multa dici possent deberentque nesciret.

CAPUT III.

Mutuæ Nebridii, & Augustini Epistolæ recensentur.

NOnnullæ Nebridii ad Augustinum, & Augustini ad Nebridium servantur adhuc Epistolæ, ac sunt in novis editionibus a tertia usque ad decimamquartam. Epistola tertia est Augustini, sed aliam priorem Nebridii supponit, in qua agebatur de beatitudine, & quæ desideratur. In ea tamen epistola tertia significat Augustinus, quantum Nebridii epistolæ forent dignæ lectu, scribens in fine: *Provocaverim te ad epistolam longiorem, peto ut paulo diutius te legam. Nam non queo tantum dicere, quantum volupe est legere te.* Quarta item epistola Augustini est; atque inde colligimus alias scriptas a Nebridio, quibus familiari libertate ab amico petierat, quantum profecisset *in sensibilis atque intelligibilis naturæ discernentia*. Epistolæ quinta & sexta sunt Nebridii: in quarum prima brevi & eleganti optat ut Augustinus in rus suum concedat, & quasi angitur æmulatione, quod nimium ametur a civibus Tagastensibus; vellet enim, ut a negociis aliquantulum cessaret, ac secum litterarum otio frueretur. In altera autem epistola quærit Nebridius quid sit discriminis inter phantasiam ac memoriam; commendatque Augustini epistolas, quas a se ait servari ut oculos suos, memorando hoc elogio; *Illæ mihi Christum, illæ Platonem, illæ Plotinum sonabunt. Erunt igitur mihi & ad audiendum propter eloquentiam dulces, & ad legendum propter brevitatem faciles, & ad intelligendum propter sapientiam salubres*. Huic epistolæ respondet Augustinus septima, in qua ostendit memoriam absque phantasia esse posse, phantasiam vero nonnisi ex sensibus corporis derivare. Imaginum etiam, quas phantasias dicunt, tria genera explicat, quorum unum est sensis rebus impressum, alterum putatis, ratis tertium. In epistola octava petit Nebridius ab Augustino, quomodo imagines ac somnia subrepant dormientibus, & qua ratione a superioribus potestatibus, vel a dæmonibus inserantur. Huic respondens Augustinus epistola 9. in qua laudat Nebridii

ingenium, commendat epistolas, solvitque propositas quæstiones explicando quomodo animus vestigia sui motus figat in corpore, appareantque illa *aereis æthereisve animantibus*. Puto horum animantium nomine Augustinum significasse dæmones; quibus certe ea ætate corpus aliquod attribuebat. Proximæ quinque epistolæ sunt Augustini: sed inde alias scriptas fuisse a Nebridio aperte colligimus. Enimvero epistola decima ait Augustinus receptas a se litteras Nebridii recentissimas, quibus eum arguebat, quod consulere negligeret, ut simul vitam traducerent. Epistola undecima inquit Augustinus sibi adhuc respondendum esse permultis Nebridii litteris: *in quibus*, ait, *tam multas quæstiones reperi, ut etiam si facile dissolvi possent, ipso acervo cujusvis ingenium, otiumque superarent: tam vero difficiles sunt, ut si una earum mihi esset imposita, non dubitarem me onustissimum confiteri*. Ex epistola duodecima colligimus, quod Nebridius querebatur se plures ad Augustinum epistolas misisse, quam ab illo acceperit; quod S. Pater ita repellit: *Etsi rescribendo par esse non valeo; tamen non minore a me diligentia servantur litteræ tuæ, quam frequentantur abs te*. Ex epistola decima tertia eruitur inter Nebridium & Augustinum crebro fuisse disputatum de quodam *quasi corpore* animæ, quod *vehiculum* appellabant; quam tandem quæstiunculam Augustinus dimittendam existimavit, quoniam videbatur posse ex illa gigni temerariam nimis & nugatoriam opinionem. Demum ex epistola XIV. cognoscimus, Nebridium alias ad Augustinum dedisse litteras, quibus moverat nonnullas de Sole quæstiones: quibus S. Pater responsurus inquit: *Recentissimis litteris tuis respondere malui, non quod contempserim præcedentia quæsita tua, minusve me delectaverint; sed quod in respondendo majora quam opinaris molior*. Hinc vero colligimus desiderari plurimas Nebridii epistolas: quamvis ex hactenus laudatis, sive ipsius Nebridii, sive Augustini, quæ inter annum 387. & 389. scriptæ fuerunt, aperte constat continuo illum sapientiæ sibi comparandæ incubuisse, atque tam amoris necessitudine, quam studiorum æmulatione cum Augustino certasse.

DE

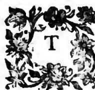
Digitized by Google

DE EVODIO

EPISCOPO UZALENSI.

CAPUT I.

Rerum ab Evodio gestarum Epitome.



Agaste in Africa, ubi & Augustinus natuest, Evodius, quem nostrates omnes inter Sanctos recensent, ex honestis parentibus ortum duxit. Adolescens castra aliquando sequutus fuit; sed temporalium rerum vanitate percepta, militiam reliquit, statuitque Deo tantum servire. Quum itaque Catechumenus esset, baptismum suscepit, antequam ad Deum converteretur, ac baptizaretur S. P. Augustinus: quo præcise anno, ignoratur. Audita vero ejusdem Augustini fama, ac mirabili conversione, Evodius, qui forte per id temporis Mediolani commorabatur, sese eidem Augustino adjunxit, societatem cum illo iniit, simul vitam agere statuit, & monasticæ vitæ se addixit. Aperte hæc S. Pater enarrat lib. 9. Confess. cap. 8. his verbis: *Qui habitare facis unanimes in domo, consociasti nobis & Evodium juvenem ex nostro municipio. Qui cum agens in rebus militaret, prior nobis ad te conversus est, & baptizatus, & relicta militia sæculari, accinctus in tua. Simul eramus, simul habitaturi placito sancto. Quærebamus quisnam locus nos utilius haberet servientes tibi, pariter remeabamus in Africam.* Hoc in loco Augustinus singillatim Evodii meminit, quamquam itineris sui socios alios haberet; inter quos fidissimum omnium amicorum Alipium, Navigium fratrem, Adeodatum filium, Monicam matrem: quod forte sancti illius *placiti*, quod meratum est nuper, Evodius videretur esse tenacior. Interfuit Evodius Ostiæ morti Sanctissimæ Matris; & aliis, maxime puero Adeodato, flentibus, ipse Psalterium arripuit, cæpitque Psalmum centesimum, *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine*, cantare, cui respondebat omnis domus. Docuit nos sanctus juvenis, in obitu parentum, amicorumque orandum esse,

non

non flendum. Diximus alibi, post mortem matris, sive, ut aliis placet, paulo antea, idest labente anno 387. Augustinum scripsisse Romæ librum *de quantitate animæ*, ibique inchoasse libros *de libero arbitrio*, quos presbyter absolvit in Africa. Iis itaque in libris Evodius collocutoris personam egit. In Tagastensi primum, deinde in Hipponensi monasterio simul Deo servientes Augustinus, Evodius, aliique fratres cohabitarunt. Inde Evodius unus ex decem, quos cap. II. enumerat S. Possidius, electus est ad regendam Ecclesiam Uzalis, urbis Africæ, quæ prope Uticam jacet excisa. Servavit tamen cum Augustino, & cum aliis sodalitii sui fratribus pristinam consuetudinem; extatque etiamnum celebris Evodii ad S. Patrem epistola, inter Augustinianas 158. alias 258. Ad eum quoque scripsisse de monasterio Adrumeti Valentinum Abbatem, quando in eo monasterio graves circa gratiam Christi, & prædestinationem Sanctorum exortæ sunt controversiæ, infertur ex ejusdem Valentini epistola ad Augustinum, nunc inter Augustinianas 216., olim 256. Valentino rescripsisse Evodium constat ex Historia *Prædestinati* Jacobi Sirmondi, qui litteras Evodii invenit in vetusto Codice S. Maximi Trevirensis, earumque fragmentum inseruit primo capiti ejusdem historiæ. Disputasse Evodium cum Proculiano Donatista, inferimus ex Augustini epistola 33, alias 147. ad ipsum Proculianum. Contigit hæc disputatio, cum Evodius adhuc esset monachus, & circa annum Christi 396. Promotus vero ad episcopatum interfuit Africanis Conciliis, quæ in Causis Donatistarum & Pelagianorum celebrata fuerunt; ac dignus habitus est, qui a Synodo Carthaginensi anno 404. una cum Theasio episcopo mitteretur ad Honorium Imperatorem pro defensione rerum Ecclesiasticarum adversus Donatistas & Paganos. Legationem hanc consignant P. Herrera in Alphabeto, aliique nostratium, anno 407. Coss. Honorio VII. & Theodosio II. Aug. At Baronius ad annum 404. num. 123. scribit legationem hanc evenisse hoc anno, Coss. Honorio VI. & Aristeneto, producitque *Commonitorium* Concilii ad eosdem episcopos, in quo continentur quæ ab Honorio petenda erant. Meminit hujus legationis S. P. Augustinus in epistola 50. ad Bonifacium, nunc 185. num. 26. Sunt qui putant Evodium in itinere ab iisdem Donatistis obtruncatum, martyrem occubuisse: at hi errant, ut mox ostendam, quamvis

vis idem error colligi possit etiam ex dictis, quum Evodius noster vixerit, quando exortæ sunt Adrumetinorum dissensiones. Perspicuum est has referendas esse ad annum Christi 427. Eapropter ad hunc annum, non vero ut fecerunt Herrera, Torellius, aliique ad annum 424. hanc Evodii memoriam proferendam existimavi. Quæ ulterius vir ille gesserit, & num supravixerit, ignorare me fateor.

C A P U T II.

Evodii Martyrium exploditur.

DIxi nonnullos asserere, quod Evodius a Synodo Carthaginensi ad Imperatorem Honorium missus cum Theasio a Circumcellionibus Donatistarum occisus fuerit, & coronatus martyrio. Id scribit Ambrosius Staibanus Farentinus in *Templo Eremitano* pag. 157., ubi etiam hujus martyrii annum diemque assignat, annum quadringentesimum septimum, diem vero sextam Octobris. Quare Philippus Ferrarius in suo Martyrologio, quum Staibanum legisset, quem etiam laudat, ad diem 16. ejusdem mensis ait: *In Africa S. Evodii Episcopi Uzalensis, & Martyris, a Donatistis ob fidem Catholicam occisi.* In designando anno lapsum Staibanum, arbitror constare ex dictis; in die vero e Staibano exscribenda litteram I. notam articuli Ferrarius pro nota numerali accepit: sed circa Evodii martyrium deceptus est uterque. E sua enim legatione rediisse Evodium demonstrant ipsius litteræ ad Augustinum datæ anno 414. & Valentini ad eumdem Evodium datæ anno 427. Idem evincitur ex epistola Augustini ad ipsum Evodium conscripta eodem anno 414. Videtur idem erui ex epistola S. Patris 80. alias 65. ad Paulinum & Tharasiam, ubi S. P. ait: *Pauca illico hæc arripui dictanda atque mittenda, prolixioris epistolæ me confitens debitorem, cum post reditum venerabilium fratrum nostrorum collegarum meorum Theasii & Evodii, primum vestri ex parte satiatus fuero.* Ex qua Augustini epistola intelligimus Evodium in Italiam pervenisse incolumem, ejusque reditum in Africam vehementer fuisse ab Augustino exspectatum. Extant quoque libri de miraculis S. Stephani jubente Evodio conscripti, posteaquam Reliquiæ beatissimi

fimi Protomartyris a Paulo Orofio in Africam fuerunt tranflatæ : quod non contigit ante annum 416. Non uno itaque ex capite difpungitur Evodii martyrium ab anno 407. Verum tamen eft, quod Evodius ac Theafius poft fuum in Africam reditum a Donatiftis vexati, verberibufque affecti fuerunt : nam legitur in Concilio Africano anni 408. *Baffo & Philippo viris clariffimis Cofs. tertio Idus Octob. Carthagine. In hoc Concilio receperunt legationem Reftitutus & Florentius Epifcopus contra Paganos & Hereticos; eo tempore, quo Severus & Macarius occifi funt, & propter eorum caufam Evodius & Theafius & Victor epifcopi cæfi funt.* Quo in loco *cæfi funt*, quum opponatur *Occifi funt*, afflictationem verberum, non mortem fignificat : Aut fi de morte ea verba intelligenda effe contendas; afferere cogimur hunc Evodium *cæfum*, effe diverfum ab Evodio epifcopo Uzalenfi : quem martyrio anno 407. aut fequenti non occubuiffe, quæ dicta funt nuper manifeftiffime oftendunt.

CAPUT III.

De fingulari fapientia Evodii.

Quali autem Evodius fapientia polleret, cognofci principio poteft ex illius cum Auguftino dialogis. Etenim de *Quantitate animæ* ipfe Evodius num. 1. quæftiones proponit, & quidem fubtiles rectaque methodo digeftas. Objicit quoque Auguftino quæftiones illas folventi difficultates complures n. 3. 4. 6. aliifque. Dignofcitur ex iifdem quæftionibus a n. 13. ad 19. Evodium mathefeos etiam fuiffe peritum. Oftendit præterea num. 50. fe in libris quoque Poetarum fuiffe verfatum, nonnulla producens ex libro fecundo Odyffeæ de cane Ulyffis : a quo poftea num. 54. progreditur ad differendum de vi fentiendi belluarum. Qua in re Auguftinus Evodio demonftrat in brutis effe fentiendi facultatem a ratione fejunctam; quod negant modo Phyfiologi beftiarum animas machinis æquiparantes. Sed piget quidquid eo loci ingeniofe ab Evodio inquiritur, & traditur ab Auguftino, profequi fingulatim. Sublimiora funt quæ Evodius ait differens *de libero arbitrio* cum S. Patre. Evodii eft namque proloquium illud,

Non

Digitized by Google

Non ſane ideo malum eſt quia vetatur lege , ſed ideo vetatur lege quia malum eſt ; aliud item : *Quiſquis alteri facit quod ſibi fieri non vult , male utique facit* . Tum proximum : *Nullo modo perperam punit , qui punit eum , qui volens & ſciens malum perpetratur* : itidem ſequentia : *Apparet cupiditatem eſſe earum rerum amorem , quas poteſt quiſque invitus amittere : multo eſt mitius eum qui alienæ vitæ inſidiatur , quam eum qui ſuam tuetur occidi : Stultus eſt , in quo mens ſummam poteſtatem non habet : Magnam quidem iſtam pœnam eſſe judico , & omnino juſtam , ſi quis jam in ſublimitate ſapientiæ collocatus , inde deſcendere , ac libidini ſervire delegerit* ; aliaque bene multa , quæ axiomatum loco ſtare poſſunt . Illud præterea ſapientiæ Evodii argumentum eſt , quod Proculejanum ita ſuperaverit , ut is convictus quereretur Evodium contumelioſe reſpondiſſe , pro ſua imperitia convicia ipſe potius obtrudens . Sed Auguſtinus hæc pro Evodio ad Proculejanum ſcripſit laudata epiſtola 33. *Audivi quidem de memorato fratre te fuiſſe conqueſtum , quod neſcio quid tibi contumelioſe reſponderit : quod , quæſo te , ne illam contumeliam putes , quam certum mihi eſt non de ſuperbo animo proceſſiſſe ; novi enim fratrem meum : ſed ſi quid in diſputando pro fide ſua , & pro Eccleſiæ caritate dixit fortaſſe ferventius , quod tua gravitas nollet audire , non illa contumacia , ſed fiducia nominanda eſt . Collatorem enim & diſputatorem , non aſſentatorem & adulatorem ſe eſſe cupiebat* . Alterum præſtantium meritorum , prudentiæ , ac doctrinæ Evodii argumentum eſt , quod a Synodo Carthaginenſi , ut ſupra diximus , ad Imperatorem Honorium miſſus fuit , pro rebus graviſſimis , atque ad totius Africanæ Eccleſiæ fidem , religionem atque tranquillitatem ſpectantibus . Demonſtrat inſuper ſummam Evodii ſapientiam , quod de Valentino Adrumetinorum monachorum Abbate narravimus , hunc ſcilicet ſignificaſſe Evodio ſubortas in monaſterio ſuo controverſias , ratum poſſe reſcripto ejusdem Evodii facillime illas componi . Quamobrem ubi Valentinus accepit per quosdam monachos , Felicem , & Creſconium , rem omnem ad Auguſtinum fuiſſe delatam , accuſatumque Florum , quaſi negaſſet dari liberum arbitrium , hæc ſcripſit ipſimet Auguſtino epiſtola 216. num. 3. *Propoſui ad auferendas impias quæſtiones , ut ad Dominum ſanctum patrem Evodium mitteremus , ut ipſe nobis*

bis de hoc sacrosancto libro (scilicet epistola S. Patris ad Sixtum, quam Florus Uzali conscripserat) *propter ignaros aliquid certius rescripsisset. Nec hoc patientius accipere voluerunt, sed arripuerunt profectionem nobis taliter non optatam*. Epistola demum inter Augustinianas 158. in §§. 12. distributa, & scripta ab Evodio, tam sublimis est, & quæstionibus ingentibus plena, ut ei Augustinus respondens dixerit *operosissimum* esse illas diluere, etiam otiosis, ac *præditis facultate differendi, & acrimonia intelligendi*. Vide epistolam Augustini num. 1. Ex his itaque apparet Evodium singulari sapientia, & exquisita doctrina fuisse exornatum.

CAPUT IV.

De Scriptis Evodii veris, ac suppositis.

INter scripta Evodii, missis quæ illi tribuenda sunt in præcitatis dialogis, recensenda prius est epistola, quam nuper laudavi, scripta ad Augustinum ex civitate Uzalensi anno 414. Certum est aliam quoque epistolam ex eadem civitate & ad ipsum Augustinum dedisse Evodium; nam quæ modo extat, & locum habet num. 158., ita incipit: *Debitum flagito epistolæ, quam misi*; ac S. Pater Evodio respondens inquit, *Duarum sane epistolarum tuarum, quibus multa & magna conquiris, una nescio quomodo aberravit, & diu quæsita non potuit reperiri*. Respondisse quoque Evodium Valentino, constat ex præcitato libro Sirmondi; cumque longiorem difficillimæ quæstionis dilucidationem ab Evodio peteret Abbas Adrumetinus, tenendum est responsionem Uzalensis episcopi fuisse potius expositionem quamdam didacticam, quam epistolare rescriptum: atque ex Opere Evodii ad Monachos illos misso, Gallos excerpsisse Capitula, quibus Augustini doctrinam traducere conati sunt, putat auctor Præf. in Sirmondo. Idem Jacobus Sirmondus in Historia Prædestinatiana pag. 402. tomi 4. editionis Parisiensis, ex Gorbejensi aliisque Codicibus tribuit Evodio librum *de fide contra Manichæos*, in Appendice tomi VIII. Operum Augustini pag. 26. Non semel Evodium scripsisse ad Paulinum Nolensem non dubito, quum ipse Paulinus suam cum Evodio familiaritatem, & invicem quoque scribendi promissionem

nem

nem innuat in epistola 45. ad Alipium pag. 399. editionis Plantinianæ. Num alia Evodius ediderit, incompertum mihi est: nam Volumen epistolarum ejus de Fide Catholica pertractantium, quod laudat in loco superius citato Ambrosius Staibanus, nec alicubi scriptum, nec ab aliquo insigni alio Auctore commemoratum hactenus adinveni. Opus etiam *de miraculis S. Stephani* adnexum libris S. P. Augustini de Civitate Dei, quamvis ab eodem Staibano, necnon a Doctoribus Lovaniensibus Evodio Uzalensi adscribatur, alium tamen auctorem habet ignotum, & anonymum. Neque enim Evodii nomen opus illud, quod in libros duos dividitur, præferebat in vetusto Codice, ex quo editum fuit a Joanne Ulimmerio, neque in altero Floriacensi, quem in sua admonitione præfixa eidem operi citant doctissimi Patres S. Mauri. Auctor præterea illorum librorum affirmat in Prologo se ad illos scribendos applicuisse, Evodio jubente, cui & opus nuncupat dicens: *Propterea, beatissime papa Evodi, jussis paternitatis tuæ studiose obtemperare curavi, non tam fisus viribus meis, quam adjutus gratia Dei, & sanctis orationibus tuis.* Videtur hoc opus commendari ab Augustino serm. 323. num. 3. ubi ait: *Apud Uzalim, ubi est episcopus frater meus Evodius, quanta miracula ibi fiant, quærite, & invenietis.* Laudandus propterea est Aloysius Torelli, qui ad annum 424. num. 28. animadvertit prædictum opus non esse Evodii, sed Evodio dicatum; quod postea Critici universi probarunt.

CAPUT V.

Animadversio in Phereponum.

HIc obiter nota castigandam esse Joannis Phereponi temeritatem, qua pag. 594. *Appendicis Augustinianæ*, ausus est affirmare miracula narrata a S. P. Augustino lib. 22. de Civit. D. cap. 8. (ubi num. 10. & seqq. miracula quoque Sancti Stefani recensentur) fuisse sanctorum Antistitum strategemata, quibus fucum faciebant plebeculæ; ac Augustinum sibimet repugnare, cum *de vera Religione* cap. 25. scripserit miracula Apostolorum nostris temporibus non renovari. At revincitur homo inverecundus, veterumque Patrum contem-

ptor, propterea quod nunquam Augustinus adversus Ethnicos narrasset miracula, quæ notissima non essent, certisque testimoniis comprobata: unde ea selegit, quæ in dubium revocari non poterant, cujusmodi fuerunt facta Mediolani ad corpora martyrum Protasii & Gervasii, coram Imperatore, & immenso populo teste: Carthagine in persona Innocentii Exadvocati vicariæ præfecturæ, urbi universæ notissimi: ad Aquas Tibelitanas in translatione sacrarum reliquiarum Protomartyris Stephani; atque ut cetera omittam, patrata Uzali; & in memoratis quoque libris contenta, omniaque facta stupentibus, ac videntibus universis. In Uzalensis vero Ecclesiæ conventu, dum Stephani primi Martyris Christi miracula fideliter descripta, & publica attestatione comprobata recitarentur, eadem persona, in qua miraculum contigerat, conscendens per absidæ gradus adstabat universis conspicienda, ut quod sermone proferebatur etiam præsenti opere cerneretur. Vide cap. 1. lib. 2. laudati Operis de miraculis S. Stephani. Quare Phereponus audacissimus non potuit tam sacrilege in Augustinum debacchari, nisi etiam Ambrosium faceret impostorem, simulque Patres omnes proscinderet, putida dicteria & scurriles jocos admiscens. Sed legendi adversus Phereponum Lamindus Pritanius, Guilielmus Caveus, & Anonymus Cantabrigiensis, nec non Bollandistæ tom. 6. Augusti pag. 242. & seqq. Profecto Augustinus in libro *de vera Relig.* cap. 25. recte ait non fieri ætate nostra miracula, quæ fiebant ætate Apostolorum, quando baptizati linguis omnium gentium loquebantur; sed non ait nunc nulla miracula fieri: nec id objecisset Phereponus, si legisset libr. 1. Retract. cap. 13. n. 7. ubi quæ scripserat *de vera Religione*, diluecide explicat. Sed hæc obiter dicta sint, quum agendum mihi esset de Evodio; quo jubente miracula Stephani fuerunt litteris consignata.

DE

Digitized by Google

DE VALENTINO

A B B A T E.

CAPUT I.

De monasterio Adrumeti, in quo Valentinus Abbas fuit.



N Africam ab Augustino monachos primum fuisse introductos rationibus invictissimis, Scriptorum plurium testimoniis, Donatistarum assertis, atque ejusdem Augustini libris alibi demonstravimus. Recole dicta in Augustino num. 24. & 28. Certissimum proinde est monasterium Adrumetinum in Africa, cui anno 427. præerat Valentinus Abbas, fuisse Augustiniani Instituti. Adrumetum fuit colonia & urbs Africæ sub Archiepiscopo Carthaginensi, Hadrumetum Pomponio Melæ, Adrumetos Ptolomæo, nunc vero Mahometha, atque Hamammetha Arabice dicta, ac sita in regno Tunetano, atque in ora maris Mediterranei, inter Aphrodisium ad occasum, & Ruspinam ad ortum, & distans 75. milliariis ab urbe Carthaginis. Adrumetum etiam in Fastis Ecclesiasticis celebre evasit ob martyrium duodecim fratrum, de quibus egit Alphanus in Carmine ad Rofridum, ubi descripta Africa inquit auctor: *Hic urbs extabat Drumentum nomine dicta*. Desideratur hoc Alphani carmen in secundo Volumine Italiæ sacræ, ubi Ferdinandus Ughellus vir de Ecclesiastica Historia optime meritus ejusdem Alphani versus in lucem produxit ex vetusto Codice Cassinensi. At legi potest apud Laurentium Surium tom. 7. ad diem primam Septembris pag. *666*. editionis Coloniensis. Meminit quoque ejusdem carminis in notis ad Martyrologium Romanum eadem die 1. Septembris Cardinalis Baronius. Servarunt nobis Valentini memoriam epistolæ Augustini, illamque celebriorem reddidit historia hæresis Prædestinatianorum, illorum nempe, qui prædestinationem secundum Dei beneplacitum, & prævenientem gratiam adstruentes, ajebant periisse peccato Adæ humanæ voluntatis arbitrium. Pertractavi de hac hæresi

hæresi lib. *6.* Theologicarum disciplinarum cap. 14. Sed quoniam ex his, quæ hic disputata sunt, dignosci potest Valentini cura, atque solicitudo, nonnulla hoc in loco attingam rursus, de monasterio tamen Adrumeti dumtaxat agens; nam quæ ad Gallos Massilienses, ad Lucidum, ad Gotbescalchum, aliosque hujus Prædestinatianæ hæreseos infamatos attinent, nullam cum Valentino monachorum Adrumetinorum Abbate connexionem habent.

CAPUT II.

Exortam in monasterio Adrumetino hæresim Prædestinatianorum quinam affirmaverint.

Itaque hæresim Prædestinatianam exortam fuisse in monasterio Adrumeti circa annum 424. affirmarunt Tyro Prosper, Sigebertus, Baronius, Spondanus, Alvarez, & post editum librum *Prædestinati* a Sirmondo, viri alii quamplurimi. Non videtur Tyronis Prosperi contemnenda auctoritas, siquidem illius Chronici auctor a multis creditur idem esse ac Beatus Prosper S. P. Augustini discipulus. Convenit enim patria, cum uterque sit Aquitanus, ac tempus, cum Chronicon protrahatur usque ad annum, quo Roma capta fuit a Genserico, scilicet Christianæ Aeræ 455. Revera Prosperum Aquitanum ad hæc usque tempora scripsisse Chronicon testatur Victor Aquitanus in Præfatione Canonis Paschalis ad Hilarum Romanæ urbis Archidiaconum, postea Papam, & Gennadius Massiliensis de Scriptoribus. Eccl. cap. 84 ubi etiam ait hunc Prosperum Chronici auctorem infamasse scripta Fausti; quæ Gennadius de Prospero acerrimo Semipelagianorum oppugnatore proculdubio affirmavit. Idcirco præcitatum hujus Chronicon esse Prosperi docent Bellarminus de Scriptoribus Eccles. Philippus Labbeus in Observat. ad Bellarminum, ac tom. 1. novæ Biblioth. MS. Adde Cl. Petrum Pithoeum, qui illud evulgavit anno 1588. Sirmondus autem fatetur duos fuisse Prosperos Aquitanos, & eadem ætate, eademque in Gallia ambos Chronicum scripsisse, & perduxisse illud ad eumdem terminum, scilicet ad Consulatum Augusti VIII. & Anthemii, urbemque captam a Genserico. Quare in hujus viri senten-

tia,

Digitized by Google

tia, cujuscunque sit præcitatum Chronicon, sive unius, sive alterius Prosperi, ejusdem antiquitatis est, ejusdemque prorsus auctoritatis. Videsis Sirmondum in Historia Prædestinatiana cap. 5. Prædestinatianorum quoque meminit Gennadius, cujus illustre testimonium producit cap. 6. citatæ Historiæ Sirmondus. Negat quidem Jansenius tom. 1. Augustini lib. 8. cap. 23. Gennadium hujus hæreseos meminisse, cum etiam Pelagianos omiserit: sed revincitur primò testimonio Hincmari, qui lib. 1. de Prædest. cap. 1. ait S. Patrem Augustinum conscripsisse librum de XXCVIII. hæresibus, quibus novissime subjunxit hæresim Pelagianorum, Gennadium vero addidisse nonagesimam Prædestinatianam, deinde nonagesimam primam Nestorianam, sic Eutychianam, & post hanc Timotheanam; deinde Jansenius refellitur ex vetusto Codice Bibliothecæ Sancti Victoris, ubi post librum Augustini de Hæresibus subjicitur appendix Gennadii continens quatuor illas hæreses ab Hincmaro commemoratas, quarum prima est Prædestinatianorum. Atque hinc apparet non posse Hincmarum falsitatis redargui. Affirmaverat idem Sirmondus cap. 3. non tantum Hincmarum prædictæ Hæreseos meminisse tom. 1. epist. 17. ad Nicolaum Papam, verum etiam Photium in Bibliotheca Cod. 54. Accedit liber inscriptus, *Prædestinatus*, in quo ipsamet hæresis oppugnatur, ab eodem Sirmondo in lucem editus ex Bibliotheca S. Mariæ Rhemensis. Ad elevandam hujus libri auctoritatem solent quidam respondere auctorem Semipelagianum esse. Verum subirascitur huic responsioni Sirmondus; non quod immunem a Pelagianorum labe auctorem Prædestinati esse credat, sed quod ei detrahenda fides non sit, quamvis Semipelagianus dicatur. Quod vir doctissimus probat hoc argumento ab exemplis petito: *Quid enim, an inter Ecclesiastica historiæ Scriptores, fidem omnem abrogabimus Eusebio Cæsariensi, aut Socrati & Sozomeno, propterea quod Arianus ille fuerit, hi vero Novatiani? Quod si hos in iis historiis quas narrant non respuimus, cur Prædestinati auctorem, ac reliquos, tametsi ii essent, quos fingunt, in re historica non recipiamus?* Adde *Prædestinatum* Sirmondi in Codice Barberino præferre nomen Primasii, qui floruit tempore Vigilii Papæ, & quintæ Sinodi, cui interfuit, non vero anno 440. ut visum nostratibus, necnon Sixto Senensi, ac Simlero. Potuit vero Prima-

sius

Digitized by Google

sius de erroribus Adrumetinorum certissimam notitiam habere, cum fuerit Adrumetinus episcopus, ut inquit in differt. Historica de Primasio ad Bellarminum de Script. Eccles. anno 545. Philippus Labbeus. Spernenda non est Codicis Barberini auctoritas, cum exscriptus sit ex alio vetustissimo annorum octingentorum monasterii Augiensis, prout Sirmondo significavit Lucas Holstenius. Vide epistolam *Prædestinato* præmissam tom. 1. operum Sirmondi. Præter istos recensuit in Catalogo hæreseon Prædestinatianam etiam Hyginus, laudatus ab Hincmaro Rhemensi lib. de Prædest. cap. *1.* pag. *6.* Plura alia testimonia produci possent ad evincendum hanc hæresim extitisse: sed cum illa nequeant intelligi de monasterio Adrumeti, prætermittenda esse duco, ne extra oleam transiliam.

CAPUT III.

Qua ratione prædictorum Auctorum assertio videatur conformis S. P. Augustini testimoniis?

NEc tantum ex prælaudatis Scriptoribus, verum etiam ex Augustino colligi videtur, in monasterio Adrumeti hanc hæresim erupisse, ibique monachorum quosdam negasse Dei gratiam, ne liberum arbitrium e medio tollerent, quosdam vero denegasse ipsum liberum arbitrium, ne gratiam destruerent; quorum primi Pelagiani profecto erant, alii autem Prædestinatiani. Enimvero S. P. Augustinus audita monachorum illorum dissensione, quæ suborta fuit occasione epistolæ 194. alias 105. ad Sixtum Romanæ Ecclesiæ presbyterum, quam ex Uzalensi civitate quidam attulerat, scripsit ad Valentinum ejusque monachos epistolas duas, simulque librum de Gratia & libero arbitrio. In epistola autem priori, quæ est num. 214. ita S. Pater ait: *Venerunt ad nos duo juvenes, Crescomius & Felix, de vestra congregatione se esse dicentes, qui nobis retulerunt monasterium vestrum nonnulla dissensione turbatum, eo quod quidam in vobis sic gratiam prædicent, ut negent hominis esse liberum arbitrium; & quod gravius est, dicant, quod in die judicii non sit redditurus Deus unicuique secundum opera ejus:* & prope finem epistolæ: *Interim credite di-*

Digitized by Google

te divinis eloquiis, & quia liberum est hominis arbitrium, & gratia Dei, sine cujus adjutorio liberum arbitrium nec converti potest ad Deum, nec proficere in Deo. Ita nimirum scribit Augustinus, quoniam perceperat in eo monasterio alios liberum arbitrium, alios vero gratiam negare. In altera item epistola, quæ est num. 215. postquam ait detentos a se Felicem & Cresconium aliquanto diutius, ut redirent instructiores adversus novos hæreticos Pelagianos, inquit S. Pater n. 4. *Quantum ergo potuimus, egimus tum istis vestris & nostris fratribus, ut in fide sana catholica perseverent: quæ neque liberum arbitrium negat sive in vitam malam, sive in bonam; neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid, sive ut ex malo convertatur in bonum, sive ut in bono perseveranter proficiat, sive ut ad bonum sempiternum perveniat*. Pluries quoque ad hanc rem inculcat divinum illud monitum Prov. 4. 26. *Ne declines in dexteram, neque in sinistram*. Cur autem tot, ac tam repetitæ exhortationes, nisi quia S. Patri compertum fuerat esse Adrumeti, qui gratiam, esse qui libertatem negarent? Initio autem libri de Gratia & libero arbitrio significat Augustinus, se librum illum ad monachos Adrumeti dirigere, ut suborta illic Prædestinatiana hæresis compescatur. Nam inquit num. 1. *Sed quoniam sunt quidam, qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium, aut quando gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium: hinc aliquid scribere ad vestram caritatem, Valentine frater, & ceteri qui simul Deo servitis, compellente mutua caritate curavi*. Atque hinc apparet adversus negantes liberum arbitrium, idest, Prædestinatianos librum illum fuisse conscriptum. Eam ob rem in eodem libro S. Pater demonstrat primo dari liberum arbitrium pluribus Scripturarum testimoniis, ac deinde stylum convertit ad gratiam propugnandam: quod nimirum utramque hæresim Prædestinatianorum, ac Pelagianorum inter Adrumetinos serpere cognovisset. Præterea accepto Augustini libro, fuerunt quidam in errore ita pertinaces, ut assererent eum, qui gratia destituitur, nec adimplet præcepta, non esse corripiendum, non utique alia ratione, nisi quia voluntas in eorum sensu non libere, sed ex necessitate peccaret. Quæ utique est assertio Prædestinatianorum, affirmantium hominem ad peccatum induci fatali quadam necessitate. Scripsit proinde

Digitized by Google

Augustinus ad eumdem errorem eliminandum ad eosdem Monachos librum alterum de Correptione & Gratia: de quo libro ita in 2. Retractat. cap. ultimo. *Rursus ad eosdem scripsi librum*, *quem* De Correptione & Gratia *prænotavi*; *cum mihi nuntiatum esset*, *dixisse ibi quemdam*, *neminem corripiendum si Dei præcepta non facit*; *sed pro illo*, *ut faciat*, *tantummodo orandum*. Illorum, qui correptionem aspernabantur, prout S. Pater scribit eodem in libro cap. 3. num. 5. hæc verba erant: *Præcipiant tantummodo nobis quid facere debeamus qui nobis præsunt*, *& ut faciamus orent pro nobis*: *non autem nos corripiant & arguant*, *si non fecerimus*. Videntur istiusmodi verba hominum existimantium non habere se liberum arbitrium, nisi ad peccandum, aut, si gratia desit, indeclinabiliter attractum. Hæc autem sunt, quæ adduci possunt ad commonstrandum erupisse inter Adrumetinos hæresim Prædestinatianorum.

CAPUT IV.

Veriorem esse sententiam eorum, *qui negant in monasterio Adrumetino Prædestinatianorum hæresim erupisse*.

AD veritatem magis accedere illos existimamus, qui negant, in monasterio Adrumeti commemoratam hæresim extitisse, ac putant nomine illius hæreseos fictitio Semipelagianos, ceterosque Augustinianæ doctrinæ adversarios sententiam prædestinationis secundum propositum, & gratiæ suapte natura effectricis traduxisse. Neque id solummodo affirmant Usserius & Jansenius, quorum nomina obtrudere solent ii, qui hanc sententiam in invidiam trahere conantur; verum etiam Alexander Natalis, Maguinus, Auvræus, Cabasutius, Norisius, Macedus, Contensonus, alioque in Augustinianam doctrinam propensiores. Hi enim persuadere sibi nequeunt ex doctrina Augustini tam monstrosam prolem fuisse progenitam, atque optime norunt hoc liberi arbitrii decomptores Augustini discipulis exprobrasse, quod absurda illa defensarent, quæ sunt Prædestinatianæ hæresis capita. Et quamvis nullum revera sequeretur libris S. P. Augustini præjudicium, etiamsi ex illis male intellectis portentosa illa hæresis germinasset, quemadmo-

admodum nil detrahit Scripturarum Sanctarum auctoritati, quod ex illis pravo sensu explicatis soleant hæretici omnes blasphemiarum suarum petere patrocinia: nihilo tamen minus verissimum est, ab Augustinianæ doctrinæ obtrectatoribus, sancto Parenti ejusque discipulis prædictam hæresim calumniose fuisse imputatam. Nam id perspicue demonstrant objecta Gallorum, objectiones Vincentianæ, Genuensium excerpta, aliaque obtrectatorum illorum opuscula, necnon SS. Hilarii & Prosperi ad Augustinum epistolæ, ac S. Pontificis Cælestini litteræ ad calumniam illam compescendam datæ ad episcopos Galliarum. Jam vero ex his universim præmissis, ad agendum de dissidiis in Adrumeti monasterio excitatis, revertamur oportet. Suborta autem ea dissidia inter eos, qui ad mentem Augustini prævenientem gratiam propugnabant, atque inter alios, qui hanc gratiam propugnantibus opponebant quod liberum negassent arbitrium, ideoque contentionem illam non Augustinensium ac Prædestinatianorum, sed Augustinensium & Semipelagianorum fuisse, sequentia nobis argumenta demonstrant. Principio falsum est, quod Augustino Felix & Cresconius retulerunt, fuisse in Adrumetino cœnobio qui liberum arbitrium negarent: nam Valentinus Abbas acceptis Augustini epistolis, respondit falsum illi fuisse nuntiatum: *Sed cur non directum*, inquit, *non timet proferri mendacium? Liberum arbitrium Dei gratia curatum non negamus: sed per Christi quotidianam gratiam proficere credimus, & adjuvari confidimus*. Deinde cum duo illi monachi ad Augustinum profecti accusassent tanquam libertatis eversorem Florum confratrem suum, propterea quod asseruisset Dei gratiam non dari secundum merita nostra; evidens est illam hæresis criminationem fuisse effectum illorum aut malevolentiæ, aut ignorantiæ, propter quam gratiæ prædicatori crimen hæresis objecerunt. Quare Valentinus testatur ingenuam Flori fidem, cæcamque ac falsam fratrum accusationem, scribens in epistola prælaudata: *Servi tui Flori hæc fides est, Pater, non sicut fratres isti sunt locuti: in præsentiarum audierunt ab illo dictum, non juxta merita nostra dari donum pietatis, sed per gratiam Redemptoris*. Interrogans præterea Augustinus duos illos fratres, adeo illos rudes invenit, ut Pelagianæ hæresis placita non perciperent, quam ob causam secum illos usque

ad Pascha retinuit, *ut instructiores redirent adversus novos haeticos Pelagianos*, inquit S. Pater initio epistolae 215. Nil ergo mirum si non assueti Pelagianorum fallaciis, ac fortasse in eo errore detenti, quod nequeat cum divinis gratiae praefinitionibus conciliari libertas, objecerint Floro ceterisque pro gratia pugnantibus nefarium crimen haereseos. Praeter haec, interea temporis percipiens optime Augustinus, quaenam fuerit subortae contentionis origo, & librum de Gratia & libero arbitrio conscribens, adversus Pelagianos, quorum semina apud Adrumetum pullulare cernebat, stylum convertit: ac proinde in 2. Retractationum cap. 66. ait editum a se eumdem librum, non contra Praedestinatianos, sed contra Pelagianos, qui bonorum operum initium non gratiae, sed humanae libertati adtribuunt, putantes libertatem ipsam everti, si gratia voluntatem praeveniat humanam. *Propter eos* (inquit citato in loco Augustinus) *qui, cum defenditur Dei gratia, putantes negari liberum arbitrium, sic ipsi defendunt liberum arbitrium, ut negent Dei gratiam, asserentes eam secundum merita nostra dari, scripsi librum, cujus titulus est*, de Gratia & libero arbitrio. *Ad eos autem scripsi monachos Adrumetinos, in quorum monasterio de hac re coeperat esse contentio, ita ut me consulere aliqui eorum cogerentur*. Decretorium est hoc Augustini testimonium, ex quo apparet contra Pelagianos, non contra Praedestinatianos commemoratum librum fuisse scriptum ad monachos Adrumeti: inter quos nullum extitisse Praedestinatianum etiam sufficiens enumeratio demonstrat. Enimvero quinque, vel amplius fratrum animositate contentio exorta est, ex quorum duo Felices nomine, & Cresconius ad Augustinum venerunt invito Abbate, & Florum accusarunt. Hi profecto accusatores non fuere Praedestinatiani, ut satis constat. Talis nec fuit Florus accusatus, ut ostendimus ex verbis Valentini; ideoque nullum Praedestinatianum in monasterio Adrumeti adinvenimus. Accedit, quod Praedestinatiani summa reverentia Augustini scripta excipiebant, contentiosi autem monachi librum S. Patris ex civitate Uzalis delatum damnabant, ut non obscure indicat Valentinus scribens: *Arripuerunt profectionem nobis taliter non optatam, fratre Floro furore illorum propemodum conturbato, in quem saeviebant, quia ipse illis, ut putabant, vulnera libri hujus attulisset, in quo medicinam non poterant*

Digitized by Google

terant infirmi cognoscere. Præterea Massilienses, de quibus S. Prosper in epistola ad Augustinum, erant Semipelagiani, non autem Prædestinatiani; putabant enim contrarium Patrum opinioni, & Ecclesiastico sensui quidquid Augustinus de vocatione electorum secundum Dei propositum disputaverat; eorumque professio erat, Deum præscisse ante mundi constitutionem qui credituri sunt, eosque prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præviderit; & negabant Dei prædestinationem humanas prævenire voluntates, atque removeri omnem industriam, tolli virtutes, & necessitatem induci, si eadem prædestinatio adstruatur. At non aliud afferebant contentiosi illi Adrumetini, scribente Prospero in eadem epistola, *quosdam intra Africam similia movisse*, idest, in monasterio Adrumeti similia contra Augustini doctrinam excitasse dicteria, ac in urbe Massiliensi excitarunt Semipelagiani. Quæ cum ita sint, jure meritoque affirmavimus hæresim, de qua loquimur, non fuisse sub Valentino exortam, sed fuisse iniquam criminationem Semipelagianorum, quibus nil solemnius, quam propugnatoribus Augustinianæ doctrinæ opponere dogmata Prædestinatianorum. Quamobrem Sanctus Remigius in libro adversus Erigenam ait: *Quæ est ista secunda hæresis tam incognita, tam inaudita, quæ libero arbitrio denegato solius gratiæ sit prædicatrix, nisi, ut nobis videtur, disputator iste vel beatum Augustinum latenter quasi hæreticum accusat?* Eadem scribit S. Prudentius Trecensis episcopus, ut diximus præcitato libro 6. Theolog. disciplin. cap. 14. pag. 480. ubi de hæresi Prædestinatiana pertractavimus.

CAPUT V.

Expenduntur testimonia producta numero 2.

Videndum modo quid valeant momenta in contrarium producta, ac primum testimonia Prosperi Tyronis, Auctoris *Prædestinati*, Gennadii, Hincmari, Hygini, ac Photii; his enim rejectis, aliorum, qui illis fidem adhibuerunt, corruit prorsus assertio. Quantum ergo spectat ad Prosperi Chronicon;

con ; duo sub hoc nomine Chronica inveniuntur procusa, & habentur ambo tom. XI. *Thesauri Antiquitatum Romanarum*. Chronicon primum in duas partes dividitur, quarum prima incipit ab Adam, & extenditur usque ad Consulatum Valentis VI. & Valentiniani II. cui additur Auctarium de Variis hæresibus. Altera pars incipit ab anno Aeræ Christianæ 379. sive a Consulatu Ausonii & Olybrii, & prosequitur usque ad Consulatum Valentiniani VIII. & Anthemii, sive ad annum 455. In eo Chronico nulla hæresis Prædestinatianæ fit mentio. Chronicon alterum editum a Pithæo caret Consulum notis, & incipit pariter ab anno 389. & protrahitur pari ratione usque ad annum 455. atque in hoc Chronico legitur: *Prædestinatorum hæresis, quæ ab Augustino accepisse dicitur initium, his temporibus serpere exorsa*. Dico itaque hocce Chronicon non esse Prosperi Aquitani, sed inscii atque imperiti Scriptoris; atque hinc quæ supra dixi confirmo; nam cum Prosper in suo Chronico exortas sua ætate hæreses accuratissime describat, Prædestinatianæ nullatenus meminit. Et quidem Chronicon illud, in quo Prædestinatiana hæresis memoratur, falso adscribi S. Prospero suspicatus est illius editor, qui præcitato Tomo XI. ei hunc titulum, præfixit, *Ejusdem, alteriusque Prosperi*. Sirmondus quoque, etsi huic Chronico fidem habendam esse contendat, quod & ipse Prædestinatianæ hæreseos afferat existentiam, ut præmonui, duos Prosperos, ambosque Chronicorum auctores, fuisse non negat. In secundo itidem Chronico plura falsa, & chronotaxi repugnantia contineri observavit eruditissimus Cardinalis Norisius lib. 2. H. Pelag. cap. 15. ubi variis illius Chronici erroribus adnotatis, ait facilius sibi fore Augiæ stabulum purgare, quam omnes Tyronis hujus errores ex indice recitare. Hoc unum afferam, in hoc Tyronis chronico ita consignari Romanorum Pontificum seriem, 37.: *Innocentius*, 38. *Cælestinus*, 39. *Xystus*, 40. *Leo: apud* Prosperum vero 37. *Anastasius*, 38. *Innocentius*, 39. *Zosimus*, 40. *Bonifacius*, 41. *Celestinus*. Vides a *Tyrone* duos Romanos Pontifices in sola quatuor enumeratione prætermitti, Zosimum ac Bonifacium. Gennadium vero meminisse Prædestinatianæ hæresis ultro concedam: sed certissima duo sunt, unum scilicet, Gennadium Semipelagianis adhæsisse; alterum apud ejusdem factionis homines in more fuisse positum, Augustinianæ doctrinæ addictos tan-

quam

Digitized by Google

quam Prædestinatianos traducere. Ac de *Semipelagianismo* Gennadii illud invictissimum est argumentum, quod cap. 63. & 84. *de Viris illustribus* Cassiani Semipelagianorum ducis opuscula appellat *salutaria*, & approbata ab Ecclesia, & S. Prosperum cap. 84. quasi per contemptum commemorando, Cassiani famæ judicat corrosorem, eumque infamare ait tanquam *nociva* eadem opuscula Cassiani. Fausti quoque Opus de Gratia vocat *egregium*, cum Semipelagianorum erroribus undique scateat. Verum de Semipelagianismo Gennadii dictum alibi. Consuevisse autem Semipelagianos Augustinianæ doctrinæ sectatoribus Prædestinatiani erroris notam inurere, evidens est ex collatione errorum, quos in libello ad Gallicanos episcopos damnavit Lucidus, cum Vincentianis objectionibus, & Capitulis calumniantium Gallorum, scilicet cum iis consectariis, quæ decomptores liberi arbitrii opponebant Augustinensibus. Omnia enim eo collineant, ut adstrui a nobis extinctum post hominis primi transgressionem liberum voluntatis arbitrium, Christum non esse mortuum pro omnibus, plures homines creatos esse ut damnentur, ex præscientia Dei homines compelli ad perditionem, improbe & calumniosissime mentiantur. Jure itaque cum de Prædestinatianis agitur, Gennadii expungitur testimonium. Atque idem de libro *Prædestinati* dicendum est, cujus auctorem plurimi cum Maguino fabulosum esse commonstrant, Semipelagianismo autem scatere nemo negat; siquidem & concupiscentiam cum ratione pugnantem, non vitium, & effectum peccati, sed proprietatem naturæ, & conditionem creationis esse propugnat. Nec audiendus Sirmondus, vir alioqui spectabilis doctrinæ, dum ait ob Semipelagianismum non esse abrogandam fidem prædicto auctori, quemadmodum nec Eusebio propter hæresim Arianam, nec Socrati, vel Sozomeno propter errores Novatianorum. Valeret enim aliquantulum hujusmodi comparatio, si Semipelagianis non hæsisset animo probrosa sententia, Prædestinatianis accensendos esse omnes victricis Gratiæ propugnatores: sed quum id Semipelagiani opinarentur; quid mirum, si quos illius Gratiæ defensores noverunt, appellaverint Prædestinatianæ hæresis assertores? Quamquam & illud ignoro, num Eusebio in iis, quæ spectant ad hæresim Arianam, & Socrati & Sozomeno in iis, quæ attinent ad Schisma & errores Novati, sit prorsus habenda fides: ut mittam Eusebii

sebii *Arianismum*, qui forte incertis innititur conjecturis. At legenda contra Prædestinatum Sirmondi Censura Auvræi Doctoris Sorbonici. De Hincmaro plura dixi in disputationibus Theologicis, lib. *6.* cap. 14. prop. 3. ubi ostendi illum errasse insectando Gotheschalchum tanquam Prædestinatianum. Unum tamen addam, Hincmarum pag. 7. asserere S. Prosperum in epistola ad Augustinum, in qua Massiliensium errores describit, loqui adversus Prædestinatianos, & Augustinum adversus eosdem hæreticos edidisse libros *de Prædestinatione Sanctorum*, & *de Dono perseverantiæ*; quum manifestissimum sit eosdem libros contra Semipelagianos fuisse conscriptos, & quod haud satis mirari possumus, affirmat Hincmarus pag. 13. & 14. S. Prosperum agere de Prædestinatianis in Præfatione objectionum atque responsionum contra Gallos, necnon in Carmine *de Ingratis*, ubi legitur:

Contra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum livor adussit edax.
Inter multa suis quæ tradidit hæresiarches,
Quod cognoscis ait naturam, quæ bona facta est,
Nullis cum vitiis in quoquam omnino creari,
Nec cuiquam primi culpam nocuisse parentis:
Et quoniam tales nascantur nunc quoque, qualis
Ille fuit nostri generis pater ante reatum,
Posse hominem sine peccato decurrere vitam
Si velit, ut potuit nullo delinquere primus
Libertate sua: nempe hæc damnata fateris
Conciliis, mundique manu. Connectit & illud
Idem auctor, quod lex ita Sanctos miserit olim
Cælorum in regnum, sicut nunc gratia mittit,
Hoc quoque judicio sancto scis esse peremptum.
Objectum est aliud ipsum dixisse magistrum
Quod meritis hominum tribuatur gratia Christi,
Quantum quisque Dei donis se fecerit aptum.
Sed nimis adversus fidei hoc nimiumque repugnans
Esse videns, dixit se non ita credere, & illos
Damnari dignos, quorum mens ista teneret.

Quæ aliaque multa ad solos Pelagianos spectantia, Hincmarus

rus in redargutionem quoque & compressionem hæresis Prædestinatianæ dicta fuisse arbitratur. De Semipelagianis itidem, non de Prædestinatianis loquitur Photius, ac præsertim de iis, qui Augustino jam mortuo obloquebantur, quasi liberum negasset arbitrium; quorum obtrectatorum loquacitatem compressit beatus Prosper. En Photii verba: Μετὰ μέντοιγε θάνατον τοῦ ἐν ἁγίοις Αὐγουστίνου, ἤρξαντό τινες τῶν ἐν τῷ κλήρῳ, τὸ μὲν δυσσεβὲς κρατύνειν δόγμα κακῶς δὲ λέγειν Αὐγουστῖνον, καὶ διασύρειν, ὡς ἀναίρεσιν τοῦ αὐτεξουσίου εἰσηγησάμενον· ἀλλὰ καὶ Κελεστῖνος ὁ Ῥώμης ὑπέρ τε τοῦ θείου ἀνδρὸς, καὶ κατὰ τῶν κινούντων, τὴν αἵρεσιν, τοῖς ἐγχωρίοις, γράφων ἐπισκόποις, τὴν ἐκνεομένην πλάνην ἔστησεν. idest: *Post mortem S. Augustini cœperunt quidam ex Clero impium dogma statuere, ac de Augustino male loqui, eumque insectari, quasi liberi arbitrii induxisset interitum. Verum Cælestinus Romanus Pontifex & pro Sancto viro, & contra hæresis incentores scribens ad episcopos ejus regionis, nascentem errorem compescuit*. Hæc a Photio dici de Massiliensibus Augustini obtrectatoribus, ac Semipelagianis, nemo sanæ mentis ignorat. Ceterum accusantibus iisdem Semipelagianis discipulos Augustini tanquam libertatis eversores, fuisse nonnullos, inter quos Hyginus laudatus ab Hincmaro, qui scripserit Prædestinatianos extitisse, detecta falsi hujus rumoris origine, ultro libenterque fatemur.

C A P U T VI.

Diluuntur ea, quæ num. 3. fuerunt præmissa.

JAm vero quæ num. 3. ex Augustino objecta fuerunt, facili negotio solvuntur. Enimvero, quod Felix & Cresconius retulerant adversus Florum aliosque confratres rerum eventu compertum est falsum. Nam, ut vidimus, Valentinus in epistola ad Augustinum testatus est non esse in suo monasterio qui liberum arbitrium negarent, & Flori, qui omnium primus vocabatur in crimen, orthodoxam fidem commendavit. Deprehendit insuper Augustinus Monachos delatores parum circa hæreses Pelagianorum fuisse instructos, quam ob causam illos apud se aliquandiu detinuit; unde nil mirum, si Pelagianis opponentibus adversus Prædicatores Gratiæ interitum libertatis facilem accomodaverint auditum, aut discernere non po-

Digitized by Google

fuerint gravissimas difficillimasque de gratia, & de libertate quæstiones. Recte autem S. Pater tam liberum arbitrium, quam gratiam defendit, & ad utrumque defendendum hortatur Adrumetinos, non quod primum negarent, sed ut ostenderet id sibi, suisque affeclis falso imputari, atque ut fidem Catholicam, quæ unum & alterum profitetur, luculentius exponeret. Nec oppositum probat quod legitur initio libri de Gratia & libero arbitrio, ubi ait S. Pater, *Sed quoniam sunt quidam &c.* Etenim particula disjunctiva *Aut*, significat non absolute contentiosos monachos negasse libertatem arbitrii, sed hypothetice, scilicet, asseruisse tolli liberum arbitrium, si gratia defendatur; ideoque ipsos gratiam negavisse: nam ob hanc caussam editum ab Augustino librum de Gratia & libero arbitrio constat ex 2. Retract. cap. *66.* Fieri etiam potuit, ut quando eidem operi conscribendo S. Pater manus admovit, anceps hæreret, an in Adrumeti monasterio liberum arbitrium, vel gratiam negarent, ideoque apposite disjunctivam illam particulam adhibuit, simulque pro libero arbitrio, & pro gratia opus elucubravit, ut ab illo monasterio errorem omnem eliminaret. Vide differtat. nostram lib. *6.* cap. 14. Theologicarum Disciplinarum. Quantum vero attinet ad librum de Corrept. & Gratia, inde omnia, quæ diximus, confirmantur; non enim illi, quorum causa idem liber conscriptus est, rejiciebant correptionem ab omnibus, nec asserebant impelli se necessitate ad peccandum dum carent gratia; sed nolebant corripi a defensoribus prædestinationis & gratiæ; quasi cum Semipelagianis opponentes: Si Dei gratia prævenire debet voluntatem humanam, ora ergo pro me, ut eamdem gratiam accipiam, & per hanc quæ Deus præcipit faciam; recte enim corriperer, si eam mea culpa non haberem, aut si dante Domino, ego illam accipere noluissem. *Hoc dicunt* (ait S. Pater in eodem libro de Correpr. & grat. cap. 4. num. *6.*) *qui in suis malignis operibus ab hujus gratiæ prædicatoribus corripi nolunt.*

CA.

Digitized by Google

CAPUT VII.

De solicitudine, ac sapientia, qua Valentinus compescuit monasterii sui dissensiones.

HUjus ergo generis fuerunt Monachorum Adrumetinorum dissidia: ad quæ componenda sapientissimus ac prudentissimus Valentinus statim se applicuit. Ac primo nolebat, ut ad S. P. Augustinum statim res deferretur, ne hujus cor caritate flagrantissimum ea dissensionum notitia aliquantulum commoveretur: sed cum illum adire quidam pertinaciter vellent, prudenter annuit, eisque sumptus & viaticum dedit. Insuper cum epistolis monachos nonnullos misit ad S. Evodium episcopum Uzalensem, ut ipse scriptis suis quæstionem omnem dirimeret: quod fecit opusculo, cujus fragmentum ex codice Trevirensi recitat cap. 1. Hist. Prædestinatianæ Jacobus Sirmondus. Rogavit quoque Valentinus presbyterum quemdam Sabinum nomine Theologicarum rerum haud mediocriter peritum, ut Augustini epistolam ad Sixtum, de cujus epistolæ sensu ac doctrina monachi digladiabantur, legeret, liquidisque interpretationibus exponeret; id, quod Sabinus præstitit, ita ut nonnullis fratribus ad Augustinum profectis, in monasterio pax & tranquillitas exultaret. Denique ad S. P. Augustinum scripsit Valentinus epistolam, inter Augustinianas 256. nunc 216. In hac epistola Valentinus primo rusticitati fratrum, qui controversiam excitarunt, adscribendam ait litterarum suarum importunitatem, ac significat quantam ex libro ad se misso perceperit voluptatem. Narrat deinde originem dissidii in monasterio suborti, auctoresque tumultus haud bene se gessisse, nec vera narrasse demonstrat. Addit quæ a se fuerint acta ad dissensiones componendas. Accusat inordinatam fratrum ad Hipponem regium profectionem, se non approbante susceptam. Declarat a se suisque rectam teneri fidem de libero arbitrio, & de justitia Dei remuneratoris, ac Florum, quem ab omni erroris suspicione vindicat, illi commendat, orans ut dignetur pro regula monasterii libenter excipere quidquid ipse Florus sanctissimo Institutori suggessisset. Hinc apparet eumdem Florum una cum hisce litteris ad Augustinum fuisse

missum, prudenti sane consilio, ut ex Flori interrogatione magis ipsius fides deprehenderetur. Quare S. Pater initio libri de Correpţ. & gratia num. 2. propositis iis, quæ de gratia & libero arbitrio credenda sunt, *Hanc fidem* (inquit) *quæ sine dubio vera, & prophetica, & Apostolica, & Catholica fides est, etiam in fratre nostro Floro invenisse me gaudeo; unde hi potius corrigendi sunt, quos quidem propitio Deo correctos esse jam existimo, qui eum non intelligebant*. Atque hæc confirmant illorum, qui Florum tanquam Prædestinatianum traduxerant, hallucinationem, & ignorantiam. Hactenus de Valentino.



DE

Digitized by Google

DE UTROQUE
LEPORIO.
CAPUT I.
De Leporio Hipponensi Presbytero.



Eporios duos distinguendos esse arbitror, utrumque Augustiniani instituti monachum, unum Afrum genere, Gallum alterum, sed ex Galliis ad Augustinum profectum. De priori Leporio illustre habemus Augustini testimonium in sermone 50. de diversis, nunc 356. num. 10. Eo loci Augustinus ait Leporium fuisse seculi natalibus clarum, & honestissimo loco natum, susceptum tamen ab Augustino in Clericorum numero, *inopem, & jam Deo servientem*. Is ergo monachus fuerat, priusquam inter clericos adoptaretur, eratque unus eorum, qui cum monachalem vitam ducerent, selecti, promotique fuerunt ad altaris ministeria. Nec serviebat Leporius dumtaxat Deo priusquam clericus initiaretur, sed Augustini imitatus exemplum, in quodam horto ædificaverat monasterium, in quo sui sancto proposito se receperant: quod utique monasterium dici non potest Canonicorum, quum nec locus, in quo erectum fuerat, ad Ecclesiæ jura spectaret. Aperta sunt laudato in loco verba Augustini: *Hortus*, inquit, *est unus, ubi nostis; ibi monasterium suis constituit, quia & ipsi Deo serviunt. Ille hortus ad Ecclesiam non pertinet, nec ad ipsum. Et ad quem? dixerit aliquis; Ad illud, quod ibi est, monasterium*. Addit S. Pater Leporium tunc, scilicet priusquam ad clericorum ædes transiret, illorum, qui secum in monasterio degebant, curam gessisse. Confirmant hæc invictissime, quæ de monasteriis monachorum diversis a clericorum ædibus alibi disseruimus. Leporii sumptibus, seu potius pecunia ex bonis, quæ Leporii fuerant, extracta, ædificata fuit Hipponensis Basilica *ad octo Martyres*. Ædificavit quoque Leporius in eadem urbe Xenodochium, necnon domum, quæ

non

non ipsi, sed Ecclesiæ præstabat pensionem. Hæc de Leporio leguntur in præcitato sermone. Clarissimus Ecclesiasticorum Annalium Parens ad annum 409. num. 35. putat hunc Leporium esse illum, qui post Aurelium assumptus fuit *ad præfecturam Ecclesiæ Carthaginensis:* idemque ex nostratibus tradunt Marquez cap. 10. §. 4. Herrera tom. 2. Alphabeti pag. 13. Crusenius p. 1. cap. 15. Elsius in Encomiast. pag. 432. aliique. Quia vero hujus Leporii nulla supersunt litterarum monumenta, hoc unum addentes, quod a nostratibus refertur ad annum 409. quo sane tempore Leporium vixisse non dubito, ad Leporium alterum, ac primum ad tempus, quo floruit, stylum orationemque convertimus.

CAPUT II.

Quo tempore Leporius monachus vixerit.

AD eadem tempora referendum putant Historiographi nostri Leporium alterum Uticensem in Provincia Bethica episcopum, qui primum in Galliis, deinde in Africa vitam monasticam duxit, atque ex monachi humilitate ad presbyteri ministerium, hinc vero ad cathedram episcopalem adscendit. At serius utriusque Leporii ætatem arbitror protrahendam. Nam Leporius Afer, etsi vivebat memorato an. 409., si revera successit in Primatu Africæ Aurelio Carthaginensi, ad hanc dignitatem evectus est circa annum 430. Certe enim Aurelius vivebat anno 426. ante quem annum Augustinus non absolvit libros *de Civitate Dei:* nam libro 22. hujus Operis cap. 8. ait Sanctus Pater de Diaconis Carthaginensibus: *Ex quibus nunc solus est in rebus humanis jam Episcopus cum honore a nobis nominandus Aurelius:* Immo illustris Norisius Histor. Pelag. lib. 2. cap. 8. ex libello Marii Mercatoris ad Theodosium colligit Aurelium vixisse anno 429. quamvis paulo post decesserit, cum ante Pascha anni 431. sederit Carthagine Capreolus, cujus litteræ productæ fuerunt eodem anno in Synodo Ephesina p. 2. cap. 9. Quare Leporium fuisse Primatem Carthaginensem Baronio, & nostratibus non facile assentiar. Etsi enim in Africa non Metropolitani designabantur Primates, sed seniores provinciæ episcopi; ab hac tamen lege excipiendus est episcopus

pus Carthaginensis, qui jam ante Cyprianum totius Africæ ob sedis suæ dignitatem atque amplitudinem Exarchus erat, ac Primas. Neque hanc dignitatem sequentibus temporibus diminutam, sed servatam fuisse demonstrat Auctor Geographiæ sacræ Africæ, præmissæ postremis editionibus S. Optati Milevitani pag. 25. Quamquam autem Capreolus in litteris ad Patres Ephesinos sese Africæ, aut Proconsularis Provinciæ, alteriusve Primatem non appellaverit, quod insuitatum esset episcopis magnificos alios titulos usurpare; se tamen fuisse *Primatem* demonstrat, tum legatione illa, quam ipse fecit tanquam dignior Africanis aliis episcopis; tum narratione sua, qua ait cogere se voluisse Synodum ex numero episcoporum fratrumque suorum, ut ex illis seligerentur, qui destinarentur ad Ephesinum Concilium; quod ut fieret, non permisit conditio temporum, ac præsens Africanarum Ecclesiarum calamitas. Leporius itaque, sententia quidem mea, non fuit Episcopus, nec Primas Carthaginensis post Aurelium. Quia tamen quando habuit Augustinus præcitatum sermonem de vita & moribus Clericorum, Leporius juvenis erat, aut saltim senex fuisse non deprehenditur, circa annum 427. quo alter Leporius librum propriæ Retractationis conscripsit, arbitratus sum ejusdem Leporii consignandam esse memoriam. Profecto Leporii, de quo mox dicturus sum, emendationem alii referunt ad annum 420. alii ad annum 425. Jacobus Le Baune S. J. in adnotationibus ad opera Sirmondi tom. 1. pag. 346. emendationem illam contigisse putat Theodosio duodecies, & Valentinio iterum Coss. idest, anno 426. quoniam Leporius presbyter fuit præsens Gestis Ecclesiasticis, quibus eodem anno sexto Kal. Octobris Eraclius, sive Eradius designatus fuit successor Augustini in episcopatu, ut nos in *Eraclio* infra dicemus. At non advertit vir doctus, Leporium presbyterum Hipponensem fuisse illum, de quo superiori num. pertractavimus, & quem proinde circa annum 427. floruisse etiam hinc erui posse putamus. Epistola inter Augustinianas 219. quæ agit de emendatione Leporii scripta dicitur a PP. Sancti Mauri prædicto anno 426. aut proximo 427. De hac epistola paulo infra. Interim ex dictis colligimus utrumque Leporium circa eumdem annum 427. floruisse.

CA-

CAPUT III.

Testimonia quædam de Leporii erroribus, & de ejus emendatione.

LEporius, dum in Galliis morabatur propugnavit hæresim Pelagianam, & Nestorianam. Aperta sunt testimonia Cassiani, Facundi Hermianensis, Gennadii, & quod caput est, ipsius Augustini. Nam Cassianus lib. 1. de Incarnat. cap. 4. inquit: *Leporius enim tunc monachus, modo presbyter, qui ex Pelagii, ut supra diximus, institutione, vel potius pravitate descendens, apud Gallias adsertor prædictæ hæreseos, aut inter primos, aut inter maximos, fuit a nobis admonitus, a Deo emendatus; ita male conceptam persuasionem magnifice commendavit, ut non minus pæne admiranda sit correctio illius, quam illæsa multorum fides: quia primum est, errorem penitus non incurrere, secundum bene repudiare. Is ergo in se reversus, non solum in Africa, ubi tunc erat, atque nunc est, tam errorem suum cum dolore, quam sine pudore confessus est; sed etiam ad omnes admodum Galliæ civitates, flebiles confessionis ac planctus sui litteras dedit, scilicet, ut ubi deviatio ejus prius cognita erat, illic etiam emendatio nosceretur: & qui testes erroris ante fuerant, iidem postea correctionis essent.* Facundus item Hermianensis episcopus libro 1. Operis conscripti *pro defensione trium Capitulorum* ad Justinianum Imperatorem pag. 12. edit. Parisiensis inquit: *Cum quidam Leporius presbyter apud Gallias depravatus a vera & antiqua Ecclesiæ fide, eadem docere præsumeret* (quæ Nestorius effutiit de Christo propter bona opera prædestinato ad moralem cum æterno Verbo unitionem) *atque inde pro tali errore depulsus, in Africam docendus veniret, illic instructus, ut docet Apostolus, in spiritu mansuetudinis a spiritualibus patribus, & prædicto Augustino, atque aliis Africanis episcopis, pravissimam novitatem sui dogmatis abdicavit. Scripsit autem libellum satisfactionis idem Leporius ad Gallos episcopos, quem memorati venerabiles patres Aurelius atque Augustinus & ceteri sic probaverunt, ut ad faciendam veritatis fidem etiam suas ei subscriptiones adjicerent.* Ex quibus Facundi verbis confirmatur quod supra diximus, S. Aurelium Carthaginensem episcopum eo anno, quo Leporius memo-

Digitized by Google

memoratum Libellum edidit, adhuc fuisse superstitem. Gennadius autem in libro de viris illustribus cap. 59., *Leporius*, inquit, *adbuc monacbus, postea presbyter, præsumens de puritate vitæ, quam arbitrio tantum, & conatu proprio, non Dei se adjutorio obtinuisse credebat, Pelagianum dogma cæperat sequi: sed a Gallicanis doctoribus admonitus, & in Africa per Augustinum emendatus, scripsit emendationis suæ libellum, in quo & satisfacit de errore, & gratias agit de emendatione; simul & quod de Incarnatione Christi male senserat corrigens, catholicam sententiam tulit dicens: Manentibus in Christo in sua substantia duabus naturis, unam credendam Filii Dei personam.* De iisdem erroribus, & emendatione Leporii agitur in epistola 219. inter Augustinianas, de qua nonnulla dicam proximo numero.

CAPUT IV.

Quomodo, & quando prædicta Leporii emendatio contigerit.

Constat ex dictis Leporium opera Africanorum Patrum, præsertim vero Augustini fuisse ad Catholicam fidem, melioremque frugem revocatum. Id vero hac ratione evenit. Cum Leporius scripta epistola errores suos evulgasset, magnamque scandali occasionem præbuisset fidelibus, admonitus primum, deinde in errore persistens, Proculi & Cyllinnii Gallorum Antistitum auctoritate damnatus, coactus est solum vertere. Proculus fuit episcopus Massiliensis, qua in urbe morabatur Cassianus Leporii monitor, idemque Proculus satis notus est litteris Romani Pontificis Zosimi. Cyllinnius vero fuit episcopus Aquensis, prout constat ex notitia veterum Galliæ episcoporum; & alii Cylinnium, Cyllenium quidam, nonnulli Quillenium scripserunt, parva litterarum permutatione. Itaque Leporius Massilia pulsus transmisit in Africam: ibique Aurelius Carthaginensis, aliique episcopi operam suam contulerunt ut illum ab erroribus revocarent. Augustinus a se, collegisque suis Leporium susceptum fuisse ait ea caritate, qua debemus consolari pusillanimes & suscipere infirmos: unde percipimus pervenisse Leporium in Africam,

Digitized by Google

non in errore pertinacem, sed animo perturbatum, & veritatis percipiendæ amantissimum. Inter alios errores ab Augustino deprehensos emendatosque in Leporio, maximus ille erat, quod negabat Deum hominem factum, *ne substantia divinæ, qua Filius Dei æqualis est Patri, indigna mutatio, vel corruptio sequeretur*. Ita legitur in præcitata epistola 219. num. 1. Asserebat propterea Leporius Christum ob eximias virtutes arbitrio suo comparatas factum fuisse Dei filium, templum divinitatis, ac dominum nostrum in Baptismo: quæ est eadem blasphemia Nestorii. Quare Cassianus libro VII. de Incarnatione cap. 21. his verbis Nestorium alloquitur: *Ita ergo & tu Pelagianæ hæreseos spinosa soboles idem ostendis in germine, quod pater tuus habuisse traditur in radice. Leporius ille enim Dominum nostrum asserebat Christum factum esse per baptismum: tu in baptismo templum Dei dicis factum per Spiritum Sanctum. Non equidem ad plenum eadem verba sunt, sed ad plenum una perversitas*. Hunc Leporii errorem nondum S. P. Augustinus audierat, cum scripsit librum de Correptione & Gratia; nam in eo libro cap. 11. scripsit: *Neque enim quisquam tanta rei hujus, & fidei cæcus est ignorantia, ut audeat dicere, quamvis de Spiritu Sancto, & Virgine Maria filium hominis natum, per liberum tamen arbitrium bene vivendo, & sine peccato bona opera faciendo meruisse, ut esset Dei filius*. Quamobrem prælaudata epistola 219. & libellus emendationis Leporii scripta fuerunt post præcitatum Augustini librum, anno scilicet 427. quod confirmat quæ diximus num. 2. Profecto Africani episcopi non contenti, quod Leporius correctus ac sanatus esset in Africa, illum compulerunt ad mittendum in Gallias commemoratum emendationis suæ libellum, cui & subscripsere cum Leporio episcopi sex Africani; quorum nomina paulo post recensebo. Prædicta vero epistola data fuit ad episcopos duos Galliarum Proculum & Cyllinnium, qui Leporium damnaverant; ac data est nomine Augustini, Florentii, & Secundi. Stylus autem demonstrat fuisse scriptam ab Augustino, ut Jacobus Sirmondus, aliique observarunt. In eadem epistola numer. 3. hæc leguntur. *Sicut per suam pænitentiam susceptus* (Leporius) *est a nobis, sic per suam epistolam* (idest libellum emendationis) *suscipiatur a vobis. Cui quidem epistolæ nostræ*

etiam

etiam manu subscribendum putavimus, ipsius esse testantes. Hanc ejus correctionem dilectionem vestram minime dubitamus & gratanter accipere, & eis notam facere, quibus ejus error scandalum fuit.

C A P U T V.

Agitur de Libello Emendationis Leporii.

COntinetur Emendationis Libellus paulo supra laudatus, tomo 1. Operum Sirmondi pag. 346. in Conciliis Labbei tom. 2. pag. 1677. in maxima Patrum Bibliotheca initio tomi septimi, atque inter dissertationes Joannis Garnerii de de H. Pelagiana; & laudatur, ut diximus, ab Augustino, a Cassiano, a Gennadio, a Facundo Hermianensi productis in locis, necnon a Joanne II. in epistola ad Avienum. In eo libello fatetur Leporius in se viguisse imperitiæ superbiam, stultam simplicitatem cum persuasione, fervoremque cum intemperantia conjunctum; testaturque Deum, se credidisse veritatem esse errorem suum, lucemque sincerissimam obscuras tenebras. En sinceræ conversionis indicium, aperta, & non fucata ignorantiæ errorisque proprii confessio. Addit onerosius sibi esse, quod prava dogmata tueri conatus fuerit cum multorum scandalo, ac proinde festinandum sibi esse ut curet vulnerata *qui sana transfodit*. Atque id est veræ emendationis nota altera, dare operam, ut inde pax oriretur, unde nata fuerat discordia. Damnat præterea epistolam suam, quam appellat originem scandali & offendiculum caritatis, eamque epistolam abolitione calcandam esse pronuntiat, oratque, ut hic animi sui sensus cunctis innotescat & pateat. Id vero est omnia mala germina, eorumque radicem evellere, quod est indicium aliud resipiscentiæ. Retractat deinde, quæ contra fidem catholicam scripserat, & juxta symboli veritatem asserit Filium Dei natum ex Maria Virgine, & utramque substantiam carnis & Verbi esse unum, eumdemque Deum & hominem inseparabilem, atque Verbum carnem factum, non ut conversione aut mutabilitate aliqua cæperit esse, quod non erat, sed ut potentia divinæ dispensationis Verbum Patris, nunquam a Patre discedens, homo proprie fieri dignaretur, in-

carnatusque sit Unigenitus, secreto illo mysterio, quod ipse novit. His, aliisque præclare dictis Nestorianam hæresim anathematizat ac damnat. Progreditur deinde ad refellendum Pelagianum dogma, damnatque quod in præcitata epistola affirmaverat, Christum Dominum nostrum sic omnia quæ erant passionum implesse, ut in nullo quasi perfectus homo a divinitatis auxilio juvaretur: ac retractat quod dixerat ideo Christum in cruce exclamasse, *Deus Deus meus, quare me dereliquisti?* quoniam perfecta hominis patientia, minime adjuvante deitate, in tantis doloribus probaretur. Docet itaque sic clamasse, ut vere & manifeste Filius Dei se in carne ostenderet moriturum, & quasi utens carnis suæ voce demonstraret per mortem crucis corpus pro aliquo tempore non solum a Deo, verum etiam ab anima sua, quæ erat unita cum Deo, esse derelinquendum. Hoc autem caute monent Theologi intelligendum esse, ne quis dissolutam credat hypostaticam unionem, sed derelictam carnem dumtaxat agnoscat, effectu potestatis illius, quam Verbi Persona substantiali vinculo colligata exercebat in corpus. Verum culpandus non est Leporius, qui eamdem phrasim adhibuit, qua usi fuerunt tres magni nominis Patres, idest, Epiphanius hæresi 20. & 69. Hilarius can. 33. in Matth. & Ambrosius in Tract. de Symbolo cap. 13. Legi potest Hyacinthus Serry in Prologo Galeato ad Melchiorem Canum cap. 8. Tandem Leporius anathema dicit hæreticis omnibus, Photino, Ario, Sabellio, Eunomio, Valentino, Apollinari, Manichæo, & universis contra sanam doctrinam venientibus: iterumque veniam a Gallis episcopis deprecatus libello suo propria manu subscripsit. Relectus fuit hic libellus in Ecclesia Carthaginensi: eumque propria subscriptione firmarunt Africani episcopi, Domninus, & Bonus, quorum sedes ignoratur, Aurelius Carthaginensis, Augustinus Hipponerejensis, Florentius Hypponiensium Diarritorum, & secundus Aquensis. Horum trium, qui postremo laudati sunt, nomine data est epistola ad Proculum & Cyllinnium: de qua supra.

C A-

C A P U T VI.

Pelagianorum, & Nestorianorum affinitas.

POtest ex dictis erui, cur tam arcta necessitudine Pelagiani, & Nestoriani conjuncti essent. Nam cum Nestoriana hæresis in hoc potissimum sita foret, quod negaret in Incarnatione Verbum Dei substantialiter conjunctum naturæ humanæ in unitatem personæ, dogmatizabat proinde Christum nativis arbitrii sui viribus promeruisse, ut sibi specialissimo amoris nexu, & titulorum communicatione Dei Filius copularetur. Quamobrem & Ibas Edessenus tanquam Nestorianus olim audiit, quod in Triclinio Episcopii dixisse perhiberetur: *Non invideo Christo facto Deo*, quæ verba significare videbantur ad Dei filietatem posse unumquemque propriis virtutibus pervenire: id, quod Pelagianum esse nemo non videt. Idcirco S. P. Augustinus demonstrans adversus Pelagianos necessitatem gratiæ prævenientis, urgere solet exemplum Christi, qui nullis præcedentibus meritis prædestinatus est filius Dei, & quem appellare solet præclarissimum lumen prædestinationis & gratiæ. E contra Pelagiani ad Nestorii partes accesserunt; atque post obitum Augustini, in Oriente novas turbas ciere molientes, eidem Nestorio anno 431. Ephesum venienti comites adfuere; ac inter eos Julianus, Florus, Orontius. In Synodo etiam Ephesina, quam Latrocinium appellant, ubi acta veræ synodi fuerunt rescissa, damnata duodecim Cyrilli Capitula, idem Cyrillus & Memnon sacris interdicti, & sententia quorumdam Cœlestii ac Pelagii dogmata approbata fuere, ut ex litteris S. Gregorii Papæ ad Anastasium Antiochenum observavit Cardinalis Baronius ad annum 431. num. *76.* quamvis Norisius lib. 2. Histor. Pelagian. cap. *9.* Pelagianum canonem Schismaticorum actis insertum revera additum a quodam Pelagiano demonstret, non ab Orientalibus procusum, propterea quod Joannes Antiochenus nec Julianum, nec Florum, nec Orontium, nec Pelagianorum Episcoporum, alium, qui Nestorium secuti fuerant, conciliabulo interesse voluerit, nec ullus eorumdem Pelagianorum ipsi Pseudoconcilio subscripserit. Ceterum Pelagianos stetisse a partibus Nesto-

rianis,

rianis, ac ſimul cum Neſtorio Epheſium adventaſſe conſtat ex Epiſtolis Cœleſtini, & Cyrilli, nec in dubium ab ullo hominum revocatur. Una autem cum Neſtoriana hæreſi Pelagianam in Orthodoxo, & æcumenico Concilio Epheſino fuiſſe damnatam, æque certum eſt, atque a doctiſſimo Norisio eodem cap. *9.* fuſe ſapienterque demonſtratum. Quamobrem S. Proſper utrique hæreſi concinit epitaphium, quod incipit,

Neſtoriana lues ſucceſſit Pelagianæ,
Quæ tamen eſt utero progenerata meo.

Hinc nemo debet mirari, Leporium olim Pelagianum dici a Caſſiano magiſtrum Neſtorii, & ambas hæreſes tanta affinitate conjunctas adoptaſſe: quas tamen, ut ſuperius narravimus, publica ſolemnique fidei confeſſione damnavit.

C A P U T VII.

Cetera ad Leporium pertinentia enarrantur.

DUm Leporius monente Auguſtino errores priſtinos ejuravit, ſervabat adhuc monachorum inſtituta; non enim presbyter appellatur ſive in ſubſcriptione libelli ſui, ſive in epiſtola Præſulum Africanorum. Non eſt autem vero ſimile Leporium pœnitentiam agentem, & ſub Auguſtini diſciplina verſantem pallium & cucullam monaſticam exuiſſe: ſed cum in Galliis vivens monachus eſſet ſui juris, nullique Ordini addictus, quales tunc temporis erant plurimi, profectus in Africam ad exteriorem religioſi viri habitum addidit inſtitutionem ac formam. Auguſtinus propterea illius propoſiti, ac retractationis adeo humilis amore permotus, magis magiſque in pietate litteriſque proficientem inter Clericos illum excepit, atque ad presbyteratum evexit. Hinc a Gennadio & a Caſſiano Leporius primo *Monachus*, poſtea de *Presbyter* appellatur. Deinde ad Epiſcopatum evectus fuit in Eccleſia Uticenſi. At cum duplex fuerit Utica, una Africæ, Ityca alias dicta, altera Hiſpaniæ Bœthicæ, imo & tertia Galliæ Narbonenſis, oriri poſſet quæſtio cujus Uticæ Leporius geſſerit epiſco-

episcopatum. Quidam Ityczæ, sive Uticæ in Africa episcopum opinantur, non alia ducti ratione, nisi quod in Africam ex Galliis abierit. At Scriptores Augustiniani ajunt Leporium fuisse episcopum Uticæ in Bethica Hispaniarum provincia. Ita scribunt Thomas Herrera p. 2. Alphabeti pag. 13. Nicolaus Crusenius p. 1. cap. 15. Antonius a Purificatione exam. 4. fol. 578. Sebastianus de Portillo tom. 1. ad diem 4. Februarii, Emmanuel Leal in Chronico, Aloysius Torelli ad annum 406. num. 2. & Joseph ab Assumptione tom. 1. Martyrologii Augustiniani pag. 97. Innititur nostratium sententia Chronico Flavii Dextri, in quo ad annum 406. legitur. *Leporius Episcopus Uticensis in Bethica, prius monachus ex familia S. Augustini, mutat suam perditam priorem sententiam, admonitus a S. Augustino præceptore suo.* Me non latet plura menda in illo Flavii Dextri Chronico ab eruditis viris deprehendi; quemadmodum nota illa annorum cohærere nequit cum ætate Leporii, quam superius investigavimus: sed tamen rejici non debent quæ etiam in apocryphis spuriisque libris continentur, nisi aliunde constet illorum falsitas. Profecto quæ in Chronico Dextri leguntur de Leporio, certissima existimantur a Juliano Archipresbytero S. Justi Toleti in Adversariis sacris pag. 74. num. 333. & a Luithprando Cordubensi num. 41. quos citato in loco producit P. Herrerius. Addit Joseph ab Assumptione hæc verba Auberti Miræi in Chronico: *S. Leporius episcopus Utitensis in Hispania S. Augustini monachus construxit in Betbica duo monasteria.* Verum & is emendandus est hæc referens ad annum 406. præcitatum. Dicet aliquis, non cedere in Augustinianæ familiæ honorem inter alumnos suos recensere monachum sectatorem Pelagii, ac præcursorem Nestorii. Haud secus in Historia Tripartita lib. 1. cap. 52. num. 10. & cap. 55. num. 3. scribit Gabriel Pennottus, qui arbitratur Leporium fuisse monachum ejusdem cum Pelagio instituti, ac deinde episcopum in Africa, non autem in Hispania. Sed viro docto respondendum est, ea, quæ de episcopatu Leporii in Hispania ab ipso dicuntur, nullo testimonio, nulloque momento suaderi. Quæ vero de monachatu ipsius Leporii subjicit, si loca, ac tempora distinguantur, futilia sunt. Enimvero in Galliis Leporius pravorum dogmatum assertor erat, in Africa doctri-

næ

næ Catholicæ propugnator : illic Pelagii assecla, istic Augustini discipulus ; priori in loco alienus, altero in loco noster ; nec dedignatur Augustiniana familia, quæ habet parentem olim Manichæum, habere filium olim Pelagianum ; quin gloriatur summopere de parente ac de filio Manichæorum, Pelagianorumque profligatoribus. Gaudet etiam sancta mater Ecclesia Saulum, quem persecutorem vidit, habere defensorem. Hactenus de Leporio.



DE

DE ERACLIO

CAPUT I.

Haud improbabile est Eraclium, antequam ordinaretur in clericum, fuisse monachum.



ERaclium, de quo pauca sum dicturus, vixisse inter clericos Hipponenses, quos S. Pater Augustinus ad communem vitam servandam exemplo dictisque pertraxerat, manifestum est ex sermone 356. de Vita & moribus clericorum, alias 50. de diversis, num. 7. Hinc Thomas de Herrera in Alphabeto pag. 213. de Eradio (ita enim Eraclius in vetustioribus Augustini editionibus nominabatur) instituendo sermonem, fuisse illum absque dubio Canonicum Regularem fatetur, eorum scilicet unum, qui Augustino nutritore ac gubernatore in Episcopio Hipponensi religiosam, & a Laicorum contubernio segregatam vitam ducebant. Atque id quidem propter præcitati sermonis auctoritatem ingenue fatendum est. Verum non defuere ex nostratibus, qui hunc Eraclium clericum utique, ac presbyterum sanctæ illius societatis fuisse tradiderint, sed ad clericalem vitam assumptum ex monasterio antea Augustini opera ædificato, ubi proculdubio monachi commorabantur. Nam cum teste Possidio in Vita Augustini cap. 11. ea ætate in monasterio servientes cæperint in Ecclesia Hipponensi ordinari in clericos, ideoque magna clericorum pars ex monachis exierit; nec Hipponensis tantum, verum etiam aliæ per Africam Ecclesiæ ex eodem monachorum monasterio & clericos & episcopos sibi ordinari petierint; incredibile prorsus est S. Parentem Augustinum, qui aliis Ecclesiis monachos ad clericatum promovendos elargiebatur, ubi statuere debebat Ecclesiæ propriæ administros, quos volebat adinstar monachorum vitam suam instituere, ex monasterio selectiores & probatiores, inter quos eminebat Eraclius, non assumpsisse. Erant præterea inter clericos Hipponenses nonnulli, qui non ex monasterio, sed ex laicorum numero adsciti, non æquo

 animo

Digitized by Google

animo ferebant communis illius vitæ instituta, ad eosque inflammandos proponit Augustinus exempla eorum, qui jam antea bonis omnibus abdicatis idem vivendi genus fuerant amplexi. Hos inter enumerat ex Diaconis præter hunc Eraclium, Faustinum, quem ex militia sæculi, priusquam ordinaretur, recepisse se in monasterium, legitur eodem sermone num. 4. Hunc & Eraclium, una cum Severo, qui tunc disponebat agellos suos in pauperum, & Ecclesiæ subsidia distribuere, diaconis cæteris in exemplum proponit; quemadmodum num. 10. presbyteris Leporium, de quo pariter scribit jam pridem in horto monasterium servorum Dei constituisse. Hinc apparet Augustinum clericis e sæculo venientibus, clericos ex monachis factos imitandos proposuisse. Etsi vero sermo laudatus postponitur alteri *de Vita & moribus Clericorum* 355. sive de diversis 49. etiam in editione PP. Benedictinorum ceteris omnibus præstante; puto tamen sermonem illum 356. longe ante alium fuisse editum, atque cum primum S. Pater clericos ad communem vitam exhortabatur. Permoveor autem hac ratione. Sermone 356. num. 14. inquit S. Pater expungendos a clericorum albo, atque a tabula clericorum delendos esse qui paupertatis propositum violassent: *Qui voluerit*, inquit, *habere proprium, & de proprio vivere, & contra ista praecepta nostra facere, parum est ut dicam, non mecum manebit, sed & clericus non erit*, ibique tantum permittit clericatum eos tenere, qui noluerunt suscipere socialem vitam, non autem eos, qui sociali vita suscepta, ab hac descivissent. At sermone præcedenti num. 6. ait: *Certe ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere: ut si vellet recedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei & vestro muto consilium: qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus, & Ecclesia ejus, maneant ubi volunt, & ubi possunt, non eis aufero clericatum:* ibique rursus testatur se nec ei, qui cadit a voto, & a professione sancta, clericatum auferre. Quæ utique verba videntur posterius præcedentibus dicta. Eraclius itaque, quando Hipponensibus clericis S. P. Augustinus vitam communem præcipiebat, jam illam in monasterio servaverat, dignus qui cum Faustino ac Leporio iisdem clericis proponeretur,

retur. tanquam exemplum imitationis. Accedit quod dum Augustinus ea loquebatur ad clericos, Eraclius celebris erat inter illos, unde ait S. Pater citato num. 7. *Opera ejus lucent coram oculis vestris:* ipse autem Eraclius quando se Augustino tradidit, plane rudis, illitteratus, atque, ut ipse ait in sermone, quem habuit eodem Augustino præsente, *durus* erat. Itaque probabilitate non caret, hunc Eraclium priusquam inter clericos adscisceretur in monasterio Augustini fuisse enutritum, litterisque imbutum, postea vero jam formatum, eruditumque ex monacho clericum evasisse.

CAPUT II.

De Eraclii merito, ac de sermone, quem habuit Augustino præsente.

IDem itaque Eraclius eodemque sermone ab Augustino plurimum laudatur. Ejus opere, & expensâ pecunia, quæ pridem erat sui juris, ædificatam Memoriam S. Martyris, forte Stephani, cujus Reliquiæ in Africam allatæ innumeris miraculis coruscabant, legitur ibidem num. 7. Neque dicas hinc apparere Eraclium tunc temporis rem familiarem abdicasse; nam ibidem S. Pater testatur, remansisse illum nutu suo in possessione, quod Eraclius veniens ad monasterium esset adolescens, ac dubitaret prudentissimus Augustinus, ne matri adhuc viventi collatio in commune bonorum ejus displiceret. Postea Eraclio adulto, ac jam diacono, illius pecunia in sacris ædibus fuit expensa, ac tum demum manumissi aliqui illius servuli, qui in monasterio vivebant. Hinc vero infertur eumdem Eraclium non tam virtutum splendore, quam generis conditione fuisse distinctum. Illum quidem singulari benevolentia Augustinus amplectebatur; voluitque ut ad presbyteratum promotus se præsente sacras conciones haberet: quem honorem primus omnium in Africa Sanctus Valerius contulerat ipsimet Augustino; cum nunquam antea in Ecclesia Africana obtinuisset consuetudo, ut presbyteri coram episcopis conciones haberent, quemadmodum in Vita S. Patris cap. 5. narrat Possidius. Extat ad calcem sermonum Augustini sermo erutus ex Codice Ecclesiæ Bellovacensis per Gode-

Digitized by Google

fridum Hermans ejusdem Ecclesiæ Canonicum hac inscriptione : *Sermo S. Presbyteri Eraclii discipuli S. Augustini , ipso præsente habitus* . Facile illinc dignosci potest singularis Eraclii humilitas, atque erga Augustinum gratissimus animus, reverentia singularis, ac filialis amor, & caritas flagrantissima . Neque hunc tantum honorem Eraclio detulit Augustinus , ut se adstante concionaretur ; verumetiam curavit , ut post obitum suum regeret Hipponensem Ecclesiam , se autem vivente designaretur Episcopus ; non autem , quod in se factum contra Nicænum Canonem a sene Valerio vehementer dolebat , statim ordinaretur , secumque sederet . Designato autem Eraclio , qui S. Patri in Episcopatu succederet , (quod magna populi acclamatione factum est anno 426. die 26. Septembris) voluit Augustinus ut ad Eraclium perferretur quidquid antea ad seipsum perferebatur , sicut legimus in Ecclesiasticis Gestis ejusdem designationis , sive in Augustiniana epistola 213. alias 110. num. 6. Ex eadem profecto designatione deprehenditur, quanta Eraclius prudentia, doctrina, ac sanctitate præstaret , utpote qui a tanto viro , qualis erat Augustinus, ceteris filiis ac discipulis suis in ea occasione sit præpositus . Hæc de Eraclio : cujus rude hoc elogium anno 430. alligandum existimavi , quoniam eodem anno decessit Sanctissimus Augustinus , eique Eraclius in episcopatu, ut designatum fuerat , successit.

DE

DE ANONYMO


E Evodio paulo supra pertractans mentionem feci auctoris *anonymi*, a quo scripti fuerunt libri duo de miraculis intercessione sancti Stephani Protomartyris in civitate Uzalensi patratis. Etsi eumdem anonymum nostratium nemo inter Sriptores Afros, qui monasticam vitam ibidem ab Augustino institutam professi sunt, quod noverim, recensuerit; puto tamen non procul a veritate recessurum qui dixerit, revera Scriptorem illum idem institutum servasse. Neque enim inverisimile est Evodium alicui monachorum, quorum & ipse vivendi rationem sectabatur, munus illud conscribendi miracula gloriosissimi Protomartyris demandasse; sed magna id probabilitate affirmatur. Nam intio libri primi ait auctor a se opus illud fuisse susceptum administrante Pontificatum in Ecclesia Uzalis Evodio Sacerdote dignissimo, *Aurelio tunc temporis Augustino apud Hipponem dominicæ sationis dispensatore constituto*. Cur autem eo in Opere Augustini nomen apponatur, cum illi nec Uzalensis Ecclesia subjiceretur, nec de illo in iisdem libris agatur, profecto non video; si id in causa non fuit, quod filius ac discipulus sanctissimi ac celeberrimi monachorum Patris, & præceptoris sui meminisse in Opere, tametsi disparato, congruum existimaverit. Ad Monachos præterea reliquias beati Stephani missas ex partibus Orientis, & Monachos de iisdem Reliquiis ad populum sermones fecisse, idem auctor anonymus scribit capite primo libri primi. Videtur insuper idemmet Scriptor se monachum declarare scribens in fine Operis, Florentium quemdam dispensatorem pecuniæ publicæ in civitate Carthaginensi venisse Uzalim, ingressumque in monasteria narrasse Episcopo, ibique degentibus servis Dei insigne miraculum, in suamet persona patratum S. Stephani invocatione: quo miraculo audito iidem Dei servi, seu monachi, inter quos auctor usus pronomine plurali personæ primæ, connumerat semetipsum, gratias, una cum Episcopo, Deo reddiderunt: *Monasteria* (inquit) *ingressus venerabili Episcopo, simulque servorum Dei ad se concurrenti choro, omnia*

hæc

hac enarravit. Et nos quoque secum per multam gratiarum actionem, in laudes Dei, & coronæ martyrum Stephani alacriter excitavit, ac ferventissime accendit. Ex quibus verbis non obscure colligitur Evodium postquam ad Uzalensem Ecclesiam destinatus fuit, imitando Augustinum, pristinum vitæ genus retinuisse, in monachorum monasteriis ut plurimum habitasse, atque unum ex servis Dei eo loci degentibus fuisse Scriptorem anonymum duorum librorum *De miraculis S. Stephani*; qui duo libri Augustiniano Operi *de Civitate Dei* subjiciuntur; atque de hoc auctore anonymo, qui proculdubio vixit Evodii temporibus, hæc dumtaxat.

Sunt alii, qui in hoc additamento locum sibi videntur vindicare, ut Eulogius, Alipius, Severus Milevitanus, Sebastianus Monachus, Peregrinus Episcopus, Fortunatus Cirtensis, Bonifacius, ac præsertim Possidius, & Prosper Aquitanus. At de Possidio plura in hoc ipso Opere scripta sunt; de Prospero autem tum in dissertationibus Historicis, tum in libro Theologicarum decimoquinto. Ceteri autem non sinunt, ut postquam Appendix satis exerevit, ulterius progrediatur, & quasi nitatur ad præcipui Operis accedere magnitudinem.

F I N I S.

NOI RIFORMATORI
Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approbazione del P. F. *Gio: Paolo Zapparella Inquisitor Generale del Santo Uffizio di Venezia* nel Libro intitolato *De rebus gestis S. Augustini Auctore P. Joanne Laurentio Berti cum Lucubratione Historica de S. Monica, aliisque &c.* non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza ad *Antonio Bassanese Stampator di Venezia*, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 20. Novembre 1755.

(Alvise Mocenigo 2°. Ref.
(
(Barbon Morosini Kav. Proc. Ref.

Registrato in Libro a Carte 22. al Num. 173.

Giacomo Zuccato Segr.

Adi 24. Novembre 1755.

Registrato nel Mag. Eccellent. della Bestemmia.

Dionisio Querini Nod.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

005665597
Digitized by Google